

X 242470

Botlik József

A reménnyel győzködjük magunkat

Magyarok a délszláv háborúban
(1991-1998)

Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944-45 Alapítvány

Budapest • 2015

SZTE Kieblsberg Könyvtár

J001176501

242470

A kötet megjelenését támogatja

Keskenyűton Delvidéki Tragédiánk 1944-45 Alapítvány
Budapest • 2015

Berzevichy Gergely
(1763-1822)

„Ezen munkámban sok van, ami tetszhet az udvarnak,
de van sok más is, ami meg visszatetszhet neki.
Másoknak még több nem lesz nyére.
Nem fogok tetszeni minden olvasónak, de nekem sem tetszik minden olvasó.
De én nem tetszen, hanem használni akarom.
Azt, amit igaznak, jogosnak, hasznosnak ismerem fel, azt teljes alázatossággal,
mint törvényesen megvalósítandó előnyt javasoltam és használnak.
Ha pedig annak javára híven irtam, vagy híven cselekedtem,
úgy hiszem, nem dicsőretet érdemlek.”
hanem a mulasztás vétkétől mentestem magamat.”

Előszó

Ez a kötet az 1991 és 1998 között nyolc évig tartó délszláv háborúban a délvidéki magyarsággal szembeni durva hatósági megkülönböztetésekről, a kényszerítő katonai mozgósításokról, az áldozatokról, a magyarlakta területekre irányított és a hatalom által bátorított horvátországi és boszniai szerb menekültek hatalmaskodó, jogtipró magatartásáról kortanúként számol be. A szerző összegyűjtött, válogatott és újra közreadott írásai eredetileg a *Magyar Nemzet*, a *Magyar Fórum* és az *Erdélyi Magyar-ság* című lapokban jelentek meg. A délszláv háború tovább súlyosbította a délvidéki magyar nemzetrésünk helyzetét, tizedelte sorait, hiszen legalább 50 ezer honfitársunk menekült el ottani szülőföldjéről az anyaországba, kisebb részben Nyugatra, sőt Ausztráliába az erőszakos katonai mozgósítások elől – sokan a családjukkal együtt –, többségében a fiatalabb nemzedékek.

Miközben a délvidéki magyarság négy és fél évtized kommunista diktatúra után végre, közvetlenül a háború előtti időszakban megteremthette valódi érdekképviselét. Nem volt véletlen, hogy nyugat-bácskai Doroszlón 1990. március 31-én létrejött a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének (VMDK) 1991-ben kiadott második évkönyve a következő címet viseli: „Sokáig éltünk némaságban”. A szervezet elsőként követelte a 2. világháború végén, a legnagyobb részben 1944. november-decemberben a Josip Broz Tito vezette jugoszláv partizánhadsereg vajdasági osztagai által elkövetett délvidéki magyarellenes tömegmészárlás körülményeinek a feltárását, az áldozatokra való szabad megemlékezés, a kegyelet jogát. Az akkori vérengzésnek 30–40 ezer – Mindszenty József (1892–1975) hercegprímás adatai szerint 40–50 ezer – ártatlan magyar, döntően férfi lakos gyakran tömeges és nyilvános kivégzésekkel, valamint több ezer nő és gyermek esett áldozatul. A Délvidék legtöbb magyarlakta helységében található tömegsírok létezését a jugoszláv/szerb hatóságok még az 1990-es években is leplezni igyekeztek.

Kevésbé ismert, hogy a Kárpát-medencében élő magyarság számára több mint két évtizeddel később megvalósult kettős állampolgárság igényét elsőként az Ágoston András vezette VMDK vetette fel. Az viszont tévesen ismert a délvidéki magyar közvéleményben, hogy a szervezet az autonómia, vagyis az önkormányzat követelésében is úttörő volt a Kárpát-medencében. A kárpátaljai magyarság képviselői ugyanis már 1988 nyarán emlékiratot juttattak el Moszkvába a Szovjetunió Kommunista Pártja, az SZKP Központi Bizottságához, amelyben kérték, hogy a Kárpátalján élő honfitársaink számára Beregszász központtal hozzanak létre egy Magyar Autonóm Körzetet. (Az utóbbiaknak egyébként a soknemzetiségű birodalomban sok évtizedes

hagyományai voltak, többet már az 1930-as években megalakítottak.) Az ottani magyar érdekvédelmi szervezet, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség a megalakulása után fél évvel, az 1989. szeptember 10-én, a Munkácson tartott választmányi ülésén hozott állásfoglalásban kérte egy Magyar Autonóm Körzet felállítását Beregszász székhellyel.

Most visszatérünk a Délvidékre, ahol a magyarság helyzete az 1991. június 27-én kitört délszláv összecsapások után jelentősen megváltozott, miután két nappal korábban Szlovénia és Horvátország kikiáltotta függetlenségét. Az úgynevezett tíznapos háborúban a szlovén területvédelmi alakulatok vereséget mértek a Jugoszláv Néphadsereg (Jugoslovenska Narodna Armija, JNA; magyar rövidítése: JNH), amelyvel megkezdődött annak felbomlása. Mivel Szlovéniában lényegében nem élt szerb kisebbség, a jugoszláv csapatok július 7-én kivonultak az országból. Még ebben a hónapban a szerbek által is lakott egykori horvátországi Katonai Határőrvidék (Krajina) területén a JNH felfegyverezte az ott élő szerbeket, illetve az odaérkezett szerbiai önkéntesekből álló szabadcsapatokat és csetnik-alakulatokat, amelyekkel együtt elfoglalta a legfontosabb katonai pontokat.

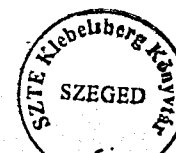
Ez követően augusztusban – ekkor kezdődött a délszláv háború második szakasza – nyílt összecsapások törtek ki a JNH és említett csatlós-egységei, illetve a Horvát Nemzeti Gárda (Zbor Narodna Garda, ZNG) között. A jugoszláv erők három irányban igyekeztek átvágni Horvátországot: Nyugat-Szlavóniában Károlyvárosnál (Karlovac), Dalmáciában Zára (Zadar) város környékén és Kelet-Szlavóniában. Az utóbbi térségben a JNH a következő városokat ostromolta: Vukovár (ősi magyar néven Valkóvár), Vinkovác (Vinkovci) és Eszék (Osijek). Eközben a jugoszláv tengeri hajóhad zár alá vette az Adriai-tengeri kikötőket, a montenegrói csapatok viszont ostromgyűrűt fontak Dubrovnik (Raguza) városa körül. A JNH és a szerb szabadcsapatok rövid idő alatt megszállták Horvátország területének egyharmadát. Három hónapig tartó ostrom után 1991. november 18-án elesett Vukovár, amellyel azonban megmenekült Eszék. A horvátországi szerbek egy hónap múlva december 19-én, Knin székhellyel kikiáltották a Krajinai Szerb Köztársaságot, amelyhez önkényesen hozzácsatolták a JNH és a csetnik csapatok által elfoglalt Drávaszöveget és Kelet-Szlavóniát is. A harcok elhúzódása azonban politikai okokból nem kedvezett a krajinai „államalakulatnak”.

Közben a Bácskában és a Bánátban már 1991 nyarán megkezdődött a magyar nemzetiségű tartalékos katonák tömeges mozgósítása a Jugoszláv Néphadseregbe, amelyben ekkoriban is sok száz fiatal magyar sorkatona is szolgált. Az Ada városában székelő Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége Elnöksége 1991. július 5-én adta ki első békefelhívását. A VMDK vezetősége másnap (július 6-án) kérelmet intézett a Jugoszláv SZSZK Elnökségéhez és a Jugoszláv Néphadsereg Vezérkarához, hogy ideiglenesen szereljek le a JNH kötelékeibe besorozott magyarokat. Az illetékesek

„természetesen” nem tettek eleget a kérésnek. A délszláv háború első magyar áldozata a Temerinben született Baráth Róbert volt, aki egy hónap múlva, 1991. augusztus 5-én halt hősi halált. A fiatalember állampolgári kötelességének tartotta, hogy a németországi Hamburgban vendégmunkásként dolgozó szüleit elhagyva hazatérjen, és letöltse kötelező katonai szolgálatát. A harctérre vezényelték. Egyetlen gyermeke volt a szüleinek, sírja a temerini Nyugati-temetőben található. A legelső háborúellenes tüntetést itt a dél-bácskai Temerinben rendezték meg augusztus 29-én, amelynek egyik szervezője Csorba Béla a VMDK egyik alapítója, az Elnökség tagja volt. Ez időben a 18 éves szabadkai Kudlik Mihály az Eszék környéki harcokban esett. A bácskai Szabadkán szeptemberben Széretet bátyja névvel béketüntetések tartottak, amelyek ellen a rendőrség fellépett.

E könyv hasábjai visszatükrözik azt is, hogy a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének érdekvédelmi tevékenysége 1991 derekától 1994-ig elsősorban a magyarság erőszakos katonai behívása elleni küzdelmet, illetve a háború következményeinek a csökkentését jelentette. A VMDK sorozatos felhívásokat intézett a magyarsághoz és a nemzetközi szervezetekhez, fórumokhoz, illetve személyiségekhez, amelyek népi ellenállást és cselekvést váltottak ki, s a magyarság tízezrével csatlakozott a délvidéki békemozgalomhoz. A VMDK folyamatosan tiltakozott a Horvátországból és Boszniából menekült szerbek Vajdaságba történő államhatalmi betelepítése, a magyar többségű községek (opstinák, vagyis járások), illetve települések nemzetiségi összetételének durva, hatósági segítséggel való megváltoztatása ellen, amelyek súlyosan sértették a vonatkozó nemzetközi egyezményeket, előírásokat. A VMDK iménti fellépései eredménytelenek maradtak.

A délvidéki magyarság már Jugoszlávia súlyos válsága, a délszláv háború kezdetén megfogalmazta autonómia, illetve önzagatási igényeit. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége 1991. április 21-én Szabadkán tartott második kongresszusán, vitatták meg a szervezet új követeléseit. Ezek között a legfontosabb a magyar kisebbség kollektív jogainak az elismerése az államhatalom részéről, illetve különleges státusz, nemzeti önkormányzat kiépítése. Mindezt egy úgynevezett hármass autonómia keretében látták megvalósíthatónak. Az első: a magyar többségű községek társulással, Szabadka székhellyel hozzassanak létre egy Magyar Autonóm Körzetet. Ekkor, az 1991. évi évek népszámlálás szerint a magyarság a Bácskában hat – Szabadka, Magyarakanizsa, Zenta, Ada, Topolya, Kishegyes és Óbecse –, valamint a Bánátban egy – Csóka – központú járásban alkotott teljes mértékben többséget. A második: az előbbi területen kívül elhelyezkedő bácskai és bánáti magyar többségű településeken alakulhassanak helyi magyar önkormányzatok. A harmadik: a szórványban élő magyaroknak, mint közösségek számára biztosítsák a személyi önrendelkezést. Ekkoriban a Vajdaság 464 települése közül 83-ban volt döntő részben, illetve viszonylagos többségben a magyarság. A nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos, akkor

érvényben lévő nemzetközi alapelveket is tartalmazó autonómia-tervezetet a VMDK 1992. április 25-én Magyarokanizsán tartott évi közgyűlésén fogadták el. A tanácskozás idején a városban feltűnően nagy volt rendőri készség, az eseménynek helyet adó filmszínház épülete felett időnként katonai helikopterek köröztek. Az öngazgatási elképzelés számos eleme még napjainkban is időszerű, a megvalósításához politikai akarat kellene!

A délvidéki magyarság 1993–1994-ben szenvedte el a legsúlyosabb megpróbáltatásokat, kötetünk kb. felében az újraközölt további íráskor ekkori sorsát szintén visszatükrözik. Ebben az időszakban sújtotta legjobban a nyomorúság, a nélkülözés, a gyógyszerhiány, sőt az éhezés. A magyar családok többsége állandó támogatásra szorult. Az általános elszegényedés enyhítésére a VMDK kezdeményezésére már 1992. október 17-én a Tisza-menti Adán tartott közgyűlésen megalakították a Vox Humana-Emberbaráti Szolgálatot (egyes forrásokban Társaság). A szervezetet az előbbi év december 4-én jegyezte be hivatalosan Mohol székhellyel a polgárok egyesületeinek nyilvántartásába a Belügyminisztérium nagyikikindai titkársága. A Vox Humana fő célja a háborús viszonyokba kényszerített magyarság önszegélyezése intézményes hátterének a megteremtése volt. Ezek közül is a legelső a gyermek- és családvédelem, a várandós és kisgyermekes anyák támogatása. Népkönyhátat is nyitott. Segélyezte a háborúba való bevonulást megtagadó magyar tartalékosok családtagjait, a szegény sorsú magyar tanulókat a Kosztolányi Dezső Diákszegélyező Egyesületen keresztül támogatta. A szervezet – melyben több száz önkéntes tevékenykedett – külön figyelt a Bánátban és a Szerémségben szóróanyagban élő magyarságra. A zömében az anyaországból érkezett tartós élelmiszer-, ruhanemű- és gyógyszer-segélycsomagok szó szerint életet mentettek.

Közben 1992. január 15-én az Európai Közösség tagállamai és számos más ország elismerte Szlovénia és Horvátország függetlenségét, a háborús felek tűzszünet kötésére kényszerültek. Ezt követően az Egyesült Nemzetek Szervezete, az ENSZ Biztonsági Tanácsának a határozata nyomán békefenntartó erők (UNPROFOR) érkeztek a szerbek által megszállt horvát területekre. A délszláv háború harmadik szakasza Boszniában lángolt fel, mivel a helyi szerbek elutasították a Bosznia-Hercegovina addigi jugoszláv tagköztársaság függetlenné válását, és 1992. március 27-én önhatalmúlag kikiáltották a Boszniai Szerb Köztársaságot. Egy hónap múlva, április 27-én Szerbia és Montenegró megalakította a kétagú Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot, más néven Kis-Jugoszláviát. Az áprilisban kitört harcokban a boszniai szerb alakulatok döntő támogatást kaptak a Jugoszláv Néphadseregtől, és 1992 őszére az ellenőrzésük alá vonták Bosznia területének 70 százalékát, s ostromgyűrűbe fogták a fővárost, Szarajevót. A boszniai háború ezt követően is folytatódott a szerbek, a horvátok és a bosnyákok részvételével.

A több évig tartó rendkívüli helyzet a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségét is megviselte, és sokat veszített az addigi meghatározó népszerűségéből. Ennek

persze több oka volt. Elsőként, hogy a polgárháborús háborús körülmények közepette folytonosan kinyilatkoztatta a délvidéki magyarság autonómia igényét, amely a magyarság körében egyfajta csodavárást keltett. Miközben az öngazgatási törekvések a hatalom éles ellenállásába ütköztek. Ráadásul eközben a VMDK az adott állam keretei között kiépített önállóság-tervezetének területi alapú sarokpontjától jelentősen eltávolodott, és az említett eredeti, a Magyarokanizsán 1992-ben elfogadott elgondolásból már csak a személyi elvű önkormányzatiságot hangoztatta. A hatalommal csatározó VMDK-nak egyre kevesebb ideje jutott a súlyos mindennapi gondokkal küszködő délvidéki magyarság védelmére, folyamatos segítésére, bár ez utóbbit a Vox Humana mintaszerűen végezte. Eközben a napi politikai gyakorlatban elkövetett sorozatos hibák és a belviszályok is súlyosan megerőltették a VMDK működését.

Az évekig húzódó délszláv háború súlyos következményei megbontották a magyarság sorait, és egyre nehezebbé tették érdekvédelmét. Annyit megjegyzünk, hogy a VMDK-ból különböző okok miatt kiváltak 1994. június 18-án, Zentán megalakították a Vajdasági Magyar Szövetséget (VMSZ). Később újabb és újabb – az előző kettővel együtt összesen nyolc – magyar pártalakulás, szervezet jött létre 2004-ig, de ezekkel sem foglalkozunk. Mindenkor sokkal fontosabb volt a délszláv háború mielőbbi befejeződése, mert a harcokban végül összesen közel hetven délvidéki (bácskai, bánáti és szerémségi) magyar esett el, halt hősi halált a csatatereken.

A horvát haderő 1995. augusztus 4-e és 7-e között indított támadásával visszafoglalta a Krajinai Szerb Köztársaság területét, és az önkényes államalakulatot felszámolták. A Horvát Nemzeti Gárda azonban ekkor, hogy a Jugoszláv Néphadsereggel való közvetlen összecsapást elkerülje, a Drávaszöveget és Kelet-Szlavóniát ekkor nem szabadította fel a szerb uralom alól. A nagyhatalmak nyomására azonban a szembeálló felek mégis tárgyalóasztalhoz kényszerültek, és az USA-beli Daytonban (Ohio állam) 1995. november 20-án Alija Izetbegovics bosnyák, Franjo Tudjman horvát és Slobodan Milošević szerb elnök egyezményt kötött a harcok lezárásának az alapelveiről, amely a délszláv háború végét is jelentette. A békeszerződést három hét múlva, 1995. december 14-én Párizsban írták alá. A daytoni egyezkedéssel párhuzamosan Zágrábban és a kelet-szlavóniai Erdőd (Erdut) községben zajló megbeszéléseken állapodtak meg a Drávaszög és Kelet-Szlavónia békés visszacsatolásáról Horvátországhoz. Mindezzel azonban még nem értek véget a délvidéki magyarság szenvedései.

Több mint két év múltán, 1998. márciusában összecsapások törtek ki Koszovóban, miután Slobodan Milošević, Kis-Jugoszlávia elnöke csapatokat küldött a tartomány északi részén kisebbségben élő szerb lakosság védelmére. Ezekben a katonai egységekben mintegy hét száz fiatal délvidéki magyar besorozott katona is szolgált. Közülük háromszázán a Pristina mellett, a Rigómezei hősök nevet viselő kaszárnyában állomásozó alakulatokban, amelyek harcok készségben álltak. A magyar sorkatonák Koszovóba való vezénylése és várható bevetése ellen 1998. tavaszán-nyarán

a Vajdasági Magyar Szövetség is fellépett. Követelve visszaszállításukat a Délvidékre, és a tiltakozó szülők mozgalmának az élére állt. Kötetünk 1991-től eddig, a koszovói eseményekig mutatja be honfitársaink szenvedését a délszláv népek háborújában. A kis-jugoszláv hadsereg fellépése 1998 őszén albánellenes etnikai tisztogatásba torkolt, és széles körű nemzetközi tiltakozást váltott ki.

Az előbbiekhöz fontos kiegészítést kell tennünk, mert egyik írásunk kései utóiratában közöljük az al-dunai székely-magyar katonatiszt, Dani Zoltán történetét, aki fegyvertényével a Szerémségből kiűtötte Amerikát. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, a NATO 1999. március 24. és június 10. között 78 napig tartó úgynevezett „béke-kikényszerítő” légi háborút folytatott Kis-Jugoszlávia ellen. Ennek eredményeként a Milosevics-rendszer gazdasága összeomlott, az ország gyakorlatilag elveszítette Koszovót, de a délvidéki magyarság ismét a létalapjaiban rendült meg. Az Egyesült Nemzetek Szervezete, az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1244. számú határozatával a szerb csapatoknak távoznuk kellett a tartományból, helyettük NATO vezetésű békefenntartó erők (KFOR) érkeztek. Koszovó ezután egy ENSZ főmegbízott irányítása alá került.

*

Végül néhány megjegyzés. A kötet 1991 és 1998 közötti nyolc esztendő történetét fogja át, ezért – a korabeli olvasók tájékoztatása végett – néhány helyen szükségképpen előfordul egyes tények, adatok ismétlése. Ezeket az előzmények, illetve az új fejlemények és folyamatok megvilágítása érdekében kellett akkoriban ismételtlen megemlíteni. Az eltelt több mint két évtized, az idő múlása miatt ugyanakkor több helyen pontosítanunk kellett. Például a könnyen félreérthető „múlt század”-ot 19. századra javítottuk, mert már jó ideje túlléptünk az ezredfordulón. A Magyar Fórumban a szerzői cikkei Gyergyói Levente írói névvel, illetve Gy. L. kézjeggyel láttak napvilágot. Végül köszönetet mondunk Csorba Béla és Matuska Márton értékes személyes közléseiért, valamint Szényi Gábornak, a korabeli Magyar Nemzet főszerkesztő-helyettesének.

2015. február 25.

A szerző

A Délvidék magyarjainak küzdelme a létért

Mészáros Sándor professzor a délvidéki államfordulatról, a szerb hatalomgyakorlásról és a kisebbségi törekvésekről

Két évtizede, 1974 óta az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara Történelmi Intézetének professzora Mészáros Sándor. Pályáját levéltárosként kezdte, később munkatársa az újonnan alakult Vajdasági Tudományos Intézetnek, amelyet a hetvenes évek közepén összevontak az egyetemi karokkal. A jeles délvidéki magyar történész anyanyelvükön oktatja a történelem szakos magyar nemzetiségű hallgatókat, ezenkívül a magyar nemzet történelmét adja elő a magyar nyelv és irodalom szakos diákoknak.

dr. Mészáros Sándor

Tiltakozás a megszállás ellen

Mészáros Sándor hosszú évek óta kutatja a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz (1929-től Jugoszlávia) csatolt magyarság két világháború közötti történetét. 1981-ben szerbhorvátul látott napvilágot Újvidéken a Magyarok helyzete a Délvidéken 1918–1929 című monográfiája, amelyet a jugoszláv sajtó élesen támadott. A szerző bűne a szemükben az volt, hogy forráskutatása alapján elvetette a korábbi történelmi sablonokat, nevezetesen: a korszakban minden magyar polgári erő irredenta, később ebből következően háborús bűnös volt. Kimutatta, hogy a húszas években működött Jugoszláviai Magyar Párt soha nem képviselt revíziós politikát. Monográfiájának folytatása a délvidéki magyarság 1929 és 1941 közötti történetéről 1989-ben jelent meg, ugyancsak szerbhorvát nyelven, Újvidéken. Kutatásai alapján e munkájában többek között azt a következtetést vonta le: az 1940 őszi megalakult Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség – a korábbi hivatalos történelmi véleményekkel ellentétben – Jugoszlávia 1941. áprilisi összeomlásakor „nem szerepelt ötödik hadosztályként olyan mértékben”, mint a bácskai és a bánáti németek szervezete, a Kulturbund.

– *Hogyan történt meg 1918 novemberében Dél-Magyarországon, közismert néven a Délvidéken, a hatalomváltás?*

– A balkáni osztrák–magyar katonai front összeomlása után a belgrádi fegyverszüneti egyezmény demarkációs vonalat jelölt ki, amely Szegedtől kezdődően nyugatra húzódva magában foglalta Pécs városát is. A konvenció értelmében az ettől délre húzódó területekre – Bánát, Bácska, Drávaszög, sőt Somogy megye egy részére is – bevonulhatt a szerb hadsereg, de a magyar közigazgatást érintetlenül kellett volna hagynia. A terület elfoglalása november 23-ára fejeződött be, s a szerb katonai hatóságok nyomban megkezdték – jogtalanul – a saját közigazgatás megszervezését. Így a konvenció hiába szögezte le, hogy a terület hovatartozásáról csak a későbbi béketárgyalásokon döntenek. Hogy a vidék elfoglalásának legitimitást adjanak, november 25-én Újvidéken összehívták az úgynevezett vajdasági nagy nemzetgyűlést, s az határozatban csatlakozott a királyi Szerbiához. Ekkor ugyanis az új délszláv állam még nem alakult meg, csak egy hét múlva – december első napján – kiáltották ki a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot. A nemzetgyűlés határozata csak a Délvidéken ekkor kisebbségben élő délszlávok önrendelkezési nyilatkozata volt. A 757 küldött közül a néhány német és román mellett mindössze egyetlen magyar képviselte a több mint félmillió délvídeli magyarságot.

– *Hogyan történt a tényleges hatalomátvétel?*

– A nemzetgyűlés létrehozta végrehajtó szervét, a Népi Igazgatóságot (Narodna Uprava), amely lényegében a délvídeli kormány szerepét töltötte be. E testület hamarosan teljesen megszüntette a magyar közigazgatást, a vármegyék, városok, községek élére szerb tisztviselőket nevezett ki, még Pécs élére is szerb főispán került. Mindez nagy elégedetlenséget váltott ki a délvídeli magyar lakosság körében, s ez 1919. február 21. és 23. között éles szerbellenes tömegmozgalomba torkollott. Pécsen kezdődött, de órák alatt csatlakozott hozzá Szabadka, Zombor, Zenta, Újvidék, Nagyikinda és más városok szervezett munkássága és polgársága. Jellemző, hogy ezt a jugoszláv történetírás úgy emlegeti mint „az elnyomott nem délszláv népek nemzeti mozgalmá”-t. A valóságban a megszálló szerb hatalom ellen irányult, mert a magyar közigazgatás felszámolása után világossá vált: a demarkációs vonalig katonailag elfoglalt déli területeket el akarják szakítani Magyarországtól. Sokezer tüntetéseken követelték a magyar közigazgatás visszaállítását, tiltakoztak a magyar iskoláztatás felszámolása, a magyar munkások, tisztviselők tömeges elbocsátása, a magyar feliratok eltávolítása ellen. A szerb hatóságok a magyarságot a katonaság felvonultatásával igyekeztek megfélemlíteni, a tüntetések mégis három napig tartottak. A Magyarország melletti megmozdulások legfontosabb központja Szabadka volt, ahol még áprilisban is sztrájkokkal tiltakoztak az új államhatalom ellen. Ezrek nem voltak hajlandók letenni a hűségsküti, amelyet már a bevonulás után követeltek a kulcságazatok – köz-tisztviselők, vasutasok, postások és a tanügy – dolgozóitól.

– *A megszállt területeken miként rendezkedett be a szerb hatalom?*

– A sztrájkok, tüntetések hatására lassították uralmuk kiépítését, közben a magyarországi tanácsköztársaság kikiáltása is óvatosságra készítette a szerb hatóságokat.

A délvídeli magyar munkásságnak csak kis része fogadta örömmel a proletárdiktatúrát. A zömük tartózkodó volt, öntudatos szociáldemokrata maradt, és Magyarország területi integritásának a megvédését tartotta fontosnak. A polgárság hasonlóan visszahúzódott. Egyértelmű helyzetet csak az 1920. június 4-i trianoni békeszerződés teremtett. A magyarság egésze azonban igen nehezen illeszkedett be az új délszláv állam kereteibe. A szerb hatóságok lényeges különbséget tettek az egyes nemzeti kisebbségek között. A magyarokat tartották a legmegbízhatatlanabbnak, akiknek – korabeli szóhasználattal – a „lojalitásában erősen kételkedni kell”. A magyarság letargikus állapotba került és vezető réteg nélkül maradt. Az értelmiség és a tisztviselők egy része már 1918 őszén elmenekült, de az úgynevezett optálási jog lejártáig – 1922. január végéig – további mintegy 35 ezren repatriáltak, vagyis Magyarországra költöztek. Így a húszas évek elejére a délvídeli magyarság csonka társadalommá vált. Az optálás idején a magyarság a teljes jogfosztottság állapotában élt, csak ekkor engedélyezték politikai szerveződését.

A Magyar Párt harca

– *1922 szeptemberében így alakult meg a Zentán tartott nagygyűlésen a Országos Magyar Párt, amely mérsékelten jobboldalinak volt tekinthető, de programjából ítélve lényegében polgári demokrata. Milyen célokat tűzött ki a délvídeli magyarság érdekvédelmének megteremtésére, a magyar nemzeti tudat erősítésére?*

– Erőteljesen fellépett a magyar oktatás és kulturális élet csorbítása ellen, de nem hanyagolta el a szociális kérdéseket sem. Tiltakozott az ellen, hogy a magyarságot kirekesztették a földreformból. A nagybirtokok kisajátításával több tízezer magyar egzisztencia ment tönkre, cselédként, napszámosként a latifundiumokon találtak munkát. Súlyosbította a helyzetüket, hogy gyakran a házukból is kirakták őket, hogy helyet adjanak a szerb telepéseknek. Egyébként 1918 és 1941 között összesen mintegy negyedmillió szerbet telepítettek be a Délvidékre, alaposan megváltoztatva a Bácska és a Bánát korábbi nemzetiségi összetételét. A Bánátban így például hamarosan elérték a délszlávok relatív többségét, de Észak-Bácskában – Szabadka környéke – a magyarság továbbra is abszolút többségben maradt. A két világháború között folytonos volt a magyarság elleni diszkriminációs politika, a magyar oktatást gyakorlatilag elsovasztották. Az egész korszakban alkalmazták a hírhedt „névvegyelemzés” elvét, vagyis a szerb hatóságok szerint a nem magyar hangzású nevű tanulókat – Koncz, Jávör, Lengyel, Tóth, Bartók, Török stb. – szerb osztályba kényszerítették. Az 1929-ben bevezetett királyi diktatúra – a délszláv állam ekkor vette fel a Jugoszlávia nevet – a magyar pártot is betiltotta. Tevékenységét a húszas években mégis eredményesnek tekinthetjük, hiszen a jogsértések elleni kitartó küzdelme lassította a magyarellenés intézkedéseket.

– A földreform kapcsán az imént már érintettük a magyarság gazdasági helyzetét...
– A két világháború között a magyarságnak mintegy az egyharmada – kerekén 150 ezer fő – nincstelen volt, és agrárproletár sorsban élt. Emiatt alkalmi munkákat vállaltak, elvándoroltak szülőföldjükről, és az ország egész területén dolgoztak, elsősorban az építőiparban. Kevésbé ismert, hogy a húszas–harmincas években Szerbia, illetve Jugoszlávia többszörösére megnagyobbodott fővárosának, Belgrádnak egy részét magyar munkások építették. A hajdani Nándorfehérvárnak 1918-ban mindössze 110 ezer lakosa volt, és a jelentéktelen balkáni város hirtelen vált egy megnőtt ország székhelyévé. Csak a harmincas évek végére gyarapodott 300 ezer lakosú fővárossá. A királyi diktatúra után az országot bánóságokra osztották, a Vajdaság a Dunai bánágba került, így tovább sikerült csökkenteni a kisebbségek, így a magyarság arányszámát a statisztikákban. Az évtized végén, a szerb–horvát ellentétek kiéleződésekor sikerült magyar képviselőnek bekerülnie a parlamentbe. Amikor 1940. december 12-én aláírták a jugoszláv–magyar örök barátsági szerződést, Belgrádnak is engedményeket kellett tennie. Ekkor engedélyezték a Jugoszláviai Magyar Művelődési Szövetség megalakulását, amelyhez hetek alatt a magyarság soraiból tízezrek csatlakoztak. A szövetség széles körű kulturális szervezkedésbe fogott, de az 1941 áprilisában kirobbant német–jugoszláv háború miatt ez megtorpan. Hónapok múlva, a terület Magyarországhoz való visszatérése után újult erővel folytatódott a szövetség helyi szervezeteinek a kiépítése, de már Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség (DMKSZ) elnevezéssel.

Gazdaságilag megerősödni

– Milyen tanulságokkal szolgál a délvidéki magyarság két világháború közötti története napjainkban, amikor véres polgárháború dúl déli szomszédunknál?

– A legfőbb tanulság: a magyarságnak folyamatosan és következetesen kell küzdenie kisebbségi jogaiért. Különféle beadványokkal, memorandumokkal ostromolnia érdekképviselői szervezetein keresztül a hatóságokat, a kormányzatot. Ezek hatása ugyanis a sérelmek enyhítésében, illetve megoldásában előbb-utóbb kifejezésre jut. E tekintetben is példaértékűnek tartom a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége, a VMDK törekvéseit, s különösen azt, hogy a magyarság helyzetét rendszeresen ismerteti a nemzetközi közvéleménnyel. Ez igen fontos, de – véleményem szerint – sokkal nagyobb súlyt kellene helyeznie napjaink polgárháborús időszakában is a magyarság gazdasági megszervezésére. A két háború között a magyarság akkori vezetői felismerték: egy gazdaságilag erős kisebbség sokkal kevésbé van kiszolgáltatva az államhatalomnak.

Magyar Nemzet, 1993. június 14.

Vészesen fogy a magyarság

Délvidéki demográfia

A délvidéki magyarság demográfiai helyzetének legkiválóbb ismerője, a kisebbségi lét szociológiai vonatkozásainak kutatója, Mirnics Károly 1937-ben született Szabadkán. Az Újvidéki Egyetemen szerzett bölcsészdiplomát, előbb tanársegédként, majd a Vajdasági Oktatásügyi Titkárságon előadóként dolgozott. Számos szociológiai tanulmány szerzője, 1968-ban jelentette meg első írását a kisebbségi kérdéstről. Évtizedeken át mindig tudományos megalapozottsággal, nyíltan elemezte a kisebbségi helyzetet, amelyről a titoista délvidéki magyar értelmiség szemérmesen hallgatott. A múlt évben az anyaország a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjével tüntette ki a délvidéki magyarság önszerveződése társadalomtudományi megalapozásában betöltött kimagasló munkájáért. Kisebbségi sors című tanulmánykötete az újvidéki Fórum Kiadónál látott napvilágot. Mirnics Károlyt az otani nemzetrészünk demográfiai helyzetéről kérdeztük.

Mirnics Károly

Asszimiláció és kivándorlás

– Az 1921. évi népszámláláskor Jugoszláviában 472 ezer magyar nemzetiségű polgár élt, 1931-ben 468 ezer. A második világháború után az első népszámlálást 1948-ban tartották, akkor 496 ezer magyart találtak az országban...

– Ez utóbbi adatot túlzónak tekintik a statisztikusok és a demográfusok, ugyanis a háború utáni kitelepítést elkerülendő, a délvidéki németek egy része magyarnak vallotta magát. A magyarok száma a következő évtizedekben – ha szerényen is – növekszik: 1953-ban 502, 1961-ben 504 ezer fő, ez volt a csúcspont. Mégis, az abszolút és relatív számok azt bizonyítják, hogy a jugoszláviai magyarság száma nagyon lassan növekedett. Ez azonban tulajdonképpen az életkor eltolódásával magyarázható, a magyarság ugyanis fokozatosan elöregedett. A nemzedékcsera eltolódott az 1980-on túli időszakra, és ekkor bekövetkezett a magyar lakosság számának abszolút apadása. A horvátországi és szlovéniai, illetve az országban másutt élő magyarságot leszámítva a délvidéki magyarság száma az utóbbi több mint három évtizedben jelentősen csökkent.

A számok kerekítve: 1961-ben 442, 1971-ben 423, 1981-ben 385, 1991-ben 339 ezer fő volt, ami szinte katasztrofális, több mint százezer fővel kevesebb.

– *Mi volt ennek az oka?*

– A két legfontosabb ok az asszimiláció és a kivándorlás. Sommás ítélet, túlságosan leegyszerűsíti a folyamatokat és a tendenciákat. A délvidéki magyarság demográfiai megroppanásában a kezdet az 1944. végi megtorlás, a visszavágás az 1942-es újvidéki hideg napokért. A ma sem pontos adatok szerint az áldozatok száma mintegy 40 ezer volt. A megtorlás után következett a „megbékélés”, a „mintaszerű” jogok nyújtása a nemzetiségeknek a testvériség-egység jegyében. Meg kell azonban jegyezni, hogy az 1945 és 1966 közötti időszak államszocialista vagy bürokratikus szocialista korszak. Jómagam a Rankovics-rendszer elnevezéssel illetem, amelyre az állambiztonsági szervek túlméretezett hatalma és eltorzult szerepe volt a jellemző. Ez egyébként a szocialista fejlődés hőskora, amikor kidolgozták és lerakták a szocialista öngazgatás és a közvetlen demokrácia elméleti alapját és politikai rendszerét.

– *Mindez milyen hatással volt a jugoszláviai magyarságra?*

– A rankovicsi eszmeiség abból a dogmatikus tételből indult ki, hogy a jugoszláv szocializmust sok nemzettel és nemzeti kisebbséggel nehéz lesz kiépíteni. Az ebből eredő nehézségeket elsősorban rendőri és belügyi módszerekkel igyekezett letörni. A nemzeti érzést mindenáron tompítani akarták, és igyekeztek létrehozni a nemzetek fölötti jugoszláv népközösséget. A Rankovics-korszak gyakorlata közvetlenül ugyan nem tagadhatta, hogy a magyarság magyarság, de tudatosan, rejtett módszerekkel azon munkálkodott, hogy a távoli jövőben a magyarság délszlávvá váljon. Pontosabban: elszerbesedjen, hiszen éppen ez a nagyszerb nacionalizmus lényege. A korszak ideológiai rendszere és a mögötte állandóan jelenlévő és azonnal alkalmazható erőszakos módszerek előkészítették és serkentették a magyarság új, súlyos kisebbségi érzésének az erősödését.

– *A korszak a politikában, művelődésben, közoktatásban, pártban, gazdasági életben, vagyis mindenütt kialakította a kisebbségek komplexusban szenvedő vezetői elitet. Mi volt ennek a célja?*

– Elsősorban az, hogy a kisebbségi érzést a magyarság soraiban is nemzeti kisebbségi ideállá emelték. A magyar nemzetiség körében megszorodtak a politikai haszonlesők, hiszen a pozíció anyagi jóléttel is járt, a karrieristák, a nemzetiséggel kereskedő ideológus kufárok, akik a saját példájukkal terjesztették, hogy jugoszlávnak lenni szerbhorvátot jelent, és mielőbb azzá kell válni. A Rankovics-korszak nem adta meg a magyar nemzetiségnek az autonóm társadalmi és kulturális felemelkedés lehetőségét. A politikai életben olyan személyek kerültek előtérbe, akik a magyar nyelv helyett szívesebben használták a szerbhorvátot nemcsak az értekezleteken, hanem magánemberként is. Szerb nyelvűnek és magyar nemzetiségűnek tartották magukat, vagy fordítva: szerb nemzetiségűnek és magyar nyelvűnek.

– *Elsősorban olyan emberek futottak be karriert, akik ügyeltek arra, hogy a feleségük szerb nemzetiségű legyen, vagy ha nem, akkor legalább a családban a szerbhorvát nyelvet használják. Ez volt a kötelező elvárás?*

– A gyerekeik meg szerb tananyelvű iskolába jártak, mert az nagyban elősegítette az apa politikai „beilleszkedését”. A társadalomnak ez a rétege úgy akart jugoszlávvá válni, hogy szerb szeretett volna lenni, és közben tagadta, hogy jugoszlávnak lenni csak annyit jelent, mint a hazát szeretni. A Rankovics-korszak manipulatív módszerei arra irányultak, hogy a nemzeti kisebbségek, köztük a magyarok nyelvi egységét, nemzeti tudatát meggyengítsék és mint közösséget asszimilálják. A magyarságot képviselő közéleti emberek keverék nyelvet beszéltek, mondataikban szerb és magyar szavak váltakoztak: ez volt a nyelvi egyenjogúság példája, a jugoszláviai magyarság új nyelve. Az elnemzetietlenítést szolgálta a tanügyi rendszer és a művelődési élet örökös átszervezése, összevonása, bonyolítása és ködösítése. Így sikerült meggyengíteni a magyar nemzeti tudatot. Egymás után szűntek meg a gyakran ötven-száz esztendeje működő magyar műkedvelő és művészeti csoportok. Ezeket rendszerint szerb anyanyelvűekbe „integrálták”, és hamarosan eltűntették. A meggyengült tudat folytán sokan lemondtak az anyanyelvi iskoláztatásról és oktatásról, és szinte önként elfogadták a szerbhorvátot mint a művelődés és a felemelkedés egyetlen igazi nyelvét.

Meggyengült tudat

– *Az 1960-as évektől az 1990-ig tartó három évtizedben melyek voltak azok a legfőbb okok, amelyek a délvidéki magyarság létszámának katasztrofális csökkenését okozták?*

– A korábbi korszakénál sokkal jobban láthatóvá vált az asszimilációs folyamatok második szakasza, amikor meggyengült az anyanyelvhez, a nemzetiségi hovatartozáshoz és a névhez való ragaszkodás. Mindezt szükségszerűen elősegítették a következő tényezők: a nemzetiségeknek a nyolcvanas évek végéig nem engedélyeztek semmilyen önálló érdekképviselőt, amelyek megfogalmazták volna gondolataikat. Volt ugyan egyfajta nemzetiségi érdekképviselő a politikai rendszerben, és ennek nyomán formálódott a nemzetiségi oktatási intézményrendszer is, amelyet állandóan átszerveztek. Ez mindig azt jelentette, hogy a nemzetiségi iskolák száma egyre csökkent, és mára a középfokú, illetve a szakoktatás rendszere szétesett. A folytonos iskolareformok nagymértékben lezüllesztették a nemzetiségek anyanyelvű oktatásának színvonalát, a tantervekből kimaradtak a nemzetiségek tudatát érintő nemzeti tartalmak. Ennek az volt a célja, hogy a gyermekeket gyökértelenné tegyék, és teljesen új talajba, azaz szerbhorvátba ültessék őket, akár egyetlen nemzedék alatt.

– *A nemzetiségi intézmények integrációja szerbhorvátosítást jelentett?*

– Egyértelműen még ma sem lehet felmérni azokat a károkat, amelyeket ez a hatalmi törekvés okozott a magyarságnak. Az elmúlt évtizedekben a nemzetiségek hídfőítő szerepét is elsorvasztották, az anyanemzetükkel való együttműködést kizárólag

nemzetközi kapcsolattá változtatták. Nem az egyetlen terület volt ez, amelyre mindenkor gyanakvással tekintett a rendőri-belbiztonsági hatalom. Gyakorlatilag a nemzetiségi közéletben tevékenyebben működő minden egyes értelmiségi ilyen ellenőrzés alá került. Közülük a hatalomnak „gyanúsak” és a „nacionalizmussal vádoltak” az üldözöttek listájára kerültek, szellemi halálra, tartós hallgatásra ítélték őket. Időnként kampányokat szerveztek, hogy megfélemlítsék az egyes, még önállóan működő nemzetiségi intézmények munkatársait. Ehhez kreált botrányokat gerjesztettek, és a társadalmi önvédelmi, vagyis belbiztonsági szervek nyomban szabad kezet kaptak a helyzet rendezésére. Közvetlen nemzetiségi közélet nem létezett, ezért szinte teljesen lehetetlenné vált az önálló nemzetiségi társasági élet is.

A hatalom mesterkedése

– *Félelmetesen hangzik, hogy a nemzetiségi politika által intézményesített keretben alakult ki a délvidéki magyarság kisebbségi érzése és pszichózisa. És ennek a politikának a máig intézményesített rendszere védi és éleszti állandóan újra a kisebbségi jövőtlenség érzetét...*

Tulajdonképpen erre játszott rá a Tito utáni korszak politikája az 1980-as évek elejétől napjainkig. A mostani folyamatok ennek a következményei, amikor a polgárháború miatt tízezrével menekültek a szerbek a Délvidékre, tovább növelve az államalkotó nép számarányát, megbontva az addigi etnikai viszonyokat. Mindez csak betetőzése az elmúlt hetven évnek, amely alatt félmillió hegylakó szerbvel és Crna Gora-ival kolonizálták a Vajdaságot. Már a korábbi évtizedekben tízezrekkel csökkent a délvidéki magyarok száma a kivándorlás, a külföldi munkavállalások, a vendégmunkásság, az alacsony népszaporulat, az előregedés stb. következtében, s ez a folyamat a kilencvenes években felgyorsult. A háború kezdetekor, 1991–1992-ben az erőszakos mozgósítások miatt 18–20 ezer magyar menekült el a Délvidékről, elsősorban fiatalok. A számuk azóta tovább növekedett, akár a kétszeresére is, így ma lehetetlen megállapítani a délvidéki magyarság számát. Mindenesetre az 1991. évi népszámlálás adata, amikor 339 ezer magyart számláltak össze, ma már nem valós: a további menekülés, elvándorlás következtében akár háromszázezerre is csökkenhetett. Ez pedig végveszélybe sodorta a délvidéki magyarságot.

Magyar Nemzet, 1994. november 15.

Gyűlölet minden mennyiségben

Mirnics Károly demográfus a délvidéki magyarságról

Ha a nemzetiségeket megfelelő hőfokú, folyamatos izzású nemzeti megvetésnek és gyűlöletnek teszik ki, szükségképpen fellép az a hatás, amelynek következtében a nemzeti kisebbségek történelmi, kulturális, erkölcsi értékei és a birtokukban lévő anyagi javak elenyésznek. A több mint négyszázezer fős délvidéki magyarság 1988-tól ebbe a helyzetbe került, amely azóta napról-napra súlyosbodott. E folyamatnak az első szakasza 1992-ig tartott, amely következményeivel végzetessé válhat a délvidéki magyarság számára. Erről kérdeztük a jeles ottani magyar demográfust, Mirnics Károlyt, aki évtizedek óta mindig tudományos megalapozottsággal, nyíltan elemezte a kisebbségi helyzetet, amelyről a titoista és janicsárszerepet vállaló délvidéki magyar értelmiség szemérmesen hallgatott.

– *1988 óta gyűlöletszítás folyik minden mennyiségben a délvidéki magyarság ellen. Milyen hatással van mindez megmaradási esélyeire?*

– A gyűlöletszítás a nemzeti kisebbségekre nézve végzetes. Először „kiutálják” őket az országból úgy, hogy elveszik a maradék önérzetüket, megalázzák és megsértik őket. Ezután többnyire mendemondákön alapuló, de nem valóságos, ám annál hatásosabb, vagyis mégis valóságos üldözésnek teszik ki, általában a legkiemelkedőbb szellemi képviselőit. Ehhez nem kell valakit testileg bántalmazni, elég csak az üldözés légkörét megteremteni, és többnyire megvan a kívánt eredmény. Ettől kezdve egyre többen akarnak elmenekülni, elköltözni az előidézett pokolból. Ezzel egyidejűleg bekövetkezik a nemzeti kisebbségek birtokában lévő anyagi javaknak a teljes elértéktelenedése. Csakhogy minél hamarabb kikerüljenek a pokolból, az emberek képesek a vagyonukat és értéktárgyaikat érteken alul áruba bocsátani, elkótyavetyélni. Az emberek elmennek, de kisebbségi létükben meggyalázva, anyagi javaikból kiforgatva. A megbecsült polgárok földönfutókká lesznek, még az anyaországban is. Kezdek az életet előlről.

– *A szerb népnek történelme folyamán nagyon kevés lehetősége volt ahhoz, hogy elmélyülten a civilizációs és kulturális alkotás felé forduljon, hiszen fél évezredig nyögte az oszmán törökök uralmát...*

– Éppen ezért szellemét a katonai észjárásnak rendelte alá. A szerb népet egészen a mai napig foglalkoztatja a „befejezetlen honfoglalás” gyötrő ideológiája. Az a „népi érzés”, hogy még nem történt meg a honfoglalás, hogy még „nem teljes” a haza, hogy a hazának egy részét „még kell szerezni”, hogy valakitől valamit „ki kell követelni”, erősen kínozza. Ezzel az érzéssel nem akarok foglalkozni, sokkal fontosabb annak

vizsgálata, hogy milyen a nemzetek és nemzetiségek közötti viszony Szerbiában, s azt hogyan akarja a szerb politika megváltoztatni. Előjáróban fontos leszögezni: nincs semmilyen különbség a hadüzenet nélküli, be nem ismert háború folytatása és célja, illetve a nemzetállam mindig is közismert, de hangosan csak ritkán bevallott vágyának a megvalósítása között. A „minden szerb egy államban” valóság megvolt, benne éltek hét évtizedig, de a nacionalista szerbek sohasem érezték magukat jól. Csak azért, mert ott a szerb nép nem élt egyedül.

– *A nemzetállam gondolata viszont végtelenül szerencsétlen tette mozgósító népi érzés, nacionalista, sovíniszta szellemű.*

– Az elmúlt hét évtizedben ez már kétszer mozgósította a szerbeket. Először 1918-tól 1928-ig, majd 1945-től 1950-ig, amikor nagyméretű kolonizációt hajtottak végre a Délvidéken, hogy biztosítsák a szerb nép mindenütt megnyilvánuló többségét a velé együtt élő népekkel (nemzetiségekkel) szemben. Ennek eredményével azonban még mindig nincsenek megelégedve, mert a nemzeti kisebbségeknek még mindig van bizonyos politikai alanyiságuk. Megkezdték a Délvidék újabb kolonizációját, a zömében albánlakta Koszovóról, a szerb nemzet bölcsőjéről ugyanis távlatilag lemondtak. Ezért a Vajdaságban akarják véglegesen megváltoztatni valamennyi nemzetiséglakta helység lakosságának összetételét a szerb etnikum javára. A végső cél, hogy a szerb etnikai határt kiegyenlítsék az ország északi határával. Ez nem véletlen, hiszen már 1918 óta folyamatosan és nagy hullámokban történik a nemzeti kisebbségek kivándorlása, ki-, át- és széttelepítésére ingerlő politika. A nemzetiségi politika lényege az örökös rostálás és az olvasztótégely működtetése.

– *Végül is mindennek úgy kell festenie, mintha a magyarság vagy más nemzeti kisebbség saját magáról, önkaratából és önszántából vándorolna ki és települne szét a nagyvilágban?*

– Ez hajszálpontosan így működik, s ehhez megvan a koreográfia is. A szerb radikálisok mondják ki mindenkor a szerb nacionalista törekvések igazságát, ők mások helyett is beszélnek. Addig, amíg az összlakosságban egy nemzetiségnek a százaléka nagyobb egy-két százaléknál, addig nincs kegyelem. A két világháború között olyan kiköltözésre készítő törvénytelenségeket és durvaságokat is megengedtek a magyarsággal és a többi kisebbséggel szemben, mint a megkülönböztető adópolitika, a teljes vagyonek kobzása, a birtokjogból való kitúrás és annak megvonása, a jogfosztás, a jogtiprás, a jogi diszkrimináció minden elképzelhető formája. Hatására a kivándorlás sohasem apadt el: hol csörgedezett, amíg élt a remény és a türelem, hol pedig óriásira duzzadt a teljes kilátástalanság állapotában.

– *Mi történt a második világhégés után?*

– 1945-öt követően a rendőrállam, az állami terror segítségével elköverték a leg súlyosabb etnocidiumot és genocidiumot a kisebbségekkel, elsősorban a németekkel és a magyarokkal szemben. Önmagukat minden polgári erkölcsi norma fölé, az

áldozatot pedig törvényen kívül helyezték. Ezután elrabolták vagyonát, és kisajátították birtokait. A következő korszak 1989-ig tartott. Ebben a korszakban a jugoszláviai nemzetiségi polgár világútlevelet kaphatott, ha nem értett egyet a rendszer gyökerével, lényegével és jelenségeivel. Elhagyhatta hazáját anélkül, hogy megsiratták volna, de azért jólesett, ha hazaküldte valutáját. A negyedik 1989-cel, az új veretű nacionálsóviniszta rendszer alapjainak a lerakásával kezdődött.

– *Melyek ennek a jellemzői?*

– Az erőszakos, nagyarányú katonai mozgósítások mint nemzetiségriasztó, szétugraszto intézkedésnek az alkalmazása régóta ismeretes a terrorista rendszerek gyakorlatából. Gyakran élnek vele az etnikai csoportok felszámolásakor. A magyarság Szerbia lakosságának három százaléka, ezzel szemben 1991-től a magyar nemzetiségű mozgósítottak száma az összes behívottaknak legalább a tíz-tizenöt százalékát tették ki. Közismert, hogy ennek a katonai intézkedésnek az alkalmazásával meg lehet szabadulni a nemzetiségi népességnél akár a 25-30 százalékától is. Akár eleget tesznek a katonai mozgósításnak, akár nem, alkalmazása vészjósló a kisebbség számára, mert megsemmisíti erejét, és a hozzátartozók is vagy megszoknak, vagy megszöknek.

– *1991-ben ennek hatására 18-20 ezer magyar menekült el a Délvidékről, számuk azóta tovább nőtt, pontos adatok nincsenek.*

– Az viszont tény, hogy az 1941-ben közel félmillió magyarországi száma mára katasztrofálisan csökkent, az 1991-es népszámlálás szerint mindössze 339 ezer fő volt. E szám azóta az újabb kivándorlással tovább apadt, a veszteségeket azonban a háborús körülmények miatt lehetetlen számba venni. A háború kezdetét követő mozgósítások után elkezdtek alkalmazni azokat a kitelepítésre kényszerítő intézkedéseket is, amelyek hatása ezekben az években nyilvánul meg. A nemzeti kisebbségeket fokozatosan kiszorítják a közszolgáltatból, az állami vállalatokat magánkézbe játsszák át, szerb nemzetiségűeknek, akik legelőször a magyar és más kisebbségi származású alkalmazottakat küldik el, teszik munkanélkülivé. Ez is a kiköltözésre ösztönzi majd őket. Az etnikai belháború következtében a magyar családoknak közel a negyede felbomlott.

– *A' nagszerb nacionalizmus lényege, hogy valakiket el kell üldözni ahhoz Szerbiából és azon belül a Délvidékről, hogy oda telepedhessenek a Szerbián kívül élő szerbek...*

– Eddig közel egymillió Boszniából, Horvátországból menekült szerbet helyeztek el Szerbiában, ennek majd' felét a Vajdaságban. Ugyanakkor mintegy 30 ezer, talán negyvenezer magyar menekült el délvidéki szülőföldjéről a folytonos lélektani hadviselés következtében. A délvidéki magyarság a tatárjárás, a törökvesz óta nem került olyan veszélybe, mint most. Demográfiai helyzete katasztrofális, egyetlen esélye van a megmaradásra, ha Észak-Bácskában, ahol még mindig többségben él, meg tud kapaszkodni. Különbözően nincs jövője, a biztos eltűnés vár rá. Ennek azonban van néhány feltétele: ha megszűnik az államilag irányított és gerjesztett nagyméretű kolonizáció, ha felhagynak a szerb többség görcsös biztosításával minden településen, ha

az etnikai tér védett lesz, ha megfelelő kisebbségvédelmi politikát folytatnak. A megmaradás egyetlen lehetősége, ha a délvidéki magyarság területi, helyi és perszonális elven alapuló önkormányzatot kapna. Ez azonban a jelenlegi helyzetben úgy tűnik, hogy több mint kétséges.

Erdélyi Magyarság, VI. évf. 21. szám, 1995. január-február-március, 16-17. old.

A hétfejű sárkány felfal minket?

Interjú Hódi Sándorral

Hódi Sándor, a pszichológiai tudományok doktora, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének (VMDK) alelnöke Adán él. A nyolcvanas évektől megjelent kötetekben a délvidéki magyarság helyzetét vizsgálta szociológiai-pszichológiai módszerekkel, az 1989-ben napvilágot látott *Táj és lélek* című könyvében pedig többek között arra kereste a választ: „...Szoros összefüggésben a Délvidék társadalmi-gazdasági-politikai viszonyaival, történelmi múltjával, etnikai és kulturális tarkaságával, milyen pszichológiai sajátosságok jellemzik az itt élő embereket”.

– Kezdeném azzal – mondta Hódi Sándor –, hogy a jugoszláviai magyarság 1918 óta, amikor kisebbségi helyzetbe került, hatalmas eróziónak van kitéve. 1910-ben a Vajdaság mai területén 577 ezer magyar élt, az 1981. évi népszámlálás már csupán 427 ezret mutatott ki. Hét évtized alatt a magyarok száma nemcsak hogy nem növekedett egy fővel sem, hanem 150 ezerrel csökkent. Miközben az ország lakossága megduplázódott, a magyarság elvesztette lélekszámának egynegyedét. A Vajdaságban ugyanezen időszakban a magyar lakosság százalékaránya 27,5-ről 18,9-re csökkent.

– *A magyar népesség ilyen ütemű eróziója természetellenes folyamat...*

– A kedvezőtlen demográfiai helyzet természetesen szorosan összefügg az itt élő magyarság közérzetével, társadalmi fejlődési esélyeivel. E felismeréstől vezérelve a VMDK – szakítva a korábbi gyakorlattal – a demográfiai kérdéseket a legégetőbb politikai kérdések közé sorolja, és a népmozgalmi adatok tudományos és politikai értékelésének elvégzését egyik legsürgősebb feladatának tartja. Kérdés azonban, hogy meg tudunk-e küzdeni azzal a létünket fenyegető, fennmaradásunkat veszélyeztető „hétfejű sárkány”-nyal, amit az alacsony természetes szaporulat, az önpusztító magartartás térhódítása, a nagyarányú kivándorlás, a betelepített szlávok – szerbek, Crna Gora-iak, bosnyákok – dominanciája, az elterjedt vegyes házasságok, a magyarság társadalmi deklasszálódása és a jugoszláv nemzeteszmény követelménye, illetve az ebből származó identitászavar jelent számunkra.

– *A legsúlyosabb gondnak a magyarság természetes szaporulatát említette...*

– Hiszem, hogy a délvidéki magyarság gyorsuló fogyása nem sorsszerű, nem megállíthatatlan folyamat, ami ellen semmit sem tehetünk. Meggyőződésem – s ez a

Hódi Sándor 1983-ban

VMDK vezetőségének véleménye is –, hogy a gyermekvállalási kedv hiánya szerves része annak a szociokulturális folyamatnak, amely az elmúlt évtizedekben lemondásokra szorított bennünket az élet minden területén.

– *Az önpusztító magatartás igen gyakori a délvidéki magyarság körében...*

– Vidékünkön az öngyilkosságok arányszámának alakulása jellegzetes nemzeti-geográfiai eloszlást mutat, s ez az eloszlás hosszú évtizedek során sem változott lényegesen. Jugoszlávián belül a lakosság számarányához viszonyítva a Délvidéken követnek el a legtöbb öngyilkosságot, de nagy eltérések figyelhetők meg az egyes etnikai csoportok között. Az itt élő szláv népekkel, illetve románokkal ellentétben a magyar etnikai közösségben valamilyen oknál fogva fokozottabb a pszichés dezorganizáció kialakulásának a veszélye. Ennek egyik legfőbb eredője lehet, hogy a különféle kultúrák más-más konfliktusmegoldási modellt kínálnak fel és engedélyeznek nehéz élethelyzetekben. A magyarság – más nyelvi kultúrákkal ellentétben, amelyek másokkal szemben agresszív viselkedést engedhetnek meg maguknak – a szigorúbb szocializáció révén inkább az önsorsrontás és önpusztítás irányába tereli a súlyos konfliktusokból származó indulatokat. A délvidéki magyarság – úgy tűnik – még szigorúbb önmagához. Nyilván jó oka van rá. Elfogulatlan tudományos elemzések hivatottak választ adni arra, hogy miben is áll ez az önpusztításra szorító rideg és kíméletlen valóság.

– *Többnemzetiségű környezetben nem újdonság a vegyes házasság, a Délvidéken ennek különösen nagy hagyományai vannak.*

– A Bácskában és a Bánátban minden negyedik-ötödik házasságkötés különböző nemzetiségű partnerek között jön létre. A nemzetek közötti megbékélés legszebb példája lehetne a vegyes házasságok magas aránya, ha az e házasságokban született gyerekeket a szülei nem nyilvánítanák törvénytörően jugoszlávnak, és nem íratnák csaknem minden esetben szerb tannyelvű iskolába. Sajnos, ez a helyzet, s így a gyorsan fogyó magyarság szempontjából a vegyes házasságok 20–25 százalékos gyakorisága nem egyéb mint az asszimiláció széles országútja. Statisztikai adatok szerint a vegyes házasságban élők között a magyar nők százalékaránya a legmagasabb, s nyilván nem minden ok nélkül választanak szerb vagy bosnyák férfit maguknak.

– *Elsősorban társadalmi beilleszkedésük és felemelkedésük reményében adhatják fel nyelvi-etnikai közösségüket.*

– Megcáfolhatatlan tény, hogy a Délvidéken a magyarok mélyen a számarányuk alatt voltak képviselve a gazdasági vezetők között, a párt- és ifjúsági szervezetekben, bankokban és pénzintézetekben, biztosítótársaságoknál, tudományos intézetekben, egészségügyi intézményekben az egyes társultmunka-szervezetek (üzemek, vállalatok) tanácsaiban, illetve végrehajtó apparátusában, a hadseregben és a belügyi biztonsági szolgálatnál. Ez a helyzet csak rosszabbodott az utóbbi időben. Ha ehhez hozzávesszük, hogy mennyi huzavona, szándékos mulasztás, gáncsokodás nehezítette és nehezíti a mai napig is az anyanyelvű oktatás megszervezését. Emiatt szinte természetes,

hogy sok magyar szülő eleve szerb iskolába íratja a gyermekét. Eme szülői hozzáállás miatt az általános iskolába járó magyar nemzetiségű tanulóknak a 8–10 százaléka nem részesül anyanyelvű oktatásban, a magyar anyanyelvű középiskolásoknak viszont már a 30–35 százaléka jár szerb iskolába. A továbbtanulást illetően pedig már hiábavalónak bizonyul a magyar szülők igyekezete.

– *Mindez jól mutatja, hogy a délvidéki magyarság társadalmi összetétele rendkívül hátrányossá vált, hiszen jelentősen növekedett az alacsony végzettségűek aránya a közép-, illetve felsőfokú végzettségűek rovására.*

– A délvidéki magyar értelmiség egy része még most sem vállal szívesen kisebbségi közéleti szerepet. Korábban pedig a pozicionált magyar értelmiség azonosult az új, egységes jugoszláv államnemzet eszményével, létrehozta a délvidéki magyar nemzeti-ség különállását hangsúlyozó, az egyetemes magyarságtól és az egységes magyar nemzettudattól eltávolító ideológiai konstrukcióját, amelynek következtében a nemzettudat szétesett, és teljessé vált a meghasonlás. A nemzeti kisebbség nemzetiséggé való átkeresztelése is azt a célt szolgálta, hogy a kisebbségekben kifejllesszék az anyanemzettől elkülönítő tudatállapotot, a gyökértelenség és magára hagyatottság érzését, a kételet és a lemondást arról a nyelvi-szellemi örökségről, ami útjában állt annak, hogy mindannyian „jugoszlávokká váljunk”.

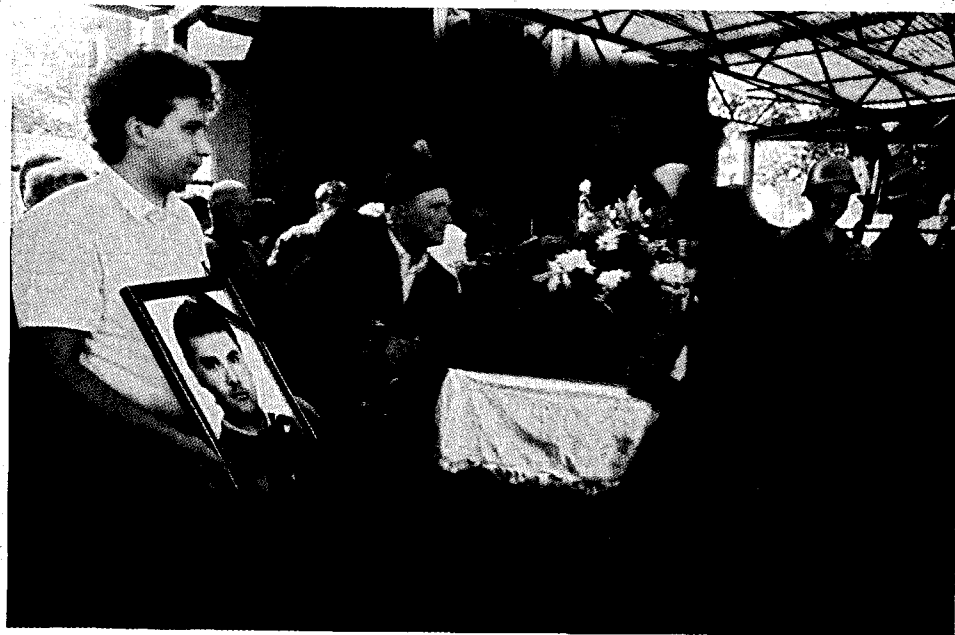
– *A Délvidéket ma huszonegy féle nép és etnikum lakja. Az első, illetve a második világháborút követő betelepítési hullám és a napjainkig tartó bevándorlás alapvetően megváltoztatta az etnikumok egymáshoz való viszonyát...*

– A hatóságok így teremtték meg mára a Bácska és a Bánát szerb többségét, az arányuk 54,5 százalék. Napjainkra a Vajdaság gazdasági és politikai önállóságának megszüntetésével, a nagyszerb állam megteremtésére irányuló törekvések felerősödésével a szerbek eddigi csendes expanziója nemzeti megújítási programjuk alapjává vált. A gyors ütemben fogyó, diaszporálódó és asszimilálódó magyarság a mind arrogánsabb szerb nacionalizmussal szemben nehezen talál magára.

– *Talán utolsó mentőövként jöttek a közép- és kelet-európai változások a délvidéki magyarság számára is...*

– Elsősorban azzal, hogy esélyt kínáltak az önszerveződésre, egy kisebbségi érdekvédelmi szervezet létrehozására – ez lett a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége – és önmagunk vállalására. Jól tudjuk: ezzel csak bajt hoztunk a saját fejünkre, mert a szerb nacionalizmus – amely hozzászólt a magyarok féltelméhez, meghunyászkodásához, defenzív magatartásához – nem veszi valami jó néven a jogainkért való nyílt kiállást, magyarságunk vállalását. Sok választásunk, veszténivalónk azonban nincsen. Ha küzdünk, növeljük fennmaradási esélyeinket, ha tétlen szemlélői maradunk az eseményeknek, a hétfejű sárkány menthetetlenül fölfal bennünket.

Magyar Nemzet, 1991. július 17.

A délszláv háború első magyar áldozata – Baráth Róbert temetése Temerinben 1991 augusztusában

Az önrendelkezés egyben önkorlátozás

Délvidéki magyarok

A kisebbségi önrendelkezés lehetőségeiről tartottak nemzetközi konferenciát a napokban. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének (VMDK) egyik alelnöke, Hódi Sándor a vidéken élő magyarság autonómiatörekvéseit ismertette.

– *A VMDK ideai közgyűlésén elfogadott autonómiatervezet félreérthetetlenül kimondta a délvidéki magyarok igényét önrendelkezési joguk elismerésére.*

– A VMDK – kezdte Hódi Sándor alelnök – az önrendelkezéshez való jogot elvi alapon a magyar népcsoport természetes, közösségi jogának tekinti. Kidolgozása-kor világosan jeleztük az önrendelkezési joggal való élés önkorlátozásának szándékát, nem kívánjuk ugyanis megkérdőjelezni Szerbia állami szuverenitását. Népszavazást kezdeményezünk, hogy a Vajdaság tartomány maradjon-e, avagy váljon önálló politikai és gazdasági szubjektummá. Megjegyzem, hogy a referendum kimenetele a délvidéki magyarság mintegy húszszázalékos aránya következtében nem a mi vágyainktól, hanem az abszolút többségben élő szerbek akaratától függ.

– *Hogyan épülne fel a vajdasági magyar önkormányzat?*

– Hármasságban építkezne: különleges státusú községek (vagyis járások a székhelyükkel együtt), illetve terület; helyi kisebbségi autonómiák, valamint személyi elvű kisebbségi önkormányzat. Kezdem ez utóbbival: a személyi nem kötődne földrajzi területhez, azok csatlakoznának hozzá, akik élni akarnak a magyar kisebbségi kollektív jogokkal az oktatásban, a tájékoztatásban és a művelődésben. A különleges státusú községekről szólva: a tervezet szerint a Carrington-féle különleges jogállás, amely a horvátországi szerb krajínaknak járna, meg kell hogy illesse Szerbiában a magyar többségű községeket is. E községek például saját rendőrséget, bíróságot működtetnének, és maguk határoznák meg területüknek, illetve a terület gazdaságának a fejlesztését.

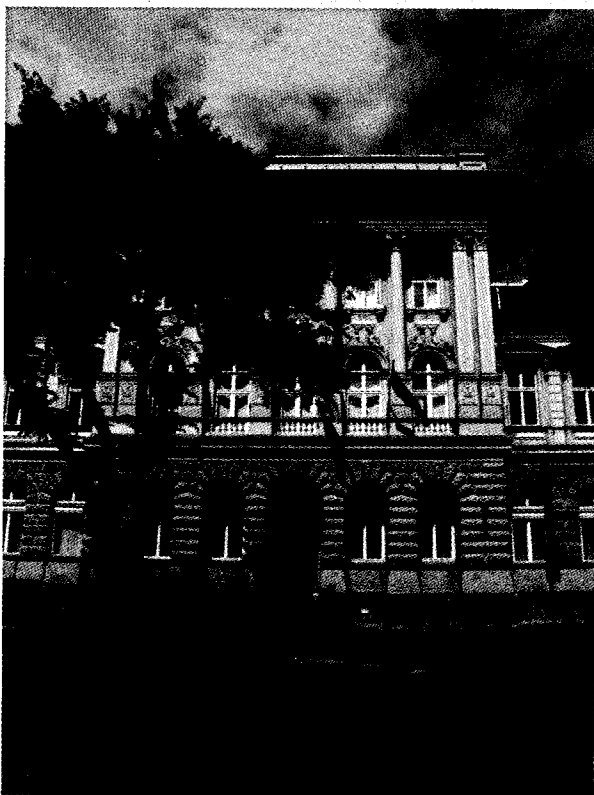
– *Milyen kapcsolat lenne az egyes magyar községek között?*

– Javaslatunk szerint társulnának, és létrehoznánk a Magyar Autonóm Körzetet, amely az egyszerű magyar többségű községeket ölelné fel. A körzet hatásköre kiterjedne a vallási és közoktatási, a gazdasági, szociális és pénzügyekre, a hírközlésre, a helyi közigazgatásra. A körzetnek címere lenne és piros-fehér-zöld zászlója. Székhelye Szabadka, a körzetet elnök irányítaná, a képviselő-testület és a területi tanács segítségével. A nem magyar népcsoportok tagjai természetesen teljes egyenjogúságot élveznének a körzet területén.

– *Mi történik azokkal a magyar többségű településekkel, amelyek területileg nem tartoznak a magyar körzethez, mert attól távol fekszenek?*

– Ezekben helyi magyar önkormányzatok alakulnának. A Vajdaság 45 községéből (járásából) a magyarok mindössze hétben vannak abszolút többségben. A magyar körzet a magyarok 56 százalékát ölelné fel, a többi azon kívül rekedne, ugyanakkor a körzet lakóinak a 42 százaléka nem magyar nemzetiségű lenne.

Magyar Nemzet, 1992. november 5.

A szabadkai Pedagógiai Akadémia épülete

Teljessé válhat a magyarság jogfosztása

Varga Zoltán, a szerb parlament képviselője az anyanyelv elsorvasztásáról, az információhiányról és az esélyegyenlőtlenségről

A szabadkai Pedagógiai Akadémia igazgatója, a délvidéki magyar oktatás szakértője Varga Zoltán, aki a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége egyik képviselőjeként kapott mandátumot Belgrádban, a szerb parlamentben. Az oktatási minisztérium törvényjavaslatát ezekben a napokban kapták meg a képviselők, ehhez módosításokat fűzhetnek. Mit hozhatnak az új törvények a délvidéki magyarság oktatásügye számára? – kérdeztük Varga Zoltánt.

– A tervezetben foglaltak egyértelműen az anyanyelvi oktatás beszűkülését hozzák a délvidéki magyarság számára, noha a Szerb Köztársaság alkotmányának 32. szakasza biztosítja minden állampolgár számára az anyanyelvi oktatás jogát. Így a törvénytervezet egyszerűen ellentmond az alkotmánynak, sőt az anyanyelvi oktatás helyett, illetve mellette felkínál egy úgynevezett kétnyelvű oktatási modellt. Ez azt jelentené, hogy a magyar és a többi nemzeti kisebbségi gyermek előbb néhány, majd mind több tantárgyat szerb nyelven tanul. Ezzel tovább szűkülnek a délvidéki magyar gyerekek továbbtanulási lehetőségei, hiszen hiába jár magyar általánosba, a középiskolába már tetemes hátránnyal indul. A törvénytervezet ugyanis a szerb nyelv tudásának, illetve megtanulásának rendeli alá a kisebbségi iskolákban az oktatási folyamatot, ami elfogadhatatlan. A törvénytervezetnek tehát elsődleges célja a délvidéki magyar oktatás elsorvasztása és az erőteljes központosítás!

Nem egyedi eset

– *A törvénytervezet céljai tehát nem véletlenek...*

– Egyértelműek, amit már korábban – a múlt évben – meghozott nyelvtörvény rendelkezései is elővetítettek. Ez utóbbi, az úgynevezett nyelvhasználati törvény ugyanis nem határozta meg a nemzeti kisebbségek esetében, minimálisan hány százaléknak kell lennie ahhoz, hogy hivatalos legyen a nyelvük egy adott közigazgatási egységben. Ennek megállapítását a községekre (ez egy volt magyar járásnak felel meg) bízta. Ha a községben a magyart is megszavazták hivatalos nyelvnek, akkor az adott területen lehetőség nyílik magyar oktatásra, egyébként nem. Mondok egy példát. Apatin községben (ez vagy tíz települést fog össze) a magyarság aránya csak 19 százalék, így a hivatalos nyelv a szerb. Igen ám, de Apatin várostól alig tíz kilométerre fekszik Bácskertes

(Kupuszina), a két és félezer lakosú színmagyar község, ahol azonban a magyar nyelv nem hivatalos. Ezek szerint a település évszázados magyar iskolája egy tollvonással megszüntethető. Másrészt az erős központosítással például egy húsz-harminc tanulósbánati kis iskola tanítóját a szerb oktatási miniszter nevezné ki...

– *Ez nem egyedi eset, több tucat délvidéki magyar iskola kerül hasonló veszélybe...*

– Különösen súlyos a helyzet Dél-Bácskában, illetve Közép- és Dél-Bánátban, ahol a magyarság többnyire szórványban él. Itt a magyarság nemzettudata jóval gyengébb, az anyanyelvi információs forrásai is szűkösebbek, mint Észak-Bácskában, illetve Észak-Bánátban, ahol tömbökben él. A Magyar Televízió adása nem fogható, a Magyar Rádió is gyengén. Sőt a tavaly hozott tájékoztatási törvény nem írja elő a kisebbségi nyelveken való kötelező információnyújtást (sajtó, rádió, televízió), így bármelyik délvidéki (bácskai-bánati) magyar lapot vagy rádió-, tévéadást megszüntethetik egy váratlanul hozott döntéssel. Ha ehhez hozzáteszem, hogy az említett nyelvtörvény szerint a bírósági eljárás során a kisebbségek csak tolmáccsal, a szerbvel párhuzamosan használhatják anyanyelvüket, teljessé válik a kép. A nyelv, a tájékoztatási, valamint a bíróságokról szóló törvényekhez tudatosan és tervszerűen kapcsolódik az oktatási törvénytervezet. Ha az utóbbit is elfogadja a szerb parlament, teljessé válik a magyarság jogfosztása. E törvények az itt élő magyarság és a többi kisebbség nemzeti tudatának az elvesztését szolgálják.

– *Milyen törekvések húzódnak meg az oktatási törvénytervezet középiskolákkal foglalkozó részében?*

– Egy szóval lehet csak jellemezni: diszkriminatív. A magyar oktatás még szűkebb keretek közé szorítását jelenti ezen a területen is, hiszen a nemzeti kisebbségi nyelveken való oktatást csak a gimnáziumokban és a művészeti szakiskolákban engedi meg. Az előbbiből néhány magyar, az utóbbiból egyetlen működik a hajdani tartományban magyar tannyelven, ez a szabadkai zenei szakközépiskola. A törvénytervezet tehát egyértelműen a szakmunkásképzőkben és a különféle szakközépiskolákban a tanítás nyelvéről a szerbet – s nem a hajdani hivatalos szerbhorvát, illetve horvátszerb nyelvet – írja elő. Esetleg anyanyelvapolást engedélyez. Ha a törvényt elfogadják, akkor például Szabadkán az egészségügyi, a közgazdasági, az építészeti, a gépészeti, a vegyészet és a villamossági szakközépiskolákban szűnnek meg a magyar tagozatok.

Egyre kevesebb osztály

– *Ezek szerint szinte minimálisra csökken a magyar középiskolai oktatás, betetőzve az elmúlt évtizedek intézkedéseit. Ha nincsen középiskola, hogyan jutnak be a magyar gyerekek főiskolára, egyetemre?*

– A híres-hírhedt 1975-ös iskolareform óta egymás után zárták be a magyar nyelvű iskolákat az akkori Vajdaságban (ez utóbbi csak közigazgatási elnevezés, a tartomány 1992. január 1-jétől hivatalosan nincs), így a valahai Apátiban, vagyis Apatinban,

Bácpalánkán, Nagyikindán. Az évek múltával egyre kevesebb lett a magyar osztályok száma Szenttamáson, Zomborban, Nagybecskerekén (Zrenjaninban), Újvidéken, Verbászon, Kulán. Pancsován például háromszáz-négyszáz magyar gyermek lakik, de két évtizede már, hogy nincsen egyetlen magyar tagozat sem. Dél-Bánátban mindössze négy (!) teljes nyolcosztályos magyar iskola maradt. Nagybecskerekén az említett hetvenötös iskolareform előtt a középiskolákban öt-hat magyar tagozat működött, most a következő tanévre csak a gimnáziumban terveznek egyet, azt is pályázat révén, aminek természetesen különféle buktatói vannak.

– *Az utóbbi évtizedek nemes hagyománya volt a régi Délvidék területén a szülők önszerveződő harca a magyar oktatásért, egy-egy magyar középiskolai tagozat megmaradásáért. Ez az új a háborús helyzetben megtorpant...*

– Csak a fémipari középiskolában, Szabadkán sikerült az idei tanévben megnyitni egy nemzetiségi tagozatot. Újvidéken a szülők kitartó küzdelme ellenére sem engedélyeztek hasonlót az egészségügyi középiskolában. A legnagyobb gondot ma az okozza, hogy Bácskában és Bánátban 11 ezer elemi iskolás gyermek nem az anyanyelvén tanul. Főleg azért, mert sok magyar, ruszin, román, szlovák szülő nem akart élni az anyanyelvű oktatás jogával. Ezen változtatni kell, megoldás viszont csak egy állandósult iskolahálózat és iskoláztatás lehetősége lehet az elemtől a szakmatanuláson át az egyetemig. Különben a mai 11 szerb gyermek utódai is hátrányosnak érzik majd a tanulást anyanyelvükön.

Mint idetévedt turisták

– *Mit kínál a törvénytervezet az anyanyelvi oktatás helyett?*

– Csak arra lenne joguk a magyar és a többi nemzeti kisebbségi gyermekeknek, hogy a nyelvórán megtanulják, valamint az állam lehetőséget ad számukra, hogy a szerb gyermekekkel egyenrangúan szerbül tanulhatnak, mert az utóbbit szavatolják számukra. Úgy hiszem, a nyelvtörvény ez irányú törekvéseit a néhai Ceausescu diktátor is megirigyelhetné. Ezt persze igyekeznek leplezni, mert a törvénytervezet nagylelkűen előírja, hogy magyar (vagy más kisebbségi) nyelv tanulása mellett a tanulók megismerhetik a saját nemzeti kultúrájuk elemeit is, egy még nem körvonalazott tantárgy keretében. Ez utóbbinál nem tudjuk, milyen ismereteket tartalmaz majd (magyar történelem, földrajz stb.).

– *A törvénytervezet még a két világháború közötti királyi Jugoszláviában érvényben lévő oktatási rendelkezésekhez képest is sokkal diszkriminatívabb a magyarok és más nemzeti kisebbségek számára. Mit tehet ez ellen a magyarsággal szemben általában igen ellenséges szerb parlamentben egy magyar képviselő?*

– Szinte naponta támadnak bennünket a szerb képviselőházban. A bácska-bánati magyarságról és a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségéről, mint idetévedt turistákról, kóborlókról beszélnek a szerb képviselők, s nem olyanokról, akiknek egy

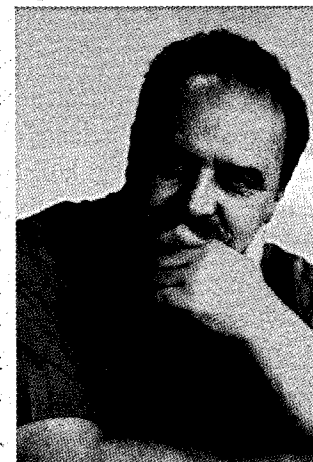
évezrede ez a vidék a szülőföldjük. A magyar és az albán képviselőket kigúnyolják, felszólalásaikat félbeszakítják, vagy egyáltalán alig hagynak szóhoz jutni bennünket, hiába terjesztjük elő jogos követeléseinket. A kisebbségek jogait állandóan csorbítják. Az oktatási törvénytervezetet az új tanévre akarják elfogadtatni. Mi mindenképpen rávilágítunk diszkriminatív jellegére, még akkor is harcolunk a törvényjavaslat ellen, ha előre tudjuk: leszavaznak bennünket. A kétszázötven tagú szerb parlamentben 194 szocialista párti képviselő ül. A többi ugyan ellenzéki, de közülük jó néhány, ha szerb érdekekről van szó, akkor megszavazza a törvényt. Így a VMDK kilenc képviselője csak a Demokrata Pártra és a Reformerők Pártjára számíthat, talán húsz szavazatra.

Magyar Nemzet, 1992. január 29.

Magyar sors a Délvidéken

Beszélgetés Kasza József szabadkai polgármesterrel

Kasza József szabadkai polgármester, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének képviselője a szerbiai köztársasági parlamentben. A negyvenkilenc éves, közgazdász végzettségű délvidéki magyar vezető hosszú ideje az egyik legtöbbet támadott politikus személyiség. A fellépésében is markáns alkatú férfit embertelen módon megfenyegették a balkáni kocsmahangulatát árasztó szerbiai parlament üléstermében, amelyről mindent el lehet mondani, csak azt nem, hogy értelmes, demokratikusan gondolkodó európai úriemberek gyülekezete. Ebben a nagyszerb nacionalizmustól megszerződött kompániában kellett 1990 decemberétől a VMDK kilenc képviselője között helytállnia és európai világosságot vinni a balkáni sötétségbe.

Kasza József

A múlt év végi választások után az addig is csak maroknyi VMDK-s parlamenti csoport öt főre zsugorodott, de nem adták fel a küzdelmet. Kasza József 1989-től Szabadka község polgármestere. Előtte a helyi Zorka vegyiművek pénzügyi igazgatója volt. Ugyancsak megfenyegették a szabadkai képviselő-testület ülésein és azok szüneteiben a nagyszerb nacionalisták, és rendszeresen rágalomhadjáratot folytat ellene a posztkommunista, rezsimhű szerb sajtó. ugyanakkor választói és polgártársai körében a legnagyobb tisztelet és megbecsülés övezi. Nős, lánya már férjhez ment, középiskolás fia egyetemre készül. A polgármesterrel és képviselővel a délvidéki magyarság megmaradási esélyeiről beszélgettünk.

— *A magyar határtól alig tízegynéhány kilométerre fekvő Szabadkát joggal tekinthetjük frontvárosnak, hiszen az elmúlt háromnegyed évszázad alatt idáig toladott fel a Balkán. Ez a megállapítás különösen az utóbbi három esztendőben igaz, amikor 1991 nyarától erre a vidékre is elért a fegyverdörgés nélküli háború. A mind nehezebb körülmények között hogyan tudnak létezni?*

— Már 1993-ban is rettenetesen nehéz évet zártunk, mert ugyan a hivatalos politika szerint Szerbia nem háborúzik senkivel, mégis háborús körülmények között élünk és élünk. A Horvátország elleni, s most Bosznia-Hercegovinában dúló harcok nemcsak a szerbiai lakosság hátán csattannak, hanem a délvidéki magyarságén

is, az erőszakos katonai mozgósításokkal. Eddig több tucat itteni magyar esett el a csatákban, több százra tehető a sebesültek, rokkantak száma és mintegy 30-35 ezer bácskai és bánáti magyar kényszerült menekülésre ősi szülőföldjéről a 350-400 ezerből. Teljessé vált az elszegényedés, az itt élő magyarság fele éhezik – különösen a nyugdíjasok –, és sokkal nehezebb helyzetben vannak, mint a más nemzet-hez tartozók, mert a magyarlakta területeken mindig nagyobb volt a kizsákmányolás. Nemcsak Szabadka községre – ez a korabeli magyar járásnak felel meg, amelynek Szabadka város a központja –, hanem Észak-Vajdaság magyar önkormányzataira is óriási nyomás nehezedik. Pénzügyi rendszerünk tavaly decemberben például az összeomlás szélén tántorgott. A lakosság elszegényedése olyan nagy mértékű volt, hogy a községi költségvetés napi bevétele gyakran nem érte el az ötven-hatvan német márkát. Ilyen körülmények között kellett fenntartanunk a téli hónapokban az iskolákban a fűtést, az egészségügyi és a szociális intézményekben a folyamatos működést.

– Az egy évvel ezelőtti időszak ma boldog békeidőnek számít...

– Pedig akkor sem volt könnyű a helyzetünk. Főtt a fejünk, hogy miként lesz az őszi és a téli hónapokra fűtőanyagunk a távfűtésre és a közintézményeknek. Egyes iskolákban hosszabb-rövidebb ideig szünetelt a tanítás, mert a termekben négy-öt fok volt a hőmérséklet. Katasztrofális az üzemanyag-ellátás. A lakossági szemétszállításra a valamikori heti egy alkalom helyett és csak két-három hetenként tudunk sort keríteni. A tömegközlekedést is vissza kellett fogni, alaposan megritkultak az autóbuszjáratok, csak két-három órát közlekednek, reggel, délben és este. Szabadkán a vállalatok zöme nem dolgozik, vagy csökkentett kapacitással működik, nyersanyag és energia híján. Az infláció már teljesen követhetetlen. Tavaly előfordult, hogy a pénzromlás mértéke elérte az óránkénti (!) egy százalékot! Az állam ezen keresztül rabolta ki a polgárok legutolsó tartalékait. Közben az államilag irányított és erősen kézben tartott hírközlés azt hangoztatta, hogy csak napok vagy órák kérdése a szankciók felfüggesztése. Ebben a helyzetben a szociális gondok enyhítésére kevés pénzt tudunk fordítani. Tavaly decemberben például a községi tartalékalapunk kevéssel haladta meg a százezer német márkát, amely nem pénzben, hanem áruban volt. Ebből és a begyűjtött segélyekből akkor indítottuk az ingyen-konyhánkat, hogy a rászorulóknak legalább egyszer naponta meleg ételhez jussanak. Ezeröttszáz-kétezer személy kap ételt, de sokkal nagyobbak lennének az igények. Sok ezren élnek a létminimum határán, további ezrek szorulnak rendszeres segélyre. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége, a Vox Humana és az Amor Vincit humanitarius szervezetek sokat segítenek gondjainkon. Az idén januárban ugyan bevezették a stabilnak tűnő dinárt, de alig javított valamit az életviszonyainkon.

– A Délvidék, illetve ezen belül az észak-bácskai régió a hajdani Jugoszlávia egyik legfejlettebb és leggazdagabb része volt, de az itt élő embereket már koldusbotra juttatta a

rendszer. Tízezreket kényszerítettek arra, hogy a pusztá létük fenntartására csempésszenek és a valutaüzérkedéssel foglalkozzanak.

– Akinek van még munkája, az havi harminc körüli „jó dinár” éhbérért dolgozik, az embereket a létükben gyalázzák meg. Több tízezer nyugdíjas áll az éhhalál küszöbén. Naponta sok ezer szerbiai lakos jár át Magyarországra vásárolni a legszükségesebbeket, hogy elvegetáljon. Szabadka városának kereken százezer lakosa van, a hozzá tartozó községeknek mintegy ötvenezer, és a többségük magyar. Sajnos, az a veszély is fenyegeti Szabadkát, hogy balkanizálódik, pedig korábban együtt lélegzett Európával. Romlott a városkép, a közbiztonság, egyre piszkosabb lesz a város. Ennek oka, hogy hétköznapi napokon tíz-hússzezer, hétfőgeken ötven-nyolcvanezer (!) ember érkezik, főleg autóbuszokon és vonaton, a Zombori úti feketepiacra Szerbiából és a Szerb Krajínákból. Ezen a piacon mindenekelőtt Magyarországról átcsempészett árukat lehet kapni, és éjjel-nappal megszakítás nélkül üzemel. Ezzel a tényleges feszültségeket és az áruhiányt enyhíti. A legnagyobb baj, hogy a 21. század küszöbén alig tudjuk biztosítani a minimális életfeltételeket községünk területén, miközben a világ jobbik fele határozott lépésekkel halad az integráció felé, mi pedig visszasüllyedtünk az 1940-1950-es évek színvonalára. Az ország fejlődését pedig ötven-hatvan évvel veti vissza.

– Van-e valami remény a gazdasági élet normalizálódására?

– A pangás, sőt a hanyatlás beállt. Azok a magánvállalkozások, amelyek még 1989-1991 eleje között a Markovics-kormány törvényei nyomán megalakultak, sem működőképesek. Az infláció a munka minden eredményét felőrli, a befektetések egyszerűen nem térülnek meg. 1992-1993-ban a privatizáció elsősorban rablásként valósult meg, vagyis akik közel voltak a tűzhöz, aprópénzért vették meg a vállalatokat. A hatalmi párt, a Szerbiai Szocialista Párt gondot viselt arra, hogy a gyárak, üzemek élére szocialista, vagyis szerb vezetőgárda kerüljön és bagóért megkaparintsa azokat. Így egyszerűen kirabolták az államot, a közvagyonot és a lakosságot is megkárosították. Nem beszélve arról, hogy a viszonylagos magyar többségű Szabadkán és a környező magyarlakta területeken a vállalatok tulajdonosai szerbek lettek. Ezzel a bérmunkás magyar lakosság kiszolgáltatottá válik és újkori jobbagysorba kerülhet. Sajnos, a rablott tőke beáramlása is tovább folyik erre a vidékre, amit hadizsákmányként szereztek Horvátországban és Boszniában. Ennek egy részét itt mossák tisztára: gyárakat, földeket, ingatlanokat vásárolnak belőle.

– Mindez annak a nacionalista rémálomnak köszönhető, amely immár harmadik éve, 1991-től folyik az országban. Kifejlesztették a pszichoterror rendszerét, a Belgrádi Televízió két csatornáján és több más hírközlő eszközben folyamatosan uszítanak a magyar és más kisebbségek ellen, a félelemkeltés immár intézménnyé vált.

– Ezrével hurcolták fiainkat az értelmetlen és piszkos háborúba, és az erőszakos mozgósítások most is folynak. Az idén tavasszal az újvidéki Magyar Szó című lap tette szavá a délvidéki magyar tanulók kálváriáját. A vegyes tannyelvű iskolákban a

szerb gyerekek provokálják a magyar tanulókat, aztán alaposan elverik őket. Az iskolák vezetői szemet hunynak a dolog fölött. Sőt, amikor az említett újság megírta a pszichoterror sajátos balkáni változatát, a vajdasági tartományi oktatási titkár megkérdőjelezte az állítások hitelét. A 21 szabadkai általános iskola közül 13 tanulói vegyes nemzetiségűek, s az újságíró nyolc iskolából hallott panaszt a szülőktől, ezért írta meg jegyzetét. Meg kell jegyeznünk, hogy az aránylag magyar többségű Szabadka város 21 általános iskolájából mindössze négyben van magyar igazgató. Az ügyben összehívták az iskolaigazgatók ülését, de minisztérium körzeti megbízottjával és tanfelügyelőjével az újságírórt elítélő nyilatkozatot fogalmaztak két álló napig, és nem arról tárgyaltak, hogy miként szüntessék meg a jelenséget. A VMDK szabadkai vezetősége közbelépett amiatt, hogy az egyik iskolában öt magyar tanárt üldöznek, amiért a körzeti oktatásügyi megbízottnál szóvá tették a magyar tanulók tetteles bántalmazását. A VMDK egyik alelnökével, dr. Páll Sándorral jómagam tiltakozó levelet adtunk át a köztársasági művelődés- és oktatásügyi miniszternek a magyar tanulók bántalmazásáról és a tanárok üldözéséről.

– *A nélkülözés, a pszichoterror szinte a végletekig kiélezte a délvidéki magyarság helyzetét. Hogyan lehet ebből kilábalni?*

– Talán furcsának hat, ha úgy fogalmazok, hogy a háború, a szankciók után egy nagyon egészséges magyar nép marad meg ezen az ősi szülőföldön. Immár évek óta tart a gyógyszerhiány, az emberek csak a saját szervezetük védelmi rendszerében bízhatnak, mert már az alapvető gyógyszerek is hiányoznak. Sajnos, az utóbbi időben közösségünkben az elhalálozás mintegy 30-35 százalékkal növekedett, amely a sanyarú közállapotokra is visszavezethető. Különösen a nyugdíjasok körében nőtt az éhezés, a fagyoskodás és a gyógyszerhiány miatt az elhalálozás. Ugrásszerűen emelkedett az idegrendszeri betegségek száma. Az emberek szinte már nem tudnak mosolyogni, nevetni, beszélgetni normális hangon, mert az idegeik annyira felborzoltak, lelkiileg sérültek. És nemcsak frontot megjárt tartalékos katonák, hanem a családtagjaik is. Ezrek veszítik el a hitüket a kilátástalanságban, lesznek öngyilkosok, települnek ki szülőföldjükről. Egyébként ez a célja a rendszernek: háború nélkül jusson területhez, a magyarság adja el házait, földjeit, meneküljön el innen. S akkor a Dél-Szerbiából, a Krajínáktól idejöttek egyszerűen elfoglalhatják. Ennek kell ellenállnunk áldatlan körülmények között, meg kell kísérelnünk a lehetetlent, erre kötelez bennünket az ősi hagyaték. Mi őslakosok vagyunk e tájon, foggal-körömmel ragaszkodunk a szülőföldhöz, amit az elődeink hagytak ránk. Nem adhatják át olyanoknak, akik soha nem voltak otthon ezen a vidéken.

– *Ilyen sanyarú körülmények között, milyen esélyei vannak a megmaradásra a délvidéki magyarságnak?*

– Egyetlen esélyünk van arra, hogy ezen a délvidéki tájon a magyarság megmaradjon: a VMDK által már 1992. április 25-i Magyarokán tartott közgyűlésére

kidolgozott állásfoglalásának megvalósítása a magyar önkormányzatról, illetve autonómiáról. Ez hármas tagolású: területi, kulturális és személyi autonómiát akar, amely természetesen más módon valósulna meg a túlnyomóan magyarul beszélő Észak-Bácskában, ahol a területi formája kézenfekvő, és megint másképpen a szórványokban, ahol a magyarság kisebbségben él. A körülmények döntenek el, hogy hol, milyen lesz esetleg a hármas forma társítása. Véleményem szerint nem elég csak kidolgozni egy elképzelést, hanem azonnal el kell kezdeni megvalósítani, vagyis felállítani intézményrendszerét és működtetni azt. Nem várhatjuk a autonómia politikai elismerését. Saját erőből kell megcsinálnunk mindaddig, amíg el nem ismerik. Természetes központja Szabadka lenne, hiszen a városhoz vonzódik évszázadok óta Zenta, Óbecse, Kishegyes. (az 1918-as hatalomváltásig Kiskunhalas és Baja is.) Így alakult ki az út-, a posta-, a vasút-, az iskolahálózat, sőt a kultúrintézmények rendszere, és természetesen a gazdasági kapcsolatok is így működtek. A magyarság itt többségben él. Ezért nem volt véletlen, hogy a szerb hatalom közigazgatási módon leszakította tőle a Tisza-hátat, Magyarokánizsát, Zentát, Adát, Csókát, Törökkanizsát és hozzácsatolta a többségében szerb lakta Nagykikindai Körzethez.

– *Az 1974-es alkotmány rendezte a Vajdaságnak, mint autonóm tartománynak a jogállását, amely szűk két évtizedig működött. Mikor kezdődött ennek a megszüntetése?*

– Az említett alkotmány fölírása 1988-1989 fordulóján az úgynevezett joghurt-forradalommal történt meg, amikor a Szerbiából, Koszovóból és a délvidéki Bácspalánkáról Újvidékre szállított tüntetők követelték a vajdasági autonómia megszüntetését. A mozgalmat azért nevezik joghurt-forradalomnak, mert az újvidéki hatalom joghurttal és szalámmal vendégelte meg a megéhezett tüntetőket. Az akció után hamarosan elfogadott új szerb alkotmány 1989-1990 fordulóján hozott intézkedéseivel, a Vajdaság elsősorban gazdaságilag elvesztette önállóságát. Ma már világosan kitűnik, hogy az „alkotmányos” módszer fő célja a Vajdaság kirablása volt. Az eszközöket Belgrádba akarták centralizálni, és onnan átömleszteni Szerbia középső és déli részébe. A Délvidéken igen szorgos őslakos magyarság él. A szerbek kétszáz-háromszáz éve települtek be a vidékre, de mára ők is megtanultak dolgozni. Az emberek ezen a tájon a szorgalmukkal a szerbiai átlaghoz képest igen magas jövedelmet értek el, és a polgárháborúba bonyolódó hatalom ezt akarta megszerezni. Ezért volt szükség a Vajdaság autonómiájának a megszüntetésére.

– *Térjünk vissza egy kérdés erejéig a szűk két évtizedig létezett vajdasági önállósághoz. Mit hozott a magyarságnak?*

– Sokáig azt hittük, hogy a magyarságnak is kedvez, mert viszonylagos anyagi jólétben éltünk. Közben azonban megfélemedtünk, illetve igyekeztünk elfelejteni velünk nemzeti hovatartozásunkat és beolvastani bennünket abba a téglába, amit a kommunista rendszer készített nekünk a testvériség-egység magasztos jelszavai alatt. Így lettünk lassan egyre kevésbé magyarok, és mindenkivel jó testvér, miközben nem

vettük észre, hogy tulajdonképpen asszimilálnak bennünket és felszámolják a magyarságunkat. Ezt szolgálták a testvériség-egység nevében szervezett közös magyar-szerb kultúrintézmények, amelyekből hamar kiapadt a magyar szó és szellem. Csak az 1988-1989-es hirtelen változásoknál döbbszünk rá óriási veszteségeinkre, a végveszélyre. A népszámlálási adatok szerint 1945 és 1990 között több mint százezer fővel csökkent a vajdasági magyarság száma, vagyis ennyivel kevesebben vallották magukat magyarnak. Az alacsony népszaporulat mellett ennek legfőbb okai: az asszimilálódás, a vegyes házasságok ugrásszerű megnövekedése, a „jugoszláv” nemzetiség vállalása és a más nemzethez, túlnyomóan a szerbhez való áttérés. Különösen tragikus, hogy éppen a vajdasági autonóm tartomány évei alatt, 1981 és 1991 között a magyar lakosság tíz százaléka, mintegy 40 ezer ember szívódott fel, tűnt el a többségi nemzetben. A Délvidéken 1941 és 1944 között minden településen több magyar egyesület, kör működött, ezeket is elsorvasztották az elmúlt évtizedekben. Alig két-három tucatot tudott csak a szárnyai alá szedni a több mint egy éve alakult Magyar Művelődési Szövetség.

– *A Vajdaság mind tartomány eltűnése hogyan jelenik meg a közigazgatás szintjén? Mit hoztak létre helyette?*

– A joghurt-forradalom előtti időszakban a községek (járások) önállóak voltak és költségvetésük java részét a saját forrásaikból fedezték. Abban az időben négyféle, szövetségi, köztársasági, tartományi és községi-adó volt, az utóbbi kettő javarésze a községeknél maradt. Ezt eltörölték, amivel a községek elvesztették anyagi függetlenségüket, viszont a háború következtében felgyűlt problémákat – ezeket előzőleg már említettük – nekik kell megoldani. A lakosság négyötöde szegénysorban él, s gondjakkal nem a köztársasági szociális minisztert keresik fel, hanem az önkormányzatot. A tartomány eltörlése közigazgatási szinten úgy jelenik meg, hogy a községeket meghagyták, de a Vajdaságot körzetekre osztották fel. Ezek: Észak-Bácska – ebbe tartozik Szabadka –, Nyugat-Bácska, Dél-Bácska, Észak-Bánát és Dél-Bánát. Külön körzet a Duna és a Száva között fekvő Szerémség, amelyet 1945-ben csatoltak a Vajdasághoz, amikor elvették tőle a Drávaszöveget. Észak-Bácska központja Szabadka, és ide tartozik még Bácsstopolya és Kishegyes község, amelyek szintén zömében magyarlakta területek. Észak-Bánáthoz, a szerb lakta Nagykikinda központhoz csatolták viszont a Tisza mentén, a szintén magyar többségű Adát, Zentát és Magyarakanizsát, amelyek pedig Észak-Bácskában vannak. Idekerült még Csóka és Törökkanizsa, ezek valóban a Bánátban fekszenek. A szintén zömében magyarlakta Óbecse pedig az Újvidék központú és szintén szerb többségű dél-bácskai körzethez került.

– *Az egyes körzeteknek természetesen új adminisztrációt állítottak fel...*

– A körzeti főnököket – jómagam helytartóknak nevezem őket – közvetlenül a szerb kormány nevezi ki és a kormányzat helyi intézményeit felügyeli. Így a katonaságot, a rendőrséget, az igazságszolgáltatást és a különféle szolgálatokat – közegészségügyi,

kereskedelmi felügyelőség stb. –, és ezeken keresztül igyekszik nyomást gyakorolni az önkormányzatokra és a lakosságra. Ezzel a törekvéssel Szabadka egyértelműen szembeszögült, de az észak-bácskai községek többségének sem zavartalan a kapcsolata a kormány helytartójával. Ezek a körzeti főnöki hivatalok lényegében etnikailag tiszta személyi állományt állítottak fel. Az észak-bácskai körzetben ez mintegy kilencven emberből áll, amelyből nyolcvan szerb. Ilyen alapon szinte lehetetlen az együttműködés. A helytartók mindent megtesznek annak érdekében, hogy az önkormányzatok ne tudjanak közvetlen érdemi kapcsolatot kialakítani a belgrádi kormányhivatalokkal, s minden kezdeményezésüket igyekeznek derékba törni. Ez eddig Szabadkán kevésbé sikerült, de nagyon megnehezíti a munkánkat. Ma már egyértelmű a körzetek létrehozásának célja: minden eszközzel gátolni a községi önkormányzatok önállóságát. Végcélja pedig a teljes ellenőrzés megvalósítása a hét magyar többségű észak-vajdasági önkormányzat felett.

– *Egyes ügyekben nincsen vétőjoga az önkormányzatoknak?*

– Panaszra sehova sem mehetünk, hiszen a hatalom tart a kezében mindent. Az önkormányzatok azzal védekeznek, hogy igyekeznek szűkíteni, illetve elvágni az információkat a körzeti helytartók elől. Az adott körülmények között tesszük a dolgunkat, és lehetőleg nem avatjuk be a helytartót a döntéseinkbe és különféle akcióinkba. Elég a bajunk a szabadkai képviselő-testületben is, ahol a törpe kisebbségben lévő hatalmi párt, a Szerbiai Szocialista Párt tagjai állandóan akadékoskodniuk a döntések meghozatalában, bojkottálnak, nyíltan ellenszegülnek vagy kivonulnak az üléselemből, Köztudottan együttműködnek és egyeztetnek a körzeti helytartóval. Azzal is megvádoltak bennünket például, hogy az önkormányzat nem gondoskodik a háború áldozatairól, a rokkantakról, az elesettek hozzátartozóiról. Az volt ugyanis az álláspontunk, hogy az önkormányzat senkit sem küldött a háborúba. Gondoskodik róluk az a rendszer, az a kormány, amely a harcokat előidézte. Miért ad az állam olyan kevés segítyt a szerencsétlen hadirokkantoknak, hogy az életüket szinte nem tudják fenntartani.

– *Emberbaráti megfontolásokból aztán mégis küldtek csomagokat a több mint húsz, háborúban elesett szabadkai polgár hozzátartozójának...*

– Ekkor meg jellemzően azért róttak meg bennünket az említett „szerb hazafiak”, mert úgymond megaláztuk az áldozatok hozzátartozóit azzal, hogy toalettpapírt is tettünk a csomagokba. Semmi ilyen gondolatunk nem volt. Ez a papír is hosszú ideje hiánycikk Szerbiában, és az emberek zöme Magyarországról szerzi be. Természetesen tartottuk, hogy az élelmiszerek mellett az egészségügyi szerek közé toalettpapírt is tegyünk. Így próbálják kiforgatni a humanitárius szándékot is. Arra is rá akarták kényszeríteni az önkormányzatot, hogy az iskolásoknak kiadott ösztöndíjakat csak a hadiárvának adjunk. Véleményünk szerint ennek a költségeit is viselje a háborút kirobbantó állam. E gyerekek apjának többsége önként jelentkezett a frontra.

Ráadásul Szabadkát az elmúlt esztendőben a hatóságok szinte teljesen kifosztották, az itt megtermelt árut ezer tonnaszám vitték el a szerb Krajínába a harcosoknak. Az, hogy a magyarlakta területek népe nélkülözik, senkit sem érdekelt a körzeti főnökök és nagyszerb képviselők közül.

– *A jelenlegi körülmények között lát-e valamilyen esélyt a délvidéki magyarság megmaradására?*

– Egyetlen esélyünk van, ha megszületik az annyira óhajtott magyar autonómia, amelyet a beszélgetés elején említettünk. Csak így tudjuk megfékezni a nagymértékű elvándorlást, csak így lehet reményünk arra, hogy a már elköltözöttek visszatérnek ősi szülőföldjükre. Mindenekelőtt békére van szükség ahhoz, hogy megszűnjene a hatalom által okozott áldatlan állapotok, és ne temessen maga alá bennünket a gazdasági katasztrófa. Szűnjön meg végre a magyarokra zúdított hazugságözön, a rágalomhadjárat, az embertelen mocskolódás, amelyet politikai ellenfeleink állandóan ránk zúdítanak. Meg kell békélni egymással, hogy együttműködve kilábalhassunk a balkáni sötétségből.

Erdélyi Magyarság, V. évf. 19. szám. 1994. augusztus 38-42. old.

Önszerveződés az élet védelmére

A Vox Humana színre lép

Délen, Tompánál átlépve a hajdani magyar–jugoszláv, újabban magyar–szerb határt, a tíz-egynéhány kilométerre fekvő Szabadka – szerbül Subotica – nem a polgárháború fizikai megjelenésétől kapott szinte gyógyíthatatlan sebeket, hanem lelkeket nyomorító hatásától. Hol van már a régi nagy-alföldi magyar jellegű város a villamosaival, macskaköves utcáival? Kosztolányi Dezső bölcsőjének ringatója, amelyet a két világháború között Budán, a Logodi utcában élt költő- és íróóriás élete utolsó pillanataig siratott.

Nyomorúság és korrupció

Az elmúlt háromnegyed évszázad alatt – az 1918-as hatalomváltás óta – a Balkán több mint másfél száz kilométerre északra feltolakodott a Kárpát-medencébe, és jobbra koszt, szemetet, hangoskodást és mentalitást igyekezett meggyökereztetni a zsiszoros bácskai és bánáti tájon.

Szabadka község – ez a régi járási közigazgatási formának felel meg, melynek székhelye a város – lakossága kerekén százötvenezer, ahol a hivatalos adatok szerint a magyarok aránya 45, a horvátoké 21, a szerbeké alig 16 százalék, a többi egyéb – albán, montenegrói stb. – nemzetiségű. A község legnépesebb falvai az egyenként tízezer lakosú Bajmok, illetve Csantavér, ezenkívül húsz kisebb-nagyobb falu tartozik a községhez. Magában a városban hozzávetőlegesen százezren élnek; a pontos számot nem lehet tudni, mert az elmúlt két esztendőben jó néhány ezren elmenekültek. Többségük magyar és horvát volt, akik már nem tudták elviselni a mind nyilvánvalóbb balkanizálódást. Joggal érzik úgy – a költő, Kosztolányi szavaival –, hogy az élet itt már egy fabatkát sem ér. Az emberek visszahúzódnak a házaikba, csak ha nagyon szükséges, akkor teszik ki a lábukat az utcára.

Október elején az akkor hat nullával végződő pénzt „megkeményítették”, mondván, lefékezik az inflációt. A hónap végére azonban újra visszakerült öt nulla a dinárokhra, mindenki azonnal „milliomos-milliárdos” lett. A pénz a valóságban sokkal kevesebb ért, mint három héttel korábban. Ma már közhely, hogy Szerbiában üresek az üzletek, hagyományos értelemben vett áruellátásról nem lehet beszélni.

Szerbia és benne az autonómiájától megfosztott, kizsigerelt Vajdaság – a hajdani magyar Bácska és Bánát – népe hosszú hónapok óta nyomorog, nélkülözik és éhez. Ennek enyhítésére alakult meg a Vox Humana Emberbaráti Társaság, amely elsősorban a délvidéki magyarság megsegítését tűzte ki célul, de feladatának tekinti a vidéken élő más vallásúak és nemzetiségűek támogatását is. Székhelye a Tisza bácskai

partján fekvő Mohol nagyközség, ahol egyébként Moholy-Nagy László (1895-1946) festő, fényképész, a Bauhaus-irányzat egyik vezető alakja töltötte gyermekkorát, és innen járt a szomszédos adai zsidó népiskolába.

– Társaságunk kezdeményezője a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége volt – kezdte Kudlik Gábor, a Vox Humana szabadkai körzeti szervezetének elnökségi tagja, vajdasági tartományi elnökségében az élelmezésügyi bizottság elnöke –, és legfőbb feladata a polgárháborús viszonyokba kényszerített délvidéki magyarság önszervezése intézményes hátterének a megteremtése. Úgy látjuk, hogy a mozgósítható anyagi és szellemi erőforrásokat vétkes hiba lenne elaprózni, szétforgácsolni, a szűkössé adományokat alkalom- és ötletszerűen szétosztani. Ezzel legfeljebb elhínténk az elégedetlenség magvait, irreális igényeket szülnénk, amelyeknek még elméletileg sem tudnánk eleget tenni. Az országban az egészségügyi és a szociális védelmi rendszer mára teljesen szétesett, nincs gyógyszer, jéghidegek a rendelők, éheznek a betegek. A lakosság kilencven százaléka – mérvadó becslések szerint – szegénységben él, túlnyomó többségüknek a létminimumra sem telik. Mindennapossá vált a háborús nyereszkesedés, a bűnözés, a korrupció.

Segélycsomagok a feketepiacon

– Mit lehet tenni ebben a helyzetben?

– Alkalmoszerű jótékonykodás és szociális demagógia helyett a Vox Humana olyan programot dolgozott ki, amely létfontosságú a délvidéki magyarság megmaradása szempontjából. Legelső a gyermek- és a családvédelem, a várandós és a kisgyermekes anyák támogatása. A helyi önkormányzatokkal együttműködve tartalékalapokat teremtetünk, népkonyhákat nyitottunk azoknak, akik tartósan vagy átmenetileg nem tudnak a saját étkezésükről gondoskodni. Ma már több száz aktivista működik szerte a Délvidéken. Segélyezzük a háborút megtagadó magyar tartalékosok családtagjait, a szegény sorsú magyar tanulókat a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesületen keresztül. Külön figyelünk a Bánátban és a Szerémségben szórványban élő magyarokra, tartós élelmiszer- és ruhasegélyeink hozzájuk is rendszeresen eljutnak.

– A nemzetközi humanitárius szervezet, az UNHCR hárommillió embert élelmez a volt Jugoszlávia területén. Ebből Szerbia is részesül, de a több tízezer tonna gyógyszer- és élelmiszer-szállítmányból a Vajdaságba gyakorlatilag semmi sem jutott...

– Ezért már kezdetben magunk fordultunk a nemzetközi humanitárius szervezetekhez – szölt közbe a százhusz éves szabadkai Magyar Népkörben folytatott beszélgetésbe Szabó Lajos, a Vox Humana szakmunkatársa. – A legtöbb segítséget eddig Szabadka belgiumi, illetve magyarországi testvérvárosától, Szegedtől, aztán Makótól, Kiskunhalastól és máshonnan kaptuk, valamint a németországi Düsseldorftól. Jelentős mennyiségű élelmiszert, ruhát, gyógyszert juttatott el hozzánk a Segítő Jobb, a Máltai Szeretetszolgálat, de sajnos, gondatlanság is előfordult a küldeményeknél.

Nem jelölték meg, hogy a Vox Humanának szánják, így került el például a Fidesz által a délvidéki magyaroknak szánt vérplazmaszállítmány a szerbiai Vöröskereszten keresztül hadi célokra. Sajnos, nem ez volt az egyetlen ilyen eset. A Boszniába ledobott ENSZ-segélyszállítmányok egy része kezdettől az újvidéki, a belgrádi feketepiacokra kerül, a csomagokon jól látható az ENSZ védjegye: Az is előfordult, hogy a magyar és más országok vöröskeresztes segélycsomagjai feltűntek a szabadkai feketepiacon, potom áron, márkáért és forintért árusították őket.

– Miként lehet elérni, hogy a segélyek a legjobban rászoruló délvidéki magyarokhoz jussanak el?

– Először is mindent megteszünk azért, hogy a nagy külföldi segélyszolgálatok a nekünk szánt segélyeket valóban hozzánk, a Vox Humanának juttassák el. Célba érünk ugyanis csak akkor biztos a mai polgárháborús viszonyok között, ha azt a Vox Humana közreműködésével hajtják végre.

A délvidéki magyarság segélyezése folyamatos, különösen azóta, hogy a szabadkai önkormányzat a Vox Humanát bízta meg a vidékre beérkező segélyek kezelésével és elosztásával. Egy ideig az államhatalmi szervek és pártok egy része ellenségesen tekintett a szervezetre, a tagjait egyszerűen lefasisztázta. Minden bizonnyal azért, mert sikerült megtörnie a hatalom párti szerbiai Vöröskereszt egyeduralmát. Különösen jól együttműködnek a Caritasszal, a Vox Humana szervezetekben helyet kaptak az egyházak képviselői is a segélyek elosztásánál. Központi ruharaktárat rendeztek be a rászorulóknak, ahol egyének jelentkezhetnek. Külön megszervezték a gyermekruha-akciót: a kinőtt holmijuk leadása után a gyerekeknek nagyobb méretűt adnak.

Rettegés a téltől

A legnagyobb gond a gyógyszerhiány. Ha valaki fogat akar húzatni, annak meg kell vásárolnia az injekciósűrt és a fecskendő, ami négy-öt márkába kerül. Ez sokaknak nagy gondot okoz, hiszen az átlagnyugdíj alig nyolc-tíz márka havonta. Egy-egy műtéti beavatkozás ma már olyan drága, hogy csak alapítványok pénzbeli támogatásával tudja elvégeztetni a lakosság egy része. Több súlyos műtét anyagi fedezetét a Vox Humana teremtette elő.

– Kezdetől fogva alapelvünk – jegyezte meg Kudlik Gábor –, hogy szervezetünk gyógyszerrel és egyéb gyógyászati eszközökkel nem segíti a háborút, ezért alaposan megvizsgáljuk az egyes eseteket. Több alkalommal előfordult már, hogy a háborúban súlyosan megsebesült katonán, tartalékoson segítettünk, nemzeti és vallási különbségtétel nélkül. Különböző bizottságainkban tükröződik Szabadka népességi összetétele, a magyarokon kívül vannak horvát és szerb tagjai is. A vajdasági szerbek egy része rokonszenvezik a munkánkkal. Különösen erős helyi szervezeteink vannak Zentán, Adán, Magyarakanizsán és Topolyán. Az utóbbi községben dr. Nagy Sándor körzeti orvos, országgyűlési képviselő ért el kiváló eredményeket a segélyezésben. A

Délvidéken napjainkban mindenki a téltől retteg: igen szűkében vagyunk a tüzelőanyagnak, az emberek már az útszéli fákat vágják ki fűteni. Az államhatalom pedig minden élelmiszert és egyéb terméket egyszerűen kiszállít a binnen.

A Vox Humana több száz aktivistája az elmúlt hónapokban felmérhetetlen értékű munkát végzett. Tevékenységével minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy a polgárháborús pokolból, a lélekölő helyzetből menekülni akaró magyarok egy része nem vett kezébe vándorbotot, hanem egyelőre a szülőhelyén maradt. A hatalom évtizedeken át élelmiszer- és nyersanyagbányának tekintette a Délvidéket, és iszonyú terheket rótt az itt élő magyarokra. Napjainkban pedig, miután már szinte mindenükből kiforgatta őket, ingatlanjaik, földjeik megszerzése reményében végérvényesen szeretne megszabadulni tőlük.

Ilyen körülmények között különösen jó érzéssel töltötte el a szabadkai magyarságot és adott újabb erőt, hitet számára egy másik kisebbségi magyar nemzetrész szolidaritása. A pozsonyi magyar nyelvű hetilapban, az Új Szóban jelent meg a dunaszerdahelyiek felhívása, amelyben a szlovákiai magyarságtól kértek segítséget a szabadkai kórháznak, valamint a környező falvak népének, mivel a gyógyszerellátás megszűnt, illetve a tartalékokat kimerítették. A szabadkai Vox Humana és Szabadka önkormányzata ezért fordult a felvidéki magyarsághoz. Néhány hét alatt több mint százezer korona gyűlt össze a szlovákiai Humanitás Alapítvány bankszámlájára a bodrogközi Királyhalmectől Poprádon át a csallóközi Somorjáig, s ebből megvásárolták a szabadkaiak által megjelölt legszükségesebb gyógyszereket. A szállítás költségeit a dunaszerdahelyi Rerosa Kft. fedezte. A csallóközi magyarok most egy élelmiszersegély-szállítmány szervezését kezdték meg a délvidéki magyarság számára.

Magyar Nemzet, 1993. november 18.

„Mintha kifutna lábunk alól a talaj”

Már a bánáti rónát is elérte a háború

Nincsen annál nagyobb rettenet a világon, mint amikor a háborúban elesett fiatal életet temetnek. Az utóbbi hetekben mind több bácskai magyar családban gyászolnak: férjek, apák, fiúk haltak meg az öldöklésben, értelmetlenül. A legutóbb Kishegyes községben, a Közép-Bácska egyik majd hatezer lakosú településén búcsúztak el örökre a háború egyik legújabb délvidéki magyar áldozatától, László Gábortól.

Halálának körülményeiről csak igen szűkszavú jelentést adtak ki a katonai hatóságok. Annyit tudtunk meg, hogy a horvátországi tengerparti Zadar (rég magyar nevén Zára) város laktanyájában vesztette életét egy gránáttól. Mint később kiderült, alig pár órával az után, hogy szülőfalujának több száz magyar lakosa a kishegyesi sor-katonákért és a bevonultatott tartalékosokért szentmisét tartott az aradi vértanúk ünnepén.

Lakodalom és ágyúdörgés

A tizenkilenc éves fiatalember a jugoszláviai polgárháború kishegyesi áldozata volt, s értelmetlen halála megrázta a falu népét. A község úgynevezett Keleti temetőjében helyezték örök nyugalomra – katonai gyászszertartással – számos, a községben élő állampolgár jelenlétében, szülők, rokonok, osztálytársak, egykori tanárai, barátai kísérték utolsó útjára.

A közösség háború és pusztítás elleni lelki összetartozását jelezte, hogy a szertartáson Pál Károly, a község vezetője vett végső búcsút a sorkatonától.

– Bízunk kell abban – mondta –, hogy megjön a józan ész. S lesz erőnk feledni, hogy megbocsássunk, mert csak így válik lehetővé, hogy soha ne ismétlődjön meg ez az értelmetlen háború. Bízunk abban, találunk olyan közös célokat, amelyekért érdemes lesz élni e hazában, amelyet eddig közösen építettünk.

A délvidéki magyarok – bármerre jártunk is a Bácskában – egy emberként a békét óhajtják. Élni akarnak, mert az élet mindennél fontosabb. Kishegyestől több mint félszáz kilométerre északnyugatra, Bácskertesén (Kupuszina) is az életre, a jövőre békére szavaztak azzal, hogy az egyik háznál lakodalmat tartottak. Pedig a Zombor melletti község – a Dunától tíz-egynéhány kilométerre – igencsak közel fekszik a háború dúlta Drávaszöghöz. Mégis – jegyezte meg az egyik rokon, a nevét, kérte, ne közöljük – igazán rossz érzete van az embernek, ahogy hallja az öldöklést, a pusztulást, de mi mégis lakodalmat tartottunk. A muzsika feledtette velünk a háborút – persze csak kicsiny ideig –, mert amikor a banda nem játszott, igencsak rezegtek az ablakok.

Által a Dunán, a Drávaszögből eddig hallatszottak az ágyúk dörgései... Szomorú, hogy az ember egy idő után hozzászokik a háborúhoz. Az állandó, távoli tompa lövésekhez, a sorozatokhoz, a félelemtől elnéptelenedett utcákhoz, a mozdulatlan némasághoz...

Odább, már a Bácska keleti oldalán, a Tisza-parton, Zentán Varga Zoltán (1936–2000) íróval beszélgettünk otthonában. Itt, légvonalban majd százötven kilométerre a Drávaszögtől s vagy kétszáz kilométerre a vukovári fronttól, látszólag béke van. (Varga Zoltánról röviden csak annyit: az ötvenes éveiben járó író tucattól több regény és elbeszéléskötet alkotója. Az egyetemes magyar literatura egyik kiváló novellistájaként tartják számon.) A béke, persze, Zentán is csak látszólagos. A több mint húszeszes, kilencven százalékban magyarlakta dél-alföldi kisvárosban is egyszer csak ott termett a háború. A híreket hallva az emberek félni, aggodni kezdtek...

– Hasonlóan a többi Tisza menti magyar városhoz –Magyarkanizsa, Ada, Óbecse – és a falvakhoz – kezdte Varga Zoltán – mi is állandó lidércnyomás alatt élünk a katonai mozgósítás, a tartalékosok behívása miatt. Úgy érzem: nemcsak a baljóslatokkal teli közérzetünkben fakad, amikor annak a veszélyét látom, mintha kifutna lábunk alól a talaj. Most a bajban kellene igazán megvetni a lábunkat, s nem engedni: a szülőföldünk kifusson alóla. A félelem pánikot szül, s ez a hangulat terjed.

Magyarok, szerbek együtt tiltakoznak

– Több mint tízezer délvidéki magyar menekült már át a határon...

– A belgrádi szerb parlamentben a szerb képviselők húsz-huszonötezer délvidéki magyar elmeneküléséről beszélnek, s mondhatom, szinte kárörvendően. A hozzám eljutott információk alapján én tízezerre becsülöm a Vajdaságból az anyaországba menekültek számát. Ezt a tagadhatatlan tényt én csak részben tudom elítélni, még-hozzá azért, mert nem elsősorban az itteni magyarság gyávaságának, a gondok könnyebb megoldásának tartom ezt a magatartást. Azoknál a magyar fiataloknál, akik a katonai behívó elől szöknek át a határon, én mindenképpen erkölcsösnek tartom. Elsősorban azért, mert a Jugoszláviában folyó háború egyszerűen nem törvényes.

– Hogy érti ezt?

– Szerbia – amely a korábban autonóm Vajdaságot egyszerűen bekebelezte, s az itteni nemzetiségeknek – köztük a magyaroknak is – a jogait alaposan megnyirbálta, hivatalosan nem visel háborút. Ez azt jelenti: az, úgymond, gyakorlatra behívott magyar tartalékosoknak – ha harctérre viszik őket – joguk van (volna) azonnal hazatérni a csatamezőről, és megtagadni a részvételt a harcokban. Hivatalosan ma még úgy mondják: a Jugoszláv Néphadsereg háborúzik – s nem Szerbia! – az egyik tagköztársaság, a renitens Horvátország ellen. A délvidéki magyarság ezért nem kíván részt venni a háborúban semmilyen formában.

– Mégis viszik a frontra a magyar fiúkat, apákat!

– A békevágyunk egyre nő. Az utóbbi hetekben a délvidéki magyar városokban, a településeken sok helyen voltak béketüntetések, demonstrációk. Az emberek a szívük mélyén mind békét kívánnak. Sokan hangosan ki is merik mondani ebbéli vágyukat, tesznek is érte, mások nem, csak magukba fojtva vágyakoznak utána. Örülök, hogy mind több helyről hallom, olvasom az emberek kiállását a békéért. Nem engedik a fiaikat, testvéreiket a háborúba, s ez igen fontos: több helyen a magyarok békedemonstrációihoz horvát, szerb és más nemzetiségű emberek is csatlakoztak, hangoztatván, övéiket se vigyék az örült frontra.

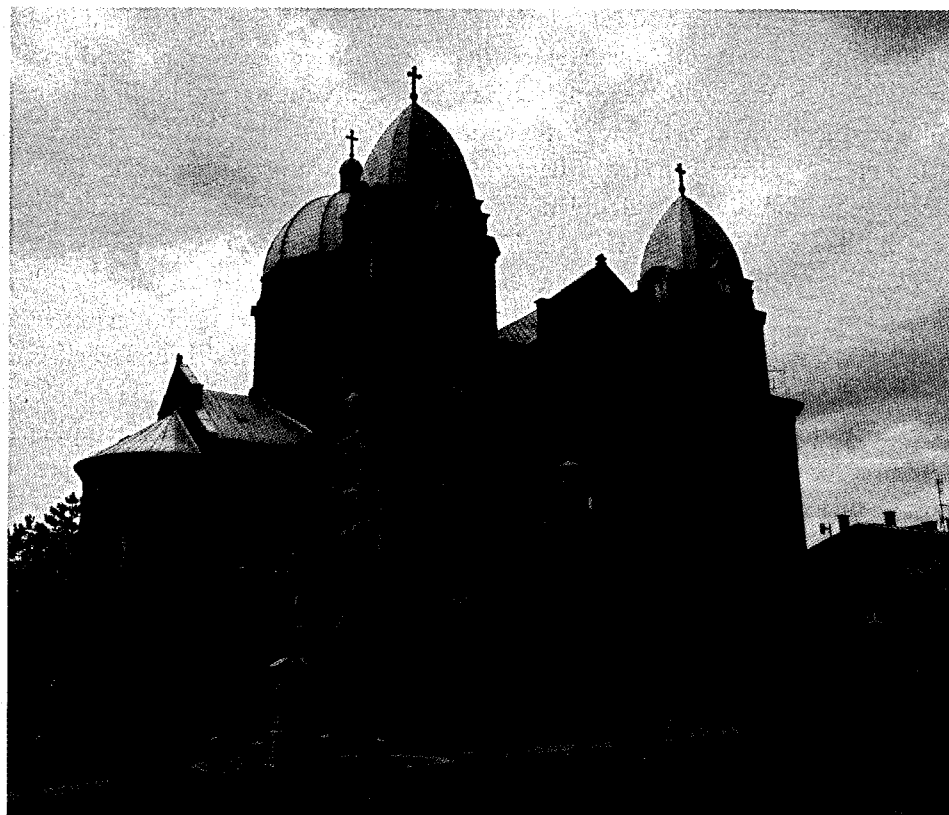
A Tiszától keletre a román határig, a Bánát népeit is elérte már a háború. A katonai mozgósítást ezen a vidéken is folytatják a hatóságok. A magyarok itt kevésbé kerülnek a fürgetegbe, egyszerűen azért, mert errefelé jóval kisebb az arányuk a lakosság nemzetiségi összetételében. Észak-Bánát nyolc községében (vagyis járásában és azok székhelyén), Csókán, Nagyikindán, Törökkanizsán, Magyarcsernyén és Törökbecsén él jelentős magyar népesség.

Front, stop!

A Dél-Bánát egyik legjellegzetesebb magyar települése, Torontálvásárhely (Debellács), amely Pancsovától északra 22, Belgrádtól alig 42 kilométerre fekszik.

Itt található Európa legrégebben épült és legdélebben álló református temploma – tudtuk meg a lelkes lokálpatriótáról, Sepsey Csabától. – A község 1776-ban települt be újra magyarokkal az alföldi Makóról, Szentéről, Gyomárról és Hódmezővásárhelyről. Nagy örömmel kaptam a hírt szülőfalumból: bár néhány napja a mozgósítás őket is elérte, de ellenálltak. Több százan körbevették a tartalékosokat, és a frontra őket elszállítani akaró autóbuszokat, s megakadályozták, hogy a mészárszékre kerüljenek. Negyven embert hurcoltak volna el a faluból, köztük egy háromgyerekes családapát is. A falumat így most elkerülte a háború, amely azonban már arat a bánáti rónán is. A napokban temették a hozzánk közeli Muzslyán a húszéves Balázs Tibort, aki a Vukovár melletti Ójankovác (Jankovci) falunál tartalékos katonaként vesztette életét a harcokban..

Magyar Nemzet, 1991. október 21.

A Pádui Szent Antal templom Csantavérén

Embervadászat a Délvidéken

*Tanyákon bujkáló mozgósítottak
– géppisztolysorozatok Szabadkán – igazoltatások az utakon*

Az utóbbi napok eseményei – Horvátország és Szlovénia nemzetközi elismerése – a délvidéki magyarságban reményt ébresztett, talán elkerülhető a tömeges tragédia. Nem voltak hiába az adai, a zentai, a temerini, a szabadkai béketüntetések és demonstrációk. Bár a katonai hatóságok még most is szinte hisztérikus és kegyetlen mozgósításokat hajtanak végre. Brutálisan rabszállító járművekbe tuszkolják, mint valami embervadászokat, a főleg tanyákon rejtőzködőket, de a gyárak üzemcsarnokai-ban is szedtek már össze tartalékosokat. A délvidéki magyarság több jeles írója, alkotója hónapok óta bujkál a bácskai és a bánáti rónán, ahol egyébként nincsen könnyű dolga a katonai rendőrségnek. Hiszen a szervezet tagjai többnyire nem délvidéki születésűek, s akik nem ismerik az itteni tanyai utakat, dűlőket, nádasokat, nyárfásokat, azok nehezen találják meg a bujdosókat.

Az utóbbi napokban Csorba Béla író, az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszékének nyelvi lektora, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének alapító tagja, a szervezet temerini községi elnöke kényszerült bujdosásra. Negyvenegy éves, két általános iskolás korú kisgyermek édesapja. Temerinben élnek, feleségétől tudtuk meg a történeteket.

– Január első napjaiban százával szedték össze a városban és a környező falvakban a tartalékosokat – mondja a vékony, riadt tekintetű fiatalasszony. – Szerencsére a férjem nem volt itthon, mert a közeli városban járt hivatalos ügyben. A behívót nem vette át, amely pedig reggel 7 órára mozgósította őt az egyik újvidéki kaszárnyába. Aznap reggel háromnegyed hétkor kint dobbanásokat hallottam, kinéztem. Őt állig felfegyverzett rendőr már bent volt az udvarunkban, átugrottak a kapun. Bélát keresték, az egyikük egy házkutatási parancsot is lobogtatott. Alaposan körülnéztek mindent, aztán elmentek. A férjem azóta bujdosik..

Az alkalmatlan is alkalmas

Több szempontból is feltűnő a katonai rendőrség enyhén szólva következetlensége. Csorba Béla reggel háromnegyed hétkor már akár az újvidéki kaszárnyában is lehetett volna. Hiszen Temerin és Újvidék között majd húsz kilométer a távolság, tehát neki már hat órákor el kellett volna otthonról mennie. A házkutatási parancs pedig minden bizonnyal a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége elnökségi tagjának a

VMDK-Hírmondó című havilap kiadójának szólt, megfélemlítés gyanánt... Persze lehet, valóban szükség lett volna rá, mert a hadseregben annak idején tankos kiképzést kapott.

A katonai rendőrség módszereire jellemző egy másik eset, Boldizsár Jánosé, a VMDK elnökségi tagjáé. A harminc év körüli fiatalember egészségügyi okokból alkalmatlan a katonai szolgálatra, s ezt természetesen a kartonjára is bejegyezték. Mégis behívóparancsot kézbesítettek ki számára, s amikor annak – joggal – nem tett eleget, három rendőr ment érte. Tuszkolták a rabomobil felé, de ő hanyatt vetette magát, lábait az ajtókeretbe akasztotta. Dulakodtak, ekkor érkezett hozzá a VMDK egyik vezetője, aki erőlesen közbelépett. Tiltakozott a katonai hatóságoknál. Azóta a katonai szolgálatra nem alkalmas Boldizsár János nem kapott mozgósítási parancsot.

Nem könnyű a helyzete a délvidéki békemozgalom aktivistáinak sem, őket is állandóan zaklatják. A vidéken nagy port vert fel egy szerb asszony, Vébel Tatics Vera esete Adán, Szabadkától nyolcvan kilométerre a Tisza mentén. A férje magyar, Vébel István. A feleség kiválóan beszél magyarul, a férje is természetesen szerbül.

– Mától munkanélküli vagyok – kezdte otthonában Vera Tatity –, állásomban felmondtak, mert az adai polgárok ezreivel együtt részt vettem a háború és a kényszerű mozgósítás elleni tiltakozó gyűlésen.

– Ki kezdeményezte a felmondást?

– Az egyik munkatársam, Kerekes Ilona az egészségügyi alap dolgozója, egyébként a Szerbiai Szocialista Párt adai községi bizottságának tagja. Fegyelmezetlenségemet abban látta, hogy elmentem a munkahelyemről a tüntetés napján, úgymond magáncélra használtam a telefont, s a hivatali helyiségemben állítólag olyan személyeket fogadtam, akik nem voltak ügyfelek. A beadványában azt is leírta, hogy az illetők között két ízben ott volt a jeles békeharcos, Nenad Csanak is, a Szociáldemokrata Liga elnöke, aki aznap részt vett a képviselő-testület épülete előtti békegyűlésen. Azt is állította rólam, hogy munkatársaimat felszólítottam, vegyenek részt a demonstráción.

Újévi vigalom gránátésővel

– Mi történt a fegyelmi tárgyaláson?

– Egyet tartottak, amelynek az volt a célja, hogy megállapítsák a fegyelmi felelősségemet a munkaviszonyról szóló törvény 58., illetve 59. szakaszának súlyos megsértése miatt. Kerekes Ilona szerint ezt akkor követtem el, amikor nyíltan tiltakoztam a háború ellen. Sem a feljelentésben, sem a végzésben – amivel felmondtak – nem pontosítják, hogy milyen okok miatt említik a két törvényszakaszt, ráadásul ezeknek összesen huszonnégy bekezdésük van. Tanúkat javasoltam, mert november 6-án este, amikor a tüntetések megkezdődtek, nem voltam Adán, tehát nem lehettem a tüntetés egyik szervezője. Tanúimat nem hallgatták meg, s egyetlen tárgyalás után az egészségügyi alap titkára, Obren Avdalovics – aki egyébként aktív tagja a Kommunisták Szövetsége – Mozgalom

Jugoszláviáért zentai községi bizottsága szűkebb vezetőségének – végzést hozott, hogy megszűnik a munkaviszonyom. Így január 15-től munka nélkül maradtam.

A magas, sötét hajú fiatalasszony mutatja a végzés igencsak furcsa indoklását. Az egészségügyi alap titkára intézkedését „nyilvános tanácskozás és a fegyelmi bizottság szavazása után” határozta el, miután a bizottság ugyanilyen tartalmú döntést hozott. Az ügynek egyébként szépséghibája, hogy Vera Vébel Taticsot a fegyelmi bizottság „elfelejtette” meghívni a „nyilvános” tárgyalásra.

– Bár mától nincsen munkahelyem – mondta Vera asszony – nem tudnak megőrizni. Az nagyon jó érzés, hogy már Szerbiában is egyre erősebb a békemozgalom, s hogy egyre több szerb ember ismeri fel, milyen piszkos érdekekért folyik a háború. Hiába maradtam állás nélkül egy többezres gyűlésen való részvételem miatt, akkor sem hagyom abba. Tovább harcolok a békéért, gyűjtjük az aláírásokat. Fel kell rázni a szerbeket, hagyják abba az öldöklést. Meggyőződésem: ebben a háborúban a szerb nép lesz a legnagyobb vesztes... Igenis ki kell menni az utcákra, újra és újra követelni a békét. Nem kell félni, én sem félttem, pedig a tüntetésekor a tömegben az egyik kivezényelt kommandós katona az oldalához nyomta géppisztolya csövét, s lökdösött...

Amnesztiát az elmenekülteknek

Nemcsak a hatóságok, hanem a Délvidéken élő szerbek egy része is igyekszik megfélemlíteni a magyarságot és más nemzetiségeket. Erre jó alkalom volt a pravoszláv újév. Éjfél után pár perccel a szabadkai szállodában hatalmas dörrenésekre riadtunk. Rohantunk az ablakokhoz, hogy mi történt. Fegyveres támadás érte Szabadkát? Több irányból robbanások, géppisztolysorozatok hallatszottak. Hamarosan mondják: aggodalomra nincsen ok. A városban élő szerb nemzetiségűek úgy ünneplik az újévet, hogy a levegőbe lövöldöznek. Másnap az is kiderült, hogy a városközponttól alig egy kilométerre az egyik lakótelepen egy harmadik emeleti lakás erkélyéből gránátokat dobtak az épület előtti parkba. Több személygépkocsi megrongálódott. A rendőrség is kiszállt négy kocsival és egy rabszállító autóval helyszínelni, de bővebbet nem tudhattunk meg.

Régebben a pravoszláv újévet szerényebben, petárdákkal ünnepelték a városban élő szerbek – hallottuk a szabadkai Népkör Művelődési Egyesület nagytermében a VMDK helyi aktivistáitól. A gránátok éjféli hajigálásának, a géppisztolysorozatoknak most nemcsak az ünneplés volt a célja. Így akarták tudatni a magyarokkal, hogy a helyi szerbeknek fegyverük van otthon, s jó lesz a magyaroknak vigyázni... (A frontról hazajövő szerb tartalékosok közül sokan nem adják le a fegyvereiket. A magyaroknál ez nem fordulhat elő, arra a szerb tiszték kényesen vigyáznak.)

A szabadkai Népkör Művelődési Egyesület épülete a városban élő magyarság szellemi életének központja, és évszázados múltra tekint vissza. Újabban minden kedden este Nyitott ajtó címmel vitaesteket tartanak, ahol a délvidéki magyarság legégetőbb gondjai

kerülnek terítékre. Ezen a héten Ágoston András, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének elnöke számolt be nyugat-európai körútjáról, ahonnan a minap tért vissza.

– Az volt a cél – kezdte Ágoston András a népes hallgatóság előtt –, hogy nemzetközi fórumokon adjak tájékoztatást a délvidéki magyarok helyzetéről, valamint arról, hogy a VMDK miként képzei el a magyarok ügyének megoldását. Az utat a párizsi székhelyű Emberi Jogi és Kisebbségvédelmi Társaság szervezte. Találkoztam a francia parlament képviselőivel, a Páneurópai Unió főtitkárával, Brüsszelben a NATO, az EK, valamint a belga külügyminisztérium képviselőivel. S eljuttattam a VMDK dokumentumát lord Carringtonhoz és Robert Badinter úrhoz. Úgy érzem, hogy megkapjuk a támogatást a délvidéki magyarok helyzetének közjogi rendezéséhez.

Tárgyalópartnereimmel közöltem azt is, hogy a VMDK nevében a szerb parlamenthez fordulok egy beadvánnyal, amellyel azt szeretnénk elérni, hogy a Vajdaságból elmenekült mintegy huszonötezer magyar számára a szerb parlament amnesztiát szavatoljon, hogy visszatérhessenek otthonaikba. Tárgyalópartnereim igen fogékonyak voltak a kisebbségek ügye iránt. Arról tájékoztattak, hogy az európai biztonsághoz hozzátartozik a kisebbségek jogbiztonsága is. Kifejtették, hogy a menekültek teljes amnesztiája nélkül nem lehet igazi békét teremteni. Ez utóbbi annál is fontosabb, mert az itteni magyar kisebbség nemzetközi támogatás nélkül végveszélybe kerül.

Ágoston András szavait kitörő taps követte, s ez nemcsak a VMDK-politikusnak, hanem a kisebbségi kérdéssel törődő európai diplomatáknak, képviselőknek is szólt.

Szerb alku magyar házra

A magyarság veszélyérzetét nemcsak a szélsőséges szerbiai körök igyekeznek növelni, hanem hatásukra az itt élő szerbek is. Minden eszközzel igyekeznek lelkiileg is megtörni a magyarokat, a fronton lévők hozzátartozóit. Erre figyelmeztet egy, a napokban történt látszólag jelentéktelen eset, a Szabadkától húsz kilométerre délre fekvő, kilencven százalékban magyarlakta, tízezer lakosú Csantavéren. A falu főutcáján textiltranszparenst feszítettek két villanyoszlop közé, rajta felirat nagy betűkkel: béke – mir. Itt, ebben a faluban is sok az egész nap lehúzott redőny az ablakokon. A kapukon láncok, reteszek. A félelem jelei. Az egyik takaros házba zörgetünk be, ijedt fiatalasszony dugja ki a fejét, két apró gyerek csimpaszkodik rémülten a szoknyájába.

– Jó napot kívánunk.

– Jó napot. Csak nem hírt hoztak a férjemről? – kérdezte reménykedve, amikor meglátta a magyar rendszámot az autón.

– Sajnos, nem.

– Elmenekült ő is a behívó elől, átment a zöldhatáron. Már olyan régen üzent. Jó lenne, ha befejeződne már ez a háború – eredt meg a könnye -, s végre itthon lenne. Az egyik nap az utcáról nagy vitatkozást hallok. Kinézek az ablakon, hát két távolról ismerős szerb asszony azon veszekszik a kapunk előtt, ha én is elmenekülök a férjem

után a gyerekekkel, akkor melyikük családja foglalja el majd a házunkat... Az egyik még ráadásul rám is kiabált: Mikor menekülsz el már te is, addig nem tudunk a házatokba költözni! Becsuktam az ablakot, s órákig sírtam a gyerekekkel együtt. Egyre hajtogatták: Anyu, ugye nem kell elmennünk...

A fenti eset nem egyedi, de nem is véletlen. Az egyik leghírhedtebb magyarellenés parlamenti képviselő, Milan Paroski, a Szerb Néppárt vezetője a közelmúltban azt javasolta a parlamentben: a szerb állam szimbolikus összegekért vásárolja meg a Vajdaságból elmenekült magyarok házait, s azokat adja oda a Horvátországból ide menekült szerbeknek. Hogy ez mennyire reális veszély, bizonygatja, hogy a Drávaszögben az elmenekült magyarok és horvátok házainak egy részébe már szerbeket telepítettek. Szerencsére Paroski javaslatát a szerb parlament egyelőre nem szavazta meg.

Joggal szögezte le a VMDK dokumentumában, amelyről az imént szólt Ágoston András: „A mintegy 25 ezer menekültnek, a magyar népesség 7-8 százalékának a távozása alapvetően veszélyezteti a délvidéki magyarság megmaradását. Amennyiben a menekültek nem jönnek vissza, joggal beszélhetünk a magyarlakta vajdasági területek nemzetiségi összetételének erőszakos megváltoztatásáról, amit az ENSZ dokumentumai is tiltanak.”

Állandó gyanakvás vesz körül

Miként lehetne a Délvidéken, illetve a Bácskában és a Bánátban élő magyarság (ugyanis 1992. január 1-jétől hivatalosan megszűnt a Vajdaság elnevezés) kisebbségi sorsát jobbra tenni? Még tart ugyan a háború, de már a jövőre kell gondolni. Ennek az alapja a hágai békeértekezlet ajánlásai. A dokumentum nem tesz elvi különbséget az egy országon belül élő kisebbségi és többségi nemzet között. A kisebbségi kollektív jogok elismerésével és védelmével együtt alapja lehet a kisebbségi kérdés megoldásának Európában.

– Úgy látjuk – mondta Dudás Károly író –, hogy a magyar kisebbség számára a többpártrendszerben létrejött új szerb vezetés nem hozott előrehaladást. Állandó gyanakvás, bizalmatlanság vesz körül bennünket, szinte naponta támadja a szerb sajtó különféle vádakkal a magyarságot. Mind erőteljesebb a hatalom központosítása. Bár a szerb vezetés állandóan hangsúlyozza az alkotmányba foglalt polgári jogegyenlőséget, de gyakorlati intézkedéseivel egyszerűen megszünteti, illetve az anyagi támogatás megvonásával elszorvasztja azokat az intézményeket, amelyek a kisebbségi érdekeket védik. Így például a bíróságokon a kisebbségek már csak tolmáccsal szólhatnak. Másik törekvésük az anyanyelvi oktatás teljes ellehetetlenítése. Mégis úgy érezzük: az elmúlt két évben a súlyos veszteségek ellenére öntudatra ébredt a magyarság, békében és itt akar élni. Készülnünk kell a háború utáni időszakra...

Magyar Nemzet, 1992. január 18.

Kovács Dejan temetése Csantavéren 1992. május 9-én. Élt 20 évet.

„Ránk szakadt 1944 borzalmas emléke”

*A bácskai és a bánáti magyarság fenyegetettségéről,
önkormányzati lehetőségeiről*

Ha békét akarsz, készülj a háborúra – vallották hajdan a rómaiak. A Délvidéken megfordult a régi mondás: a Bácskában és a Bánátban élő magyarok hónapok óta – pedig ősszel alig két tucat kilométerre volt tőlük a front a Drávaszögben, most pedig jó száz kilométerre tőlük Boszniában tombol az öldöklés – már a békére készülnek. Sokaknak ez eleitől fogva nem tetszett. Tavaly februárban elkezdték az ősi szülőföldjén élő magyarság megfélemlítését, amikor a szabadkai Szent Teréz székesegyház sekrestyéjénél az esti mise után fél órával házilag készített bomba robbant az ajtóban... Ez csak a kezdet volt. Töröktopolyán például – vegyes lakosságú falucska a Bánátban – azt terjesztették a horvátországi fegyveres összetűzések kezdetén, hogy a magyarok otthonaikban kalasnyikovokat rejtegetnek. Ugyanekkor a szerb néppárt tagjai Nagybecskerekben azt híresztelték, hogy az itteni magyarokat és horvátokat gyalogsági fegyverekkel szerelik fel. Pancsova közelében, Tárcsón éjszakáról éjszakára megrongálták a katolikus plébánia új kerítését, a tetteseket a rendőrség a mai napig nem találja. Tóth Károlynak, a VMDK törökkanizsai tagozata elnökének az udvarába egy februári éjszaka kézigránát dobta, amely jelentős anyagi kárt okozott.

A türelem fegyverével

S a félelem rátelepedett a Bácskára is.

– Zenta, Ada, Bácskossuthfalva, Kishegyés, Bácsfeketehegy (Feketics), a szülőfalum Csantavér – jegyezte meg higgadtan Dudás Károly Szabadkán élő író, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége egyik vezetője – Bácsszőlős, Szegegy, Tizsakalmánfalva csendes bácskai falvak, mezővárosok, ahol békésen éltek egymás mellett magyarok, szerbek, horvátok, montenegróiak. Az erőszakosan, bilincsben elhurcolt tartalékosok, az embervadászatok, aztán a frontról érkező hírek, később köporsók és hadirokkantak, a katonatemetések felbolygatták a békét és nyugalmat. Fölzaklatták a kiköltözéssel és kiirtással való nagyszerb fenyegetések, a gyilkolni nem kívánóknak haditörvényszék elé állítása, a házfalakra mázolt, postaládákba csempészett halálos ítéletek, a felénk is megjelenő fegyveres csetnik osztagok.

– Az emberek félnek, és meg kell érteni őket. Nem ehhez szoktak a Délvidéken, amíg ez Európához tartozott...

– Egyszerűen ránk szakadt 1944 őszének borzalmas emléke, amikor negyvenezer magyart mészároltak le ezen a tájon, amelyről hosszú évtizedekig, ez idáig hallgatnunk kellett. Az őszi Tisza menti – zentai, adai – nagy háborúellenes megmozdulások óta csend van a vidékünkön. A szorongás csendje. A hatalom taktikát változtattott: most nem tömegesen, hanem egyenként igyekszik a hivatalosan nem létező háború vágóhídjára vinni a Tisza mente magyarjait. Egyet innen, egyet onnan, hogy ne legyen a lakosság számára túl ingerlő. Az ellenkezőkre pedig igyekszik kemény kézzel lesújtani. Bácsszőlősről Töröcsikék, Csantavérről Forgóék fia állt a belgrádi katonai bíróság előtt...

Bácska és Bánát magyar – de a horvát, a szlovák és a ruszin is – népe egyre inkább hallat magáról. A megfélemlítettek egyetlen fegyverével, a türelemmel áll ellen, és fogait összeszorítva cselekszik, nem hagyja magát. Úgy, ahogyan a Szabadka melletti Ómoravica, magyar nevén Bácskossuthfalva is ellenállt. A falu forró hangulatú gyűlésen állt ki egyszerre behívót kapott nyolcvanhárom fia mellett, akik nem akartak elmenni idegen célokért gyilkolni és meghalni. Együttesen megtagadták a frontra vonulást, a gyűjtőhelyükön, a paprikamalomban és döntésükről értesítették a VMDK helyi tagozatának elnökét Csubela Ferencet, aki a szerb parlament képviselője. Kapta is aztán a rágalmakat a fejére, hogy a „szervezőkkel” együtt barikádokat emelt, amiket fegyverrel akartak megvédeni. Ez lehetetlen, hiszen a vajdasági magyarok nincsenek felfegyverezve. Ha atrocitásokra kerülne sor, az csak úgy történhetne meg, hogy a felfegyverzett szerbek, vagy a szerb hatóságok által támogatott félkatonai alakulatok alkalmazzanak erőszakot a magyarokkal szemben. A magyarság legfőbb fegyvere a türelem és az önmérséklet. Mindenképpen ki akar maradni a háborúból, egyszerűen élni akar ősei szülőföldjén.

Ha kell löccsel, akáckaróval

Az egyik legnagyobb bácskai magyar település, a tízezer lakosú Csantavér főutcáján is besúgók tűnnek fel időnként, vizslatják hol akad még vágóhídra való ember. hogy a huszoneves áldozatok gondosan lecinezett pléhkoporsói ide is megérkezessenek, úgy mint Zentagunarasra. Temerinbe, Bácsstopolyára, Bajmokra, Szabadkára, Kishegyesre az utóbbi hónapokban, ahogyan kiterítve hazaküldték Baráth Róbertet, Hunyadi Pétert, Kudlik Mihályt, Balázs Tibort, Sőregi Andort, Rabbitovszki Zsoltot, Ladóczki Endrét és a többieket. Vádolva az acéltekintetű és lélekben degenerált csíkos nadrágos tábornokokat. De Csantavér is ellenáll a bereteszelt nagy és kiskapuk mögött. Ha mégis be akar hatolni a túlbuzgó rendőr a deszkakerítésen, vagy a téglafalon, fogadták már itt löccsel, akáckaróval a hivatlan betolakodót...

– Az egyes embert meg lehet törni, de egy népet nem – jegyezte meg a Temerinben élő Csorba Béla, a VMDK-Hírmondó szerkesztője. – Az április végi, Magyarkanizsán rendezett VMDK-közyűlést még igyekeztek megfélemlíteni, de – úgy érzem – hiába.

A település bevezető útjait reggeltől erős rendőrségi egységek foglalták el, bent a városban géppisztollyal felszerelt egyenruhás és civilbe öltözött biztonsági emberek őrködnek. A mozi-teremben tanácskoztunk, amely fölött időnként nagy robajjal rendőrségi helikopter dübörgött. Éjszaka a másnapi tanácskozásnak helyt adó mozi nagyterme melletti helyiségben a VMDK-szervezők két úriembert fedeztek fel, akik feltehetően lehallgató készülékek elhelyezésével foglalkoztak. A szobába zárták őket és értesítették a rendőrséget.

– *Csorba Béla, az ismert VMDK-vezető – akit néhány hete a nemzetközi tiltakozás mentett ki a katonai börtönből – továbbra is szállka a szerb szélsőségesen szemében...*

– Már gyülekeztünk a VMDK-közyűlésre a mozi udvarán – a küldötteket azonosító kártyával láttuk el -, amikor egyszer csak megjelent a hírhedt szerb szabadcsapatos, Arkan kapitány Magyarkanizsán élő jó barátja és erőszakkal akart behatolni a tanácskozás helyszínére. Arkan jó barátját illedelmesen figyelmeztettem a gyűlés zárt jellegére, mire a szerb hadfi megfogta a galléromat és rángatni kezdte. Az erőszakoskodót végül sikerült eltávolítani a rendezőknek. További incidens nem történt, a közyűlés rendben lezajlott. Megvitattuk és elfogadtuk azt a dokumentumot, amelyet a VMDK szakértői csoportja munkált ki a hágai-brüsszeli békefolyamat okmányaihoz illeszkedve a vajdasági magyar népcsoport helyzetének rendezésére. Igazi cáfolataként annak a vádnak – amit a

Csorba Béla

szerb sajtó nagy része híresztelt a közyűlésünk előtt -, hogy „a magyarok az autonómia kikiáltásával most szakítják el a magyar többségű községeket (járásokat) Szerbiától.” Szó sem volt erről, egyszerűen most álltunk igazán a sarkunkra, tudjuk mit akarunk. Kidolgoztuk a vajdasági magyar önkormányzat lehetséges módozatait.

Hogyan képzelik el a bácskai és a bánati magyarság helyzetének a rendezését? Erről Újvidéken faggattuk Vékás Jánost, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége alelnökét, a dokumentum egyik szerzőjét.

– A helsinki elvek tiszteletben tartásából indultunk ki – kezdte Vékás János -, amelyek egyrészt elvetik a határok erőszakos megváltoztatását, másrészt viszont a nemzetek önrendelkezése elvén alapulnak. A Jugoszlávia-értekezlet dokumentumában a kisebbségi önkormányzatok létrehozásának három modelljét ajánlják: az első a különleges státusú terület, a második a helyi önkormányzatok hatáskörének bővítése, valamint a személyi elven alapuló önkormányzat. Véleményünk szerint a legjobb

eredményt a három modell egyes elemeinek ötvözésével lehet elérni. A Vajdaság 45 közösségéből (járás) a magyarok hétben vannak abszolút többségben, ezek közül egy a Bánátban, a többi a Bácskában található. A szabadkai járást is beleértve a bácskai magyar körzet a vajdasági magyarok majd 60 százalékát ölelné fel. Természetes központja Szabadka város lenne, hiszen itt működnek a magyarság számára létfontosságú intézmények, másrészt százezernél több lakosa van. A magyar körzeten kívül a kisebbségi jogokat a helyi önkormányzatok keretében kell biztosítani. A 463 vajdasági település közül 81-ben a magyarok vannak többségben, ezekben a magyarságnak több mint a fele él. Ezeken kívül 34 magyar többségű helység a tervezett magyar körzettől távol fekszik, kettő a Szerémségben, nyolc a Bácskában és huszonnégy a Bánátban.

Népszavazás döntőn

– *Az utóbbiakban hogyan lehet érvényesíteni a magyarok kisebbségi jogait?*

– A polgári szuverenitás elve alapján minden egyén szabad akaratából válik egy kisebbségi önkormányzat tagjává, lakhelyétől függetlenül. A kisebbségi önkormányzati választásokon jogainak egy részét átruházza az illető nemzeti közösség ily módon megválasztott legitim képviselőire, akik felelősséggel tartoznak neki a kisebbségi intézményrendszer kiépítésért és működéséért. Ezért kell lehetővé tenni, hogy a Vajdaság polgárai népszavazáson dönthessenek a saját történelmi, földrajzi, gazdasági és művelődési hagyományú régió államjogi státusáról. A magyarság autonómiáját mindenekelőtt a vele együtt élő horvát és más kisebbségekkel, valamint a szerb nemzettel kívánja elérni.

A szerb szélsőségesek fenyegetőzései, a csetnikek szabadkai, magyarkanizsai graszálásai sem tudták megfélemlíteni a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségét, a bácskai és a bánáti magyarságot. Minden bizonnyal hamarosan megalakul a Magyar Kisebbségi Tanács, amely az összes vajdasági magyar érdekeinek a kifejezője lesz a szerb hatalmi szervek előtt és a nemzetközi szinten. Az utóbbi hetekben remény csillant, hogy a magyarság végre kimaradhat az értelmetlen háborúból. Zombor környékén az elmúlt napokban mind több helyen tűntek fel a jugoszláv szövetségi hadsereg szállítójárművei, tetejükön egy-egy páncélossal. Vonulnak ki a Drávaszögből a híres batinai, magyarul kisköszegi Duna-hídon.

Magyar Nemzet, 1992. május 12.

„Te magyar, gyorsan költözz!”

Délvidék, 1992. ősz

A bizonytalanságban élő embereket a legkönnyebb megfélemlíteni. Kezdetektől erre játszik a szerb hatalom a Bácskában és Bánátban, amikor állandó lélektani terror alatt tartja a mintegy négyszázezernyi délvidéki magyarságot. A szüntelen katonai mozgósítással – miközben skizofrén módon a hatóságok azt hangoztatják, hogy Szerbia nem áll háborúban – elsősorban az itt élő magyarságot, de a horvátokat, ruszinokat és más kisebbségeket is igyekeznek megfélemlíteni, elűzni őseik szülőföldjéről. Az alábbi írás, szándékosan érzelmek nélkül, a tényeket sorakoztatja a pszichikai húsdaráló megnyilvánulási formáiról.

Mi lehet abban az országban, ahol a határon átlépő külföldi állampolgárt is igyekeznek móresre tanítani? A hercegszántói határállomást a vártnál sokkal simábban és könnyebben átlépve, átellenben a háború által szétvert Drávaszöggel, a Duna mentétől néhány tíz kilométerrel a hátunk mögött sajátos kelepcebé keveredünk. Jóval Zombor városa után egyszer csak félsorompó állja az utunkat, a párját látjuk talán ötven méterre az út másik oldalán. Közöttük három jól felfegyverzett egyenruhás, kettő milicista, a harmadik zöldbabruhás katona géppisztollyal. Jelzésükre félrehúzódkunk a latyakos aszfalton.

Majdnem bilincsben

– Az iratokat!

Átnyújtom a kocsi papírjait, amelyeket a rangjáról ítélve parancsnok milicista hosszasan vizsgálni kezd.

– Az útlevelet is!

Megnézi, majd szigorúan megkérdezi: – Hová megy?

– *A Vajdaságban készítek riportokat, hivatalos úton vagyok.*

– Mutassa a csomagtartót.

Felnyitom, könyékig turkál a csomagjaimban, felforgatja személyes holmimat.

– *Mit keres? Hercegszántón egyszer már átestem a vámvizsgálaton.*

– Semmi köze hozzá. Megbüntetem!

– *Miért?*

– Nem jól világít a lámpája. Fizessen tizenötezer dinárt.

– *Mennyit?* – Eszembe jut, hogy Szerbiában ennyi egy átlagos havi nyugdíj és negyvenezer dinár az átlagkereset.

- *Mondtam már!* – ordít türelmetlenül.
- Nincsen dinárom, még nem váltottam.
- *Forintja van?*
- Igen.
- Akkor menjen el a közeli kocsmába, ott ezer forintért feketén megadnak hét-nyolcezer dinárt, kétezer forintból ki is tudja fizetni a büntetést.
- *Nem megyek, mert ön valutaüzérkedésre akar rávenni, hogy utána feljelentsen.*
- Ha sokat vitatkozik, megbilincselem!

Nyújtom a kezem, de mozdulata megáll. Követelem, hogy hívja fel a kocsijából a nemzetközi újságíró-szövetség segélyszolgálatát, Brüsszelben. Ha nem tudja, akkor a belgrádi magyar nagykövetség sajtóattaséját. Nem kapok választ, hátat fordít, ott-hagy. Néhány perc múlva a kollégáját kérdezem, mit csináljak. Nem válaszol, csak int, menjek. Kocsiba ülök, néhány kilométerre az egyik faluban megállok, kifújom magam. Egy idős bácsi lép a lehúzott ablakomhoz.

- Magát is zaklatták azok? – kérdezi.

Bólintok.

- Az utóbbi időben meg vannak vadulva. Már a magyar autósoknál is fegyvert keresnek...

Borongós, párás idő, pizkossszürke a táj, amerre ellátni az úton, gyér a forgalom. Ez nem véletlen, hiszen hónapok óta katasztrofális a benzinhiány Szerbiában, a személygépkocsi-tulajdonosok például októberre mindössze tizenöt liter benzinfejadagot kaptak. Újra előkerültek a rozzant kerékpárok, sokan ezekkel járnak munkába, mert a helyközi autóbusszjáratok zömét leállították. Kilométereken át nem találkozunk szembejövő személygépkocsival. Traktorok járnak, szorgalmasan hordják be a termést, kukoricával, cukorrépával megrakottak. Az emberek kényszerből újra megtanultak nagyobb távolságokon gyalogolni, munkába vagy éppen a szomszéd faluba. Itt a Bácskában Bezdán, Zombor és Bajmok környékén szerencsére nem dörögnek a fegyverek, de az már az első pillanatokban érzékelhető, hogy nem mennek zökkenőmentesen a dolgok.

Szabadka nélkülözik

Szabadka, a bácskai magyarság fővárosa még a béke szigete, ahol relatív többségben él és jól megfér a horvátokkal és más kisebbségekkel. Kasza József polgármester személyében keménykötésű, határozott vezetője van.

- Városunkban – kezdte Kasza József – nyugalom van, de ez viszonylagos. Zajlanak a pártok közötti csatározások, többnyire a szerb radikális párt viszi a közéletbe a viszálykodást. Az igazi feszültséget a szerb kormány terve hozta a városba, a menekültek betelepítéséről. Pedig Szabadka eddig is sorsot vállalt a háború elől megfutott emberekkel. A városban jelenleg hivatalosan háromezer-ötszáz szerb menekült él, akik

Szlavóniából, a Drávaszögből és kisebb részben Boszniából jöttek. Lakosságunk száma százötezer, így arányuk ma még elviselhető.

- *Nem borítja fel a jelenlegi nemzetiségi arányokat?*

– Úgy látom, nem, viszont a szerb kormány azon terve, hogy egy kétszáz lakásos telepet épít mintegy ezer menekült számára, már ezt eredményezné. Területünkön mindössze tizenkettő-tizenhárom százalék szerb él. A lakótelepet egyébként Palics és Királyhalma között, a várostól tíz-tizenkét kilométerre, a határ mellett akarták felépíteni. Amikor ez a tudomásunkra jutott, azonnal a nemzetközi közvélemény elé tártuk a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége akciójával párhuzamosan. Jellemző, hogy ezt az ördögi tervet, amellyel a magyarok közösséget akarták megbontani, turisztikai telepként igyekeztek a nyakunkba sózni. Átláttunk a kormányzat sanda szándékain: ha a menekültek oda beköltöznek, akkor ott többet turisztikáról nincsen szó. A város közelsége felszipantja őket munkaerőként, előbb-utóbb Szabadkára költöztek volna, és helyükbe újabb és újabb szerb családok jönnek. Tiltakozásunkra a hatóságok egyelőre elálltak a tervüktől.

- *Milyen gondjai vannak még Szabadkának?*

– A legnagyobb a szegénység, a nélkülözés. Nagy gyáraink többsége fél kapacitással vagy az alatt dolgozik. Oka egyrészt az embargó, másrészt a nyersanyaghiány, illetve a beszűkült piacok miatt nem termelnek. A legégetőbb tennivalónk a fűtőanyag beszerzése a téli hónapokra, legalább az iskoláknak, az egészségügyi intézményeknek, még akkor is, ha a lakosság egy részének nem tudunk juttatni.

A város vezetésének erőteljes föllépése nyomán Szabadkán a hatóságok felfüggesztették a menekültek betelepítését a magyarok körzetekbe. Mi a helyet a Délvidék más tájain? – erről kérdeztük Sepsey Csabát, a belgrádi kis-jugoszláviai szövetségi parlament képviselőjét.

- Szervezett, tömeges betelepítés eddig még nem történt – kezdte Sepsey Csaba –, inkább egyénenként, kisebb csoportokról van szó, akik rokonokhoz, ismerősökhöz költöznek. Azokról a szerbekről, akiknek szüleit, nagyszüleit az elmúlt hét évtizedben telepítették be a Vajdaságba. Mint ismeretes, 1919 és 1921 között hetvenezer, 1945–1946-ban pedig kétszáznyolcvanezer szerbet költöztettek a Bácskába és Bánátba, hogy alaposan megbontsák a magyarok területeket. Most elsősorban az ő falubelijeik jönnek. Kis-Jugoszláviában egyébként napjainkban háromszázezer és ötszázezer köztire becsülik a szerb menekültek számát. Ezeknek legalább a fele, több mint százötvenezer ember itt húzódott meg, és napról napra többen vannak. Hogy ez mekkora terhet jelent a lakosság számára, jól bizonyítja: a volt tartomány területe csak egyötöde Kis-Jugoszláviának.

- *Szabadkán kívül több magyarok település megkapta a szerb kormányzat betelepítési terveit...*

– Elsősorban Ada, Zenta, Magyarakanizsa és Csóka azok a községek – ezek a volt magyarországi járásoknak megfelelő közigazgatási egységek –, amelyeknek több ezer

szerb menekültet kellene elhelyezniük. Ez a községek lakosságát tíz-tizenöt százalékkal megnövelné, ugyanakkor felborítaná a nemzetiségi arányokat. Az utóbbi sajnos már egyébként is megbomlott, mert a már itt élő menekültek különféle címen megkapták a községi illetőségi igazolványt. Így a várható parlamenti választásokon már ők is itt fognak szavazni, ugyanakkor a mozgósítások miatt az elmúlt egy esztendőben huszonöt-harmincezer bácskai és bánáti magyar futott meg szülőföldjéről. Nincs más lehetőségünk, mint tovább küzdenünk minden fórumon a magyarság elleni fenyegetések, a betelepítések ellen még akkor is, ha eddig semmiféle megértést nem tapasztaltunk a szerb kormánytól. A hatalmi párt és a hatóságok a nem hivatalos csatornákon is támogatják a szerb menekülteket. Például előnyben részesítik őket a munkavállalásnál, pedig az itt élő magyarok közül több ezren hosszú hónapok óta munkanélküliek. A mozgósítások is tovább tartanak, októberben különösen Észak-Bácskában arattak a behívók. Enyhít a helyzetünkön, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) megfigyelői közül ketten Szabadkán tartózkodnak, és az állampolgárok felkereshetik őket ügyes-bajos dolgaikkal. Szükség is van erre, mert Szabadkán gyakran előfordul, hogy éjjel lövöldözésre riadnak fel az emberek. Nincsen rá bizonyíték, hogy kiknek a kezében vannak ezek a fegyverek, de a város lakói jól sejtik. A magyaroknak és a horvátoknak nincsen, a hatalom mindig kínosan vigyázott arra, hogy még megvédeni se tudják magukat. A különféle szélsőségesek azonban szinte legálisan beszerezhetik a muníciót. A magyarság ma is védetlen, hasonlóan, mint 1944 emlékeztető őszen...

Behívó a halottnak

– Dudás Károly és Csorba Béla író barátaimmal 1989–1991 között a magyarság újabb kori megpróbáltatásait vittük filmre – mondta Szabadkán Siflis Zoltán filmrendező. – Temetetlen holtak volt a címe, és az 1944-es megtorlásról szól. Ekkor is az itteni magyarok a kitelepítéstől és a fizikai megsemmisítéstől rettegtek. Négy évtized kényszere után végre az emberekben megtört a hallgatás fala. De most újra utolérte őket a félelem, a borzalom, az akkorihoz hasonló események kísérteties megismétlődésének a veszélye. Az élet szinte követelte tőlünk, hogy elkezdjük forgatni az előző filmünk folytatását. Felkeressük a mozgósítás elől bujkálókat, megörökítjük azok sorsát, akik megjárták a frontok poklait vagy nem vették át a behívókat és elmenekültek. Kutatjuk azt is, hogy miként tudtak otthonra lelteni az anyaországban.

A Szabadkán élő színész, Búbos András és felesége azon már nem lepődött meg, hogy a családfőnek másodszor is kivitték a katonai behívót, de azon igen, hogy a lakás előző tulajdonosának is hasonló invitálót akartak kézbesíteni. A házaspár egykori jó barátjuk, Sziveri János, a kiváló délvidéki magyar költő volt házában lakik, aki fiatalon, harminchat évesen, 1990 elején, súlyos betegségben Budapesten halt meg.

Hihetetlen, de megtörtént, hogy a mai lakó és az egykori elhunyt háztulajdonos egyszerre kapott katonai behívót.

– Még most is beleborzongok – jegyezte meg Siflis Zoltán –, ha felidézem barátaim elbeszélését. Ekkora abszurditás, katonai behívó a majd három éve halott költőnek. Jánost jól ismertem, ha élne, bizonyára megtagadná a háborúban való részvételt, ahogyan András is tette. Ha félelemtől reszkette is, de Újvidéken egy újabb színdarabra készül, mert a háborúban, az iszonyatban is valahogyan lelket kell öntenünk az itt maradt magyarokba.

A félelem kísértetként nyargalászik szerte a Bácskában és a Bánátban. A Hej halászok, halászok című híres népdal Törökkanizsájában – ahová a bárkát viszi a Tisza, szerbül Novi Knezevac, vagyis Újkanizsa – is mindent megtettek az ott élő szerb szélsőségesek, hogy megfélemlítsék a hosszú évszázadok óta ott élő magyarokat. A helyi görögkeleti temetőben a sírok rombolását, a pravoszláv templomban a zászlók tördelését célzatosan a magyarok számlájára írták. A józan gondolkodású óslakos szerbek azonban jól tudták, kiknek állhatott az érdekében nemzetiségi feszültségeket szítani.

– A magyarság ezer esztendeje él itt a vidéken – jegyezte meg higgadtan az ötven év körüli, őszes, erőteljes törökkanizsai kőfaragó mester, Tóth Károly a portáján –, ez a föld ugyanúgy a miénk, mint a később betelepedett szerbeké. Sokaknak nem tetszik, hogy a bácskai és a bánáti magyarok kezdettől fogva elítélik a háborút, a népek közötti uszítást és a szélsőséges politikát. Jőmagamnak minden bizonnyal azért dobtak az udvarába egyik éjjel egy kézigránátot, hogy megfélemlítsenek és elmeneküljek a családommal. A következő napokban telefonokat is kaptam: Te magyar – mondta az ismeretlen hang –, gyorsan költözz! Te meg szerb vagy, az anyád... mondtam neki jó bőven, ahogyan hirtelen eszembe jutott. Azóta senki sem hívott hasonló fenyegetéssel és nem is provokáltak.

Tóth Károly, a kőfaragó mester megerősítette a portája kapuját, tetejére acél tüskesort hegesztett, nagy kutyát tart, hogy védje családját és műhelyének értékeit. A gránátrobbanástól a bejárati ajtók ablakai betörték, a keretben még ma is jól láthatók a szilánkszemek, és a szomszéd ház fala is nagy darabon pöttyös a repeszdaraboktól.

– Én erről a földről soha nem akarok elmenni – mondta búcsúzáskor konok elhatározottsággal a kőfaragómester –, engem innen élve senki ki nem hajt. Ha őseink meg tudták vetni a lábukat ezen a tájon egy ezredévig, akkor nekünk az életünk árán is itt kell maradni.

Célpont az értelmiség

A katonai mozgósításon kívül a szerb hatalom elsősorban a magyar értelmiséget igyekszik megfélemlíteni és elűldözni szülőföldjéről. Közülük már százak menekültek el a megaláztatások, a zaklatások elől. Nem kímélték azokat sem, akik a vészterhes időben lelki oltalmat nyújtanak az embereknek. Oroszlámos talán nyolcszáz lakosú,

fele-fele arányban magyarok és szerbek lakta település a Tisza túlsópartján, Észak-Bánátnban. Röviddel az események után is zaklatottan mondja el katolikus papjuk kálváriáját az ott élő huszonhárom éves földműves fiatalember, Vass József, aki már kiszolgált katona és tartalékosként a frontot is megjárta.

– Szerintem azért küldtek behívót a fiatal plébánosunknak, Velencei Tamásnak – kezdte a szöke, nyurga legény, Vass József –, hogy kétségbeessen a falu népe. Ha ilyen könnyedén elbánnak Oroszlámos egyik vezetőjével, a papunkkal, akkor az egyszerű emberekkel annál inkább. Kétszer megtagadta a behívó átvételét, utána fogdmegek vitték. Közben engem is mozgósítottak, és elhurcoltak a Kopácsi-rétre, Szlavóniába, Tito itteni volt vadászkastélyához, amelyet persze még Ferenc Jóska (helyesen Savoyai Jenő herceg emeltette 1707 és 1712 között – B. J.) épített. Nagy ámulatomra ott olvastam az egyik szerb újságban, hogy az oroszlámosi plébános önként ment a frontra és Szabadkán a kaszárnyában dolgozik, mint irodai munkás. Minden vasárnap misét szolgált a falujában katonaruhában, de az a reverenda miatt alig látható. Az újság még azt is írta: prédikációiban mindenkit arra buzdít, hogy a honvédelmi kötelességét teljesítse.

– *Vagyis menjen a frontra.*

– Minden hazugság volt, amit írtak, mert papunkat harmadnapra Szabadkáról kivitték a frontra. Két nap múlva ideg-összeroppanást kapott, mert a mellette lévő bajtársát, aki barátja volt, golyó találta el és artériájából fröcskölt a vér. Papunk ezután néhány napig eszméletlen volt, majd visszavitték Szabadkára. Látszólag irodai beosztott volt, de megalázták: a kaszárnya végéig súroltatták vele, és nem engedték haza misét szolgáltatni. Azt terjesztették róla, hogy a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége igyekezett rávenni őt minden sátáni gonoszra: tagadja meg a behívó átvételét, mert ő magyar. Pedig rá is kötelező lenne az állam iránti lojalitás. Végre letelt a háromhavi szolgálata, hazajött, és a bánáti püspök kiküldte Svájcba gyógykezelésre. Hónapok múlva hazajött egészségesen, de megint megkapta a behívót, és ezután elhagyta a parókiáját örökre. A falu csak azt tudja róla, hogy külföldön van és egészséges.

Lelki hadviselés

Már nemcsak a papok célpontok, hanem az egyházi helyek is, ahol vigaszt, lelkiezt kaphatnak a hívek. Az egyik legutóbbi eset: Újvidéktől mintegy ötven kilométerre gyalogsági fegyverből lövéseket adtak le a Bács községben 1734-ben emelt ferences rendházra. Az értékes ősi épület sekrestyéjében, illetve az ablakain keletkeztek jelentős károk.

Temerin a Dunától nem túl messze, Újvidéktől tíz-egynéhány kilométerre fekszik a Dél-Bácskában. A község központjában több mint tízezer magyar él. Jellegzetes mezővárosi település, körbefogva jó termő, zsíros fekete földekkel. Csorba Béla író az itteni magyarság egyik vezetője.

– *Milyen a hangulat Temerinben?*

– A korábbiakhoz képest valamivel nyugodtabb – jegyezte meg az író –, mert úgy tűnik, hogy a betelepítési kísérletek megtorpantak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nincsenek idegeket őrlő jelenségek. Mindennaposak az éjszakai lövöldözések, és nem pisztolyokból, hanem automata fegyverekből. Tudomásul kell vennünk, hogy a községünkben élő szerb szélsőséges elemek fel vannak fegyverkezve. A magyarok nem, hiszen nagyon hosszú idő óta nem kapnak fegyverviselési engedélyt. A szerbek a frontról vagy a feketepiacról hozzák a lőszert. A minap a következő megdöbbentő eset történt Temerinben. A bosznia-hercegovinai úgynevezett szerb köztársaság Banja Luka-i rendőrségéről, tőlünk jó pár száz kilométerről idejött egy csoport baráti traccspartira. A helyiekkel együtt jól megittatták magukat valamelyik kocsmában. Néhány nappal később húsz milliméteres kaliberű léghárító fegyverrel lövöldöztek a levegőbe az egész környék nagy riadalmára. A helyi rendőrség ilyen esetekben semmit nem tud tenni, ezt bizalmas információkból tudom.

– *Milyen a magyarok és a szerbek viszonya?*

– Temerinben, az anyatelepülésen – hiszen több szerb lakta falu tartozik hozzá –, ahol a magyarság egy tömbben él, elfogadható, itt kevés a menekült. Érdekes megemlíteni, hogy a háború kezdetén még magyarok is fogadtak be szerb menekülteket humanitárius megfontolásból. Ezt azonban ma már a szerbek sem teszik szívesen, kivéve, ha távoli boszniai rokonokról van szó. Mégpedig azért, mert egy idő után a befogadottak új gazdaként kezdtek viselkedni, visszaéltek a helyzetükkel, követelőztek a helyi szerbekkel szemben. Sajnos, megint vannak nyugtalanító jelek. A minap szólt az egyik idősebb munkásember, akinek a felesége melleleg szerb, hogy éjszaka hozzá és a szomszédjához fenyegető leveleket dobta a postaládába. „Megölünk benneteket, mert magyarok vagytok!” Ezt a lelki hadviselést eddig itt nem üzték. A napokban figyeltünk fel településünk szűkebb központjában egy magyarelles felfeliratra. Rettegünk, hogy itt is elszabadul a pokol...

Magyar Nemzet, 1992. november 14.

Papp Ferenc, Matuska Márton és Agoston András az 1944-45-ös áldozatok emlékére készült száz keresztet vivő menet élén Újvidék utcáin (1990)

Újvidéken gyanúsnak számít a magyarság

Bácskában megállítják a buszokat, és elhurcolják katonának a férfiakat

Egy háború mindig abban a szakaszában válik a legkegyetlenebbé és groteszkké, amikor már egyre világosabban látszik, hogy melyik harcoló fél lesz a vesztes. Kis-Jugoszlávia gazdasági élete agonizál, az emberek azokat a tartalékokat élik fel, amelyeket néhány évvel ezelőtt, még a jobb időkben felhalmoztak. Így van ez a valahai titói Jugoszláviában éléskamrának tartott Vajdaságban is, ahol pedig kenyérnekvalóban sohasem volt hiány. S az infláció! Az emberek – bármerre is jártunk a Bácskában és Bánátban – nem beszélnek róla, vagy vállvonogatással válaszolnak e kérdésre. A feketepiacon 70 ezer (!) dinárt is megadnak ezer forintért. Már azon sem idegeskednek, ha hetek óta nem kapnak fizetést – az átlagfizetés egyébként havi kétszáz ezer dinár –, vagy egyik napról a másikra munka nélkül maradnak. Energiahiány miatt sorra csukják be kapuikat a gyárak, százak kerülnek utcára. Január első hetében több mint félezer árucikk drágult meg, a szolgáltatásokét is alaposan felszámolták. Legkíméletlenebbül az élelmiszerek árát növelték. Egy kiló sertéskaraj ára például 5700 dinárról több mint tizenkilencezerre rúgott.

Szobahőmérséklet: 12 Celsius-fok

A „titói-aranykorszakban” emberarcú vívmányként emelt tömbházakban a lakásokat 12 Celsius-foknyira „fűteti” a gondoskodó hatalom. Egy átlagos, ötven négyzetméter alapterületű lakás fűtési díja húsz ezer dinár volt tavaly októberben, azóta a többszöröse.

Kis-Jugoszlávia, s benne a Vajdaság népe fagyoskodik. A kemény hideg egyaránt sújtja a magyart, a szerbet, a horvátot és a többi népet, szerencsére nincsen tekintettel a nemzetiségi hovatartozásra. Ha lehetne, minden bizonyára arra ösztöklélné az uralkodó nemzeti kommunista (szocialista párti) hatalmat, hogy a hideg a nemzetiségeket jobban gyötörje. A néhai tartomány fővárosa Újvidék, valaha „szerb Athénnek” is becézték, ma aligha érdemelne meg e kitüntető címet: a decemberi választásokon itt is alaposan előretörték a szélsőséges nacionalista Vojislav Seselj vezette Szerb Radikális Párt képviselői. Újvidék ma már csaknem háromszáz ezer lakosú város a Dél-Bácskában a Duna partján. Az elmúlt évtizedekben hatalmas lakótelepekkel vették körül a település történelmi magját, és szerbekkel telepítették be. Milyen most az itt élő, megfogyatkozott magyarok

közérzete? Erről faggattuk Papp Ferenc nyugdíjas kárposztosmestert, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége, a VMDK körzeti szervezetének elnökét.

– Egy évtizede – kezdte Papp Ferenc – az 1981-es népszámlálás szerint több mint 24 ezer magyar lakott a városban, a lakosság majd tíz százaléka. Mára ez sajnos, alig a felére csökkent. Az utóbbi években sokan elköltöztek, mások elmenekültek, külföldre távoztak. A háborús eseményekkel még inkább megfagyott a légkör az itteni magyarság körül, gyanúsak lettünk nemcsak a hatalom, de még egyes szerb szomszédok szemében is. Közérzetünk rossz, de nem elsősorban a gazdasági, megélhetési gondok miatt. Azokat valahogyan elviseljük. Szerencsére egyre többen érzik sorainkban: ha nem állunk ki magunkért, a magyarságunkért, akkor az égvilágon senki sem segít rajtunk, még a Nyugat sem. Legfeljebb ismét cserbenhagy bennünket. Hatalmas súlyok vannak rajtunk...

Mindenki élelem után rohan

– Az emberek félnek...

– Így van, de nem ez a legnagyobb gondunk. A régi hatalom a vajdasági magyarság intézményeit – magyar egyetemi tanszék, sajtó, könyvkiadás, rádió és tévéadás stb. – szándékosan a magyarlakta területek peremvidékére. Újvidékre és nem Szabadkára helyezte. Közben pedig itt a városban tudatosan szétszórta a magyarságot. Újvidék döntően magyarlakta negyedeit – mondván korszerűtlenek a kertes családi házak – leromboltatta, a helyükre paneltömböket emeltetett. Ennek a hatását ma is nyögjük, legjobban a magyar gyermekek iskoláztatásánál. Újvidéken ma nincsen magyar általános -, illetve középiskola, még azokban a körzetekben sem, ahol pedig a számarányunk szerint lenne rá a jogunk. A szülőket hol tettetett engedékenységgel, hol durvasággal igyekeznek lebeszélni: ne akarják a gyermekeiket magyar osztályba íratni. Még a jelenlegi három-négy tantárgy magyar nyelven való oktatását sem akarják engedélyezni. Győzködi a szülőket, hogy hagyják abba a küszködést, mondván, megterhelik a gyerekeket. S különben is a gyerekek – ez a legfőbb érv – ha nem tanulnak magyarul, szerbként jobban boldogulnak. Minden elismerésem a szülőké, akik ebben a helyzetben is ragaszkodnak a magyar oktatáshoz.

A tanügyi hatóságok Újvidéken most úgy alakították ki az órarendet, hogy a magyar gyerekek egész nap bent legyenek az iskolában, illetve nem is egyben. A magyar tannyelvű órákat délután tartják, de nem abban az iskolában ahová a gyerekek járnak, hanem egy másikban – úgymond – összevontan. Így a szerb nyelvű órák után gyerekeket buszra ültetnek és mehetnek a másik iskolába, magyart tanulni. Teszik ezt akkor, amikor a városban üzemanyaghiány miatt alaposan megritkították a járatokat, fél-háromnegyed óránként járnak csak az autóbuszok. Gyakran előfordul, hogy menet közben elfogy az üzemanyaguk, ilyenkor egyszerűen leszállítják az utasokat.

– *Mi az újvidéki magyarok leghőbb kívánsága?* – tette fel szinte magának Papp Ferenc búcsúzóul. – Ha a VMDK-nak sikerülne kivívnia a magyarság területi autonómiáját

a Vajdaságban, mi perszonális autonómiát kapnánk. Igyekszünk beszerezni egy autóbust, kiharcolni egy önálló magyar iskolát, amely általános, illetve középiskola lenne. Végül csak megjegyzem: az elmúlt korszakban sokat szidott 1941–1944 közötti magyar uralom idején Újvidéken „Magyar Kir. Állami Szerb Tanítási Nyelvű Koedukációs Gimnázium” működött a valahai Jókai utcában, pedig akkor a városnak hatvanezer lakosa volt, és az is zömében magyar...

A krónikás ehhez még hozzáfűzi: mind 1918 előtt, mind 1941 és 1944 között az újvidéki városi tanács képviselőtestületében voltak szerbek. Az elmúlt két esztendőben – először a város háromszáz éves történetében – egyetlen magyar nemzetiségű képviselő sem foglalt helyet a város képviselőtestületében. A hatóságok ugyanis az előző helyhatósági választásokon úgy alakították ki a szavazóközeteket, hogy ott ahol a jelentősebb magyar csoportok éltek, egy-egy utcát kimetszettek, mások egy részét odacsatolták. Az újvidéki magyarság ezt látva a decemberi voksoláson keményen összefogott, és Papp Ferenc személyében a VMDK körzeti elnökét bejuttatta városi képviselőnek.

Újvidéki beszélgetésünkön szinte szóba sem került a háború, mert hatása az emberek mindennapi kapcsolataiban kevésbé érződik, mint másutt. Még az egy lakótömbökben lakók is ritkán jönnek össze egy-egy kiadós beszélgetésre, mindenki a megélhetés, az élelem után rohan. Falvakban a háború sokkal köznapibb – ha lehet ilyen kifejezést használni – a szomszédok kitérgetik az eseményeket, ha kell, segítenek egymás nyomorúságán. A hírek gyorsabban terjednek mintha a rádióból hallanák, fontosak a mások által szerzett tapasztalatok, melyek akár életét is menthetnek. Bergl János harminchat éves fiatalember, egy kislány édesapja, vendéglátós, a Tisza bánati partján fekvő Törökkanizsán működő kávézójában várja a betérlőket.

– Ideges lettem nyomban és elfogott a félsz – mesélte Bergl János –, amikor megkaptam a behívót. Azonnal döntöttem, nem írtam alá az átvételt. Elmentem a kani-zsai katonai irodába és halasztást kértem: egyedül tartom el a családot, ha katonáskodom, nem tudunk megélni. Nagy kegyesen két nap halasztást kaptam. Erre néhány napra elutaztam, vagyis nem jelentem meg a kitűzött időben. Dolgozni azonban csak kellett az üzletben, hát előmerészkedtem. Hamarosan megint hozták a behívót, de már rendőrök, és bekísértek. A papírok azonban hamisak voltak, az aláírásuk is jogtalan, mert a helyiek nem, csak a szabadkai kaszárnya adhatja ki. A rendőrökkel azonban nem lett volna illő birkóznom, hát beültem meseautójukba. A helyi katonai irodába vittek, onnan egy másik sorstársammal a szabadkai kaszárnyához. Kiraktak az épület előtt, de én nem a kapu felé vettem az irányt, hanem másfelé, egyszerűen meg-lógtam. Megint néhány nap nyugalom következett. Az üzletemet megint kinyitottam, valahogyan meg kell élni. Mozgolódnom újra csak kellett a faluban, egyik reggel ismét kopogtatnak a rendőrök. Irány a katonai iroda, de most már őriznek, mint valami kincset, aztán kemény katonai kísérettel Szabadkára. Itt hosszas huzavona, majd kétféle papírt tesznek elémm azzal, hogy az egyiket írjam alá. Én viszont mind a kettőt

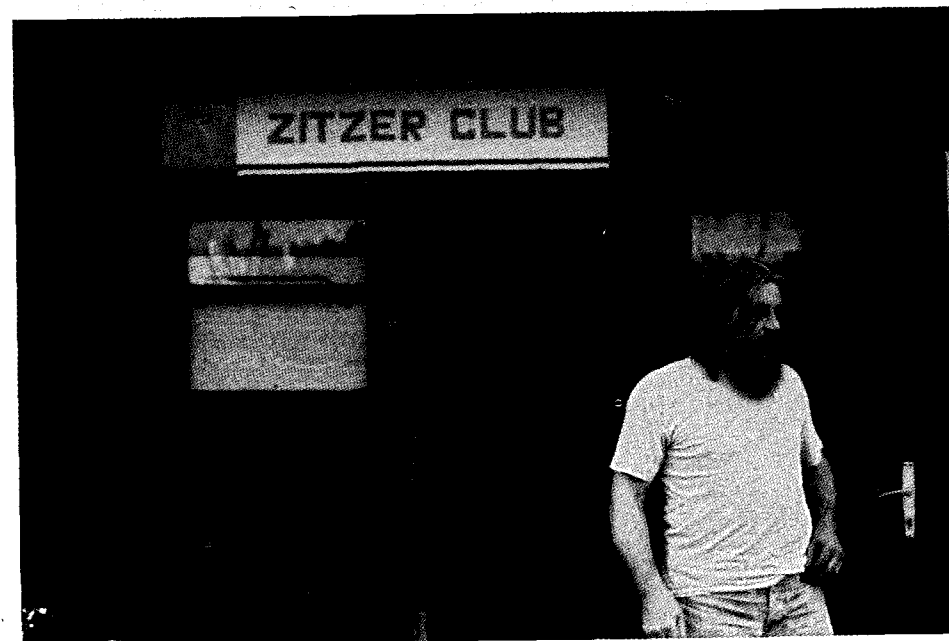
aláírtam, mert ez hozta meg a menekvést. Mindenki így tegyen. Mindkettőben benne van, hogy lojális vagyok az országhoz. De az egyik még azt is bizonyítja: átvettem a katonaruhát és maradok a saját felelősségemre, a másik pedig: vállalom annak morális és anyagi hátrányait, hogy hazamegyek, vagyis lényegében dezertálok. Én az utóbbit tettem. A szabálysértési bíró elé kerültem: a büntetés harminc nap elzárás vagy annak megfelelő napi kilencven dinár büntetés, vagyis összesen kétezer-hétszáz dinár volt. Kipróbáltam, a módszer bevált, a behívó illetén való megtagadásával pár kiló kenyér árán az ember akár az életét mentheti meg...

Kilencvenkét tank egy falu ellen

A Zentától és Magyarakanizsától egyaránt tizenöt kilométerre fekvő kétezerszáz lakosú, néhány szerb, albán, ruszin, macedon család kivételével színmagyar észak-bácskai falu, Oromhegyes konokságával, hatalom elleni kiállásával beírta nevét a délvidéki magyarság történetébe. Tavaly május 10-én itt alakult meg a polgárháború elleni tiltakozásul tartott nagygyűlésen a helyi pizzériában és biliárdteremben a Zitzer Szellemi Köztársaság. Címert is készítettek, amelyben három biliárdgolyó, sárga, zöld és kék – a Vajdaság hivatalos színei! – közrefog egy pizzát. A polgári engedetlenségi mozgalom technikai szervezője az erős testalkatú, dús szakállú helyi iskolaigazgató, Balla Lajos volt. Az alakuláskor több mint kétszáz helyi tartalékos tagadta meg a bevonulást, és utána két hónapig éjjel-nappal élt a Zitzer-klubban.

– A mozgósítottak asszonyai, szülei úgy döntöttek – emlékezett Balla Lajos – hogy senkit nem engednek el a háborúba. A nagygyűlés előtt egy órával a katonaság kilencvenkettő tankja körbefogta a falut, vagyis negyvennel több páncélos tört ránk, mint amennyivel annak idején tönkrevették Vukovárt! A falu melletti domboldalon álltak és a katonák tűzparancsot kaptak arra az esetre ha „bármilyen rendellenesség történik”. Pedig nem akartuk megbuktatni a fennálló rendszert, csak a helyi asszonyok, anyák akarata szerint elhatároztuk: Zitzer Szellemi Köztársaságunk békés eszközökkel harcol az értelmetlen háború ellen. Most is rendszeresen összejövünk, tájékoztatjuk az embereket. Ez nagyon fontos, hiszen információk hiányában, illetve célzatos adagolásával sokkal könnyebb őket megfélemlíteni. Az utóbbi hónapokban az oromhegyesi tartalékosok több alkalommal megtagadták a mozgósítást most, január végén is több tucatnyian. A háborús hatalom szinte hisztérikusan szedi össze az újabb és újabb áldozatjelölteket. Január végén két oromhegyesi tartalékost, Bicskei Bélát és Utasi Rudolfot erőszakkal beöltöztették a szabadkai kaszárnyában, az utóbbit – mivel ellenszegült – jól összeverték. A katonát fogdosó hatóságok újabb módszert találtak az embervadászatra. Valahol két település között milicistákkal leállítják a helyközi autóbuszjáratokat, lerángatják és elhurcolják a tartalékos korú férfi utasokat.

Magyar Nemzet, 1993. február 5.

Balla Lajos a Zitzer előtt 1992 májusában

Élet a Zitzer Szellemi Köztársaság udvarán 1992 majusában

„Mint a kutyát, úgy kell lelőni a dezertőröket!”

***Sokan az 1944-es magyarellenés vérengzés megismétlődésétől
tartanak a Délvidéken***

– Ameddig az ember a szülőföldjén él és ismer minden bokrot, dűlőutat – morfondírozott magában a délvidéki magyar tartalékos katona –, addig nem lehet olyan nagy baj. Meg kell vetnünk a lábunkat, mint őseink tették a tatár, a török, a német és többi betolakodó náció előtt, megmaradni, mert ez a legfontosabb. A két iskolás korú gyereket föl kell nevelni, mert ők a jövő. Legfeljebb elbujdósunk, meglógunk valahogy, ha megérezzük a mozgósítás szelét. Ehhez manapság már a hatodik érzékre sincsen szüksége az embernek, olyan biztos ez, mint amikor a kemény fagyok beköszöntével jegesedni kezd a Tisza széle...

A betegágyhoz bilincselve

– Az utóbbi hetekben már egyre nyilvánvalóbb – mondta Szabadkán a kis-jugoszlávai szövetségi parlament képviselője, Sepsey Csaba, az újvidéki egyetem szabadkai közgazdasági fakultásának tanára –, hogy a délvidéki magyarság ellen az állandó katonai mozgósításokkal, a háborús hisztériakeltéssel a fortélyos félelmet akarják az emberek zsigereibe plántálni. Szerencsére ezt mind kevésbé tudják megvalósítani, ugyanis a tartalékos férfiak közül egyre többen bújnak ki sikeresen a behívók elől, pedig azokat nemcsak otthon, hanem a munkahelyeken és mindenhol igyekeznek kézbesíteni. Előfordult, hogy a tüdőgyulladással fekvő fiatalembert is elvitték, majd a kaszárnnyában betegágyához bilincselték, mondván, ne tudjon meglógni. Megalázását meg is tetézték, az egyik részeg tiszt pisztollyal hadonászott az ágya fölött, és azt ordította: mint kutyát, úgy kell lelőni az ilyen hazaáruló dezertőröket...

– *A hivatalosan nem háborúzó hatalom szemében különösen nagy szállka a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége, a VMDK, amely kezdettől fogva élesen ellenzi az öldöklést és több felhívásban kérte a vajdasági magyarokat: ne menjenek a frontra, ne vegyék át a behívót, tagadják meg a bevonulást.*

– A VMDK nemzetközi fórumoknál is felemelte a szavát a magyarság védelmében, ezért a hatalom dühe – különösen az utóbbi időben – egyre jobban a szervezet tisztségviselői ellen fordul. Elsősorban Észak-Bácskában, ahol a decemberi választásokon több száz képviselőnk jutott be a helyi önkormányzatokba. Januárban és februárban a hatóságok célba vették ezeket a testületeket. Jellemző, hogy az egyik legmagyarabb

bácskai városban, Szabadkán a városi képviselőtestület huszonhat VMDK-s tanácsnokából nyolcnak nemrégiben mozgósítási parancsot adtak ki, ugyanakkor a hatalmi párt, a Szerbiai Szocialista Párt tizenkilenc képviselője közül – tudomásom szerint – egy sem kapott. A Bánátban fekvő magyar nagyközségben Csókán, ahol a harmincegy tanácsnokból tizenöt VMDK-s, is zaklatják őket. A hatalmi párt mindenképpen minden szinten igyekszik visszaszorítani a magyarságot, különösen azokon a fórumokon, ahol az képviselheti az érdekeit vagy tiltakozhat a magyarságot ért sérelmek ellen.

Az észak-bánáti Csóka községben, decemberben például úgy akadályozták meg Pozsár Tibor köztársasági képviselőválasztáson való indulását, hogy a délutánra kitűzött jelölőgyűlés előtt néhány órával beidéztek a katonai bíróságra. Így futtatták ki a törvényben előírt jelölési időből. Csókán Barta Tibor; a bácskai Magyarkanizsán Almási Vilmos tanácsnok tagadta meg a bevonulást, erre a munkahelyükről hurcolták el őket erőszakkal a kaszárnnyába. Az utóbbi fiatalembert sem tudták az elmúlt hetekben megfélemlíteni, ezért február 18-án Belgrádban katonai bíróság elé állították.

Az autóbuszokról rángatják le az embereket

A Délvidéken napirenden vannak az erőszakos mozgósítások, így bűjtatták például akarata ellenére újra mundérba Szabadkáról Oláh Istvánt, és másokat február közepétől Topolyáról, Kishegyesről, Zentagunarasról, Ó-Moravicáról, vagyis a hajdani Bácskossuthfalváról. A mozgósítási akciók nagy mértékű eredménytelensége miatt

Parancsmegtagadó tartalékosok Újvidéken

katonai hatságok a legkülönbözőbb trükköket találják ki a tartalékosok összefogdosására. Valóságos embervadászatot folytatnak, különösen a Délvidék északi területén. Laczkó Illés szabadkai koreográfust, a Népkör vezetőjét például azzal az ürüggyel hurcolták el az utcáról, hogy a járműve úgymond rossz helyen parkol. A milicisták készségesen felajánlották, hogy beviszik a belügyi titkársága – a rendőrségre – a büntetést kifizetni. A rendőrautóval azonban hamarosan a helyi kaszárnnyában találta magát. Az eset után két nappal, testvéröccsét, Ernőt is mozgósították katonának hasonló módszerrel.

– A hatalmi párt egyszerűen nem tudja elviselni a vereséget – jegyezte meg Szabadkán Dudás Károly író, a helyi képes hetilap, a 7 Nap szerkesztője, városi tanácsnok. – A hatvan helyi képviselő közül ötven az energikus Kasza Józsefet választotta meg újra polgármesternek, és nem azt, akit ők szerettek volna. Most mindenáron valamiféle formai hibák után kutatnak, mert nem tudják elviselni, hogy Szabadkának továbbra is magyar polgármestere van. Mindenféle intrikákkal igyekeznek kikezdeni a VMDK többségű városi önkormányzatot, megbontani annak egységét. Természetesen ez nem fog sikerülni. Ráadásul ezeknek a nacionalista szerb pártoknak alig van bázisa Szabadkán – mint szerte a magyar többségű Észak-Bácskában –, nem véletlen, hogy a népnyelv „kombipártoknak” csúfolja őket, jól tudva: tagságuk könnyedén elférne egy kombi gépkocsiban. Szabadkán egyébként több mint tíz párt működik. A legnagyobb tömegháttere a VMDK-nak van, a többi szervezet vezetői hangoskodással, erőszakoskodással és a hatalom cinkosságával igyekeznek maguknak pozíciókat szerezni.

Erre azonban kevés esélyük van, még akkor is, ha a háborúpárti államhatalom többé-kevésbé nyílt támogatását érezhetik a hátuk mögött. Már a harcok kezdetétől megindították a magyarság elleni lélektani hadviselést és a délvidéki magyarság számarányánál jóval nagyobb mértékben hívják be a magyar nemzetiségű tartalékos katonákat. Ezt eleinte azzal az indoklással tették, hogy az érintett személyek hadgyakorlaton vesznek részt, többnyire azonnal a frontra vezényelték őket. Először csak hétvégeken és az éjszaka leple alatt hurcolták el a férfiakat, ma már mindennap, mindenütt és minden időben folytatják a mozgósításokat. Lakásokban, utcán, munkahelyen, a városba ingázó munkásokat két település között leállított autóbuszokról rángatják le, korosztály szerint válogatva közöttük, ki tűnik alkalmasnak az öldöklésre. A kertek alján, a bokrosokban, a tanyavilágban, mint a nyulak után folyik a vadászat azok ellen, akiknek sikerül megugraniuk.

A gyereket küldik a látogatók elé

Bizonytalanság, félelem, rettegés lett úrrá a négyszázezerre becsült vajdasági magyarságon. Ezek gyomra rándul össze, ha verik a házak ablakát, ha vadul fölugatnak a kutyák, ha rugdalni kezdik a kaput vagy ha csak egy autó megáll a ház előtt. Sokan

ezért az éjszakákat ismerősöknél, szomszédoknál vagy valamilyen rejtekhelyen töltik, és csak nappal tartózkodnak otthon. De akkor sem nyitnak ajtót, hanem feleséget, anyát, gyereket küldenek a hivatlan látogatók elé. A bajban, a közös sorsban edződik az összefogás, az egymásért való felelősség érzése, szülők, gyerekek, hozzátartozók féltik, menekítik fiukat, férjüket, apjukat, vállalják a „csakazértis” ellenállás kockázatát. Pedig a törvények értelmében olyan súlyos bűncselekményeket követnek el, mint maguk a szökevények. Mert a hatalom szemében mindannyiuk bűne egy tőről fakad: nem akarnak részt venni egy olyan értelmetlen öldöklésben, amelyhez semmi közük. sokan hosszú hónapok gyöttrődései után ezért döntenek úgy, hogy inkább vállalják a hontalanságot, a földönfutást, a számkivetettséget, a munkanélküliséget.

— A pszichológiai hadviselés a politika legkéményebb szférájába tartozik. — mondta dr. Hódi Sándor pszichológus, közíró, a délvidéki magyarság létkérdéseivel foglalkozó könyvek szerzője a Tisza menti Adán. — A sajtóban, a rádióban és a televízióban az állandó és közvetlen fegyveres összecsapásokról szóló hírek, a szüntelen folytatott mozgósítások, a fenyegetés és a megfélemlítés egyre elviselhetetlenebb pszichológiai módszerként nehezedik az emberekre. A hatalom részéről tudatosan terjesztett és gerjesztett háborús pszichózis, az irreálissá növelt veszélyeztetettség érzése olyan feszültségekkel jár együtt, amely sok embert megfoszt a reális helyzetmegítélés és a helyes cselekvés lehetőségétől. Az ellene intézet rágalmakat, hazugságokat, a tények félremagyarázását, az olvasók és a tévénézők nyilvánvaló manipulálását, az útszéli harcmodort és stílust a magyarság erős frusztrációként éli meg. Az utóbbit növeli, hogy nemcsak a szidalmakat kell békétűzően viselnie, de az önkényes hadurak immár fizikai megmaradása felől is döntenek. A pszichológiai terror és a katonai behívások elől már ezrek menekültek külföldre. A háború fellazította a magyarság szülőföldbe kapaszkodó gyökereit. Sokan az 1944-es magyarellenés vérengzés megismétlődésétől tartanak. A háború összekuszálta a mindennapi élet addigi menetét és értékrendjét. A csillagászati infláció időszakában ma az embereknek valóban a mindennapi betevő falatért kell küszködniük, és ilyen helyzetben az emberek sok mindenre másként reagálnak, mint egyébként. Az erőszakkal való fenyegetőzéssel könnyebb elűzni otthonából a védtelen és fegyvertelen magyarságot.

Magyar Nemzet, 1993. február 22.

Szívbeteg – erőszakkal katonának

Folytatódik a mozgósítás a Délvidéken

A Szabadkától délre húsz-egynéhány kilométerre fekvő, kereken nyolcezer lakosú Csantavér az egyik legnépesebb magyar falu a Bácskában. Az itt élők kemény, szívós, konok magyarok, akiknek mindennél fontosabb a szülőföld, a zsíros, fekete bácskai föld, amelyért túléltek már minden ide betolakodót, törököt, németet, Tito-partizánt... Csantavér népe makacsul ellenáll a mozgósításoknak, amit az örült, hivatalosan nem háborúzó hatalom folyton-folyvást rájuk kényszerít. A házak redőnyeit napal is léeresztve tartják, a kis- és nagykapukat elrekeszelik, és csak akkor nyitják ki, ha nagyon szükséges.

A régebben nyüzsgő falu lakói nem szívesen mennek az utcára, különösen a férfiak. Időnként ugyanis szimatoló spiclik tűnnek fel, akikről persze messziről lerí, hogy idegenek, és kevés jót hozhatnak a falubelieknek. Jobb megelőzni a bajt, s asszonyt, gyereket küldeni az ügyek intézésére, a boltba. Előfordult már, hogy az utcán csaptak le a tartalékos korú férfira, s az egykettőre valamelyik szabadkai kaszárnyában találta magát. De még a beteg férfiak sem lehetnek biztonságban a katonaság, a mozgósítások felől, ezt bizonyítja Kecselovics Antal esete is.

Parancsmegtagadó tartalékosok Újvidéken

Emberrablás – rendőri segédlettel

A Csantavéren élő fiatalember Szabadkára, a Bratstvo (Testvériség) nevű vagongyárba jár dolgozni, de munkahelye a Szerbiában ma oly gyakori energia-, illetve megrendelésihiány miatt leállt. Munkásait a fizetésük hatvan-hetven százalékával kényszerszabadságra küldte. Kecselovics Antal három éve súlyos szívbeteg. Március közepén a vállalata behívta munkára, de rosszul érezte magát, és felkereste az üzemi orvost. A doktor betegállományba vette, s közölte vele, hogy március 22-én jelenjen meg felülvizsgálatra. Az orvos további pihenést javasolt. A fiatalember a rendelőből kijöve békésen várta a Csantavérré közlekedő autóbust. Egyszer csak rendőrök vették körül, megmarkolták, és az egyik szabadkai kaszárnyába hurcolták a szívbeteg fiatalembert.

Valahogyan értesítette a családját. A felesége hétfőn este férje gyógyszereivel a kaszárnyához rohant. Követelésére a férjét odavezették a garnizon rácsos kapujához, hogy a tablettákat átvegye. Talán tíz percig beszélgettek: a fiatalember zokogott, alig tudott felesége kétségbeesett kérdéseire válaszolni, idegileg összeroppan. Hiába könyörgött az egyik tisztnek az asszony, hogy vizsgálják meg a férjét, nem tették. Durván azt a választ kapta: férjét a katonaoorvos addig nem vizsgálja meg, amíg alá nem írja a papírokat, miszerint vállalja a fegyveres katonai szolgálatot. A feleség ekkor utolsó reményként Sepsey Csabához, a kis-jugoszláviai szövetségi parlament Szabadkán élő képviselőjéhez, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége egyik vezető személyiségéhez fordult. Tőle tudtuk meg a további fejleményeket.

– Azonnal felhívtam a kaszárnyát – kezdte Sepsey Csaba –, és szövetségi képviselőként bemutatkoztam. Kértem a katonaoorvost, aki bejelentkezett, de a nevét többszöri kérdésemre sem volt hajlandó közölni. Mint szövetségi parlamenti képviselő kértem, hogy lássa el a szívbeteget. Azt válaszolta, mivel a fogdában van, még nem számít katonának, így nem órá tartozik. Ekkor végső érvként a hippokratészi orvosi esküjére hivatkoztam, de ekkor sem volt hajlandó ellátni a fiatalembert. A telefonálás után igyekeztem bejutni a kaszárnyába, de nem engedélyezték. Kecselovics Antal végül nem bírta tovább idegekkel, és aláírta a papírokat a fegyveres szolgálat vállalásáról. Csak ekkor vizsgálta meg a katonaoorvos. A feleségnek végül megengedték, hogy a szabadkai egészségházból kikérje a férje kartonját, és bevigye a kaszárnyába. Azóta nem tudjuk, hogy mi történt a csantavéri fiatalemberrel.

Kecselovics Antal utoljára tíz esztendeje volt katonai gyakorlaton. Egészségügyi kartonján már alig maradt hely az újabb vizsgálatok és kezelések feljegyzésére. S éppen a hadsereg nem tudta, hogy beteg ember? Úgy látszik, ágyútülteléknek a súlyosan szívbeteg katona is megfelel, gondolhatják a csíkos nadrágos tábornokok. Sepsey Csaba mindenesetre azonnal jelentette az esetet az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) Szabadkán állomásozó megfigyelőinek.

A csantavéri fiatalember ügye természetesen nem az egyetlen a Délvidéken. Mind durvábban és mind megalázóbb módszerekkel mozgósítják a magyar tartalékosokat, hogy bevessék őket a boszniai és a krajina-i öldöklésbe.

„Budimpestára üldözünk a családdal”

Osztronkovics Tibor fizikatanárt a szabadkai egészségügyi középiskolából diákjai előtt, az óráközi szünetben hurcolták el katonának a rendőrök. Bent a kaszárnyában, „lelki ráhatásoknak” sem engedve, megtagadta a nyilatkozat aláírását a fegyveres szolgálat felvételéről. Makacsságát a tisztek megunták, és néhány nap múlva szabadon engedték. Közben a mozgósítások sok száz tartalékost hurcoltak el. Például a bánáti Torontáltordán több mint negyven behívóparancsot osztottak ki, aminek azonban nem mindenki tett eleget.

Az utóbbi napokban egy másik kirívó, embertelen eset szintén Csantavéren történt, és nemcsak a családot, hanem az egész falut felkavarta. Szenvedő alanya az 1956-ban született Horváth József volt. Egyik szemtanú – kérte, hogy a nevét ne említsük – a következőképpen mondta el a történeteket.

– Hétfőn, március 22-én délután volt, úgy fél hat felé. Látom, hogy jön haza az iskolából a Józsi tízéves kislánya. Egyszer csak négy rendőr ugrál ki a házuk előtt az autóból, és nyomban tolatkodnak be a kapun a kislány után. Józsi éppen hátul, a jószággal foglalatzkodott, amikor meglátta a négy, állig fölfegyverzett rendőrt. Íziben átugrott a kerítésen a szomszéd portára, de a rendőrök bekerítették, és bilincsbe

Parancsmegtagadó tartalékosok Újvidéken

verték. Egyiküket látásból ismerjük, a knini Szerb Krajinából helyezték ide, azt ordította: „Önként jössz, különben az egész családdal Budimpestára (Vagyis Budapestre) üldözünk. Teszünk róla, hogy az ilyen hazaáruló találkozhasson Antall miniszterelnökkel! Megtisztítjuk a falut az ilyen ellenséges elemektől!” Józsit bilincsbe verve a kislánya előtt hurcolták el. Szegény gyerek sírógörcsöt kapott, sikított, hogy ne vigyék el az édesapját. Azóta napok teltek el, és még mindig nem jár iskolába. A Józsiról meg semmit sem tudunk...

A Bácskában és a Bánátban élő több mint négyszáz ezres magyarságot a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségén, a VMDK-n kívül igazából senki sem védi, nem képviseli az érdekeit. Az erre hivatott vajdasági kisebbségi miniszter sem, aki pedig a hónap elején, a Békéscsabán született Szávovicsné Kőváry Margit személyében, kis-jugoszláviai szövetségi kisebbségügyi miniszterre avansált. A döntés nagy vizsdatetszést váltott ki nemcsak a vajdasági magyarság, hanem a többi nemzetiség körében is.

– Annál inkább – kezdte Dudás Károly író, a Szabadkán immár több mint négy évtizede megjelenő 7 Nap című hetilap szerkesztője –, mert a hatalom három esztendővel ezelőtt önkényesen a nyakunkba akarta rakni főszerkesztőnek. Radoman Bozsovics akkori tartományi, később köztársasági kormányfő, most a szövetségi parlament alsóházának az elnöke ezt azért tehette meg, mert a korábbi lapalapító, a Szocialista Szövetség megszűnt. A képviselőház helyett akkor a kormány vette át a kinevező szerepét. A szerkesztőség tiltakozott az eljárás ellen, Szávovicsné ugyanis egyetlen napot sem dolgozott az újságíró szakmában. Matematikatanár, Szabadkán végezte az egyetemet, itt ment feleségül egy montenegrói férfihoz. Az igaz, hogy magyarnak vallja magát, de a Szerb Szocialista Pártnak mind a mai napig aktív tagja, politikájának hűséges kiszolgálója. Megbízása az itt élő magyarság arcucsapása volt.

– *Hogyan sikerült akkor megakadályozni, hogy elfoglalja a főszerkesztői széket?*

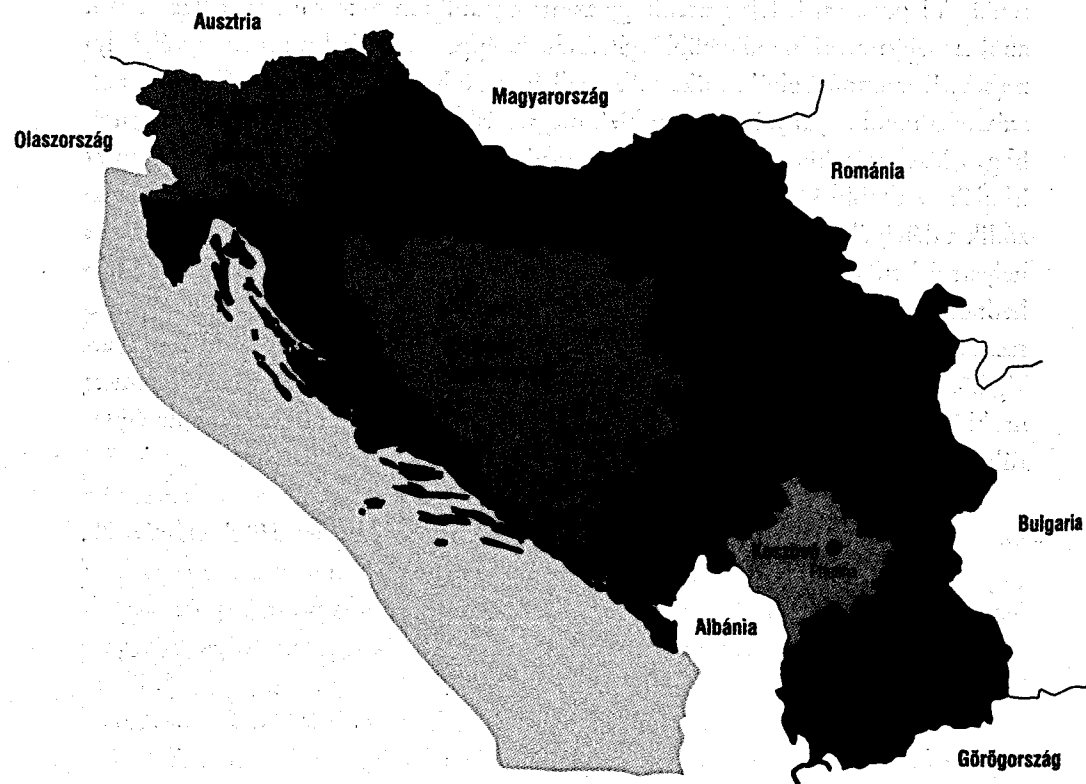
– A szerkesztőség sztrájkba lépett, ezért Bozsovics akkori tartományi kormányfő végül elállt a szándékától. Előtte azonban volt egy igen viharos hangulatú szerkesztőségi értekezlet, ahol Szávovicsné Kőváry Margit kijelentette: neki valóban semmi köze nem volt eddig az újságíráshoz, egy szerkesztőség vezetéséhez, de úgy érzi, meg tudna felelni a feladatnak. A bátyja ugyanis két évtizede hívatásos újságíró Magyarországon, ráadásul a magát legnagyobbnak tartó napilapnál. Az eset után Szabadkán a polgárok hetekig az utcán, társaságban azzal élcelődtek: „Gyere, megműtelek, mert a bátyám sebész.” Szerkesztőségünk keményen kiállt a kinevezés ellen, bojkottálta, így Szávovicsné kénytelen volt lemondani. Szerencsére nem tudta megvalósítani megbízási céljait, olvashatatlan pártközlönyre züllesztetni délvidéki magyar családi hetilapunkat.

A fényeket is lehazudják

– *A szerkesztőség akkori véleménye Szávovicsné további szereplésével be is igazolódott...*

– Néhány hete – már szövetségi kisebbségi miniszterként – egy belgrádi lapnak azt nyilatkozta: a háborús körülmények ellenére Kis-Jugoszláviában magasán az európai mérce feletti szintű a kisebbségek helyzete. Szerinte sem a magyaroknak, sem a többi kisebbségnek nem csorbítják a jogait, sőt közülük egyetlen személyt sem veszélyeztet senki. A lapban azt is fejtegette, hogy az országban, pontosabban Észak-Bácskában, ahol a magyarok túlnyomó többségben élnek, éppen a szerbek vannak veszélyhelyzetben. Ez szerinte abból tűnik ki, Szabadkán a szerb gyermekeknek mindössze a 65 százaléka tanul anyanyelvén, a többiek magyar iskolába járnak. Azt már elhallgatta, hogy a kisebbségeknek jóval nagyobb hányada nem tanulhat anyanyelvén azért, mert iskoláit az utóbbi időben elsovasztották. Sajnos, újabb politikai csapás körvonalazódik a délvidéki magyarság ügyében. A jól értesültek úgy tudják, hogy Szávovicsné helyett Fekete Elvirát nevezik ki vajdasági kisebbségügyi miniszternek. Fekete a hírhedt csetnikvajda, Seselj Szerb Radikális Pártjának a tagja, és a szerb televízió újvidéki szerb adásában az itteni magyarság és a VMDK ügyeletes ostorozója. Neki a magyarság körében még annyi tekintélye sincs, mint Szávovicsnének. Jellemző egyébként ez utóbbi „politikus” kijelentése első nyilvános miniszteri szereplésekor: a Vajdaság területén nincsenek erőszakos mozgósítások.

Magyar Nemzet, 1993. március 29.

Jugoszlávia utódállamai (2006)

Házfoglalások a Délvidéken

Zaklató telefonok, fenyegető rölapok, tétlenkedő hatóságok

– Pokoli helyzetbe került a vajdasági magyarság – mondta Pancsován a magát megnevezni nem akaró, ötven év körüli, markáns arcú férfi –, de úgy is mondhatnánk, hogy egy három élő késsel ellátott húsdarálóba.

A Szerb Köztársaság Menekültügyi Törzskara nevében Andrija Milozavljevics miniszter 1995. augusztus 14-én rendeletet adott ki a körzeti előjáróknak. Azóta ennek szellemében folytatják a menekültek elhelyezését. Nem átmeneti megoldásról van szó, ez világosan kiderül a következőkből: „A Krajinai Szerb Köztársaság területéről elűzött személyek elhelyezésének hosszú távú megoldása céljából elkerülhetetlenül szükség van arra, hogy gyorsított eljárással a községi képviselő-testületek elnökei útján vagy más módon felmérjék a lakatlan lakásokat és házakat, hogy biztosítva legyenek az adatok (azokról a lakásokról és házakról, amelyek évek óta elhagyatottan állnak, vagy nem használják azokat valamilyen oknál fogva)... Ugyancsak adatokat kell szerezni a tulajdonosokkal való beszélgetés útján a lakások vagy házak ideiglenes átengedéséről a Krajinai Szerb Köztársaságból elűzött személyek javára... E feladat végrehajtása érdekében erős akaratral készítjük, hogy sürgősen tartsanak összejövetelt a községi képviselő-testületek elnökeivel.”

A szerb menekültek ezreinek idezúdulásával ugyanis először megrettentik az itt élő magyarokat, azután a belügyi szervek fellépésükkel, úgymond, „megvédik” őket. Mindezekkel elérik a kellő hatást és hangulatot, azután a magyarlakta települések vezetői a „nagyobb veszély”, az anarchia elkerülésére erőszak nélkül meggyőzik a lakosságot, hogy „önként” ajánlja fel, és fogadja be a menekültek nagyobb csoportjait. Ezek után már könnyű a hatóságok dolga, hiszen vezetői segítségével a helyi magyarságot már megpuhították. Szinte nehézség nélkül megvalósíthatják a már említett, augusztus 14-én kiadott szerb köztársasági miniszteri rendeletet, amely az ideiglenesen nem lakott házak összeírására adott utasítást. Tehát a köztársasági menekültügyi törzskar rendelete szellemében folyik a Délvidéknek a Trianon utáni immár negyedik szerb kolonizálása.

A félelem légköre

Az elmúlt háromnegyed évszázad mindenkor Jugoszláviájában közkeletűen használt előbbi kifejezés eredeti jelentése gyarmatosítás, de ez soha senkit sem zavart. Kolonizálás alatt mindig a szerb népességnek a Délvidékre történő betelepítését értették, aminek első hulláma 1918-ban kezdődött, a második 1945-ben már Tito

Jugoszláviájában, a harmadik 1991-ben a szerb–horvát háború kitörésekor, a negyedik pedig 1995 augusztusában, amikor több mint 110 ezer krajainai szerb menekült zúdult a Délvidékre. Egyébként a napjainkban mintegy kétmillió-százezer lakosú Délvidéken Trianon óta a betelepítésekkel egymillió szerb talált új hazára. A hatalomváltáskor, 1918-ban a magyarság száma csaknem 600 ezer volt a Délvidéken (az akkori lakosságnak mintegy a fele), mára alig haladja meg a háromezretet. A drasztikus csökkenéshez nagyban hozzájárult, hogy 1944-1945 fordulóján 40 ezer magyar esett áldozatul a Tito partizánjai által végrehajtott megtorló akcióknak a Bánátban, a Bácskában és a Drávaszögben. Továbbá 1991-től, a háború kitörésétől napjainkig 30-40 ezer – jobbára fiatal – magyar menekült el a Délvidékről az erőszakos mozgósítások elől külföldre, és a családjuk is követte őket.

Az egyre kilátástalanabbnak tűnő helyzetbe önhibáján kívül sodródik a délvidéki magyarság, a szerb hatalom ugyanis a tiltakozások ellenére a Krajinából menekülteknek több mint a felét a Vajdaságban helyezte el. Az indok részben még érthető is, hiszen negyven százalékukat távoli rokonaik fogadták be, akik és elődeik azokról a horvátországi vidékekről érkeztek az elmúlt évtizedekben kolonizálni a Délvidéket, ahonnan most szinte az egész szerb lakosság futni volt kénytelen. A legveszélyeztetettebb helyzetbe a magyarságnak az a része került, amely szórványban, illetve egy-egy településen számbeli kisebbségben él a Bánát déli és középső, a Bácska déli és nyugati részén.

A Belgrádtól – a hajdani Nándorfehérvártól – alig húsz kilométerre fekvő Pancsován a korábban tervezett 2500 menekült helyett csaknem tízezer tartózkodik. A környező Hertelendyfalván, Sándoregyházán és Székelykevéen élő magyarságot – összesen több mint tízezer lelket – nyugtalanítja és folytonos bizonytalanságban, félelemben tartja, hogy a közeli falvakban a menekültek erőszakkal igyekeztek elfoglalni a horvátok által lakott házakat.

Pancsovától harminc kilométerre északra, Antalfalván (Kovacsica) a községi (járás) menekültügyi törzskar olyan tervet készített a menekültek elhelyezésére, hogy a földönfutó szerb családokat részarányosan osztják el a falvakban. Az elképzelés azonban meghíúsult, mert a Szerb Radikális Párt emberei nyilvánvaló szándékkal a törzskart megkerülve mintegy százötven menekültet a többségében magyarlakta faluba, Torontálvásárhelyre (Debelyacsára) irányítottak. A menekültek nagy részét ideiglenesen az ifjúsági házban, illetve a tűzoltóotthonban helyezték el. Eddig még nem akartak elfoglalni erőszakkal házakat, de sok feszültség forrása, hogy a Vöröskereszt már képtelen ellátni őket, ugyanakkor a falu őslakosságának nagyobb része is támogatásra szorulna.

Nemcsak Torontálvásárhelyen küszködik gondokkal a Vöröskereszt, hanem szerte a Délvidéken, mert kimerültek a tartomány tartalékai. A vidék egyszerűen megtelt, már nem képes több krajainai szerbet fogadni, naponta ugyanis több mint egymillió dinár kellene csak az élelmezésükre. A hatóságok azonban az igazi célt, az etnikai

arányok megváltoztatását – ha kell, az erőszak különböző formáival is – mindenképpen igyekeznek megvalósítani. A menekültek befogadása, illetve a Délvidékre való telepítése egy átgondolt kormányzati taktika része. Könyvformában is megjelent és közkezen forog az az előterjesztés, amelyben a belgrádi vezetés a Vajdaság nagy részét betelepülési területnek nyilvánította. A terv egyébként nem került a kis-jugoszláviai parlament elé, minden bizonnyal azért, mert sűb alatt igyekeznek megvalósítani. Az elképzelés valóságát támasztja alá az imént idézett miniszeri rendelet a lákatlan házak összeírásáról a magyarlakta településeken, ugyanakkor az sem lehet véletlen, hogy több délvidéki szerb falu lakossága nem engedte be a Krajinából menekülőket!

Anarchikus tervszerűség?

– A szerb hatalmat kezdetben mintha váratlanul, következőképpen felkészületlenül érte volna a menekülthullám – mondta Csorba Béla író, a kis-jugoszláv szövetségi parlament alsóházának képviselője, aki a dél-bácskai Temerinben él. – A menekültek befogadása, elhelyezése, élelmezése minden központilag irányított terv nélkül az úgynevezett községi menekültügyi törzskarokra hárult. Hacsak éppen e mögött az anarchia mögött nem látunk bizonyos, egyre inkább kirajzolódó tervszerűséget. Ennek lényege, hogy miközben a menekültüggyel megbízott vezető politikusok fogadkoznak és kezeiket mossák, az önkéntesség, a szabad elhatározás tehetetlenségére bízzák a végső megoldást. Többnyire látványosan megtorolják az egyes menekültek erőszakos cselekedeteit, a helyi lakosok ellen elkövetett atrocitásokat, illetve házfoglalási kísérleteket. Ily módon érik el, hogy a „megnyugtatót”, a valóságban azonban félelmek között élő helybéliel rövidesen önként befogadják a menekülteket. Sajnos, a szerb földönfutók elhelyezése – az összeomlott frontvonalakról menekülő férfiak többsége elrejthető könnyű-, vagy kézifegyverét is magával hozta – alkalmas arra, hogy fellazítsa a magyar többségű települések etnikai arányait. Megértjük a humanitárius okokat, a szerb menekültek sorsának jobbra fordulását azonban nem akarhatjuk úgy megoldani – és hisszük, hogy ehhez másnak sincs joga –, hogy közben mi magunk váljunk üldözöttekké és számkivetettekké.

A közeli Tiszaistvánfalva (Járek) szerb telepes falu néhány szélsőséges személye szervezte meg a menekültek egy csoportját augusztus végén. Azzal a céllal, hogy törjenek rá a több mint tízezer lakosú, többségében magyarlakta Temerin mezővárosra, mert, úgymond, „ott van ház elég”. Másutt viszont hatósági erőszakkal fenyegetőznek, Közép-Bánátban, Nagybecskerektől több mint húsz kilométerre, Törzsudvarnokon különösen törvénybe ütköző módszerrel igyekeztek megoldani a menekültek tartós elszállásolását. A helyi közösség vezetése az udvarnoki polgárvédelmi törzskar parancsnoka, Milovan Vucsurevics által aláírt idézéssel egyszerűen megfenyegette a falu lakosságát, miszerint ha „önként” nem jelennek meg azon a tanácskozáson, ahol

a lakóházak felajánlását kell megtenni, akkor a helyi vezetés „kénytelen lesz a hivatalos szervek segítségével menekülteket elhelyezni a lakásukban”.

– Nemcsak az törzsudvarnoki, hanem a többi hasonló esetet is jól ismerjük – mondta a 42 éves felsőmuzslyai vállalkozó, Tápai János, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége, a VMDK közép-bánáti szervezetének elnöke. – Az ilyen eljárás alkotmányellenes és törvénytelen, senki sem köteles annak engedelmesskedni. Több településen a helyi hatóságok közreműködésével a menekültek nemcsak az üres házakba hatoltak be, hanem oda is, ahol szerintük van, úgymond, „felesleges” lakóterület. Eközben a hivatalos szervek állandóan azt hangoztatják, hogy valamennyi szerbiai állampolgárnak szavatolják a személyi és vagyoni biztonságát. Nem lehet a polgárokat nyomásgyakorlással rákényszeríteni, hogy menekülteket fogadjanak be, hiszen Kis-Jugoszlávia hivatalosan nincsen háborúban, és rendkívüli állapotot sem hirdettek a hatóságok. Eszerint a magántulajdon megsértése – rekvirálása – alkotmányellenes, és bírósági eljárást kell vonjon maga után.

A nemzetközi dokumentumok is tiltják a lakosság etnikai összetételének a megváltoztatását erőszakos betelepítésekkel, ezért a VMDK felsőmuzslyai tagozata is határozottan ellenzi menekültek elhelyezését nemcsak Felsőmuzslyán, hanem minden olyan közép-bánáti településen, ahol a magyarság többségben él. Fellépésünkkel Torontáltordán, Lukácsfalván, Magyaritbén és a román határ melletti Hetényben (másik nevén: Tamásfalva) sikerült megakadályozni az erőszakos házfoglalásokat.

Csalódott menekültek

A magyar többségű önkormányzattal irányító Magyarakanizsa, Ada, Zenta, Óbecse és más, 70–90 százalékban magyarlakta falvak vezetői is igyekeznek elhárítani a menekültek áradatát, de akarataikon kívül máris túlteljesítették a betelepítési tervet. Törekvésük nem jár veszélyek nélkül, mert ha nem elég lojálisak a hatalomhoz, akkor a kormány bevezetheti a kényszerigazgatást és feloszthatja az önkormányzatokat. Bár a tiltakozások hatására a már említett miniszteri rendeletet nem kötelező végrehajtani, számos településen az önkormányzatok megkerülésével írják össze a lakatlan ingatlanokat, sőt az állami tulajdonban lévő földek kiosztását is ígérik a menekülteknek. Az imént említett településeken a tiltakozások ellenére jelenleg csaknem tízezer a menekültek száma. Pontosan nem lehet tudni, mert a számuk állandóan változik, sokan távoznak, mert, úgymond, nem találták meg a számításukat, de a helyükbe mások jönnek.

A menekültek egy részét a túlnyomórészt magyarlakta, összesen 220 ezer lakosú Észak-Bácskába, Szabadka, Topolya és Kishegyes községekbe (járásokba) irányították. A hatóságok a három járásba 2500 krajnai szerb elhelyezését tervezték, de csak Szabadkára ennél jóval több érkezett.

– Nem lehet véletlen – mondta Szabadkán a 43 éves Kudlik Gábor, a községi (járás) menekültügyi törzskar elnöke –, hogy a krajnai szerb állam megszűnésével útra

kelt 160 ezer menekültből több mint 110 ezer a Vajdaságban kötött ki. Az etnikai arányok megbontásának szándékára utal, hogy miközben a volt tartomány Kis-Jugoszlávia területének mindössze a 20 százalékát teszi ki, a menekültek kétharmadát ide irányították. Szó sincs tehát az ország vidékein való arányos elosztásukról, Koszovóba például úgyszólván egyetlen menekült sem akar betelepülni, Montenegró pedig alig ezer menekültet fogadott be.

– *Hol helyezik el a földönfutókat?*

– A Szabadkai járás területén jelenleg négyezer menekült van, akiknek csak a felét tudtuk kollektív szállásokon elhelyezni. Így a palicsi pincegazdaság egyik épületében, illetve a környék iskoláinak tornatermeiben – a palicsiban 130-an, az újfényiben 170-en, a bajmokiban 250-en zsúfolódtak össze. Számos épület egyetlen nagyobb helyiségében két-három család húzódott meg. Értéktetésükről, orvosi ellátásukról a járásnak kell gondoskodnia. Szabadkán eddig szerencsére nem történt erőszakos házfoglalás. Ez valószínűleg annak is köszönhető, hogy a községi önkormányzat már augusztus 17-én határozatot hozott arról, hogy nem vesz részt a lakatlan házak összeírásában és közvetítésében. Városunk azonban nem tudja tovább vállalni a menekültek befogadását, mert 1991-től napjainkig 10 ezer földönfutót fogadtunk a mostani ezrek előtt, s már az is megbontotta a viszonylagosan magyar többségű Szabadka etnikai arányait. Súlyos veszteségünk, hogy az elmúlt években négy-ötezer, zömmel huszonöt–negyvenöt éves férfi menekült el a városból külföldre a katonai mozgósítások elől, és többnyire a családjuk is követte őket.

– Sajnos ez utóbbit megsínyli a magyar iskolahálózat – kapcsolódott a beszélgetésbe az ötvenéves osztálytanító, szervező, mérnök Szabó Lajos, a VMDK szabadkai körzeti szervezetének a titkára –, mert kevesebb gyermeket íratnak be az első osztályba, mint a korábbi években. A több mint ezer menekült szerb gyerek pedig megterheli az iskolákat, sok osztályban harmincnál jóval több tanuló kezdte a tanévet. A menekült diákokat a községnek kell ellátnia ingyen tankönyvekkel és tanfelszereléssel. Érkeztek szerb tanárok is, így a magyar gyerekek a tantárgyak egy részét államnyelven kénytelenek tanulni. Ilyen körülmények között igyekszünk megóvni a magyar iskolahálózatot és megakadályozni a magyar tanerők háttérbe szorítását. Ebbéli törekvésünkben fontos ütőkártyánk, hogy a nyáron a VMDK kérdőívekkel kereste fel a vajdasági magyar családoknak egy és a pedagógusoknak az öt százalékát. A négyezernél több válaszadónak több mint a 80 százaléka igényelte a magyar iskolahálózat fejlesztését, amit anyagilag, illetve természetbeni munkával is támogatna.

A Szabadkától húsz kilométerre fekvő Csantavér melletti szerb telepes-faluban, Dusanovón (előző nevén: Istenvára) is történtek házfoglalási kísérletek. Továbbá innen több mint negyven kilométerre délre, Szenttamáson, ahol egy idős asszony láthatóan megkönnyebbült, amikor szürkületkor az utcán egy diófa takarásában végre kipanaszkozhatta magát.

– Jaj, lelkem, nem tudom, mikor lesz vége már ennek. A fiam a családjával Magyarba menekült a behívó elől, nem akart megint a frontra kerülni. Énrám bízta a házat, és nagyon félek. Három-négy naponként zörget a telefon, azt hiszem, ők hívnak. Aztán mindig beleszól egy magyarul alig tudó rekedt férfihang: Takarodjatok el innen! Ez ősi szerb föld! Mit tegyek, fiam? Ilyenkor összecsikorgatom a fogam, és azt mondom: maradok.

A menekültek sem azt kapták, amit vártak. Akiket a szabadkai körzetbe irányítottak, azokat előzőleg három szerémségi szerb város – Sid (Szegfalva, majd Zsid), Ruma (ősi magyar neve Árpatahló) és Szávaszentdemeter (Mitrovica) –, valamint két nyugat-szerbiai város – Szabács és Loznica – fogadta be, de hamar megszabadultak tőlük. Újvidékre irányították a több ezer szerb földönfutót, s ott a sportcsarnok lett a szállásuk. Aztán megígérték nekik, hogy továbbviszik őket száz kilométerre északra, Szabadkára és környékére, s ott megkapják az elmenekült magyarok házait, lakásait, illetve földet a társadalmi tulajdonból. Megérkezvén itt is tornatermekben helyezték el őket, amin annyira fölháborodtak, hogy kis híján meglincselték a hatalmi párt helyi vezetőjét. A menekültek között érkezett katonaköteles krajina szerb férfiakat pedig összefogdosták és kivitték a kelet-szlavóniai frontra.

A Bánáthoz hasonlóan Nyugat-Bácskában is szórványban, illetve csak egy-egy településen él többségben a magyarság. A körzet központja az ötvenezer lakosú Zombor, amelyhez tizenöt környékbeli falu tartozik hasonló létszámú lakossággal. A Zombori járásban 1991-től idén [1995] augusztus 6-áig 7500 menekültet tartottak nyilván, s a létszámukat az elmúlt hetekben legalább még 15 ezer fő gyarapította. Ha ország-szerte arányosan osztják szét a menekülteket, akkor Zombornak csak háromezret kellett volna befogadnia. A hivatalos adatok szerint jelenleg 20 ezer ember szorul állandó emberbaráti segílyre. Legalább kilencezer munkanélkülit tartanak nyilván, közülük 195 egyetemet végzett öslakos. Egyes vállalatoknál a menekültek rögtön munkát kapnak, némelyek közülük igazgatói állás alatt nem adták. Az öslakosok pedig évek óta állnak sorban a munkaközvetítőben, és több ezren vannak kényszerszabad-ságon, éhbérért.

Egy nyitva hagyott ajtó...

A végletekig kiélezett helyzetben – tíz-egynéhány kilométerre nyugatra húzódik a drávaszögi, illetve a kelet-szlavóniai frontvonal – nincsenek pontos adatok arról, hogy hány házat foglaltak el Zomborban és környékén a menekültek, de az illetékesek sem tagadják az eseteket.

– Arra riadtam fel, hogy tele van a ház! – mondta Raduka János zombori polgár. – A húgom Németországban dolgozik a családjával, és énrám bízta a házu-kat. Egyik éjjel nyitva hagytam a teraszajtót, hogy szellőzzön a szoba. Egyszer csak zajokra ébredtem, fölcavartam a villanyt. Akkor láttam, hogy annyian vannak a

szobában, hogy meg sem tudtam számolni őket. Hívtam a Vöröskeresztet, azok a befogadóállomáshoz irányítottak, de ott nem volt senki. Beleegyeztem, hogy nálam aludjanak, de reggel eszük ágában sem volt elmenni. Később megtudtam, hogy ezek a szerb menekültek napokig kérdezősködtek a városban, hogy hol találnak üres magyar vagy horvát házat. Úgy hallották, hogy a rám bízott ház üres, azért hatoltak be. Másnap mentem a rendőrségre, kijött két rendőr, felírták az adataikat, majd azt mondták: „Nem azért jöttünk, hogy önöket kilakoltassuk, hanem csak hogy igazoltassuk”, aztán elmentek. Panaszt tettem a helyi vezetőknél, de semmit sem tettek. Kérvényt adtam be a városházán, hogy lakoltassák ki a „vendégeimet”, az ügyvéd azt mondta, abból egyelőre úgysem lesz semmi...

Zomborban a múlt hónap közepén a következő szövegű röpcédulákat dobálták a magyar és horvát polgárok postaládáiba: „Horvát, magyar és más, nem szerb nemzetiségű urak, mivel Horvátországban az usztasa hatalom elüldözte a szerb népet, és népiertást végzett fölötte, követeljük tőletek, hogy békés úton hagyjátok el a szerb földet. Amennyiben ezt nem teszitek meg, erőszakkal fogunk elzavarni beneteket. Értsétek meg, ez a gyerekeitek, unokáitok és az eljövendő nemzedék érdekében történik.” A leveleket írógépén, latin betűkkel írták, és a „király és a haza nevében” szövegezték. Többen elkeseredésükben és félelmükben csomagolni kezdtek, de egyelőre nem menekültek el. Mások a rendőrséghez fordultak, ahol megindították a vizsgálatot. A zombori rendőrfőnök, Ljubomir Skorics is kénytelen volt elismerni, hogy a magyar és a horvát polgárokat gyakran fenyegetik telefonon és névtelen levelekben.

A magyar határhoz közeli Őrszálláson (Sztanisics), ahol mintegy négyszáz magyar is él, huszonöt horvát családnak kellett elmenekülnie, mert a Szerb Radikális Párt aktivistái fegyverrel üldözték el őket. A Zombortól délnyugatra fekvő Bácskertes, a hajdani Jugoszlávia-szerte jól ismert nevén Kupuszina, gyakorlatilag színmagyar, 2200 lelket számláló település – két évtizede még 3700-an lakták –, a környék leggazdagabb faluja. Habsburg Mária Terézia királynő idején, a XVIII. században Nógrád vármegyéből települt be, máig megőrizte palócos beszédét és igen díszes népviseletét. Főként zöldségféléket termesztenek századok óta, és a háború előtt Fiume, Zágráb, Szarajevó, Tuzla piacaira vitték.

– Jelenleg két-háromszáz lehet falunkban a menekültek száma – mondta az 54 éves Balogh Pál cukrászdatulajdonos, a helyi közösség tanácstagja a falu központjában lévő üzletében –, és mintegy ötven üres házat ajánlottak fel részükre, melyek közül talán három igazán lakható. Ideiglenesen költöztek be a tulajdonosok hozzájárulásával, erről jegyzőkönyvet is írtak. Mi úgy vagyunk ezzel a kérdéssel, hogy a falu nem folyik bele a politikába. Itt nincs egyetlen párt sem, csak a „kapapárt”, vagyis látástól vakulásig dolgozzák az emberek a földeket, és igyekeznek e nehéz időkben is talpon maradni. Nyomás persze volt rajtunk, egy vasárnap délután jelentek meg a menekültek

traktorokkal, talán hét-nyolc család, aztán a következő napokban már tucatjával. Bizottság alakult, felmérték az üres házakat, és beköltöztek. Engedtünk, mert maholnap velünk is megtörténhet mindaz, ami a menekültekkel...

Bácskerteszen az emberek mintha nem vennének tudomást a menekültek beköltözéséről, illetve a régi beidegződéseik szerint engednek a hatalomnak. Mindig ezt tették, így igyekeztek túlélni a zaklatott idők. Október első vasárnapján – mint már hatvan esztendeje mindig – most is megrendezték Masárek Gáspárnak, a helyi néptáncgyűttes vezetőjének irányításával a szüreti felvonulást és a bált kivilágos viradatig.

Az Apatintól néhány kilométerre délre fekvő Szilágyiban az 1991. évi népszámlálás szerint 1250-en éltek, ma már legalább kétszázötvennel kevesebben. Az utóbbi években huszonöt magyar család vándorolt ki hivatalosan Ausztriába, Kanadába és Ausztráliába. Sok volt a lakatlan porta, ezért nem véletlen, hogy több mint hatszáz menekült érkezett a községbe és foglalt el száznál több házat. Közte jó néhányat erőszakkal a Felszabadulás, a Fő, a Dózsa György, a Vasút és a Petőfi Sándor utcában.

– Könnyen tehették – jegyezte meg Viszmeg József ötvenéves fodrász az üzletében –, mert sok az üres ház Szilágyiban. A szűkebb családomból tizenketten tartózkodnak külföldön. A lányoméknak házat én őrzöm. Amikor egy péntek este megjöttek a menekültek, engem is felszólított a helyi közösség képviselője három rendőr kíséretében, hogy adjam át a kulcsokat. Mondtam, hogy erre nem vagyok felhatalmazva, addig őrzöm a portát, amíg a lányoméknak külföldön vannak. Erre az egyik rendőr megjegyezte: Ne lepődj meg, ha holnap vagy holnapután fel lesz törve a ház... Harmadnapra meg is történt, és azóta minden értéket elloptak belőle. Most úgy érzem magam, mint amikor temetésről ballag az ember hazafelé... De hasonló a hangulat az egész faluban.

– Azt a házat is feltörték – mondta egy asszony, a Dózsa György utcában a diófa alá húzódva mutatta az épületet. – Szóltam az egyik rendőrnek, és azt válaszolta: Nincs törvény.

„Érvek” kézigránáttal

Gombos nagyközség mellett néhány kilométerre, már a Duna túlsó partján fekszik a szerbek által megszállt Kelet-Szlavónia. Nem véletlen, hogy a zömében magyarlakta településen több száz milicista és katona állomásozik a művelődési házban, a tűzoltóotthonban és az iskola tantermeinek felében – amelyek előtt állandó őrség áll –, ezért itt a tanítás két váltásban történik. Az épületekben sok kárt okoztak, ezért az intézmények több tízezer márka kártérítést követelnek.

A hajdani gyöngyösbokrétás népdalfesztiválokról híres Gomboson, pár kilométerre a Duna-hídtól, az utóbbi időben több házba erőszakkal hatoltak be a menekültek, de valamelyest már lecsillapodtak a kedélyek. Mészáros Lajos faluelnök, a menekültügyi

törzskar vezetője és helyettese, Sörfőző Ferenc a falubeliek segítségével fékezte meg a betolakodókat. Egyik esetben a jugoszláv hadsereg katonatisztjeit kellett jobb belátásra bírni, akik feszítővassal estek neki a faluközpontban az egyik ház ajtajának.

Gombostól tíz-egynéhány kilométerre északra, a szintén magyar többségű Doroszlón jelenleg csaknem háromszáz menekült tartózkodik. Már több erőszakos eset történt. A krajinaiak mintegy húszfős csoportja egyik éjjel erőszakkal elfoglalta Farkas Imre és Mészáros Pál házat. (Az egyik portát árulták, a másikba fiatal pár költözött volna be.) A helyszínre rohanó és tiltakozó tulajdonosokat kézigránáttal fenyegették meg, majd azt ordítozták, hogy a doroszlóiak hamarosan motyóval a kezükben jutnak az ő sorsukra. A rendőrség csak délben avatkozott be, és négy házfoglalót magával vitt Zomborba, erre a többi elszelelt.

Doroszlón egyébként – zombori utasításra – Györgye Munjas faluelnök és Für Valéria, a Vöröskereszt elnöke írta össze a falu csaknem hetven üres házat és hívta gyűlésre a tulajdonosokat, hogy ajánlják fel a menekülteknek. Mindössze öten jelentek meg. Ezt követően a faluba érkezett menekültek csoportjai házról házra járva megfenyegették a lakosságot. Újabb házakat foglaltak el, a szomszédos falu, Bácsszentiván szélsőséges szerbjeit a helybeli Ilija Munjas nyugdíjas vezette. Ezután a helyiek határidő megjelölése nélkül, „szerződésekkkel”, „önként” adták át a házaikat, nemegyszer a berendezéssel együtt, a menekülteknek.

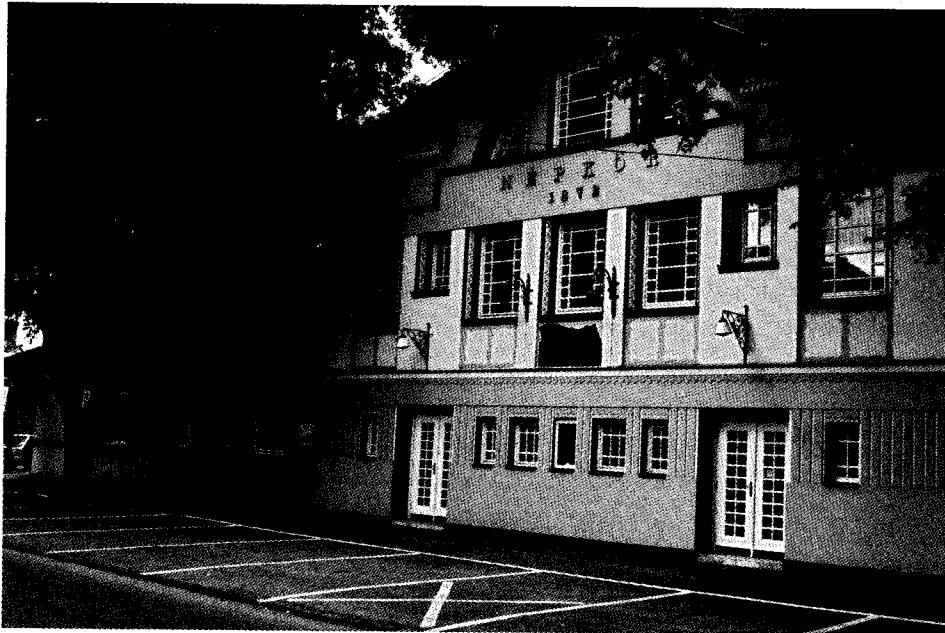
Magyar Nemzet, 1995. október 7.

Nemzeti megmaradásunk stratégiája

Délvidéki magyar értelmiségiek nyilatkozata, 1997

Szabadkán, a Népkörben több mint száz délvidéki magyar értelmiségi részvételével megtartott tanácskozás zárónyilatkozata.

1. A jugoszláviai magyarság közösségben, nyelvében és utódaiban kíván szülőföldjén megmaradni.
2. Anyanyelvi és nemzeti önvédelmünk semennyiben sem irányul Szerbia integritása ellen, sem a szerb nemzet, sem a velünk élő más etnikum azonos érdekei ellen.
3. Közösségünk egyenértékű és szuverén része a magyar nemzetnek, és tagjai lojális polgárai Szerbiának.
4. Nemzetstratégiánk alappillére az oktatás, a tájékoztatás, a kultúra és a hit-élet.
5. Megmaradásunk előfeltétele a gazdasági háttér. Javasoljuk ezért egy gazdasági válságkezelő program kidolgozását.
6. A tanácskozás résztvevői elvárják a politikai és az érdekvédelmi szervezetektől a nemzeti stratégia határozatainak közös megvalósítását.
7. Szükségesnek tartjuk a meglévő anyanyelvi intézményeink megtartását és fejlesztését a magyar nemzeti kisebbség érdekeivel összhangban.
8. A többségi állammal és az anyaországgal fenntartandó kapcsolatainkban következetesen törekszünk a kölcsönös érdekeltségre, valamint a bizalomteremtésre.
9. Szükséges a tömbmagyarság és a szóránymagyarság közötti megfelelő vérkeringés azonnali helyreállítása konkrét tevékenységgel, távlatokban pedig szilárd kapcsolatrendszerrel.
10. Nélkülözhetetlen egy Ideiglenes Magyar Nemzeti Tanács létrehozása azzal a feladattal, hogy a kidolgozott stratégia megvalósításához intézményes keretet biztosítson. Gazdasági, oktatási, tájékoztatási, művelődési, család- és ifjúságvédelmi, egészségügyi, szociális és más tanácsok működjenek a keretében.
11. Szükségesnek tartjuk anyanyelvi és nemzeti egységünk, valamint nemzettudatunk ápolását az oktatásban, a tömegtájékoztatásban, a művelődésben és a tudományban.
12. Létre kell hozni egy vajdasági magyar nyelvapoló szövetséget anyanyelvünk átfogó gondozására, valamint a szervezett nyelvapolás kiterjesztésére és összehangolására.
13. Nélkülözhetetlennek tartjuk egy egész művelődésünket, nemzeti és kisebbségi életünket átfogó adatbázis sürgős megteremtését.
14. Az egyházaknak az eddiginél célszerűbb és hatékonyabb részvételére van szükségünk a nemzeti megmaradásunkért folytatott küzdelemben.

A szabadkai Népkör épülete napjainkban (Harsáczki György felvétele)

15. Sürgősen helyre kell állítani a szabadkai magyar tanítóképzést.
16. Szükséges a fiatalok átfogó és hatékony bekapcsolása a vajdasági magyar közéletbe.
17. A Délvidékről eltávozott magyar fiatalok visszatérésének lehetővé tétele végett szoros együttműködéssel sürgősen létre kell hozni munkaközvetítő és tájékoztató szolgálatot (Szabadkán, Budapesten és Szegeden).
18. Nélkülözhetetlen szervezett támogatást nyújtatunk a többgyerekes családoknak, és ki kell alakítanunk az idősekről való gondoskodás megfelelő formáját.
19. A fenti célok megvalósítása érdekében a magyar többségű települések önkormányzatainak hatékonyabb és intenzívebb együttműködésére van szükség.
20. Közösségünkben tudatosítanunk kell, hogy a kisebbségi lét eleve hátrányos állapot, és ennek ellensúlyozására egyéni és közösségi többletteljesítményre van szükségünk."

Magyar Nemzet, 1997. június 18.

Behívó a délvidéki magyaroknak

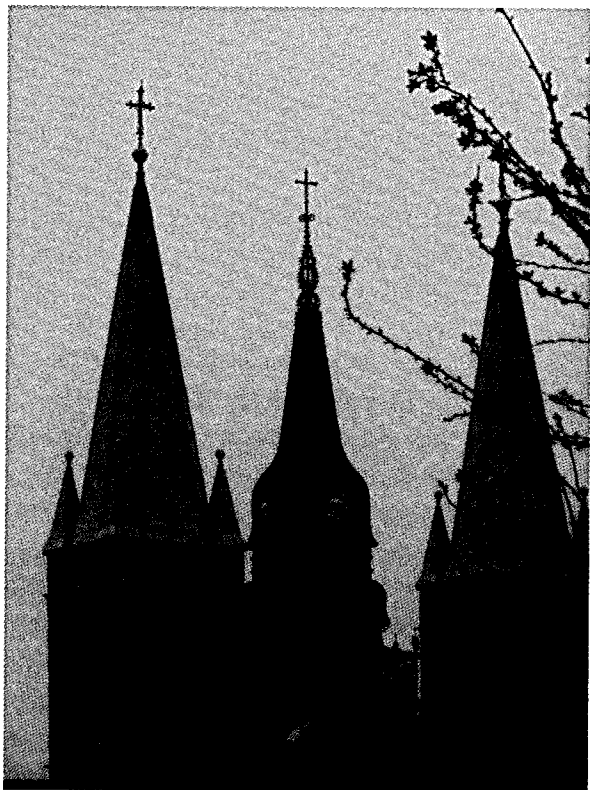
Félezernél több vajdasági, magyar nemzetiségű besorozott fiataalt vezényeltek a szerb hatóságok Koszovóba. Félő, hogy hamarosan bevetik őket a harcokban – hangzott el azon a sajtótájékoztatón, amelyet csütörtökön (1998. június 25-én) tartottak az Alba Kör szervezésében Budapesten. Balla Lajos-Lacy, a Vajdasági Magyar Szövetség, a VMSZ parlamenti képviselője elmondta: tudomásuk szerint a Pristina mellett, a Rigómezei hősök nevet viselő kaszárnyában készenlétben álló egységek sorában háromszáz bácskai és bánáti magyar sorkatonára van szolgálatban. Rajtuk kívül az autonómiától korábban megfosztott Koszovó tartományban lévő laktanyákban még háromszáz-négyszáz magyar fiatal található különféle egységekben. A Vajdasági Magyar Szövetség az elmúlt hónapokban többször felemelte szavát a magyar sorkatonák Koszovóba küldése ellen, és a szülők tiltakozó mozgalmának az élére állt.

A sajtótájékoztatón Bródy János, a Hadkötelezettség Elleni Liga nevében szolidaritását fejezte ki a kényszerrel besorozott vajdasági magyar és más nemzetiségű katonákkal, és szorgalmazta a konfliktus békés megoldását. Kifejtette, hogy szervezetük nem a katonaság intézményének megszüntetését szolgálja, csak azt kívánják, hogy önkéntesekből szervezett hivatásos hadseregek legyenek. Végül Csapody Tamás, az Alba Kör szóvivője ismertette azt a felhívást, amelyet eddig kilenc hazai civil szervezet – köztük a Magyarok Világszövetsége, a Magyar Helsinki Bizottság, a Bokor bázisközösség, a Polgárok Érdekszövetsége – írt alá, szolidaritást vállalva a Szerbiában veszélyeztetett magyar és más népcsoportok tagjaival.

Nagy részvétel mellett temették el 1998. június 25-én Szabadkán a magyar nemzetiségű Szeles Tibor 20 éves sorkatonát, aki a Jugoszláv Néphadsereg hivatalos magyarázata szerint június 23-án öngyilkos lett a jugoszláv–albán határon. Tizenöt lövedék hiányzott fegyverének tárolótárából, tizenhármát találtak meg a testében. A közlés szerint őrszolgálat közben végzett magával, az esetnek nem volt szemtanúja, de katonatársai hallották a sorozatot. A parancsnok búcsúbeszédét „Miért háborúztok!” közbekiáltások közben mondta el, és szerelmi bánattal, családi gondokkal igyekezett magyarázni Szeles Tibor végzetes cselekedetét. A Vajdasági Magyar Szövetség Elnöksége ismételten követelte a magyar nemzetiségű sorkatonák kivonását Koszovóból.

Magyar Nemzet, 1998. június 26.

BÁCSKA

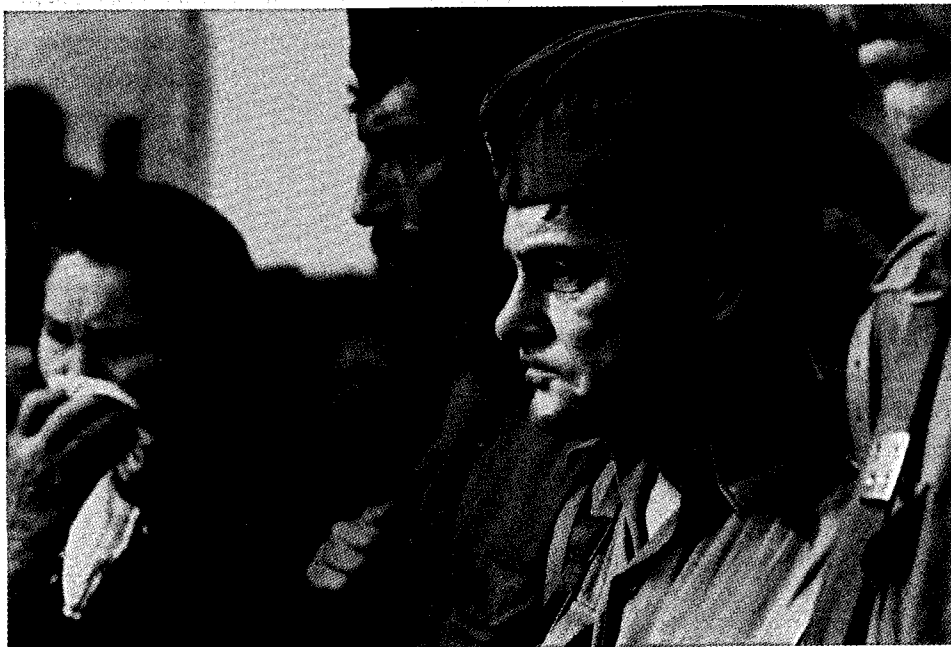
Szabadka tornyai

Rendőrségi eljárás a szabadkai tüntetők ellen

A Szeretet bástyája

Szabadkán a városban élő magyarok, horvátok és szerbek – több százan – a Fő téren a szökökút körül egy hete esténként A Szeretet bástyája elnevezéssel béketüntetést tartottak az öldöklés ellen. Este 7 óra és fél 8 között gyűltek össze, s egy-egy szál gyertyát égettek a délvidéki áldozatok emlékére. Eddig öt magyar nemzetiségű vajdasági sorkatona halt meg a harcokban. A békés megemlékezést csütörtökön a szabadkai belügyi titkárság (a milícia) betiltotta, arra hivatkozva, hogy, úgymond, „veszélybe került a résztvevők biztonsága és testi épsége”, s a hatóságok így akarják megvédeni a békés tüntetőket az állítólagos provokátoroktól és provokációktól. A tiltás ellenére csütörtökön este a szokott időben jó néhányan megjelentek a Fő téren, s a tiltásnak megfelelően nem gyújtottak gyertyákat, hanem némán, békésen emlékeztek. Pénteken a hatóságok mégis eljárást indítottak a szabadkai magyarság vezetői (*Dudás Károly, Fodor János és Kudlik Gábor*) ellen. Az utóbbi nagybátyja annak a 18 éves sorkatonának, Kudlik Mihálynak, akit a múlt héten temettek el Szabadkán a Bajai úti temetőben. A fiatalember az Eszék környéki harcokban esett el. A szabadkai magyarság vezetői elleni rendőrségi eljárást egyébként a helyi rádió déli híradása jelentette be.

Magyar Nemzet, 1991. szeptember 30.

Katonának elhurcolt férfiak egyik társuk temetésén

Délvidéki magyar katonák vallomásai

Visszatérés a halál torkából

Napok óta nem tudok megnyugodni, amióta azokkal a délvidéki magyar nemzeti-ségű sorkatonákkal, tartalékosokkal beszélgettem, akik a pokol legmélyebb bugyraiból tértek haza szülőfalujukba. Halálosan fáradtak, kimerültek, félelemmel keveredett rettegés a szemükben, tekintetük kiábrándult, szinte úgy érzi az ember, mintha nem tudnának igazán örülni annak, hogy élve maradtak. Hogy megúszták a poklot, és nem koporsóban kiterítve hozták őket haza a szülőfalujukba. Életüket a szerencsének, szüleiknek, feleségüknek, hozzátartozóiknak köszönhetik. Bár a hatóságok titkolják, a Délvidékről Horvátországba küldött és ott elesett katonák közül minden ötödik (20 százalék) magyar, pedig egész Jugoszláviában a lakosságnak alig három százaléka magyar nemzetiségű.

Egyszerűen minősíthetetlen cinizmus: a hadsereg a legtöbb magyar tartalékost azal az indoklással hívott és hív be, hogy hadgyakorlatra mennek. Röviddel utána azonban a harctérre vezénylik őket. De mindig voltak bátrak és merészek. A vukovári fronton több száz magyar nemzetiségű és sok szerb tartalékos katona lázadt fel, és kénytelenek voltak hazaengedni őket. Néhány nap múlva egy részüket újra bevonultatták, már akiket tudtak, mert sokan elbujdostak.

Mindegyikük azt mondja: ez nem a mi háborúnk. Mi nem akarunk Horvátországban Nagy-Szerbiáért harcolni és meghalni. Nekünk nincsen semmi bajunk sem a horvát, sem a szlovén néppel és más nemzetiségekkel sem. Nem akartunk és nem akarunk a Drávaszögben és Kelet-Szlavóniában a horvát és a magyar falvakra lőni. Békében akarunk élni!

Az óbecsei, péterrévei és bácsföldvári tartalékosoknak szerencsájuk volt. Az óbecseiek hozzátartozói összefogtak, és autóbuszokkal a szerémségi Ruma városába utaztak a laktanyába férjükért, gyerekükért, s eredménnyel jártak. Mindenből kiábrándulva tértek vissza a tartalékosok, valamennyien magyarok. S elbeszélésükből szinte hihetetlen kép áll össze a XX. század végi Európában, annak déli részén, a Bácskában. A fiatal emberek húsz és harminc közöttiek, mindegyikük kérte: nevüket ne említsem, még a falujukat se nagyon. Ők egyszerűen Közép-Bácskában élnek, magyarok. Van köztük magas és szőke, zömök és sűrű fekete hajú, gesztenyebarna, néhány kiló súlyfelesleggel. Döbbenetes, a józan ész számára alig felfoghatókat mondanak el, némelyikük reszket, amikor újra átéli az eseményeket.

– Valahol Vukovár és Vinkovci között vethettek be bennünket, előre persze nem mondták meg nekünk, hova visznek, csak sejtettük. Egy falu előtt ugráltattak le

bennünket a teherautóról, s a hivatásos JNH-tiszt (Jugoszláv Néphadsereg) azonnal kiadta a tűzparancsot. A faluból nem lóttek vissza. Akkor döbbsentünk rá: védtelen falura, védtelen emberekre lövöldözünk. S ugyan miért? Miért? Nekem nem ellenségem egyetlen itt élő ember sem! A hivatásos tiszt meg csak üvöltözött: Előre, előre! És azt: nem kell foglyot ejteni...

– Aztán egyszer csak egy más irányból, oldalról löni kezdtek bennünket. Olyan golyózáporba kerültünk, mint amelyet háborús filmekben láttunk csak eddig. Mindannyiunk szinte egyszerre ismerhette fel: ebből a pokolból menekülni kell. Haza innen a falunkba, fel kell nevelnünk a gyerekeinket, el kell tartani a családjunkat...

– Ki ellen, mi ellen megyünk? Ez nem a mi háborúnk, hajtogattuk magunknak. Kinek az érdekeiért kell harcolnunk? Szerb nemzetiségű társaink még harcolni akartak, aztán a golyózápor őket is menekülésre kényszerítette. Futottunk, ahogyan tudtunk...

– Valahogyan összeverődünk, aztán anélkül, hogy megbeszéltük volna, föllázadtunk. Egy emberként követeltük, hogy engedjenek haza bennünket. Óriási zűrzavar tört ki, a hivatásos tisztek toporzékolva, káromkodva ordítottak velünk: Hazaárulók vagytok valamennyien! Hadbírószág elé viszünk benneteket! Akasztófára kerültök! Nagyot néztek, amikor a tartalékos tisztek közül néhány letépte a rangjelzését, s átállt hozzánk. S egyszer csak valamelyikünk elkezdett futni a közelben lévő autóbuszok felé – ezekkel hoztak bennünket –, s amíg futottunk, a JNH-s tisztek és katonák, a „mieink”, lóttek ránk. Sőt az autóbuszaink után is. Máig sem tudjuk, hogyan úsztuk meg ezt a második poklot...

Talán az volt a szerencsénk – rakja össze a mozaikokat a krónikás –, hogy a lázadás után nem engedték magukat lefegyverezni a helyszínen, és csak akkor adták át a fegyverüket, amikor biztonságba kerültek. Talán a legnagyobb szerencsénk az volt, hogy éppen akkor érkezett meg értük a laktanyába autóbuszokkal több száz hozzátartozó, hogy hazavigyék őket. Az sem lehet kizárt, hogy a JNH tisztjei egyszerűen fel akarták őket áldozni a fronton, így ösztönözve a délvidéki magyarok a harci kedvét a század vég talán legpiszkosabb háborújában.

Magyar Nemzet, 1991. október 14.

Amikor a postástól is rettegni kell

Munkatársunk a rendőrség „védőőrizetében”

Béketüntetések Adától Óbecséig

Nincs annál iszonyatosabb, amikor valakiknek vagy egy egész népnek értelmetlenül kell a háborúba vonulni. Ezekben a napokban a Bácskában és a Bánátban a végtelenségig abszurd a helyzet. Szerbia – melyhez a terület tartozik – hivatalosan nem visel háborút, így egyszerűen törvénytelen a katonai mozgósítás. Viszik innen a magyar, a horvát, a szerb, a szlovák, a ruszin férfiakat, apákat, fiúkat, testvéreket – gyakran együtt őket egy-egy családból –, de ma már mindenki érzi, ez így nem mehet tovább.

A nép békét akar, élni akar, és dolgozni akar. Ez mind lehetetlenebb, annak ellenére, hogy a Bácskában és a Bánátban látszólag béke van. Kilométereken át arany-sárga a róna, beérett a kukorica, most törlik, s hordják be a magtárakba. Vontatók hosszú sora az utakon, a földekén kombájnok dübörögnek, szárkúpok sora – mint megannyi indiánsátor – a földeken. A traktorokon főleg idősebbek ülnek, a fiatalabb férfiak tartalékosként a fronton vannak. A termést mindenáron be kell takarítani, különben jövőre nem lesz kenyér és takarmány az állatoknak. Még akkor is, ha nem kapni üzemanyagot – mindenfelé hosszú sorokat láttunk a benzinkutaknál, több helyen érdeklődtünk, volt, ahol két napja vártak benzinre –, különösen a betakarító gépekhez szükséges gázolaj a hiánycikk. Akad gazda, aki egy liter dízel üzemanyagért a hivatalos ár tízszeresét is megadja, csak hogy használni tudja a traktort, vontatóját.

Mozgósítás – táviratilag

A bácskai és a bánáti falvakon hosszú hetek óta félelem ül, amely beköltözött a házakba is. Az utcák kihaltak, többnyire csak riadt szemű asszonyok intézik a családok ügyes-bajos dolgait. Alig találni olyan házat, amelynek az ablakai ne volnának külön zárral bezárva, redőnyeik lehúzva, a kapuk alaposan eltorlaszolva. Mondhatnánk azt is, hogy az emberek a szegény, jóra való postásoktól jobban rettegne, mint a tűztől. A legtöbbször csak hosszas dörömbölés után nyitnak kaput, amikor az már jó néhányszor bekiabálta: postás, postás! Ilyenkor az asszonyok riadtan dugják ki a fejüket: mit hozott?

A riadalomnak alapos oka van. Újabbán a katonai hatóságok egyik trükkje az, hogy nem behívóparancsot küldenek ki, hanem táviratban fogalmazzák meg a katonai mozgósítást, s ha már a ház ura átvett egy ilyen táviratot, akkor mennie kell. Ha mégsem vonulna be, a távirat átvételétől – amit persze aláírtak vele – katonaszökevénynek

számít. Mehet bujkálni a kukoricásokba, tanyákra, így talán esélye van arra, hogy egy időre elkerüli a frontot. Egyszerűen kötéllel fogják az embereket, mint hajdanán, Habsburg Mária Terézia királynő korában, de a bujdosók után is kutatnak. Szabadkától néhány tíz kilométerre, Csantavéren egy autóbusznyi katonai rendőr fésülte át a kukoricást szökött tartalékos katonák után kutatva.

A vajdasági hatóságok az utóbbi egy hétben a végletekig fokozták a lakosságra nehezédo nyomást, szinte mesterségesen gerjesztették a félelmet. A látszólagos békében élő bácskai-bánati polgárok egyszer csak úgy érezték, hogy a rendőrség a korábbinál jobban befolyásolja az életüket a jelenlétével, mert jóval több a rendőr és a katoná az utakon. Állandóvá vált a rendőrségi gépkocsik járőrözése, a hidakat éjjel-nappal jól felfegyverzett őrség védi, a közutakon mind sűrűbbek az igazoltatások.

Az elmúlt napokban a bácskai és a bánati emberek megelégtették a háborút, az állandó mozgósításokat. Anélkül, hogy valaki vagy valakik szervezték volna, átlépték a félelem határát. Így történt ez a Zenta és Topolya között Zentagunaras helységben is.

– Több mint száz embert mozgósítottak egyszerre a háromezer lakosú faluból – mondta Fehér Nagy Lenke egészségügyi nővér –, és hiába fenyegették meg a hatóságok a lakosságot, békegyűlést tartottunk. November 7-e és 9-e között három napon át minden délben a helyi községháza előtt ötven-száz ember követelte a háború befejezését, a férfiak hazahozatalát. Mi élő apákat és testvéreket akarunk, nem akarjuk, hogy értelmetlenül meghaljanak ebben a piszkos háborúban. Aláírásokat gyűjtöttünk az öldöklés ellen, az asszonyok írták alá. Így elértük, hogy jelenleg csak huszonegy férfit mozgósítottak a faluból.

– *A családjából van valaki a fronton?*

– Igen, Ömböli Lajos, az unokatestvérem. Egy hete telefonált haza nagy nehezen Vukovárról, és csak annyit tudott a kagylóba mondani: „Még egészben vagyok...”

A közeli, néhány száz lakosú Buránysoron az emberek akkor lépték át a félelem falát, amikor minden harmadik férfit mozgósítottak a kis faluban. Összefogtak a két szomszédos település, Kevi és Tornynos népével. Rákényszerítették a község vezetőit, hogy a szülőkkel együtt menjenek el a behívott tartalékosokért a kaszárnnyába. Akciójuk sikerrel járt, ezúttal sikerült megmenekíteni a férfiakat a fronttól.

Menekülés a behívó elől

Az utóbbi napokban a spontán béketüntetések a legtöbb eredményt a két legnagyobb Tisza menti magyarlakta városban, Adán és Zentán érték el. Az elmúlt hétvégén csak Zentán egyszerre kilencszáz behívót küldtek ki a tartalékosoknak a hatóságok. Sokan nem tettek eleget a parancsnak, mindössze kétszáz-valahányan jelentkeztek. A legtöbbjük elbujdosott a környező tanyákra, többen Magyarországra menekültek. A városban elterjedt a hír, hogy a behívottakat Vukovára viszik, a frontra. Anélkül, hogy valakik szervezték volna, a zuhogó esőben az emberek a gyárakból, a hivatalokból, a

házakból elkezdtek gyalogolni a város központja felé. Legalább hatezren gyűltek össze a városháza előtt, követelve a háború befejezését, a város képviselő-testületének azonnali összehívását és népszavazás kiírását. Órákig tartott a vita, hiszen ha a városi gáz-, illetve vízvezeték építéskor népszavazáson kérdezték meg a lakosságot, akkor a hatóságok élet-halál kérdésében miért nem akarják meghallgatni őket.

– Jőmagam is ott voltam a képviselő-testület ülésén – mondta Bálint Antal, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége Zenta-Csóka Körzeti Szervezetének az elnöke –, ahol november 6-án hajnalban terjesztette be javaslatát a polgárság csoportja. Eszerint: Zenta polgárai követelik általános titkos szavazás megtartását a következő kérdésekben:

1. Helyeslik-e a jelenleg folyó háborút?
2. Egyetértene-e azzal, hogy polgártársaink abban részt vegyenek?
3. Egyetértene-e azzal, hogy az erőszakkal mozgósított polgártársakat és azokat, akiket a harctéren vagy a kiképzőközpontokban akaratuk ellenére tartanak, azonnal küldjék haza?

– *Hogyan szavaztak a képviselő-testület tagjai?*

– Mindössze egyetlen ellenszavazat volt a Szerbiai Szocialista Párt képviselője részéről, a többi SZSZP-s képviselő jellemző módon kivonult az ülésről.

Másnap reggelre ismeretlen tettések bevették Kalmár Mihály (a zentai képviselő-testület egyik tagja, a háború ellen tiltakozott) házának az ablakait. A Tisza-parton lévő emlékművét, amelyet Savoyai Jenő a török felett aratott 1697. évi itteni győztes csatájának emlékére állítottak, szintén ismeretlen elkövetők szerb nacionalista jelszavakkal meggyalázták.

Embertelen bánásmód

Zentán is – mint a közeli Adán – a helyi polgárokból egy válságstábot alakítottak, amelynek célja a mozgósítások leállítás és a háború beszüntetésének a követelése. Ez nem magyar mozgalom, közöttük vannak az itt élő szerbek, horvátok és más nemzetiségűek is. Az első béketüntetést – ebben vettek részt a legtöbben – másnap követte egy második, melyen ötezren voltak. A hatóságok a békés demonstrációra úgy reagáltak, hogy letartóztatták a zentai válságstáb három tagját. Bodó Józsefet és Papp Józsefet a rendőrség fizikailag bántalmazta, Szabó Jánossal pedig embertelenül bántak. Az utóbbi gyomorbeteg ember, aki a lakásában rosszul lett, vért hányt, s kihívták a mentőket. Az utóbbiakkal egy időben ért oda a katonai rendőrség, hogy Szabó Jánost mint katonaszökevényt letartóztassa és elszállítsa. Az állig fölfegyverzett katonának nem engedték mentőbe fektetni a szerencsétlen embert, hanem az egyik újvidéki kaszárnnyába hurcolták, és a hozzátartozói a mai napig sem tudják, hogy mi van vele.

A zentai eseményekből világosan kiténik, hogy a béketüntetések – melyek a lakosság részéről a polgári engedetlenség körébe tartoznak – általánossá váltak, hiszen

a korábbi csendes megemlékezések, gyertyagyújtások helyett az emberek tömegesen követelik egyre erőteljesebben a békét, nemcsak ebben a városban, hanem Csókán, Szabadkán, Temerinben és másutt is. Hiába zárja le a rendőrség az odavezető utakat, igazoltatásaival tudatosan zaklatva az embereket, ezt a mozgalmat már nem tudják megállítani. Amikor a zentai tartalékosok kis csoportját Zomborba akarták szállítani, majd onnan a vukovári frontra, Tornyoson az emberek kukoricával, cukorrépával megrakott traktorokkal, teherautókkal zárták el az utakat, és megghiúsították a katonai hatóságok bevonultatási akcióját.

„A te eszméd győzedelmeskedett”

Szabadkán a polgárok spontán akciójaként erőre kapott a békemozgalom, itt is aláírásokat gyűjtöttek a háború ellen, illetve a mozgósítottak és a frontokon lévőkhözahozatalára. A kedélyeket a városban igencsak szítja, hogy az elmúlt hét végén a település ősi központjában, a városháza mellett újra felállították Jovan cár emlékművét. A helybéliek úgy érzik, hogy a szerb államiság úgynevezett történelmi jogainak a Bácska területére való kiterjesztéséről van szó. Ezt az is jelzi, hogy az újra felállított fehér márvány emlékművet Radoman Bozsovics, a vajdasági kormány elnöke avatta fel.

– *Ki volt Jovan cár?* – kérdeztük Biacsi Antal közírótól, Szabadka helytörténetének jó ismerőjétől.

– Az emlékmű elődjét 1927-ben, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság idején állították fel, Jovan cár halálának 400. évfordulóján. A magyar történelemből Cserni Jovannak, vagyis „fekete ember”-nek ismerjük, aki az 1526. évi mohácsi csata utáni esztendőben Szeged környékén vereséget szenvedett (Szapolyai) I. János magyar király csapataitól. Jovan megmaradt katonáival bevonult Szegedre, ott felismerték, s valódi puskával megsebesítette. Megmaradt csapatai Szabadkától 30 kilométerre, Tornyos faluba vitték. Egy parasztházban hagyták, kis számú őrséggel. A házigazda éjjel Szabadkára ment Török Bálint főúrhoz, s értesítette Jovan hollétéről. Török Bálint szétzavarta Jovan őrségét, s a „cár” fejét vette. Így halt meg Cserni Jovan, aki hol Ferdinánd király, hol Szapolyai mellé állt a trónviszályban.

– *Hogyan lett Jovan szerb nemzeti hős?*

– A mohácsi csata után neki volt a legerősebb hadserege Magyarország déli részén. Először behódolt Szapolyainak, mondván, hogy védi a Délvidéket a töröktől. Erős hadseregére támaszkodva tíz hónapig uralta a Bácskát és a Bánátot, s hogy katonáit ellássa, rendszeresen fosztogatott is. Ezt az „uralkodást” a szerbek egy, a mai Vajdaság területén volt szerb „államalakulat” előzményének tartják. Az emlékművet 1941-ben ledöntötték a Szabadkára bevonult magyar csapatok, s éppen most állították újra vissza, a Szent Száva Művelődési Központ irányításával. A szobor oldalára pedig ezt vésték: „A te eszméd győzedelmeskedett”...

Erőszakos térképmódosítás

– *Milyen hatással van a szabadkai magyarságra a mozgósítás?* – kérdeztük Dudás Károly író.

– Mi, itteni tollforgatók úgy érezzük, hogy a mozgósítás és a háborúba hurcolás katasztrofális és beláthatatlan következményekkel jár a magyarságra nézve. Ez ideig több mint húszezer vajdasági magyar menekült el Magyarországra, nemcsak a katonakötelesek, hanem számos család is. Létükben érezték magukat veszélyeztetve, és magatartásuk részben érthető. Ugyanakkor több mint ötvenezer, Horvátországból menekült szerb tartózkodik már a Délvidéken, s úgy látjuk, hogy a hatóságok hallgatólagos támogatásával itt igyekeznek megtelepedni, és többségük a háború után sem óhajt visszamenni eredeti lakóhelyére. Ezzel megtörténik a Délvidék jelenlegi etnikai térképének az erőszakos átrajzolása. Úgy érezzük, ez olyan sorskérdés, amely igen negatívan befolyásolja a délvidéki magyarság helyzetét és jövőbeni életlehetőségeit: A polgárháború kezdete előtt a Vajdaságban a legutóbbi népszámlálás szerint csaknem húsz százalék volt a magyarság aránya, s ez most az elmenekültekkel tovább csökken. Ezért a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége a Szerb Köztársaság képviselőházához minap elküldött memorandumában azt követeli, hogy a vajdasági magyarokat mint kisebbségi közösséget, amely spontán tüntetéseken is kifejezte a polgárháborúval való egyet nem értését – az albánokhoz és a muzulmánokhoz hasonlóan –, Szerbiában ne mozgósítsák többé háborús célokra. Azokat a magyarokat pedig, akiket akarunk ellenére tartanak a fronton, sürgősen hozzák vissza.

Esküvő, bonyodalmakkal

Szabadka után az egyik Tisza-parti városba igyekeztünk, a bácskai oldalon fekvő Óbecsére. Esküvőre voltunk hivatalosak délután három órára, a Főtérre. Tíz perccel előtte már ott voltunk, akkor gördült be az első, virágokkal feldíszített személygépkocsi az ifjú párral, majd a többi jármű a násznéppel. Amikor a téren megálltunk, még fel sem tűnt a szokásosnál jobban felfegyverzett rendőr. Köszöntöttük a násznépet, és a Panoráma stábjával nyomban elkezdtük a forgatást. Kölcsönösen bemutatkozunk, először a menyasszony:

– Boros Éva – mondja mosolyogva.

– Vaszo Relics – így a vőlegény.

Ezek szerint a polgárháború kellős közepén egy, a vidéken egyébként nem ritka magyar–szerb esküvő közepébe csöppentünk.

– *Nem okozott gondot Önnek, hogy a menyasszonya magyar?*

– Egyáltalán nem. Nekem nincsen semmi bajom a magyarokkal.

– *És a menyasszonynak?*

– Nekem sem a szerbekkel.

– *Mi lesz, ha a vőlegénynek el kell menni katonának?*

– Testvérháborúba nem megyek! – feleli határozottan Vaszo.

Sajnos, a párbeszédet nem tudtuk folytatni, mert egy erőszakos civil úr kezdett el hadonászni előttünk. Mi mondtuk, nem értjük, mit akar. Elrohant, és pillanatokon belül megjelent négy, állig felfegyverzett rendőrrel. Közülük az egyik egyenruhás tiszt, aki tudott magyarul, durva hangon megkérdezte, mit keresünk itt. Mondtuk, hogy az esküvőt vesszük filmre a budapesti televíziónak, s itt van az Újvidéktől kapott cirill betűs forgatási engedély. Azt mondta, őt ez nem érdekli, azonnal szálljunk be a gépkocsinkba, s kövessük az előttünk lévő rendőrautót, különben erőszakkal állítanak elő bennünket. A fegyveresek közrefogták a stábot (Kígyós Sándor rendezőt, Takács András operatőrt és a sorok íróját), s gépkocsinkkal bekísértek bennünket az óbecsei községközi belügyi titkárságra, vagyis a rendőrségre.

Egy magyar nemzetiségű rendőr „vett át bennünket”, akinél tiltakoztunk, hogy milyen joggal hoztak be bennünket. Ő azt mondta, arra kapott parancsot, hogy szóval tartson bennünket. Mindenesetre átkutatta operatőr kollégánk válltáskáját és az iratainkat. Erre követeltük, hogy hívják fel a belgrádi magyar nagykövetséget, mert csak az ő jelenlétükben vagyunk hajlandók nyilatkozni. Másrészt kérjük, tolmácsolják tiltakozásunkat a parancsnoknál, s vezessen eléje. Néhány perc múlva mindez megtörtént, de jegyzeteinket, kameránkat, noteszunkat, tollunkat természetesen nem használhattuk. Illedelmesen bemutatkoztunk, a főnök ezt nem tette. Csak miután figyelmeztettük bizonyos viselkedési normák betartására, árulta el, hogy Zoran Stanojevskinak hívják, és ő a becsei belügyi titkárság vezetője.

– Értsük meg – jelentette ki –, nagyon sajnálja, hogy bennünket, magyar újságírókat elővezettetett a rendőrségre, de ő Radoman Bozsovicsnak, a vajdasági tartományi kormány elnökének a parancsa szellemében cselekszik, miszerint nemcsak az óbecsei község (járás) területén élő polgárok testi, személyi és anyagi biztonságát kell megővni, hanem az ide látogató külföldiekét is. „S mivel Önök akkor érkeztek városunkba egy esküvőt filmezni, amikor ugyanott délután három órára békétüntetést szerveztek a város magyar és szerb nemzetiségű polgárai, ezért a háborút, illetve a békét akaró összecsapásban nem akartuk, hogy Önök esetleg sérülést szenvedjenek.”

Így másfél óra hosszáig élveztük a rendőrség „vendégszeretetét”. Ez idő alatt mintegy másfél száz tüntető követelte a békét a Főtéren, elítélve a mozgósítást. A tüntetőket a rendőrség szétkergette...

Magyar Nemzet, 1991. november 16.

Nyolc nap a pokolban

Egy szabadkai magyar tartalékos tanúságtétele

Magas, keménykötésű férfi a negyvenéves Kudlik Gábor. A postán dolgozik távközlési technikusként. Szabadkán él, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége körzeti szervezetének alelnöke. Nős, két fia van, az idősebbik, Gábor Zalán második osztályos tanuló a szabadkai gimnáziumban. Most éppen nem volt otthon, amikor édesapjával otthonukban beszélgettünk.

– A mi családunkat is – kezdte Kudlik Gábor higgadtan, a poklokat megjárt ember méltóságával, hiszen mi jöhet ennél már borzalmasabb az életben – alaposan felbolygatta a háború. Én már megjártam a hadak útját, talán a fiamra, Zalánra nem kerül sor. Megviselt bennünket, hogy amikor betöltötte a tizenhetedik életévét, nyomban külön nyilvántartásba vették. Hadkötelessé vált szinte gyereemberként. Az itteni törvények szerint egy általános mozgósítás esetén bármikor elvihetik katonának, és kiképzés után azonnal a frontra dobhatják. Méghozzá úgy, hogy Szerbiában mind a mai napig hivatalosan nincsen háború...

Szerb betelepítés

– *S akkor apa és fia akár egy lövészárokban fekhüdhetnek...*

– Annál inkább, mert ezen a hétvégén eltávozáson vagyok itthon a seregtől. Január 27-én kaptam a mozgósítási parancsot, amelynek körülményei meglehetősen furcsák voltak. Az elmúlt tizenhat évben mint tartalékos századost évenként behívtak hét-tíz napra a területvédelmi egységhez. Ezt tavaly átszervezték, fölöslegessé váltam, le is adtam az otthon tartott felszerelésemet. Januárban mégis mozgósítottak, s ez nem volt véletlen. Már látszik, hogy a hatóságok tudatos hajsztát indítottak a VMDK körzeti vezetői ellen. Ez időben küldtek behívót az adataim, zombori, szabadkai, temerini, topolyai elnököknek, alelnököknek is. Először nem akartam eleget tenni a mozgósításnak, de húsz óra múltán a belügy és az államvédelem (ez egy kategória) körözést indított ellenem. A gyakorlat azonban eltérő – helyesebben a nyilvántartás „minősége” –, mert akad olyan, aki három hónapja aláírta a behívó átvételét, de nem ment be. Azóta sem keresték. Persze van, aki önként megy, főként egyedülállóak. Egy hónapra harmincezer dinárt kapnak, s abból meg tudnak élni. Sok munkanélküli választja ezt a megoldást. Ehhez tudni kell, hogy aki nem tesz eleget a katonai behívónak, annak a munkahelyén az ötödik napon automatikusan fölmondanak.

– *Ott tartottunk, hogy január 27-én behívót kapott...*

– A következő nap beöltöztettek, de a kaszárnnyában egyszerűen nem tudtak velem mit kezdeni. Nem volt szükség ilyen képzettségű tisztre. Világossá vált a céljuk: négy hónapra hivatalosan kivonni a forgalomból egy ellenzéki párt, a VMDK középszintű vezetőjét. A sorozóbizottságok a szerbiai hatalmi párt meghosszabbított kezei, s ott ütnék az ellenzéki pártok aktivistáin, ahol tudnak. A VMDK-sokon kívül így kaptak behívót a Reformpárt, a horvát szövetség szabadkai vezetőségi tagjai, de a rendszert támogató harcos szövetség, a Bunyevác-Sokác Párt aktivistái természetesen nem. Hasonlóan a hírhedt Seselj vajda szabadkai szervezetei vezetőinek sem küldtek.

– *Május végén szerel le, a négy hónapnak már több mint a fele eltelt...*

– Ebből a hetven napból nyolc olyan volt, amit örökre szeretnék kitörölni az emlékezetemből. A baranyai–szlavóniai frontra dobtak át bennünket, amely maga volt a pokol. A tűzszünet csak papíron létezik, a valóság – a gyakran céltalan – állandó lövöldözés. Apatinnál keltünk át a Dunán a Drávaszögbe, és autóbusszal vittek bennünket le Almás községig, ahol a Dráva a Dunába ömlik. Itt a két folyó összefolyásánál fekszik a híres Kopácsi-rét, egy tízszer tizenöt kilométeres terület, amelynek egy része Szlavóniába is átnyúlik. Központja valaha Kopács volt, az ősi magyar halászfalu, Árpád-kori eredetű. Keresztülmentünk rajta, a község házai megrongálódtak, sok belövést kaptak, lakóinak egy része elmenekült...

– *Mit tapasztalt a többi magyarlakta drávaszögi településen?*

– A Kopácsi-rétől északra, a magyar határhoz közel, a horvát oldalról állandóan lőtték Pélmonostort, mintegy válaszul a „szövetségi”, vagyis a szerb hadsereg Eszéket nyugtalanító lövedékeire. Az ősi drávaszögi magyar községeket – Csúza, Hercegszöllős, Karancs, Vörösmart, Laskó – ma már csak néhány öreg lakja, a magyarokat elűzték ősi szülőföldjükről. Először szerb férfiak költöztek az épen maradt házakba, februárban azonban már családotul jöttek a szerb telepések. Tudatosan változtatják meg a nemzeti összetételt. Csak a hatóságok tudják, ki az új jövevény, és a számukat gondosan titkolják.

A szakaszvezető halála

– *Ott tartottunk, hogy a Dráva–Duna-torkolatig, Almás községig autóbusszal utaztak. Azután mi történt?*

– Itt hajóra raktak bennünket, és Eszék alatt négy kilométerre, a Kopácsi-rét nyugati szélén a komphajóból partra szálltunk. Kísérteties tájba csöppentünk, ahol előzőleg már nagy pusztítást végeztek aknavetőkkal. Tudni kell, hogy a Kopácsi-rét Európában egyedülálló természeti ritkaság volt – itt megakad a hangja –, mocsaras ősnádas, páratlan állat- és növényvilággal. A kapitális szarvasok, őzek nagy része elpusztult a lövöldözésekben, az ősnádas egy részét felégették, pusztasággá vált a valamikori nemzeti park. Területének nagy része mocsár, ebbe ugráltunk partra teljes fegyverzetben a kompról. Rögtön térdig ragadtunk a sárba, amely az elkövetkezendő nyolc

nap alatt megkeserítette az életünket. Éjszaka megfagyott, nappal felengedett, és csizmánkkal úgy dagasztottuk, mint nagyanyánk valaha a kenyeret...

– *S közben lőttek...*

– A horvát állások úgy kétszáz méterre voltak előttünk, szerencsére egy keskeny erdősáv úgy-ahogy takart bennünket. Alig öt kilométer hosszú vonalat tartottunk – egy századnyi alakulat voltunk csak! –, aminek az égvilágon semmi értelme nem volt. Egységünkbe mindenhonnan szedték össze az embereket, ráadásul a katonai képzettségünket sem frontharcra szereztük. Szakácsok, hadtáposok, híradósok voltunk, géppuskával, géppisztollyal felszerelve. Szemben a horvátok profi módon védték állásaikat, időnként gránátokkal és aknavetőkkal lőttek bennünket. Hamar rájöttünk, hogy pillanatok alatt szétverhették volna egységünket egy frontális támadással. Nem ezt tették, hanem lélektani háborút viseltek ellenünk. Éreztették, hogy nemcsak erkölcsi, hanem fizikai, vagyis katonai fölényben vannak. Szemben velünk, akik már a partaszállítás első órájában rádöbbenünk: hadvezetésünk tudatosan magunkra hagyott, és idelökött bennünket a frontvonalra. Napközben a bunkerek előtt tüzet raktunk, igyekeztünk elgémberedett tagjainkat felmelegíteni. Konzerven éltünk, napi egyszeri főtt étel járt. A Dráva túloldalán, Szarvas községben főzték, és kondéros kocsik hozták. Előfordult, hogy elakadt a sárban, és három napig nem érkezett meg. Ekkor vizet sem kaptunk, a pocsolyából merítettünk, azt ittuk...

– *Az idegtépő nyolc nap alatt volt-e áldozatuk?*

– Nehéz elhinni: mindössze egyetlenegy. Persze ez is sok – komorodik el –, a harminchat éves, bunyevác nemzetiségű szakaszvezető után két árva maradt Szabadkán...

– *Hogyan történt?*

– Egyik este fél nyolc után a koromsötétben a horvát állásoknál szokás szerint fényt villantottak. Erre ő kiabálni kezdett, a szakaszának pedig tűzparancsot adott. Vadul löni kezdtek a horvát állások felé, eközben a szakaszvezetőjüket oldalirányból egy inf ravörös távcsővű puskával a mesterlövész leterítette. Hiába hasalt a mellvéd mögött, a fején acélsisakkal, golyóálló mellényben. A sisak peremétől egy centiméterre a nyakán találta el az első, attól lejjebb három centire a második lövedék. Azonnal meghalt. A mesterlövészek olyan puskát használnak, amely egy ravaszelhúzással villámgyorsan két golyót repít ki egymás után. S félelmetesen pontosan... A másik ilyen lézeres fegyver pásztázva, a test hőmérséklete alapján keresi az ellenséges katonát. Az embernek egyébként a fejében és a szíve tájékán a legmagasabb a hőmérséklete, ezt a két pontot mutatja meg az eszköz, a többi a mesterlövész dolga. Bunyevác társunk halála még jobban megviselt bennünket. Néhány nap alatt mindegyikünk öt-hat évet öregedett, a feszültség egyre nőtt. Kiszolgáltatottságunkat iszonyúnak éreztük, hiszen bármelyik pillanatban egyszerűen lepuffanthattak volna bennünket. Amikor lelőtték a szakaszvezetőnket, akkor is támadhattak volna. Biztosan több tucat halottat

és sebesültet veszünk a századból. Képtelenné váltunk a védekezésre, társunk halála megbénított mindannyiunkat. Csak a horvátokon múltott, hogy egyetlen áldozata volt az egységünknek.

– *A századnak milyen volt az összetétele?*

– Egységünkben a magyarok aránya hatvan százalék volt, a többiek horvátok és szerbek. Akadt köztünk néhány szerb önkéntes is, akik az arcvonal utolsó bunkerébe ásták be magukat. Állandóan „párbeszédet” folytattak a szemben álló horvátokkal, heccelték egymást: „usztasák”, „csetnikiek”.

Vukovár, a rémképek városa

– *Mikor került vissza Szabadkára?*

– A Kopácsi-réten töltött nyolc nap pokol után visszahoztak bennünket. Azóta egységünk fele itt maradt a városban, a többieket a Drávaszögbe vitték. Úgy hallottam, nem harcolnak, hanem egy ellátó csapatban dolgoznak. Ha még egyszer a frontvonalba akarnak vinni, nem megyek, inkább vállalom a hadbírótságot. Azt a nyolc napot ott a Drávaszögben már soha nem fogom kiheverni. Többet nem engedem meg, hogy az életemmel mások rendelkezzenek. S mindezt megtette bennem Vukovár látványa. A hajdani várost jól ismertem, volt olyan év, hogy többször jártam ott. Most dzsippel mentünk át rajta, s amikor megálltunk szétnézni, öklendezni kezdtem. Űszkös romok, téglahalmaz és iszonyú bűz. Már melegegett az idő, s a romok alatt az addig fagyott tetemek oszlásnak indultak... Azt a várost szerintem soha nem lehet újjáépíteni, a romhalmazát meg kellene hagyni mementónak, intő példaként a barbarizmus ellen. Persze ezt csak én gondolom így, a hatóságok az elűzött és meghalt horvátok helyett szerbeket akarnak odatelepíteni.

– *A családja is alaposan fizetett már a háborúért.*

– Az unokaöcsém, Kudlik Mihály tavaly tizennyolc évesen halt meg az értelmetlen öldöklésben. Júniusban Szlovéniába – Szabadkától hatszáz kilométerre – rukkolt volna be, de közben kitört a polgárháború, és nem vitték el. Örült, hogy ezután Eszékre került, mert az csak százharminc kilométerre fekszik Szabadkától, könnyebben haza tud utazni. Úgy esett el, hogy azt sem tudta, miért harcol, és csak a lezárt koporsóját küldték meg Eszékről. Megkeményedtem, elfásultam, undorodom ettől a világtól. Menjenek a frontra a háborúra uszítók – kiált fel fájdalmasan Kudlik Gábor –, de bennünket, itteni magyarokat végre hagyjanak ki belőle!

Magyar Nemzet,
1992. április 22.

Forgó Lóránt nem akart embert ölni

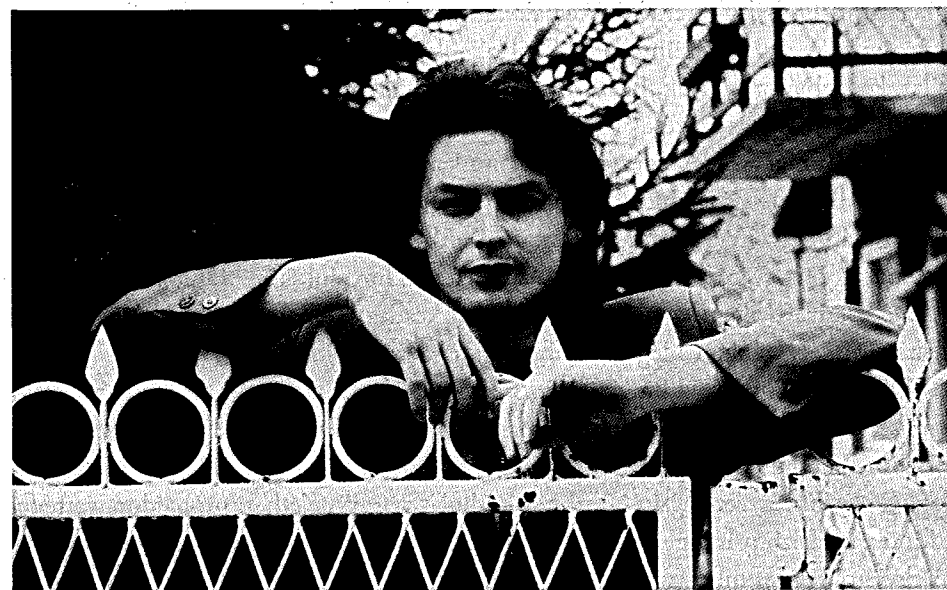
A csantavéri Nagyvendéglőtől a belgrádi katonai bíróságig

Nem túlzás, hogy hosszú hetekig a csantavéri Forgó Lóránt nevére figyelt a Bácska és a Bánát magyarsága. Volt, aki hangosan mondta ki elismerését, mások csak képtelen szorították meg a kezét, hiszen a huszonhat éves fiatalember a belgrádi katonai börtönben ült, és várta tárgyalását a katonai bíróságon. Kiállása példa lett a délvidéki magyarság előtt, fényesen igazolva, hogy egyetlen ember is eredményesen lázadhat fel a piszkos háború ellen.

Hogyan vált erőssé a hallgatag, törekenynek tűnő fiatalember? Aki mind a mai napig a Vörös Csillag utcában lakik a szüleivel – innen hűrcolták el. Lóránt édesapja és édesanyja a színhelyre, fiuk szobájába hívott. Lóri szabad idejében festegetett, faszobrokat faragott, a szobáját ezzel díszítette.

„Értelmetlen ez a bujdosás”

– Lórántot – kezdte az édesapa, Forgó Péter, a zömök, őszes férfi – már az első vajdasági mozgósításkor behívták. Pár éve rendesen leszolgált a katonaidőt. Tavaly július elsején vitték el, és tartalékosként akkor negyvenhárom napot letöltött. Meglátogathattuk a szabadkai I. számú kaszárnyában, sőt haza is engedték. Végre, augusztus 12-én kitelt az ideje, fellélegzett. Mondta is, talán már nyugton hagynak. Szerencsére

Forgó Lóránt 1992-ben

nem öltem embert. Többet nem akarok fegyvert fogni, sem a Drávaszögben, sem másutt harcolni. De egy hónap múlva már hozták újra a behívót...

– Akkor nem volt itthon – folytatta az édesanya, Forgó Péterné, Katalin asszony, könnybe lábadó szemmel –, mert időközben Magyarországra utazott. Nem szökött, hanem a nagyobbik fiunknak – aki nyolc éve odaát él – gyermeke született, és Lórántot hívták meg keresztapának. Eszébe sem jutott, hogy ott marad, rendben hazajött. Mondtuk neki, hogy időközben újra keresték a behívót. Én azt mondtam a hatósági embereknek, hogy nincsen itthon, a behívót nem vettem át, és nem írtam alá semmit. Dolguk végezetlenül mentek el.

– *Mi történt azután?*

– Egy darabig nem keresték – folytatta az édesanya –, de aztán megint jöttek. Ismét nekem adták az üzenetet, de a behívót megint nem vettem át. Azt mondta Lóri: a lakásnál biztonságosabb helyet keres magának. Csakhogy én időközben megbetegedtem... – tört ki az édesanyából a zokogás. – Kórházba vittek... Amikor Lóri ezt megtudta, azonnal hazajött a bujdosásból. Két és fél hónapig itthon volt, de alig mutatkozott, még a faluban sem... Közben én is kijöttem a kórházból, és még ő, a „katonaszökevény”, az életveszélyben élő vigasztalt engem...

A daganatos betegségben szenvedő asszonyt igencsak megviselte a fia kálváriája.

– A feleségemnek abban az időben kellett volna mennie Újvidékre komputertomográf-vizsgálatra – jegyezte meg a férje –, de ez két dolog miatt megghiúsult. A Vajdaságnak két ilyen készüléke van Újvidéken, de az egyik rossz, a másikat meg tartálékolták a hadsereg számára. Mondták, nem lehet rajta megcsinálni a felségemnek a vizsgálatot. Próbáltuk kérlelni őket, de amikor megtudták, hogy Szabadka környéki magyarok vagyunk, szinte két lábbal rúgtak ki bennünket. Különben is egy vizsgálat, később átszámoltuk, huszonegyezer forintnak megfelelő dinárba került volna. Ezt nem tudnánk megfizetni – jelentették ki –, mert havonta ötezer dinár – ez most a feketepiacon alig ötszáz forintot ér! – munkanélküli segílyt kapok. Három év múlva leszek hatvanéves, és megyek hivatalosan nyugdíjba. Akkor állapítják majd meg a nyugellátmányomat harminchárom év munkaviszonyom után. Jó lenne, ha a feleségemet egy magyarországi klinikán – Szeged van hozzánk közel – megvizsgálnák...

Az édesanya hallgat, egyszer csak csorogni kezd a könnye. Megtörli, látszik, erőt vesz magán, és számára a legfontosabbra, a fiára tereli újra a szót:

– Két és fél hónap után Lóri egyszer csak azt mondta: édesanyám, teljesen értelmetlen ez a bujdosás a saját házunkban, a szülőfalumban. Újra elkezdett járogatni a barátaihoz. Láta, hogy nagyon kell a pénz, munkát vállalt az itteni Nagyvendéglőben. A fiam egyébként vendéglátói-pari középiskolát végzett. Kétheti próbaidőre vette fel a főnök, aki bizonyára meg volt elégedve a munkájával, mert megígérte neki: március elsejétől rendes munkaviszonyban alkalmazza. Nagyon örültünk, de hiába: február utolsó éjszakáján elvitték...

A szülők Lóránt barátaitól tudták meg a történeteket. Este tíz óra után a Nagyvendéglőben, a bárpult mögött állt – pedig aznap szabadnapos volt –, amikor két rendőr a szomszédos órállomásra kérte beszélgetésre. Azt ígérték: tizenöt-husz perc múlva visszajöhet. A barátai vele mentek, de nem engedték be őket. Hiába várták a vendéglőben, csak nem jött. Átmentek a rendőrökhöz, ott azt mondták: Lóránt már otthon van. Hitetlenkedve rázták a fejüket, de Forgóékhoz rohantak. Közben az történt, hogy Lórit egy csantavéri tartalékos egy másik egyenruhással a saját kocsiján hazavitték.

– A fiam bejött a szobába – mesélte tovább az édesanya –, megpuszilt, s azt mondta: Ne ijedjen meg, de jött velem egy rendőr is. Édes anyukám, elmegyek négy hónapra tartalékosnak. Az a négy hónap gyorsan elmúlik, és hazajövök. A rendőr – amíg előszedtük a szekrényből az összekészített katonaholmiját – elmondta, hogy a szabadkai I. számú kaszárnyába viszik Lórit, ott ők „leadják”, és semmi továbbit nem tudnak, mi lesz vele. Elbúcsúztunk, az autó hátsó ülésére ültették, és elvitték.

– Letartóztatták – fűzte hozzá az édesapa.

Tíz perc beszélő, szerbül

Lóránt barátai másnap a keresésére indultak a rendőr által említett szabadkai kaszárnyába, de ott egyik tiszt azzal zavarta el őket: mit képzelnek, honnan lehet tudni az állandóan mozgásban lévő állományból, hogy ki az a Forgó Lóránt? Tanácsalanságukban egyikük kitalálta. Keressék fel a másik szabadkai laktanyát, mert a hivatalosan nem háborúzó, békés Szerbia katonai háza táján gyakori vendég a zűrzavar. Ott valaki megsúgta neki, hogy Lórit még éjjel a belgrádi katonai fegyházba hurcolták. A szülők nyomban a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége csantavéri helyi szervezetéhez fordultak segítségért. Azonnal intézkedtek, ügyvédet szereztek, címet, telefonszámokat adtak.

– Nekik köszönhetjük – folytatta az édesanya –, hogy tizenkét napi keresés után sikerült a fiunkat megtalálni. Addig azt sem tudtuk, él-e vagy hal-e. Nem éltem volna túl, ha valami baja történik. Aztán egy pénteki napon meg is látogathattuk. Előtte pár nappal – mint később megtudtuk – levelet írhatott nekünk a börtönből szerb nyelven, cirill betűkkel, de a sorokat több helyen áthúzgálták. Azt írta, írhatta, hogy jól van. Cirill betűkkel, nekünk, magyar szülőknek a magyar fiunk...

Tizenkét nap keresés után bukkantak csak a fiuk nyomára, a kétségeket, a gyötrelmeket írásban egyszerűen lehetetlen visszaadni. A belgrádi börtönben délelőtt tíz és tizenegy óra között volt a beszélő. Forgó Péter és felesége, valamint a fiuk barátnője, Barna Szilvia már fél tízkor ott voltak a váróteremben.

– Csak tizenegy órakor szólítottak bennünket – mondta érzelmein uralkodva az édesapa –, ekkor felvezettek bennünket a 158-as szobába. Először azonban oda sem mehettünk be, hanem újra várni kellett. Hosszú percek teltek el, de Lóránt még sehol. Egyszer csak látjuk, közeledik, illetve fegyveresek kísérik, a keze hátrafűzve,

katonaruhában, kigombolt ingnyakkal, botladozva a fűző nélküli cipőben. Megöleltük egymást, és mindannyian bementünk utána a 158-as szobába. Itt az egyenruhás százados azt mondta, öt percet kapunk, mindenről beszélhetünk hangosan, érthetően, de csak szerbül. Fékezniem kellett magamat – mondta az apa, közben ökölbe szorított kezét megrántotta –, én, a magyar apa csak szerbül beszélhetek a magyar fiammal, de eszembe vágott: az a fontos, hogy él!

Az előre kiszabott öt percből egy kicsit több lett, talán tíz is. Ekkor a százados megkérdezte: a szülők biztosan azt hiszik, hogy Lórántot fizikailag bántalmazták. A fiunkhoz fordult, hogy: bántottunk-e? – kérdezte. Lóri elfordította a fejét, intett, hogy nem.

– A százados végül megkérdezte tőlem – jegyezte meg sírva az édesanya –, mit csináltam volna akkor, ha valóban csak öt perc beszélőt engedélyez. Azt mondtam neki: akkor öt percig néztük volna egymást némán, fogaink összeszorítva, és mind a hárman békében hazamentünk volna. Örültünk volna, hogy a fiunk életben van.

– Ha testileg nem is bántalmazták – folytatta az édesapa –, de lelkileg biztosan nyomorgatták. A tekintetéből láttuk, hogy nagyon megviselt, lefogyott, de az arcán láttuk az elszántságot, a kitartást, és azt: igazából nem tudták megtörni. Az egyedüli „bűne” csak az volt, hogy nem akart gyilkolni. Békevilágban, ha valaki embert öl, elítélik, a fiamat meg azért ítélik el, mert a hivatalosan nem háborúzó Szerbiában nem akart embert ölni. Az ügyvéd szerint három hónaptól másfél évig terjedő börtönt kaphat, de ha rosszindulatúan hozzátoldják a bátyjánál tett magyarországi látogatást mint dezertálást, akkor tíz-tizenöt év is lehet belőle. Ennek alapján azokat a belső-szerbiai, valjevói szerb tiszteket, akik a fronton lévő csapataikat visszavonták az öldöklésből, halálra kellett volna ítélni. Ebből is látszik a szerb hatalom kettős mércéje a mozgósításkor, amikor a nemzeti kisebbségeket – a vajdasági magyarokat, szlovákokat, horvátokat és ruszinoakat – más, súlyosabb mércével mérik. Pedig Lóránt itt, a Bácskában akar élni.

Hat hónap – feltételelesen

A százados akkor megígérte, Lórántot újra meglátogathatják a szülei. El is mentek Belgrádba, de nem láthatták, még pár percre sem. Azt mondták neki: „Nincs joga kimenni.”

Utóirat. Csantavéri látogatásunk óta kaptuk a hírt: a belgrádi katonai bíróság hat hónapi feltételes szabadságvesztésre ítélte Forgó Lóránt tartalékos. Az ítélet végrehajtását egy évre felfüggesztették, és amennyiben nem követ el újabb szabálysértést, büntetését elengedik. Az ítélezők figyelembe vették azt is, hogy tartalékos katonaként tavaly júniustól augusztusig egyszer már több, mint negyven napot leszolgált a hadseregben. Tulajdonképpen csak az ország elhagyását rótták fel neki. Ítélete enyhének mondható, mert a katonai törvények hasonló esetben egy-tíz évet szabhatnak ki. Lórántot az ítélet kihirdetése után szabadon bocsátották.

Magyar Nemzet, 1992. június 3.

Csendes hadviselés a Délvidéken

*Egy pofon Szent Vid napján, az éhség küszöbén,
patkányok a kórházi ágyak között*

Aki bárhol átlépi Kis-Jugoszlávia határát, hagyja otthon a józan eszt. A hivatalosan nem háborúzó ország az abszurditásnak olyan fokára jutott, amit egyszerűen nem lehet követni. S itt elsősorban nemcsak a vadászrepülőként cikázó inflációra gondolok – június utolsó harmadában naponta (!) tizenhét százalékkal emelkedtek az árak –, hanem az abszurditásból következő nyomorodott pszichózisra és az ebből eredő másféle abszurdításra. Bármikor bármi addig elképzelhetetlen megtörténhet, és szinte már természetes módon ugyanannak a homlokegyenest ellenkezője is. Minden érték és értékrend felborult, szilánkokra tört, az emberek immár nem a mindennapok, hanem csak az adott perc túlélésére rendezkedtek be.

Tompa községet elhagyva a magyar-kis-jugoszláv határon, Kelebiánál csendes a forgalom, szinte már unalmas a tikkasztó hőségben. Az embargó következtében egyetlen kamion sincs, meglepően sok a gyalogos, kerékpáros átkelő. Sokan közülük naponta kétszer-háromszor is megteszik az alig tíz-egynéhány kilométerre fekvő Szabadkáról és a határ menti délvidéki magyar falvakból az utat, hogy engedélyezett mennyiségű, vámmentes alkoholt és más cikket Magyarországra hozva néhány száz forinthez jussanak. Gyűljön össze végre egy tankolásra való pénz.

Szabadka? Subotica?

Szabadka, amely után élete végéig vágyódott költőóriás fia, Kosztolányi Dezső, ma még a béke szigete, nagyra nőtt alföldi mezőváros. Csöndes és nyugodt, a két évvel ezelőtthez képest jóval kevesebb gépkocsi tülekedik útjain, a benzin drága kincs. A város két, a titói iparosítás gigantomániájában épült vegyi gyára is leállt nyersanyag és egyéb hiányok miatt. Tisztább lett a város levegője.

A főtéren – neve Szabadság – áll Szabadka tornyos városháza. Díszlépcsője fordulóiban egy bemélyedésben két díszes kerámiából készült turulmadár hallgat méltóságteljesen, így nem tudtuk meg tőlük, hogy miként sikerült átvészelnük az 1918. évi hatalomváltást és a majd háromnegyed évszázados kisebbségi sorsot. Egyik emeleti teremben fogad bennünket az erős testalkatú, besenyőképző, harcsabajuszú polgármester Kasza József, aki szokásához híven nyomban a dolgok velejébe vág.

– Jelenleg ismét nyugodt a helyzet Szabadka területén, de a felszín alatt temérdek ellentétes mozgás tapasztalható. A magyar lakosság végleg eltöklélte, hogy követeli

Szabadka nevének magyar nyelven való kiírását, és nem ismerjük el, hogy az csak Subotica lehet. Ezért megkezdődött a községi (volt magyar járásnak felel meg) alapokmány, az úgynevezett statútum módosítása, amit támogatnak az itt élő horvát nemzetiségűek is. A kezdeményezés bizonyos mértékig felborzolta a mindössze 15 százalékot kitevő szerb lakosság kedélyeit, de csak azokat, akik végletekben gondolkodnak. Közülük egyesek úgy érzik, hogy Szabadka magyar nyelvű kiírásával – a szerb írásmód mellett – veszélyeztetve vannak.

– *Pedig bizonyára nem így van...* –
– Őseink természetesnek vették a másság tiszteletét. Szabadka városának az 1860-as évekből származó két dokumentumával tudom bizonyítani állításomat. Az egyik – pedig akkor a városnak még jóval kevesebb szerb lakosa volt, mint ma – a magyar mellett cirill betűkkel szerepel, hogy Subotica, a másikon pedig a magyar mellett horvátul, s latin betűkkel ugyancsak Subotica. Az itt élő magyarság kívánságának a teljesítése még pénzbe sem kerülne, csak egy kis jóakaratra. A községi képviselő-testületben nagy vita alakult ki; a szocialisták akadékoskodtak.

– *Ennél azonban sokkal súlyosabbak a gondok...*
– Sajnos, az utóbbi hónapokban Szabadka községben – magában a százezer lakosú városban és a környező tizenkilenc faluban ötvenezer lakos él – általánossá vált az elszegényedés, a pénztelenség, a nincstelenség. Számtalanszor fordulnak hozzám az emberek gyorssegélyért, mert családok tucatjainak egyszerűen nincs mit enniük. Pedig most nyár van, amikor teremnek a kertek, a gyümölcsösök, de mi lesz két-három hónap múlva, ősszel? A gyerekeket iskolába kell indítani. A téli tüzelőt már most be kellene készíteni, de nincsen üzem- és fűtőanyag. A város lakosságának egyharmada olyan lakásokban él, amelyet távfűtés lát el. Még reményünk sincsen arra, hogy a város be tudja szerezni a fűtési idényre a szükséges gázt és nyersolajat.

Az emberek nemcsak a közelgő ősztől-télről félnek, elsősorban a szülőföldjük elvesztésétől rettegnek. A hatalom mindent megtesz, illetve megenged ennek érdekében. Legfőbb célja, hogy a szerbek ellenállás nélkül területhez jussanak a Vajdaságban, még hozzá oly módon, hogy onnan bármilyen eszközzel elűzzék az őslakos magyarokat és horvátokat. Nem volt véletlen, hogy a Szerbiai Szocialista Párt néhány képviselője nem ismerte el a községi képviselő-testület döntését, miszerint az adott pártoknak el kell távolítaniuk pártvezéreik, Milosevics, Seselj vajda képeit Szabadka középületeiről, melyeket a tavaly decemberi választások idején raktak ki.

A szerb nacionalista pártok minden eszközzel igyekeznek megfélemlíteni a magyarokat és a horvátokat. Seselj vajda június utolsó vasárnapján Szabadkán, a Munkásegyetem előtti téren vagy negyven állig felfegyverzett testőrrel szemlét tartott, s több mint százötven szimpatizáns csatlakozott hozzájuk. Üvöltözve, szerb nacionalista dalokat énekelve, csetnik, illetve halálfejes zászlókkal, Seselj-arc képekkel „nagygyűlést” tartottak, majd hangoskodva grasszáltak Szabadka utcáin.

Azután a környékbeli falvakat keresték fel, sajátos csetnik pszichoterrort alkalmazva a horvát és a magyar lakosok ellen. A máskor oly éber rendőrség, az autósokat és gyalogosokat oly előszeretettel zaklató milicisták pedig nem voltak sehol.

A csetnikek másnap – június 29-én, hétfőn – a Szabadkához közeli, magyarok és szerbek által vegyesen lakott Bajmokon is porondra léptek.

Csetnik pszichoterror

– A Szent Vid-napi megemlékezéssorozat keretében Bajmokon – mondta Kudlik Gábor, a VMDK szabadkai szervezetének alelnöke – a községi végrehajtó bizottság képviselőjében részt vettem az épülő pravoszláv templom alapkövetételén. Az ünnepség alatt a vendégeket több alkalommal is provokálták. Én is türtőztettem magam, egy szót sem szóltam. Egyszer csak a tömegből egy csetnik jelvényt viselő személy ököllal rám támadt és leütött.

Kudlik Gábor eszméletét veszítve a földre zuhant. A szabadkai kórházban részesítették elsősegélyben.

– A tettes személyesen nem ismerhetett – jegyezte meg –, nyilván megbízták azzal, hogy az ünnepségen zavart keltsen. Akciója minden bizonnyal része a magyarokra gyakorolt újabb nyomásnak, megfélemlítésnek. A szerb szélsőségesek már a parlamentben is nyíltan hangoztatják, hogy legalább százötvenezer magyart kellene menekülésre kényszeríteni Magyarországra, akkor véglegesen meg tudnák törni a bácskai és a bánáti magyarság gerincét. Mint hangoztatják: „nélkülük sokkal könnyebb lenne az élet”.

Az itteni – az ószerbiaiainál sokkal fejlettebb – mezőgazdaság látja el az országot gabonával és egyéb termékekkel. A háború miatt most alig akad üzemanyag a június végén kezdődött aratáshoz. Ráadásul az itt termelt gabona nagy részét elviszi az állam. Jellemző, hogy amikor Magyarokanizsán a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége, a VMDK győzött a választásokon, és felállt a magyar többségű városi képviselő-testület, napokon belül kiűrtették a gabonaszántókat, és vitték a búzát, a lisztet Szerbiába. A szintén magyar többségű Topolyán a helyi, szintén VMDK-s városvezetés legutóbb száz tonna lisztet kért, hogy az üzletekbe is jusson, mert a helyi malom csak akkor adhat, ha az állam engedélyezi. Étolajból ötvenezer litert kértek a lakosság ellátására, de egy litert sem kaptak.

Szerbia ma már éhezik. Májusban a megélhetés költségei 241 százalékkal voltak nagyobbak, mint áprilisban, a fogyasztói kosár pedig 200 százalékkal lett drágább. Az emberek helyzete tragikusan kilátástalanná vált, a kórházak már a parasztoktól koldulnak élelmet, a legalapvetőbb gyógyszerek, fájdalomcsillapítók hiánycikkek. A nyugdíjasok tíz-tizenöt márkányi összegnek megfelelő, sokmillió címletű dinárral próbálják naponta elkerülni az éhhalált. Az országban a forint és a német márka vált igazi, fekete piaci fizetőeszközzé június utolsó harmadában. Ezer forintért 15-16 millió dinárt

adtak, ami félhavi fizetésnek felel meg. S mit lehetett érte kapni? Harminc-harminckét kilogramm krumplit vagy kettő és fél kiló disznóhúst, vagy tizenkét kiló paradicsomot, vagy tizenöt üveg sört. Ekkora összegből kell két hétig megélniük a családoknak, hiszen legtöbbször már csak a férfinak vagy az asszonynak van munkája.

Ez ideig huszonötezer magyar vetett kézbe vándorbotot, s menekült át az anyaországba, Nyugat-Európába, de sokan meg sem álltak a tengerentúlig, Ausztráliáig. A gyárakban, intézményekben soron kívül kapnak munkát az elüldözött magyarok helyébe a Boszniából és Horvátországból idemenekült szerbek, akik előnyben vannak a segélyek és a lakások kiosztásánál is. A munkanélküli nemzetiségieket nem veszik fel munkahelyekre. A lélektani hadviselés az utóbbi időben felerősödött.

Behívás bosszúból

Több ezer – jobbára fiatal – magyar férfit érint a katonai hatóságok által júniusban indított akció, amely újabb menekülési hullámot válthat ki a magyarság körében. Az ügy jó ismerője dr. Józsa László szabadkai ügyvéd.

– Kollégáktól tudom – kezdte a fiatal, zömök, bajuszos férfi –, hogy azokkal a személyekkel szemben, akik korábban visszautasították a katonai behívót, és nem vultak be, az elsőfokú eljárást és fellebbezést követően megérkeztek, illetve napjainkban érkeznek meg a másodfokú jogerős ítéletek. Ezek rendre súlyosbítják a feltételeket – általában 3-6 hónapos – börtönbüntetések, és azokat letöltendőnek mondják ki. A szerb sajtóban publikált tények szerint ezek az intézkedések kizárólag a vajdasági magyarság ellen irányulnak, hiszen a kétmillió kosovói albánság egyáltalán nem engedi a fiait rendes katonai szolgálatra, sőt, ott a tartalékosokat sem mozgósítják a szerb hatóságok. A muzulmánok lakta Szandzsákban sem indítottak – Koszovóhoz hasonlóan – egyetlen bírósági eljárást sem a katonai szolgálatot visszautasítók ellen.

– *A katonai vezérkar hivatalos magyarázata erre, hogy nincsen megfelelő apparátusuk a nagyszámú ügy feldolgozására...*

– A magyarok elleni eljárás egyszerűen politikai kérdés. Egyetlen belgrádi ügyvéd kollégám sem tud ugyanis arról, hogy a magyarokon kívül más, nem szerb nemzeti-ségű ellen büntetőeljárást kezdeményeztek volna a katonai szolgálat megtagadása miatt. Ez igen veszélyes, hiszen az a fiatal, akinek most a büntetését le kell töltenie – számuk akár több ezer is lehet –, nem látva más kiutat, megindul a zöldhatárnak, és elhagyja a Délvidéket, a szülőföldjét. Minden bizonnyal ez a szándékuk az akció kiöltőinek.

Így kapta kézhez az ítéletet Laczkó Illés, a százhusz esztendő múltára visszatekin-tő szabadkai Népkör ügyvezető igazgatója, a messze földön ismert koreográfus. Hónapokkal ezelőtt tartalékosként tagadta meg a behívóparancsot, akkor három hónap felfüggesztett elzárást kapott. Az ügyész fellebbezése után ezt most le kell töltenie, és július 12-re „meghívót” kapott a belgrádi katonai börtönbe. A harmincas éveiben

járó koreográfusnak két kisgyermek van, tíz-, illetve tizenkét évesek, a felesége pedig hetedik hónapos várandós a harmadikkal. Elítélői minden bizonnyal azt is jócskán figyelembe vették büntetése súlyosbításakor, hogy a Népkörben több mint száz magyar táncos marad oktató nélkül, s a patinás intézmény is hónapokra gazdátlan lesz. A Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség és a VMDK tartományi elnöksége élesen tiltakozott az elítélése ellen. Egyébként Kis-Jugoszláviában a szerb sajtóban megjelent becslések szerint a háború kezdete óta csaknem félmillió fiatalember, hadköteles tagadta meg a behívóparancsot.

A magyarság elleni lélektani terror a háború szerves részévé vált. Mindezt jól bizonyítja a Szabadkától húsz-egynéhány kilométerre fekvő Csantavéren élő, huszonhét éves fiatalember, Forgó Lóránt esete is. Meghurcolásáról és megaláztatásáról éppen egy esztendeje számoltunk be, de vesszőfutása azóta is folytatódott.

Lóránt pár éve leszolgálta a katonaidőt, s 1991 nyarán tartalékos katonaként letöltött negyvenhárom napot. Azt hitte, nyugton hagyják, szerencséire nem ölt embert. Elhatározta, hogy többet nem fog fegyvert, s nem akar sem a Drávaszögben, sem másutt harcolni. Egy hónap múlva újra megkapta a behívót. A belgrádi katonai bíróság hat hónapi feltételes szabadságvesztésre ítélte Lórántot, egy évre felfüggesztve. Csak az ország elhagyását rótták fel neki, a bátyja keresztapának hívta meg Magyarországra. Az ítélete egyébként enyhe volt, mert a katonai törvények hasonló esetben egy-tíz évet szózhattak volna rá.

Egy eltűnt útlevél

Mi történt Lóránttal az után, hogy az ítélet kihirdetésekor szabadon bocsátották? Csantavéren az otthonában kerestük fel, s kérdéseinkre a százkilencven centiméter körüli, nyúlánk, sötét hajú fiatalember szobája heverőjén összeroskadtan ült, szinte csak maga elé beszélve reményvesztetten szólt: – Nem tudok rá válaszolni, mert sehogy sem alakult. A katonai bíróság ítélete után több helyütt munkát kerestem, de sehol sem vettek fel, vagy nem mertek a főnökök felvenni, amikor meghallották a nevemet. Vendéglátó-ipari szakiskolát végeztem, bárhol szívesen pincérkedtem volna, hogy tudjak egy kis pénzt keresni.

– *A katonaság nem zaklatott újra?*

– A feltételes ítélet letelte előtt, februárban megint kaptam behívót, azzal az ürüggyel, hogy a nálam lévő egyenruhám és a felszerelést vigyem be ellenőrzésre. Nem jelentkeztem, mert többektől hallottam, hogy ez csak ürügy. Az embereket nyomban beöltöztetik, és kidobják a frontra. Április 22-én végre lejárt az egyéves felfüggesztett büntetés. Megpróbáltam visszaszerezni az útleveletem, amikor ugyanis letartóztattak, azt elvették a belgrádi katonai bíróságon. A szabadkai katonai ügyosztály azt üzenté, hogy vigyem be a katonakönyvemet, és megkapom az útlevelet.

– *Miért kell a passzport?*

– Több mint egy éve tétlenül itthon vagyok, szeretnék dolgozni, hogy segítsek a beteg anyámon és a munkanélküli segélyen tengődő apámon. Munkát vállalnék Magyarországon, s hetente hazajárnék. Dolgozni itt nem lehet, nagy a munkanélküliség, s engem – mint már mondtam – a nevem miatt nem vesznek fel. Egyszóval, az útlevelemet nem találják, vagyis inkább nem akarják megtalálni. Most azzal jöttem, meg hirdetem kell a hivatalos közlönyben, hogy elveszett. S csak az után, egy idő múlva lehet újat kérni. De nem is ez a borzasztó...

– *Hanem?*

– Valaki bejelentette, hogy kihúzták a községtáblát, és a betonhoz vágták, de ez nem volt igaz. A helyi milícia nyomban razziát rendezett, és kihívta a szabadkai rohamrendőrséget. Hat legényt bevitték a milíciára, és közben körbezárták a diszkót is. Erre vagy negyven falubeli fiatal a rendőrség előtt követelte társai elengedését. Szemtanúja voltam az esetnek. A fiúkat kiengedték, de engem Bursacs Szlavko rendőrpáncsnok meglátott, s azt mondta: Forgót kihallgatjuk! Őt milicista fogott körbe, s rögtön faggattak: mi volt itt. Mondtam: semmi. De igen, magyarul énekeltek a fiúk – mondta. Ez volt a razzia oka.

Egy esztendeje, amikor a Forgó-portán jártunk, a családi házhoz odatoldva már magasodtak a Lórántnak szánt otthon egyemeletes falai. Az udvaron odakészítve az építőanyag, ennek most hűlt helye. Az édesapától, Forgó Pétertől, az öszes, a fiához hasonlóan magas, csaknem hatvanéves férfitől kérdezem.

Már „kinézik” a házakat

– *Miért áll az építkezés?*

– Az elmúlt hónapokban eladogattam az építőanyagot – mondta keserűen –, a szarufákat, a padlódeszkát, a betonvasat, az ajtókat, ablakokat, a bojlert, amit lehetett. Egyszerűen azért, hogy ne éhezünk, legalább kenyérre legyen, meg a legszükségesebb ennivalóra. Júniusban 22 millió dinár munkanélküli segélyt kaptam, ez a feketepiacon 1200 forintot ér, a feleségem nyugdíja pedig 1300-at. Így hárman, mivel Lórántnak nincsen munkája, összesen két és fél ezer forintnak megfelelő dinárból élünk. Már előre rettegek a téltől, az idén ugyanis már nem volt pénzünk tüzelőre, rengeteget fagyoskodtunk. A feleségemet meg kellene műteni, de nincs rá pénzünk. Érdeklődtünk, de amikor meghallották a nevét... A szabadkai kórházban egyébként a befekvő betegeknek maguknak kell gondoskodniuk a napi háromszori étkezéstől, az ágyneműről, a műtét előtt meg kell venniük az érzéstelenítőt, a gyógyszert, a kötszert. Fertőtlenítőszer nincsen, a kórtermekben egerek meg patkányok futkároznak, éjszaka meg fölmásznak a betegekre is. A feleségem azt mondta, inkább meghal, de nem engedi magát ott megműteni. Ráadásul a magyar orvosokat kiebrudalták, a személyzet már boszniai és horvátországi szerb menekült, akik egy szót sem tudnak magyarul...

– Csak legalább útlevelem lenne... – szólt közbe halkán Lóránt –, hogy odaát dolgozni tudnék, és valamicske pénzt hozni haza...

– Lórántnak járna segély a törvények szerint, mert tartalékos katonaként szolgált a fronton – fűzte hozzá Forgó Péter, az édesapa. – De nem adnak neki. Azt üvöltözték rá a szerb tisztek, hogy hazaáruló, amiért kétszer nem vette át a behívót. Eddig már 42 vajdasági magyar fiatal halt meg a háborúban értelmetlenül. A környékbeli falvakban a csetnikek már értékelik fel a magyarok házait – pedig még benne laknak – nyolc-tízezer német márkára, s azt akarják, hogy meneküljünk el innen mi is. Lórántot meg a többi magyar fiataalt, akik megtagadták a katonai szolgálatot, egyszerűen menekülésre akarják kényszeríteni. Menjenek át a zöldhatáron, s akkor ide többet vissza nem jöhetnek.

* * *

Utóirat. Csantavéri látogatásunk óta kaptuk a hírt. Forgó Lóránt a visszakért útlevél helyett június 30-án újra katonai behívót kapott július első napjára. Lóránt a páncsnak nem tett eleget, azóta ismét bujdosik.

Magyar Nemzet, 1993. július 17.

Csantavér határában – kellett a fa a koporsóknak...

„Nektek, magyaroknak csak a két szemeteket hagyjuk meg...”

Élet egy csetnik faluban

Nincs még egy olyan nyakas, konok magyarok által lakott település a Bácskában, mint a majd tízezer lakosú Csantavér. Alig negyven kilométerre fekszik a magyar határtól, Szabadka alatt, lakóit ma sem tudták megtörni. Hiába igyekeztek már az 1920-as évek elején szerb telepes falvakkal bekeríteni, kolonizálni, a terv nem sikerült. Az itt élő katolikus magyarok nemhogy beadták volna a derekukat, hanem „csak azért is” megmutatták az erejüket. A húszas évek végén a falu közepén nem akármilyen új templom építésébe fogtak közadakozásból. A római Szent Péter-bazilikához hasonló istenházát emeltek három kupolával, falait hófehérre meszelték. Az épület uralja a környéket, a faluhoz közeledve kilométerekről látható. Egyik oltárát a Csantavéren 1892-ben született helybéli tanító adományozta, Matuska Szilveszter, akinek – mint minden iskolás gyerek tudja – egy különösen nevezetes esemény fűződik a nevéhez. Néhány év múlva, 1931 szeptemberében ő robbantotta fel a biatorbágyi vasúti völgyhidat. A merényletnek 22 halálos áldozata volt. Matuska 1945-ben eltűnt, utoljára a szülőfalujában látták.

Verébék története

Csantavérhez annak idején szinte hozzáragasztották az egyik telepes falut, Dusanovót – Dusánfálvát –, amelyet a középkori híres szerb cárról neveztek el. 1922-ben az újonnan alakult délszláv királyság kolonisták tízezreit irányította a magyarlakta vidékre a kisajátított magyar birtokokra. Telket kaptak, kedvezményes kölcsönöket, iskolákat létesítettek számukra. De Csantavér magyar népe nem hagyta magát. A környékre 1941-ben bukovinai székelőket is telepítettek, és 1944 őszi menekülésükig Dusanovót Istenvára elnevezéssel illették. Dusanovo, a hajdani tisztán szerb falu lakossága azóta ugyan nem fogyatkozott meg – a magyarok nem üldöztek el senkit, hogyan is tudták volna megtenni –, de Csantavéren a titói politika, akaratán kívül, véletlenül a magyarságnak kedvezett. Sorra számolták fel a község környező tanyavilágát, és a magyarok lassan beszállingóztak Dusanovóba. Mára a hajdani szerb kolónia lakossága mintegy hatvan százalékban magyar többségűvé vált. Egyes szerb szélsőségeseknek nem tetszik a magyarság szaporodása. Különösen az utóbbi években jó néhányan közülük azon mesterkednek, miként lehetne Dusanovóból elüldözni a magyarokat.

Persze, dühük levezetéséhez célpont is kell, amit hamarosan meg is találtak a harmincas éveinek elején járó, magas, erős testalkatú, határozott Veréb László személyében. Minden eszközzel igyekeztek kisebbiteni, összetörni, de ő közben egyre inkább „megnőtt”, kitartása jelképpé vált Csantavér és környéke magyarságának. Az egyik közeli tanyáról költözött be évekkel ezelőtt a családjával, miután emeletes házat épített. A porta első részét fűvesítette, díszcserjékkel ültette be, hátul gazdasági udvar, gondosan művelt veteményes, gyümölcsös.

A telepes faluban szemmel láthatóan feltűnést keltett a magyar rendszámú kocsija, ezért az udvarra parkoltunk, a ház takarásában.

– Nincs szükség arra – jegyezte meg nyomban Veréb László –, hogy a ház előtt valamelyik csetnik féltéglát vágjon a szélvédőbe...

A földszinti nappaliban telepedtünk le. Ízléses bútor, a polcokon magyar könyvek, lexikonok sorai. A lakás hangulata tisztaságáról tanúskodik.

– Ma már mindegyre nem telne – fordult felém a házigazda –, a régi Jugoszláviában valóban jól éltünk a nyugati kölcsönökből. Hazudik az, aki ma ezt letagadja. Nemcsak a szerbek, hanem a nemzetiségek is, köztük a magyarság. Az már más kérdés, hogy ezért igyekeztek a gerincünket megropogtatni. S ez utóbbihoz mindig akadnak segítségül itteni magyar politikusok, művészek, ahogyan hívtuk őket: janicsárok.

– A szabadkai Pionírban – vette át a szót a feleség, Ilona –, népszerű nevén a csokoládégyárban dolgozunk, már amikor. A férjem mechanikus, jómagam vegyésztechnikus munkakörben. Legutóbb egy hét munka után két hónap kényszer szabadságra küldtek bennünket százakkal együtt, aztán két hetet dolgoztunk, s megint szabadság. Talán kétezer forintot érő fizetést kapunk dinárban, ami egy hét múlva lehet, hogy a felét sem éri. Korábban az egyik legfontosabb nyersanyagot Szlovéniából kaptuk, most semmi sem érkezik onnan. A háború, az ország fölbomlása óta nem is szomszédos, hanem második ország lett tőlünk. Igazi külföld. Az embergőz teljesen megszüntette a gyár nyugati piacait, de még a magyarországit is. Nem is olyan régen még sok száz tonna cukorkát szállítottunk a Skála Coopnak, most meg semmit.

Hagyjad, anyukám – szólt közbe a férj, miközben házi készítésű szörpöt töltött a poharakba –, az a lényeg, hogy eddig megúsztuk a háborút, és mindannyian egészségesek vagyunk. A hűtőládában még van tartalék, s a kert is jól terem, magunk sütjük a kenyeret, állatokat tartunk, valahogyan majd csak átvészeli a nehéz idők. Eddig hat pozitívum, vagyis behívóparancsra nem tettem eleget, de hozhatják akár a tizediket is. Ez a mi szülőföldünk, ez a mi portánk, innen engem el nem visznek, el nem üldöznek. Akármit üvöltöznek rám a dusanovói csetnikek meg ezek a vad szélsőségesek. A gyermekeinket, Brigittát és Szabolcsot itt akarom felnevelni, nem másutt.

Veréb László elhallgatott, aztán újra felém fordult, és elgondolkozva megjegyezte:

– Itt élünk a szerbekkel évtizedek óta, köztük is vannak józanul gondolkodó emberek. A csokoládégyár vezérigazgatója, Lazar Miklosevics nemcsak engem, hanem jó

néhány társamat megmentette. Miklosevics a többi gyár- meg intézményigazgatóval ukázbába kapta: azon dolgozóit, akik nem tesznek eleget a katonai behívónak, azonnal ki kell rúgnia az állásából. A vezérigazgató ezt nem hajtotta végre, hanem egy utasítással kitiltotta a katonai rendőrséget a csokoládégyár területéről. A katonai ügyosztály két gyári emberét is megfenyegette, ha lépni akarnának, ők is pillanatokon belül a kapun kívül találják magukat.

Behívók sora

Csantavér férfilakossága kezdettől makacsul ellenállt az erőszakos mozgósításnak, az egész Délvidéken a hatóságok itt könyvelhették el a legkeservesebb kudarcokat. Rendszeresen előfordult, hogy a több száz kiosztott behívóparancsra csak néhányan jelentek meg. Napokig együttérzően és elégtétellel villant össze a falubeliek szeme az utcán, kocsmában, amikor meghallották Jocának, a helyi milícia tagjának az esetét. Amikor berúgta az egyik porta kapuját kezében behívót lobogtatva, lapáttal vágta képen a frontra szánt magyar tartalékos katonát.

– A futárok már koromsötétben is megtalálnák a házamat – folytatta Veréb László –, de bejönni nem mernek. Csak a postaládába dobják be a behívót.

– Miért?

– Az egyikkel összeszólalkoztam, s azóta a többi is fél. Már nem tudom, hányadik behívómat hozták, amikor az egyik futár – egy szerb nemzetiségű – szabályosan betolakodott a házamba, és sértegetni kezdett. Üvöltözött, hogy miért nem akarok elmenni a frontra harcolni. Mondtam neki, hogy szerb hódító érdekeikért nem akarok megdöglenni, sem embert ölni. Erre ő a fogát csikorgatva ordította: Nektek, magyaroknak csak a két szemeteket hagyjuk meg, hogy legyen mivel sírnotok, amikor erről az ősi szerb földről eltakarodtok! Hogyan? Erre fölkaptam egy lapátot... Azóta kerül a házamat, s ha messziről meglát az utcán, elsomfordál.

Lászlót azóta személyesen nem mozgósítják. A behívókat a postaládájába dobják. Letépi az egyik részét, amit neki kellene átvennie, és helyette aláírja. Az egyikén így: „Ne otvaraju kapiju”, vagyis: „Nem nyitják ki a kaput.”

A dusanovói szélsőségesek számára Veréb László akkor lett igazán vörös posztó, amikor decemberben a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége színeiben jelöltséget vállalt a választásokon. A faluban a Szerb Radikális Pártnak negyvenkét tagja van, ők a hangadók, s összejátszanak a magukat függetlennek kikiáltó szocialistákkal. Akad köztük horvát nemzetiségű is, akinek a fiai nyíltan a csetnikek közé álltak.

László a választások előtti napokban kerékpárra ült, kormányára ráakasztotta a VMDK címerével, piros-fehér-zöld színekkel díszített reklámszatyrot, megtöltve ajánlócédulákkal. Sorra felkereste a szerb házak közé ékelte magyar portákat. Egyik szerb portánál elébe álltak, és ráüvöltöttek:

– Takarodj Magyarországra, Gönczhöz meg Antallhoz!

– Szívesen felkeresném őket – válaszolt higgadtan szerbül László –, de nekem ez a szülőföldem.

Ezután még hadonásztak rá, aztán elengedték. Így szedett össze majd kétszáz ajánlócédulát a választásokra. Az első fordulóban kétszázötven szavazatot kapott, egy hiányzott a győzelemhez. A felesége például azért nem szavazhatott, mert nem vették fel a névjegyzékbe. Az édesanyja pedig a közeli tanyáról nem merete felkeresni a szavazófülkét, s folyton azt hajtogatta:

– Fiam, nagyon féltetek. Ezek megölnék. Úgy járunk, mint 1944-ben, amikor itt, a környéken is százával gyilkolták a magyarokat. Tito partizánjai.

A figyelő nem figyel

A szavazatszedő bizottságba beültek a csetnikek és a szocialisták, több tucat magyar szavazólapot elsikkasztottak, és helyettük a fülkében meg nem jelent szerbekét dobták az urnákba. Kihasztnálták azt is, hogy a választásra érkezett magyar nemzetiségű megfigyelőt sikerült leitatniuk. Egyébként a szavazás előtti napokban a falubeli csetnikek bezörgettek a magyar házakhoz, vagy az utcán félemlítették meg a férfiakat, asszonyokat.

– Ha Verébre mertek szavazni, jön Seselj vajda, és elvágja a nyakatokat – mondták. Volt, akit a kerékpárjáról rángattak le a szavazás napján az utcára kivonuló csetnikek, és visszafordulásra kényszerítették, hogy ne adja le voksát. Nem maradt ki a fenyegetésből Veréb László sem. A ház előtti kertben volt a feleségével, amikor valaki jött a kapuhoz. Bemutatkozott, hogy ő csetnik, de a nevét nem mondta. Mielőtt válaszoltak volna, rögtön hozzátette, s mutatta: „Ha szavazni mész, elvágjuk a nyakadat.”

– Nem ijedtem meg – jegyezte meg Veréb László –, de úgy gondoltam, ezt jelenteni kell a VMDK-nak. Elmentem Forgó Józsefhez, a helyi elnökhöz, majd beutaztunk Szabadkára, a 7 Nap szerkesztőségébe, Dudás Károlyhoz, és felkértük Kasza József községi (járási) polgármestert is. Ez utóbbi azonnal fogadott, és fölhívta Jerinkics rendőrfőnököt a belügyi titkárságon. Átmentünk hozzá, másfél órát puhított, várokoztatott bennünket, mint bármokat az üres vályú előtt. Aztán látszólag szívélyesen fogadott, kávéval kínált, de nem fogadtuk el. Előadtam az életveszélyes fenyegetést, és azt is, hogy ki tette. Telefonált egy nyomozónak, majd azt mondta, ő foglalkozik az ügygel. Átmentünk hozzá, benyitottunk a szobába, ahol egy titkárnő gépelt, egy rendőr szerb neveket és fegyverszámokat diktált neki. Voltam katona, tudom, ez mit jelent. Vagy tíz név után a rendőr észbe kapott, ránk üvöltött, hogy menjünk ki a folyosóra várakozni. Bizonyára olyat hallottunk meg, amit egy magyarnak nem lett volna szabad. Megint másfél órát várokoztattak, aztán elmondhattam az esetemet.

– Nem olyan nagy dolog ez – jegyezte meg a nyomozó.

– Tudja mit – válaszoltam –, ha a maga nyakáról volna szó, én is így nyilatkoznék...

Ezért rögtön elmegyek az EBEÉ (Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet) Szabadkán állomásozó megfigyelőihez jelentést tenni.

László kísértője Sepsey Csaba egyetemi tanár, parlamenti képviselő volt, és egy japán megfigyelő fogadta őket. Az udvariassági társalgáskor kiderült, hogy Belgrádban végezte az egyetemet, és a szerb nép csodálója. Parolázott, névjegyet adott, de amikor Veréb László elmondta az esetet, a noteszába semmit sem jegyzett, tollával a homlokát kopogtatta. Az arca olyan kifejezéstelen volt, mint az üveg.

– Írt valamit, uram? – kérdezte meg végül László.

– Nem. Jegyeztem a fejemben. Ha valami gondja lesz, szóljon – mutatott a névjegykártyájára.

– Ha elvágják a nyakam – válaszoltam szintén rezzenéstelen arccal –, egy utolsót hörgök önnek a telefonba, amikor kifújom a lelkem...

A képviselővel sarkon fordultak, és otthagyták az üvegarcú japánt.

Újabb támadás

Lászlónak egy ideig nyugta volt a hatóságoktól. A postaládájába ugyan került egy-egy behívóparancs, de egynek sem tett eleget.

Azt a kora tavaszi estét azonban soha nem fogja a Veréb család elfelejteni. Kint már besötétedett, a függönyök behúzva, az ebédlőben nézték a televíziót, a magyar Híradót. Egyszer csak üvöltözésre riadnak fel.

– Dosli su csetnici! (Jönnek a csetnikek!)

– Koljemo Magyare! (Öljük a magyarokat!)

László az első pillanatok rémülete után a függönyhöz ugrott, és kilesett. Két alakot látott a hóban a kapu előtt. Újabb kiáltozást hallott.

– Bacicsemo! bombu na tvoju kutyu! (Bombát dobunk a házadra!)

Kint a ház falán puffanások hallatszóttak. László felesége nyomban felkapta az alig két éves, ijedten felsíró Szabolcsot. A ház legvédehetőbb részébe, az emeletre felvezető lépcső alá rohant, magával rángatva a zokogó tízéves Brigittát is. Kint pedig egyre dobogott a fal, és László tehetetlenségben várta a robbanást. Eszébe villant, hasonló történt a szerémségi Herkócán, ahol belöttek a helyi VMDK-vezető ablakán. Vagy mint drávaszögi barátai mesélték, hogy ott az ablaküvegen át féltéglára kötözött papíron hajították a lakásba az üzenetet: „Holnap költözzenek, különben halál vár rájuk.”

László fölrohant az emeleti teraszra körülnézni: hátul az udvarban senki, elől pedig két alak. Nyomban felismerte mindkettőt: az egyik a Szabadka–Csantavér autóbuszjáraton volt sofőr, a másik munkás a közeli Nagyfényn, az agrárkombinátban. Vissza a földszintre, a kamrában felkapott egy törött ásónyelet. Kirontott a házból, rájuk ordított.

– Mars! Csetnik banda!

A két támadó nyomban menekülésre fogta a dolgot. László sem volt rest. Az egyiket utolérte, és feléje sújtott a törött ásonyéllel. A másik először ijedtében belerohant a tujába, aztán a rózsabokorba. Végre megtalálta a kaput, aztán az árokba zuhant a hóba. László közben a másikat kergette vagy száz métert az autóbusz fordulójáig, amikor az visszakiabált:

– Udario si Srbina! (Megütöttél egy szerbet!)

Az előző támadó közben eloldalgott. László visszament a házba megnyugtatni a gyerekeket, Ilona asszonyt. Bútorral eltorlaszolta a bejárati ajtót. A törött ásonyéllel „felfegyverkezve” visszament az emeleti teraszra figyelni.

– Nincs más utam – ez járt a fejében – mint megvédeni a családomat, a portámat. Az öcsémet a tanyán nem tudom értesíteni, jöjjön segítségül, nem hagyhatom magukra a gyerekeket és Ilonát.

Különös békítetés

Egyszer csak, talán fél kilométerre, a szerb kocsmánál beindítottak egy személyautót. Akkora gázzal jött a Veréb-porta felé, mintha egy részeg vezetné. Kisvártatva egy Lada fékezett csikorogva a ház közelében.

– Lesz, ami lesz – gondolta László –, vagy én, vagy ők.

Elszánta magát: aki betör a házába, annak vége, nincs más választása.

Imbolygó alak szállt ki az autóból, mutogatott a ház felé, aztán visszaült. Újra csend lett.

László jó ideig még várakozott a teraszon, aztán lejött a családot bátorítani. Aznap éjjel úgy aludt, mint a nyúl, aztán a következő napokon is. Folyton az járt a fejében: mikor ismétlődik meg újra a csetnikek „hőstette”?

– Másnap a szomszédok mondták: mindent hallottunk. Gyorsan eltorlaszoltuk az ajtókat. Na – jegyeztem meg nekik –, gyönyörűek vagytok. Jól összetartunk mi, bácskai magyarok...

Hetek múlva László azon az autóbuszon utazott be Szabadkára, amelyiket az egyik „hős” csetnik vezetett. Előre köszönt neki, de László nem fogadta. A leghivatalosabb formában, szerbül kérte tőle a menetjegyet.

A másik támadó pedig éppen a beszélgetésünk előtti napon köszönt Lászlónak és édesanyjának a porta előtt jó hangosan, magyarul: Jó reggelt! Egyébként magyarországi asszony a felesége, hasonlóan, mint annak a futárnak is, aki az egyik behívót hozta, és László lapáttal kergette meg.

– Ezekkel a szerbekkel van a legtöbb baj – jegyezte meg László –, szorgos magyar feleséget hoztak maguknak. Aztán ilyen csetnik akciókkal akarják bizonygatni, hogy ők nem hazaáruló szerbek. A legtöbbjük a szélsőséges radikális párt tagja...

– Mi történt a csetnikek támadása után?

– Másnap a testvérem bejött a tanyáról, s a hóban követtük a támadók nyomait.

Mindkettőnek a házáig mentünk. Kívülről farkasszemet néztünk a bentről leselkedőkkel, aztán hazaballagtunk.

– A rendőrség nem avatkozott az ügybe?

– Egyszer csak – akkor már az ötödik behívót sem vettem át – megállt előttünk egy rendőrautó szirénázva, percekig vijjogott, aztán kikapcsolták. Mondom Ilonának: jöttek értem. Eléjük megyek, mert még képesek betörni a bejárati ajtót. Nyitom az ajtót, belépnek, kezdik a cipőjüket levetni – no, gondolom, ilyet sem láttam még ennél a hatóságnál –, Bursacs Szlavko, a rendőrpáncsnok és István József, a nyomozó. Mindketten barátságosan mosolyognak. Azzal kezdik: civilben vagyunk, nem a csetnik rendőrségtől jöttünk. Kaptak ugyanis egy átiratot a belügyi titkárságról a házban történekről: Nem kellett volna jelentenem – mondták – az EBEÉ-megfigyelőknek. De igen, ha úgy találnak, hogy a nyakam el van vágva, tudják: nem öngyilkos lettem, hanem a csetnikek tették.

Mikor ezt tisztázták, László kávéval kínálta őket. Feltűnő volt számára, hogy a társalgást magyarul kezdte a két rendőr. A szerb parancsnok is – a felesége magyar – igyekezett magyarul társalogni, bár törte a nyelvet. Amikor elmentek, még akkor is nehezményezték, hogy miért kellett jelenteni az esetet a megfigyelőknek.

Veréb Lászlót azóta újabb katonai behívóval „tisztelték” meg – ismét nem tett neki eleget.

Magyar Nemzet, 1993. augusztus 28.

Eszék alatt visszatérő horvát menekültek - az úton taposóaknak

A reménytelenség karácsonya

Életeket mentenek a magyar csomagok

Egyszerűen félelmetes belegondolni abba, hogy Szabadkán és szerte a Délvidéken nosztalgiával gondolnak vissza az egy évvel ezelőtti karácsonyra. Pedig már akkor is követhetetlen volt a pénzromlás, minimális volt a lakások fűtése, alig lehetett üzemanyagot kapni, alapvető gyógyszerek tucatjai számítottak hiánycikknek, és az üzletekben alig volt áru. Azóta – mint mondták – a helyzet csak rosszabbodott, ezek és ezek nyomorognak, tengődnek napról napra, fásultan, beletörődve várják a reménytelenség karácsonyát.

Hetvenmillió dinár négy liter tejért

Szabadkán magyar családokat kerestünk fel, miként élnek, hogyan várják a karácsonyt. A Homok városrészben – szerbül Pescsara –, a magyar határtól talán tíz kilométerre harmadmagával él Kiss Mihály egy öreg családi házban.

– A szabadkai Szever villanymotorgyárban vagyok munkaviszonyban – kezdte Kiss Mihály a szerényen berendezett szobában –, de az idén jó, ha összességében két hónapot dolgozhattam. Az embargó óta nem működik az üzem, százakkal együtt kényszerszabadságon vagyok. Jövőre mennék öregségi nyugdíjba, de nem tudom, mi lesz velem. Novemberben ötvenmillió dinár fizetést kaptam, ami akkor nem ért egy német márkát a fekete piacon. Ebből nyomban kifizettem a villanyszámlát – harmincmillió volt –, különben kikapcsolják az áramot. A megmaradt húszmillió dinár három darab kenyérre volt elég...

– Akkor hogyan léteznek?

– Szerencsére a sógorom nálam tárolja a kukoricáját, mert nem tudja hova tenni a házában. A legtöbbször ebből főzünk, hol szemesen, hol megdarálva kásának, puliszkának. Vacsoraként többnyire kukoricát szemeztetünk a konyhában, sötétben, mert spórolni kell a villannyal.

– Ha nem segítene a Vox Humana, az itteni magyar segélyszervezet – szölt közbe Kiss Mihály felesége –, már régen éhen haltunk volna. Ők hoztak már háromszor csomagot, szárazbabbal, cukorral, sóval, vegetával, liszttel. Jómagam is lassan nyugdíjkorba kerülök, de nem tudok már dolgozni, mert a hasamat műtötték. A férjem is könnyített munkán volt az utóbbi időben, mert túlterhelte magát. Régebben pótolta a jövedelmünket, hogy eljártam házakhoz takarítani, de ma már erre sincs lehetőség.

A Kiss család harmadik tagja, a negyvenéves nevelt fiú, Száraz Tibor beteges, segélyt kap az államtól. Novemberben hetvenmillió dinárt kapott, amiből akkor négy liter

tejet tudtak venni. Hetente többször eljár a városba a kukákból összeszedni a kidobált kenyeret, és eladja a parasztoknak sertéshizlálásra. Ha szerencsés napja van, a kapott pénzből telik egy doboz cigarettára. Kissék családi házcskáját az időjárás megrongálta, beázik a fürdőszoba és az egyik szoba, a kémény ledől. Nincs miből venniük palát és téglát, hogy rendbe hozzák. A mennyezetre kartonpapírt szegeztek.

– *Milyen lesz a karácsonyuk?* – fordultam újra a házigazdához.

– Kimegyek a közeli erdőbe, és lopva kivágok egy fenyőfát. Ráaggatjuk a tavalyi szaloncukrot, mert akkor nem ettük meg, gondolván, nem biztos, hogy az idén telik rá. Elénekeljük a Mennyből az angyal-t, és reménykedünk, hogy talán túléljük ezt az egészet.

A háborút hivatalosan nem viselő Kis-Jugoszláviában a középosztály is egyre lejjebb és lejjebb csúszik. Takaros családi házban, a hajdani jólét nyomai között él a Zsáki József utcában a hatvanhét éves nyugdíjas, Csuvik István a feleségével. A ház körül talán harminc négyzetméteres, tenyérnyi kert, amely a nyáron sokat segített a családnak a benne termett zöldségfélékkel. A konyhában ültünk le.

Az élelemért átbiciklizünk

– A Zorka nevű műtrágyagyárban dolgoztam több mint harmincöt évet – mondta elgondolkozva Csuvik István –, és azt reméltem, hogy a nyugdíjból amúgy öregeken éldelegélünk. A háború előtt erre meg is volt a módunk, azóta egyre rosszabb. A nyugdíjam most másfél-két márkát ér, lehet belőle venni talán nyolc liter tejet vagy két-három kenyeret.

– Jómagam egy kis vállalatnál dolgozom – szólt közbe a feleség –, ruhákat varrunk, és ezeket a cég saját üzletében értékesítik. Az októberi munkámért még nem kaptam fizetést, egyébként egy márkát érne átválta. Három gyermekünk már felnőtt, Kelebián és a környéken laknak, így ketten valahogyan létezünk. Mikor milyen az idő, hetente egyszer-kétszer, néha többször is átbiciklizünk Magyarországra a határon – huszonnégy kilométer oda-vissza –, és átviszünk három-három üveg alkoholt értékesíteni. Egy-egy üvegen harminc-harmincöt forintot nyerünk, és amikor összegyűlik egy kis pénz, cukrot, olajat, babot, burgonyát, margarint, sót hozunk. Betöltöttem már a hatvan évet, nem tudunk mást csinálni. A munkahelyemre gyalog járok – nyolc kilométer naponta oda-vissza –, mert a buszjegyet lehetetlen megfizetni. Rámenne a férjem nyugdíja.

– *A karácsony?* – kérdeztük Csuvik Istvánt.

– Már most tudjuk, hogy fenyőfára biztosan nem telik: Két kisebb unokánk van, meg két dédunokánk. Nekik talán tudunk venni egy-egy tábla csokoládét.

Szabadka másik külterületi része a Bajai-szőlők – szerb nevén Bajski vinogradi –, alig nyolc kilométerre a magyar határtól. Közel vagyunk a Halasi úthoz, amely Kelebián át Magyarországra vezet. Valamikor ezen a környéken szőlőültetvények voltak, de mára

jórészt beépítették családi házakkal. Az utcákat nem aszfaltozták le, sárosak, hepehupások, tengelyig ér az elolvadt hó, amelyben nagyhangú libák fürdőznek. Az utcák nem kaptak külön nevet, így sokáig bókásztunk, amíg rátaláltunk a 383-as számú házra. A kocka alakú épülethez ragasztott nyári konyhában éppen reggelizve találtuk a hatvanöt éves háziasszonyt, Firányi Máriát és a kilencvenéves nagymamát. Magyarországi margarint ettek kenyérrel. Firányié – a hetvenéves férj nem volt otthon – huszonnégy éve élnek itt; a közép-bácskai Szenttamásról, a Ferenc-csatorna melletti községből költöztek ide, hogy a lányuk magyar iskolában tanulhasson.

– December 8-án ötvenmillió dinár nyugdíjat kaptunk – kezdte a háziasszony –, és azt mondták, hogy ezután tíznaponként, elosztva adják ki. Alig ért valamit, kénytelenek vagyunk úgy megélni, ahogy tudunk. A határon túlra járunk át a legszükségesebb élelemért biciklivel, mert itt semmit sem lehet kapni, üresek az üzletek. Élelmiszerjegyet adnak, amelyre negyven százalékkal lehet olcsóbban vásárolni – most két liter olajat, egy kiló cukrot meg fél kiló sót –, a férjem ezekért ment el, de előfordult, hogy nem adtak rá semmit. A lányom Magyarországon dolgozik a férjével, a tizen-nyolc éves lányunokám most fejezte be a közgazdasági iskolát Szabadkán. Jaj, lellem, elszabadult itt a világ...

– *Miért?*

– Már rettegünk itt élni. A környéken szinte minden házba betörték. Elviszik az ólaktól a disznókat, a lábasjószágot, a baromfitápot, bemásznak a fürdőszobaablakokon, és kirabolják a hűtőládát, elviszik az emberek legutolsó élelemtartalékát, de még a tüzelőt is. A konyhában kucorgunk, hogy spóroljunk a fűtőanyaggal. Majd csak karácsonykor megyünk fel előre, a nagy szobába, amikor felállítjuk a fát. Van egy félméteres műfenyőnk, rátesszük a díszeket, de alája aligha kerül valami.

Gyógyszerhiány és éhezés

Kalauzunk a nyugdíjas Tóth Károlyné, Matild néni volt, a vajdasági Vox Humana emberbaráti szolgálat aktivistája. Tőle tudtuk meg, hogy csak az elmúlt napokban több mint félezer élelmiszercsomagot osztottak ki a rászorulóknak abból az egy kamionnyi szállítmányból, amely Magyarországról érkezett Szabadkára.

– Sokan nem is gondolják – jegyezte meg egy orvos, aki nevének elhallgatását kérte –, hogy életeket mentenek meg a magyarországi segélyszállítmányok. A gyógyszerhiány miatt az utóbbi időben körzetemben megnőtt a halálozások száma, mert hiányoznak az alapvető antibiotikumok, a szív- és más létfontosságú gyógyszerek. Rendszeresen felkeresem a körzetem iskoláit is, több osztályban a gyerekek kiszédültek a padból az éhség miatt. Azok a tanulók a szerencsések közé tartozónak mondhatják magukat, akik hetek óta egy-egy hajában főtt krumplit hoznak maguknak tízórára.

Magyar Nemzet, 1993. december 21.

A szabadkai újság, a Szabadkai Új Hét Nap, a délvidéki magyarok számára fontos információforrás volt. A lapot a délvidéki magyarok számára fontos információforrás volt. A lapot a délvidéki magyarok számára fontos információforrás volt.

Dudás Károly

A szabadkai újság, a Szabadkai Új Hét Nap, a délvidéki magyarok számára fontos információforrás volt. A lapot a délvidéki magyarok számára fontos információforrás volt. A lapot a délvidéki magyarok számára fontos információforrás volt.

A szabadkai újság, a Szabadkai Új Hét Nap, a délvidéki magyarok számára fontos információforrás volt.

A szabadkai Új Hét Nap

Negyvenhét év folyamatos megjelenés után 1993. augusztus 6-án jelent meg Szabadkán a délvidéki magyarság legjelentősebb képes családi hetilapjának, a *7 Napnak* az utolsó száma. Megszűnésének okai elsősorban anyagi, de korábbi politikai okokban is keresendők. Több hónap után az újság Új Hét Nap címmel indult újra. Erről, valamint az alapozás nehézségeiről kérdeztük Gerlovics Szilvesztert, az Új Hét Nap kiadói igazgatóját, majd Dudás Károly író, a hetilap főszerkesztőjét.

— Az elmúlt majd három esztendő alatt — mondta Gerlovics Szilveszter igazgató — számtalanszor igyekeztünk kibújni a lapalapító, a Vajdasági Képviselőház, vagyis a hatalom szőritéséből. Sokféle eszközzel harcoltunk ellene, késleltettük a megjelenést, sztrájkoltunk, amikor olyan embert akartak a nyakunkba ültetni főszerkesztőnek, akit sem a dolgozói közösségünk, sem az olvasóink, de a vajdasági magyarság sem fogadott el. Így Vlaović Józsefet, az újvidéki televízió hírhedt kommentátorának, Fekete Elvirának férjét, majd a Békéscsabáról áttelepült és egy montenegrói férfinhoz feleségül ment Szávovicsné Kőváry Margitot (a Milosevics-féle szocialista párt tagja), aki később kis-jugoszláviai szövetségi kisebbségügyi miniszterre avanszolt.

— *Ákinek testvére, Kőváry E. Péter a Népszabadság szerkesztőségének békéscsabai tudósítója?*

— Pontosan. Szembeszálltunk a jelöltekkel, illetve rajtuk keresztül a hatalommal. Egy viharos szerkesztőségi értekezleten a matematikatanár végzettségű Szávovicsné végül elismerte, hogy nem ért az újságíráshoz. Azonban mégis alkalmasnak tartja magát a főszerkesztő posztra, mert a bátyja Magyarországon újságíró!

Beleszólás a támogatás ára

— *Aztán sikerült a szerkesztőségnek a saját jelöltjét állítani a főszerkesztői posztra.*

— Csordás Mihály személyében, és két évig az ő irányításával jelentünk meg. Időközben sok minden történt az immár hajdani Jugoszláviában. A virágzó, negyvenegynéhányezer példányban megjelenő lapból 1993 elejére huszonkétezer, augusztus elejére már csak tizenháromezer jutott el az olvasókhoz. Közben májustól az újságírók és a kiadói alkalmazottak nem kaptak fizetést. A háború, a rohanó infláció teljesen tönkretette a lap anyagi helyzetét, a Vajdasági Képviselőház pedig egyre kevesebb összeggel járult hozzá az előállítási költségekhez.

— *Az alapító, a Vajdasági Képviselőház a költségek mekkora hányadát fedezte?*

— Mindössze két-három százalékát — egyébként reklámból ennek a tízszerese jött be a vállalatnak —, de ezért teljesen bele akartak szólni a lap politikai arculatába. Ez azt

jelentette: ha kiszolgáljuk a Milosevics-rendszert, csak akkor kapunk a jövőben anyagi támogatást. Aztán azt tanácsolták, hogy húzzuk össze magunkat, mert háború van, a lap éljen meg, ahogyan tud.. Csökkentsük a terjedelmet, a színes oldalakat hagyjuk el, az újságírók egy részét eresszük szélnek. Ez azt jelentette volna, hogy a délvidéki magyarság egyetlen családi magazinját közlönnyé degradáljuk, amelyet nem vásárolt volna meg senki. Később azt mondták: privatizáljunk, 51. százalék a képviselőházé legyen, vagyis a hatalomé, a többi azé, aki megveszi.

A Határon Túli Magyarok Hivatala „ráérős”

– *Hogyan alakult meg az Új Hét Nap?*

– Aktiváltam az 1992 óta bejegyzett egyszemélyes kft.-met, és kértem a szerbi ai köztársasági tájékoztatási minisztériumot, hogy jegyezzék be rá az új hetilapot, amelynek arcúlatá megegyezik a régi 7 Napéval. A hét észak-bácskai község (a régi magyar járásnak felel meg) – Szabadka, Magyarkanizsa, Zenta, Ada, Óbecse, Kishegy, Bácsopolcs – VMDK-s többségű magyar önkormányzatai vállalták, hogy anyagilag hozzájárulnak a lap fenntartásához. Ekkor kértük, hogy a magyar parlament által a délvidéki magyar sajtónak megszavazott tizenkétfélmillió forintból megkaphassuk a ránk eső részt – közel kétfélmilliót. Erre ígéretet is kaptunk október végén, de a pénzt csak most, január elején utalták át végre. Érthetetlen, hogy miért tartott eddig, amikor tudtommal alig nyolc nap egy banki átutalás. Hiába sürgettük a Határon Túli Magyarok Hivatalát és a többi illetékest. November 5-én indult az Új Hét Nap első száma, s azóta minden egyes számunknak borotvaélen táncolt a megjelenése. Adósságokba vertük magunkat, a szövegszerkesztőket és lézernyomtatót béreltünk. A hirdetési, illetve a lapárbevétel túlnyomó részét felfalja az infláció.

– *Közben évtizedes helyükről is el kellett költözniük...*

– A szabadkai új városháza toronyépületében kaptunk helyet Kasza József polgármester segítségével. Minden berendezésünk ottmaradt – szövegszerkesztők, fotolabor, telefonvonala, fax stb. –, az új szerkesztőség semmit sem kapott meg, ugyanis az a hajdani alapító által létrehozott közvállalat tulajdona. Magyarországról ígéretet kaptunk húsz tonna ofszet rotációs papírra a Kézfogás Alapítványtól, ugyanis Szerbiában csak a többségi nyelvű lapok kapnak nyomópapírt az államtól. Nem értjük, szeptember 16-tól december közepéig miért kellett négy alkalommal szinte azonos szövegű kérelmet beadnunk a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumába, hogy szerezzék meg az ENSZ behozatali engedélyét. A minisztériumban hol nem találták, hol nem tudták, hogy kinél van az újabb és újabb kérelmünk. Négy hónap alatt sikerült elintéznünk, így december közepére kaptuk meg a számunkra életmentő rotációs papírt. Teljesen kedvünket vette ez a bürokratikus, körülményeskedő hivatali stílus. A háborús Szerbiában gyakran elég egy telefon, hogy másnapra elintéződjön egy hasonló súlyú ügy.

Újságjainkat sorra eltiporta a szerb hatalom

– Sajnos – kapcsolódott a beszélgetésbe Dudás Károly író, az Új Hét Nap főszerkesztője –, úgy látjuk, hogy a magyar kormánynak, a lehetséges támogatónak nem igazán szívügye a délvidéki magyar sajtó fennmaradása. Mindennél fontosabb lenne létrehozni egy vajdasági/délvidéki magyar sajtó- és kiadóházat Szabadkán, egy saját nyomdával. Annál is inkább, mert az újvidéki Fórum Lap- és Könyvkiadót mára teljesen elnyelte a hatalom. A szabadkai sajtóházhoz kapcsolódna a Magyarkanizsán bejegyzett magyar könyvkiadó, a Knesa (a város régi magyar neve). Így a magyar sajtó- és könyvkiadás központja végre magyarul területe lenne. Az Új Hét Nap igen nehéz körülmények között indult, amikor újságjainkat sorra tiporja el a kisebbségellenes, magyarellenés – másságellenes – szerb hatalom. De nem adjuk, ami a miénk. Mint ahogy nem adtuk tatárnak, töröknek és más mihaszna jövevénynek. Sem a szülőföldet, amely az ősök jussán, a magyarság által teremtett itteni értékek, a szülői ház, temetőkertjeink meg templomtornyaink, a tanyahelyek, a barázdás hátú termőföldek, nyárfasoraink és akácligeteink okán megillet minket. Nem adjuk a szellemünkkel, a két dolgos kezünkkel teremtett kishazát, sem az iskoláinkat, a színházunkat – nem az „etnikailag tisztát”, te zavaros elméjű hatalom, hanem az anyanyelvűt! –, a falvaink-városaink becsületes nevét, az ékezeteket nagyanyáink és nagyapáink fejfáján, s majd a miénken. A nyelvünket sem, amelyet durva balkáni kézzel a legszívesebben kitépnének.

– Világítótoronynak akarunk odaszegődni a délvidéki magyarság egyre nyomasztóbb gondjai mellé. Az éhezők, a lerongyolódottak, a zord télen didergők, a bizonytalan jövőtől, a csetnik szabadcsapatoktól rettegők, a gondok közt hanyórák, az utat tévesztettek mellé. Hitelesen, tisztességesen és gerincesen akarunk tájékoztatni. De többet is akarunk ennél: a szó varázserejével, írásaink, fotográfiáink, rajzaink és karikatúráink által határozottan részt vállalni e szertezilált kis közösség megmaradásáért folytatott nehéz küzdelemben. A magyar autonómia biztonságot nyújtó épületének felépítésében, amely szent hajlék nélkül néhány évtized múlva jóvátehetetlenül szerteszóródna, beolvadna – megsemmisülne – a délvidéki magyarság. Tisztességes magyar szerkesztőségként egy valamitől, ha akarnánk, sem lehetnénk függetlenek: olvasóinktól, az itt élő magyarságtól. Sorsának alakulásától, jövőjétől. Az Új Hét Nap semmi más érdeket nem fog szolgálni, mint ennek a közösségnek az érdekeit. Figyelmünket különös gonddal fordítjuk majd a hét magyar önkormányzatú község felé, hiszen itt él olvasóink hatalmas többsége. De nem bánunk mostohán a délvidéki magyarság más részeken gyökeret vert tagjaival sem. S fokozott mértékben tekintettel vagyunk a szórványmagyarság gondjaira, hiszen nekik jobban hiányzik ma a magyar szó, az anyanyelvű tájékoztatás, az oktatás és művelődés, mint a falat kenyér.

Magyar Fórum, 1994. február 17.

Békedíj a délvidéki magyaroknak

Kitüntették a „Zitser Szellemi Köztársaság”-ot

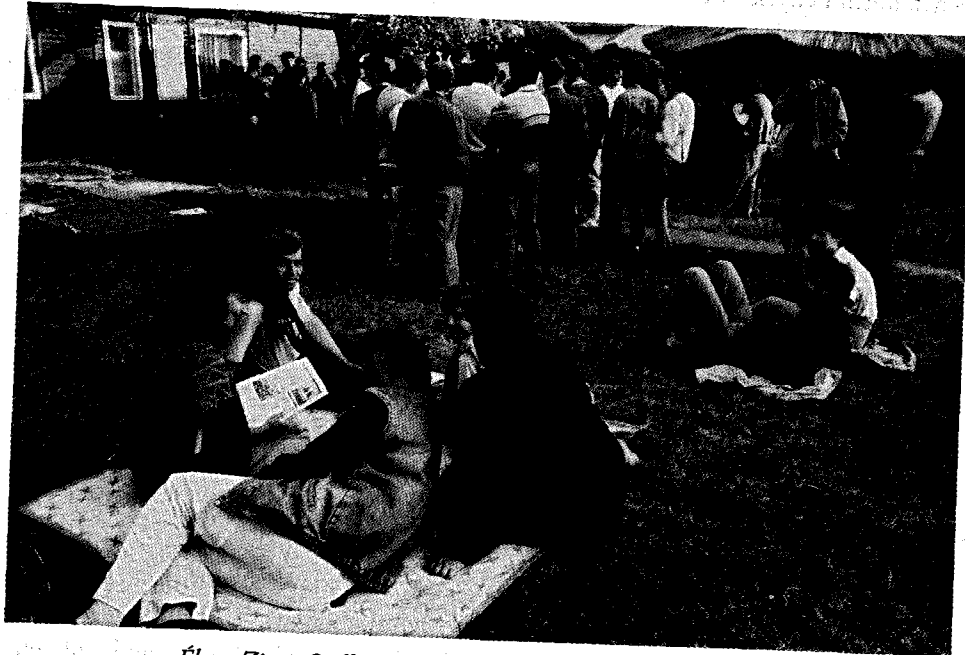
A vajdasági magyar polgárok egy csoportja, a magát „Zitser Szellemi Köztársaság”-nak nevező társulás a bajor zöldek és más társadalmi-politikai mozgalmak javaslatára Münchenben megkapta a Bajor Békedíjat – erről tartottak kedden sajtótájékoztatót a Határon Túli Magyarok Hivatalának szervezésében.

A „Zitser” vezetői, az oromhegyesi Balla Lajos-Lacy tanár, a mozgalom kezdeményezője és Bacskulin István, a Magyarakanizsai járás vezetője számoltak be a történekről.

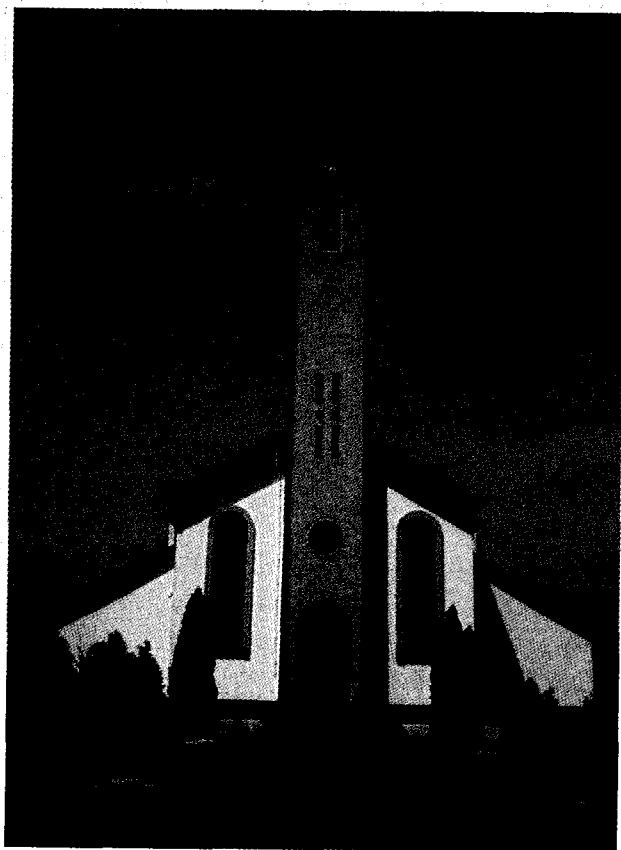
A „Zitser” 1992 tavaszán polgári engedetlenségi mozgalomként indult Észak-Bácskában, ahol Oromhegyesen és a környező falvakban élő fiatalok tömegesen megtagadták a háborúban való részvételt. A délvidéki magyar falu mintegy 200 tartalékos állományú katonájának be kellett volna vonulnia a szerb hadseregbe, úgynevezett hadgyakorlatra. Mindenki tudta azonban, hogy az akkor kirobbant drávaszögi és kelet-szlavóniai frontra akarják küldeni őket. Az emberek kijelentették, hogy senki sem fog bevonulni. A falu népe egy emberként sorakozott fel a szolgálatot megtagadók mögé, és több mint két hónapig a „Zitser” nevű biliárdklub udvarán töltötték az éjszakát. Nappal dolgoztak a földeken. A falu népe látta el őket élelemmel. Mozgalmukhoz a környékbeli falvakból a bevonulási parancsot megtagadó tartalékosok, köztük horvát, szerb és albán nemzetiségűek is csatlakoztak. Ekkor alakították meg a „Zitser Szellemi Köztársaság”-ot, amely természetesen nem rendelkezik területtel, de van saját címere, sárga-zöld-kék mezőben három biliárdgolyó, és himnusza, amely nem más mint Ravel Bolero című műve. „Alkotmányuk” egyetlen pontban is összefoglalható: az élet védelme és a háború, az értelmetlen gyilkolás tagadása. Ma már több tízezer „állampolgára” van a köztársaságnak, nemcsak a Délvidékről, hanem a világ minden tájáról, Argentínától Japánig.

Oromhegyes azóta is természetesen ki van téve a fenyegetéseknek, de tovább működnek. Szimbolikusan nagykövetségeket is nyitottak, nemcsak az USA-ban, hanem Budapesten, sőt konzulátust Brémában és Münchenben. Kollektív katonai szolgálat-megtagadásuk hasonló mozgalmakat indított el a Délvidék más részein is. A Bajor Békedíj odaítélése túlmutat a kitüntetés eszmei értékén, mert a közösségi katonai szolgálat-megtagadás az értelmetlen öldöklés ellen immár nem utópia többé.

Magyar Nemzet, 1995. február 15.

Élet a Zicser Szellemi Köztársaság udvarán 1992 májusában

A temerini új római katolikus templom

Lakótelep épül a menekülteknek

Temerin minden ötödik lakosa betelepült

A délvidéki Dél-Bácska legjelentősebb magyarlakta települése az egykori mezőváros, Temerin, amely egyben egy mesterségesen létrehozott közigazgatási egység – az ottani fogalmak szerint község, lényegében járásnak felel meg – központja. Temerinen kívül Tiszaistvánfalva (Járek), Bácsszőreg (Hadiknépe, szerbül Sirig) és Ógyörgye (Hadikföldje, szerbül Sztarogyurjevó) tartozik hozzá összesen 25 ezer lakossal. Közülük tízezer magyar ajkú, akik zömmel Temerin lakói, mely utóbbiban az elmúlt évtizedek nagyarányú mesterséges betelepítése ellenére is még mindig a lakosság 80 százalékát alkotják. De ha az utóbbi öt esztendő magyarságra káros tendenciái tovább folytatódnak, nem sokáig lesz így.

A volt Jugoszlávia területén zajló háború során 1992–1993-ban megközelítőleg kétezer szerb menekültet telepítettek a Temerini járásba, 1995 augusztusa után pedig újabb mintegy nyolcezer bosznia-hercegovinai és Knin környéki szerb földönfutót. Közülük a hivatalos adatok szerint ötezen, a temerini községi magyar képviselőcsoport számításai szerint pedig mintegy 6800-an tartózkodnak jelenleg a járás területén – minden ötödik lakos menekült –, szinte elviselhetetlen és megoldhatatlan ellátási feladatokat róva az önkormányzatra és a helyi gazdasági egységekre. A bajokat tetézi, hogy Temerinben járt Bratislava Morina, a Szerb Köztársaság menekültügyi főbiztosa, és egyetértésben a község Seselj-párti vezetésével, állami támogatást ígért egy, a menekültek végleges betelepítését megoldó lakótelep építésére. Mindez félelemmel tölti el a magyarságot, hiszen ezzel végzetesen felborul a járás és a város területén a jelenleg még meglévő etnikai egyensúly. Fennáll a veszély, hogy a nemzeti hovatartozására és hagyományaira olyan büszke temerini magyarság – autonómia híján – rövid idő alatt nemcsak a helyi önkormányzatban szorul peremhelyzetbe, hanem a kényszerítő körülmények folytán elindul az asszimiláció azon útján, ahonnan – mint azt a Bánátban és a Szerémségben már megtapasztalhatta a délvidéki magyarság – nincs visszatérés.

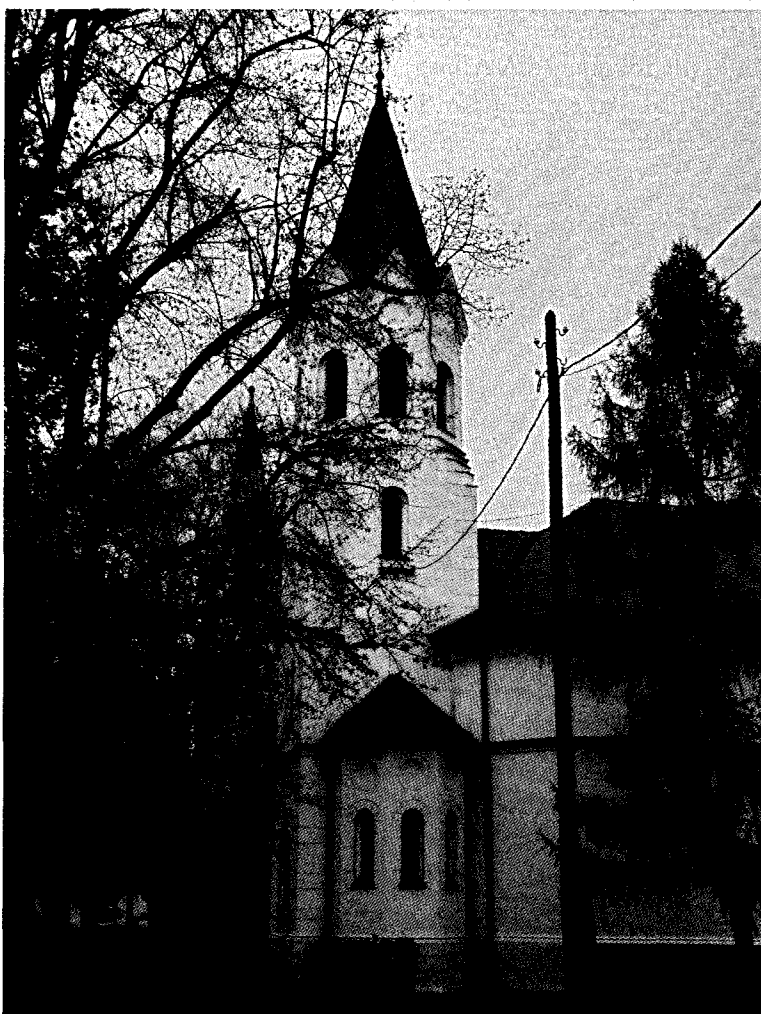
Az ügyben Temerin község magyar képviselőcsoportjának tizenhárom tagja – valamennyien a Vajdasági Magyar Demokrata Párt, a VMDP tagjai – levelet intézett Kovács László külügyminiszterhez a szerb betelepítések ügyében. A közbenjárását kérték abban, hogy „a szerb menekültek tragikus helyzetének rendezése ürügyén ne történjék Temerin község területén újabb kolonizáció sem nyílt, sem leplezett formában”. Azt a választ kapták, hogy mindent megtesznek a veszély elhárításáért, de Temerinben – mint közölték – ennek hatását nem érzik. A magyarságot az újbóli

földhöz juttatásból is kiszorítják, mert a tudatosan lezüllesztett állami birtokokat a szerb politikai elit és holdudvara szerzi meg igen olcsón. A magyarságnak pedig még a jogos kárpótlásra is alig van reménye.

Kis-Jugoszláviában napjainkban mintegy 650 ezer boszniai és horvátországi szerb menekültet regisztrálnak. Szerbiában ebből 620 ezret szállásoltak el, akiknek több mint a 40 százaléka – 260 ezer – a Vajdaságba került. Emlékeztetőül: Szerbia tízmillió lakosa közül csak kétmillió él a Vajdaságban. Koszovóban mindössze 20 ezer szerb menekültet telepítettek le, főként azért, mert Albánia mint anyaország élesen tiltakozott az akció ellen. A Szerb Radikális Párt a jelentős számban horvátok lakta Zimonyban is hozzálátott egy lakótelep építéséhez a szerb menekültek számára.

Magyar Nemzet, 1997. június 18.

BÁNÁT

A református templom Hertelendyfalván (Schön György felvétele)

„Vigyáz ránk a névadónk”

Hertelendyfalva–Belgrád 18 km

Gondolta volna a messze Bukovinából az Al-Duna mellé telepített székelyek közül akár egy is az Úrnak 1883. esztendejében, hogy alig emberöltőnyi idő múlva a tenyérnyi Szerbiából meghízott Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, a későbbi Jugoszlávia állampolgára lesz? S mintegy ráadásként az új ország fővárosától alig tizenkilenc kilométerre veti a sorsuk, és megpróbáltatásaiknak újabb stációi állnak előttük. Őseiknek ritkán adtak meg nyugodt, békés, léleképítő évtizedek. Bukovinában – ahonnan az Al-Duna vidékére költöztek – otthonukat a szülőföldjükről menekülve alapították. Amikor Lengyelországot 1775-ben először szétarabolták, Bukovinát koronartományként a Habsburg-birodalomhoz csatolták. Ezt a vidéket gyéren lakták, és 1777–1786 között a hatóságok odacsalogattak néhány ezer székelyt családotul, akik a határőrség erőszakos szervezése elől Moldvában bujdosnak.

Az egyesület: megtartó erő

– Majd ezer kilométerre tőlünk, őseink második otthonát is számon tartjuk – mondta elgondolkozva Borsós Tamás Hertelendyfalván*, a Tamási Áron Székely Magyar Művelődési Egyesület egyik vezetője és együttesének karmestere, amely a XVIII. század végén keletkezett. Az történt, hogy 1764. január 7-én egy vacogató hajlalon Siskowicz altábornagy vezetésével osztrák katonaság rohanta meg a Madéfalván egybegyűlt, a határőrsorozás ellen tiltakozó csiki székelyeket. Két és fél ezren voltak, közülük sokakat megöltek, mások a sebeikbe pusztultak bele. Ez volt a hírhedt „Székelyöldöklés”, a Siculucidium. Sokan összekapták családjukat, ezt-azt, ami a szekerekre felfért, és átmenekültek a Keleti-Kárpátok gerincén Moldvába. Évekig itt bujdosnak, majd különféle kedvezményekkel kecsegtetve Bukovinába telepítette őket a híres hadvezér, Hadik András. Összesen öt falut alapítottak: Fogadjistent, Istensegítset, Hadikfalvát, Andrásfalvát és Józseffalvát. Községeiknek azonban kicsi volt a határa, s mivel a székely szapora, hamar túlnépesedtek.

– *Hogyan kerültek az Al-Dunához?*

– Már a 19. század második felében – folytatta Borsós Tamás – többen felvetették, hogy haza, vagyis Magyarországra telepítik a bukovinai székelyeket. Először 1883-ban hozták eleinket az Al-Duna mellé, Belgráddal átellenben, a források szerint csaknem négyezer embert, Hertelendyfalva, Sándoregyháza és Székelykeve községekbe.

* A település Hertelendy Józsefről, Torontál vármegye főispánjáról kapta a nevét, aki egyben a helység gondnoka is volt.

Nekik vagyunk a leszármazottai, ma az említett falvakban sorrendben kereken négyezren, háromezren, illetve nyolcszázan élünk, összesen mintegy nyolcezeren. Az elmúlt évszázad alatt annak ellenére, hogy az utóbbi időben fogyunk – jelentős az aszimiláció a tiszta szerb környezetben –, sikerült megmaradnunk magyarnak. Pedig a Kárpát-medencében a mi településeink fekszenek a legdélebben, szinte a világ végén... *De vigyáz ránk a névadónk...*

Borsós Tamás elérzékenyülve tekintett fel a falra, ahonnan a nagy székely-magyar író, Tamási Áron vigyázó tekintete nézett le ránk, s alatta hitvallásának felirata, amely az al-dunai székelyekben is tartja a lelket: „...*azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.*” Otthon lenni itt nem volt mindig könnyű, mert a szocialista iparosítás felfalta Hertelendyfalvát, erre terjeszkedett a mesterségesen százezer lakosúra felduzzasztott Pancsova város. Füstöt, mérges gázt, ammónium-dioxidot okádó kéményeivel az volt Jugoszlávia második legszennyezettebb levegőjű városa. Lakótelepei körbefogták, szinte elnyelték Hertelendyfalvát földszintes, családi házassal, kertjeivel, de a székely magyarok konokul kitartanak. Még ha keserű szívvel emlegetik is, hogy Sándoregyházáról került ki a környékből az utóbbi évtizedekben a legtöbb svéd, francia és nyugat-németországi „jugoszláv” vendégmunkás, és sokan közülük odamaradtak. Újabban az anyaországban vállalnak mezőgazdasági munkát. Gyengült a magyarságtudatuk, s ez a hertelendyfalvi makacs hagyományörző szerint nagyban annak köszönhető, hogy a sándoregyházi művelődési ház igazgatója szerb ember, aki nem sokat törődik ottani székely sorstársaik kultúrájával.

– Már régen nem lenne itt a déli végeken a magyarságnak írmagja sem – kapcsolódott a beszélgetésbe Varga Sándor nyugdíjas tanító –, ha nem volna az egyesület, illetve ez a székház, ahol most vagyunk. A hagyományörző együttesünk vagy száz elismerő oklevelet szerzett az utóbbi évtizedekben. Nézzen körül, a falakra talán negyvenet tudtunk kirakni. Egyébként már rögtön a hatalomváltás után, 1921-ben működő csoport alakult itt. A két világháború között színjátszó gárdáját és dalárdáját a református egyház támogatta anyagilag. A működőképes az 1941 és 1944 között fennállt Délvidéki Magyar Közművelődési Egyesületek Szövetségébe tagozódtak. A háború után két évtizedig Ady Endre Egyesület néven működöttünk. A mostani egyesület alakuló ülése 1961-ben volt, de csak évek múlva, 1969-ben vettük fel Tamási Áron nevét. Ekkor váltunk ugyanis el a pancsovai Petőfi egyesülettől.

Iskola nélkül elsorvadnánk

Az 1960-as évtized vége a reménység korszaka volt az al-dunai székelyek számára – hasonlóan, mint a bácskai és bánáti magyaroknak –, hogy valóban egyenrangúan, a hivatalos politika által hirdetett „jugoszláv testvériség-egység”-ben élhetnek. A hetvenes évek közepéig nyolc esztendőn keresztül megrendezték a dél-bánáti magyar művelődési otthonok, illetve az általános iskolák művészeti szemlét, tucatnyi község

részvételével. A soron következő szemlét 1976-ban Ürményházán már nem engedélyezték. Közben 1971-ben Pancsován magyar gimnázium indult, az al-dunai széke-lyek boldogok voltak, lesz a népnek kovásza, nem halkul el az Al-Dunánál a magyar szó. A hatóságok azonban hat esztendő múltán a magyar tagozatot megszüntették. Kalákába összefogva, székely-góbé módra kívül-belül felújították az egyesület székházát, új bútort vettek bele, s a hajdani bukovinai otthonra emlékeztetve itt gyűjtötték össze a régi használati tárgyakat, hímzéseket, állították fel a guzsalyost. A nyolcvanas évek legvégéig még művelődési támogatást is kaptak, de hamar rá kellett döbenniük, hogy immár magukat kell valahogyan fenntartani, ha létezni akarnak. A pancsovai gyárak csak a szerb egyesületeket támogatják anyagilag. A korábbi tagdíjat eltörölték, a vágatott infláció miatt állandóan kellene emelni, ezért mindenki a tehetősége szerint járul hozzá az egyesület fenntartásához.

– Újabban a kényszer arra is rávitt bennünket – jegyezte meg Erős János, aki műszerész a pancsovai olajfinomítóban –, hogy időnként bérbe adjuk a székházunk nagyszobát lakodalmakra és más rendezvényekre. A környékbeli szerbeknél vagy másfél évtizede divat az úgynevezett regrutabál, a katonának bevonuló fiataloknak rendezik. Az utóbbi időben elég gyakran bérlik termeinket, konyháinkat ilyen bálókra – komorodott el sokatmondóan.

– Nem volt könnyű itt megmaradni magyarnak – fűzte tovább Kolarov Ömböli Ilona, a guzsalyos vezetője –, Belgrádtól alig tizenkilométerre, amely immár Kis-Jugoszlávia és egyben Szerbia fővárosa. Örülünk, hogy az utóbbi időben az anyaországból már ránk is figyelnek, tavalyelőtt Tolna megyében voltunk honismereti táborban. Életünk egyik legnagyobb élménye, hogy a részt vevő hatvanhárom gyerek közül huszonöt hertelendyfalvi és székelykevei volt az Al-Dunáról. Ők az utánpótlásunk, hiszen a guzsalyos mellett varrottasunk, tánccsoportunk működik Kerekes Csata Pál vezetésével, aztán népdalkör citerásokkal, akik Kiss Lajos és Bodor Anikó néprajzosok által a falvainkban gyűjtött dalokat adnak elő. Szükséges, hogy különböző népművészeti ágakat ápoljunk, mert csak így tudja mindenki megtalálni a maga helyét, kedvtelését a tágabb közösségünkben.

Hamis nézet

Az al-dunaiak másik megtartó ereje az iskola, enélkül ugyanis elsorvadna az itteni székely-magyarság. Hertelendyfalván működik egy nyolcosztályos magyar tagozatú tanintézmény, évfolyamonként tizenkilenc-húsz tanulóval. Sajnos, az utóbbi időben mind kevesebben vannak. A pancsovai gyárak munkásaiknak – közte a székelyeknek – lakásokat utaltak ki, s azok beköltöztek a betonrengetegbe. A családok így gyakran öt-hat kilométerre kerültek szülőfalujuktól, és a gyerekeket már nem ide járatják, hanem a lakótelepi szerb iskolába íratják be. A magyar tanárok zöme az utóbbi időben nyugdíjba vonult, utánpótlás nincs. Már az is nagy öröm volt a székelyeknek, hogy

Újvidékről ide költözött Horváth Militicsi Csilla magyar szakos tanárnő. Van, aki anyanyelvükre oktatja a gyerekeket.

Az az igazság – magyarázta Borsós Mária, aki adminisztrátor egyik pancsovai építővállalatnál, a férje pedig a műtrágyagyárban dolgozik –, hogy aki nagyon akarja, magyar iskolába írathatja a gyerekét. Csaba és Attila fiunk is odajár, ezt mi természetesen tartottuk a férjessel. Hamis nézet, hogy ha szerb iskolában tanul, akkor majd jobban érvényesül a továbbtanulásban és az életben. Félnek, hogy nem tudnak főiskolára, egyetemre menni. Ez nem így van, anyanyelven kell elsajátítani az alapismerteket. Én is magyar középiskolába jártam, és ebből semmilyen hátrányom nem származott. Aki pedig otthon magyarul beszél a szüleivel, az iskolában meg csak szerbül tanul, az keveri a két nyelvet, s egyiket sem tudja jól elsajátítani. Az lesz neki majd az igazi hátrány a továbbtanulásban.

Az al-dunai székelyek – a három falu – számon tartják egymás életét, még akkor is, ha Hertelendyfalvától negyvenhárom kilométerre keletre fekszik Székelykeve, a másik település, Sándoregyháza pedig több mint húszra. Az előbbi zártabb, a főútvonalaktól távolabb, az utóbbi közel Belgrádhhoz, a Duna északi partján terül el. Mintha féltek volna a fővárostól, az utóbbi évtizedekben a fiatalság innen kivándorolt Nyugatra, először vendégmunkásnak, aztán végleg ott ragadt. Mintha ismétlődne a történelem, csak éppen más okokból, de az eredmény ugyanaz. Az emlegetett 1883. évi székelytelepítéskor, amikor a három falu az Al-Duna árvízveszélyes lapályára épült, egyesek megfutamodtak. Az első esztendő árviizei miatt a telepések egy része visszahurcolkodott Bukovinába. A többség, a kemények, az elszántak maradtak, mint most a hertelendyfalviak és a székelykeveiek.

A háborúról is faggattam őket, nem válaszoltak. Aztán halkán egyikük megjegyezte: – Túl közel fekszik hozzánk Beograd...

Magyar Nemzet, 1992. július 7.

Az al-dunai székely-magyar katonatiszt, aki kiűtötte Amerikát

Kései utóirat

A három al-dunai székely-magyar település méltán büszke Dani Zoltánra, a szerb hadsereg nyugalmazott ezredesére, aki az említett Székelykeve (Skorenovac) községben él a családjával, és napjainkban egy pékség tulajdonosa. A szomszédos Kevevára (Kovin) helységben született 1956-ban, gyermekkorát Újvidéken, a magyarlakta Telep városrészben töltötte. A gimnáziumban a rakétatechnika érdekelte a legjobban, érettségi után a katonai akadémiára jelentkezett. Tiszti pályafutását 1978-ban kezdte, a rakétarendszerek és légvédelem fejlesztésével foglalkozott, közben egyre nagyobb katonai egységek parancsnoka lett. Szolgált Jugoszláviát, majd annak utódállamalakzatait. Az 1990-as években a hosszú délszláv háború idején megjárta Horvátország és Bosznia-Hercegovina csataterét.

Az öldöklés kezdetén 1991-ben Zágráb mellett, a horvát erők körülzárták a kaszárnijukat. Ekkor kétszer is célt tévesztett a neki szánt lövedék. Először egy horvát vadász lőtt rá sörétes puskával, Dani Zoltán azonban ösztönösen lehajolt, ezért csak néhány sörét kopogott az egyenruháján. Másodszor a rohamsisakján pattant el a golyó. A következő évben, Boszniában lőtt rá egy részeg szerb fegyveres a kocsmában, mert meghallotta, hogy magyarul beszél. Az alezredest lerántotta a székről, és közvetlen közlő a mellkasára célzott, de a pénztárcájában lapuló bőrdíktulcsón szabályosan kettévált a lövedék. Az ingét elszakította, de a testén egyetlen karcolás sem esett.

Dani Zoltánban végül a NATO talált igazi ellenfelet, és joggal mondhatni, hogy világhírű lett. A Belgrád védelméért felelős egyik légvédelmi zászlóalj parancsnokaként, 1999. március 27-én az ő találmányával, egysége hadtörténelmi jelentőségű tettet hajtott végre, amikor először lelőtt egy F-117-es típusú, amerikai gyártmányú lopakodó repülőgépet, a szövetséges NATO-csapatok légierejének büszkeségét. Mindez három nappal azután történt, hogy megkezdődött Kis-Jugoszlávia 78 napig tartó bombázása, amelynek célja a béke kikényszerítése volt.

Fontos röviden szólni az előzményekről. A szakirodalmat tanulmányozva Dani Zoltán rádöbrent, hogy az amerikaiak úgy fogalmaztak: az F-117-es igen alacsony észlelhetőségű, de nem láthatatlan! Dani zászlóalja is orosz légvédelmi rakétarendszerrel volt felszerelve, ezért felhívta a felettes parancsnokai figyelmét: kisebb átalakítással megoldható lenne, hogy radarjaikon láthatóak legyenek az ellenséges amerikai lopakodók és más távérzékelő rendszerrel ellátott harci repülőgépek. Igen egyszerű

és pénzbe szinte alig kerülő találmányának az alkalmazását a főnökei azonban nem engedélyezték. Újításának lényege: a radarjuk rezgésszámaikat kicsit „átállította”, és az F-117-es saját elektromágneses terét használta fel arra, hogy az ellenséges gépet láthatóvá tegye a műszerükön.

A nevezetes napon Dani Zoltán zászlóaljának kétszáz katonája és tisztje a fővárost védelmezve, Belgrádtól északnyugatra a szerémségi Simonóc (Simanovci) falu mellett állomásozott. Este nyolc óra után kapták a parancsot a légvédelmi központtól, hogy kapcsolják be a radarjukat. Négy ellenséges gépet észleltek, az egyik feléjük közeledett kb. tizenhárom km távolságban. Bombázás után, nyolc km magasan már visszatérőben volt az olaszországi Aviano légitámaszpont. Miután a légóltalmi központtól engedélyt kaptak a levételére, Dani Zoltán kiadta a tűzparancsot. A művelet 20 óra 43 perckor két föld-levegő rakéta kilövésével mindössze 18 másodpercig tartott. Fontos volt ugyanis, hogy ne lépjenek a 21. másodpercbe, mert akkor a bombázó pilótája elindítja a radarállomás elleni rakétáit. A lopakodó a szerémségi Bolgyán (Budjanovci) község határában zuhant le, miután az US Army kötelékébe tartozó szlovén származású vezetője, Dale Zelko szerencsésen elhagyta a gépet és a becsapódástól kb. másfél km-re ért földet. Egy öntöző-árokban rejtőzött el, ahol nem találták meg a területet átfésülő szerb katonák. Nyolc órával később, hajnalban a boszniai Tuzlából érkezett amerikai harci kutató-mentő egység helikoptere mentette ki.

Csak húsz nappal a lelövés után kérdezett rá Dani Zoltán főnöke, hogy miként sikerült a művelet. Miután kiderült az igazság, parancs-megszegésért – mivel használta a nem engedélyezett újítást –, kis híján fogdába vetették. Jellemző, hogy ő nem, de zászlóaljának minden tagja kitüntetést kapott. Valamennyi tiszt és altiszt egyet előrelépett a ranglétrán, Dani Zoltán is ezredes lett, de hamarosan háttérbe szorították. A légvédelemtől méltatlanul elvezényelték és hadtápszolgálatot kapcsolatos irodai feladatokat bízta rá. Miközben zászlóaljának valamennyi tagja épségben vészelt át a NATO bombázásait, miközben a harcok idején huszonhárom alkalommal helyezték át éjjel a rakétakilövő tüzelőállásaikat, és ez alatt a világítás nélküli járműveikkel száz-ezer km-t tettek meg baleset nélkül. Ugyancsak huszonhárom rájuk célzott ellenséges rakétát hárítottak el sikeresen, előfordult, hogy egy mikrohullámú sütő (!) segítségével. Összesen ennyi becsapódás keletkezett a gyakran változtatott ugyanennyi tüzelőállásuk körül. Az F-117-es megsemmisítésének körülményeit a szerb hadsereg évekig titkolta, sőt annak végrehajtójaként egy szerb tisztet (Gvozgyen Djukics) emlegetett. Mélyen sértette ugyanis Szerbia büszkeségét, hogy a lopakodó bombázót egy székely-magyar alezredes találmányával lőtték le.

Dani Zoltán zászlóalja egyébként egy F-16-ost is „levett”, amelyet a vietnami légi harcairól és győzelmeiről híressé vált 555. vadászszázad parancsnoka, David Goldfein alezredes vezetett. Gépevel a szerb légvédelmi erőket kereste, amikor Dani csapata lelőtte, amit a NATO is elismert. A pilóta szerencsésen elhagyta a gépet, és a Száva

folyó mentén fekvő Szabács városa mellett ért földet, ahonnan szintén kimentették. Aztán eltaláltak egy B-2 Spirit típusú lopakodót is, amely már Horvátországban, a szerb-horvát határtól több mint húsz km-re nyugatra a szlavóniai Szpacsva környéki hatalmas kocsányos tölgyfa-rengetegben kényszerleszállást hajtott végre és összetört., de ennek tényét az amerikaiak letagadták. Több szemtanú szerint a „levétel” megtörtént, a roncsot USA-katonák szállították el az erdőből, és az esetet elleplezték. Mivel a gép nem szerb területre esett le, Daniék nem tudták igazolni a találatot. Jellemző, hogy előbbi sikerekért, de még azért sem, mert zászlóalja emberi és anyagi veszteség nélkül végigharcolta a háborút, Dani Zoltán nem kapott kitüntetést. Addig többektől hallotta már: ha nem Dani, hanem mondjuk Danics lenne a neve, Szerbiában fényes katonai pályát futott volna be.

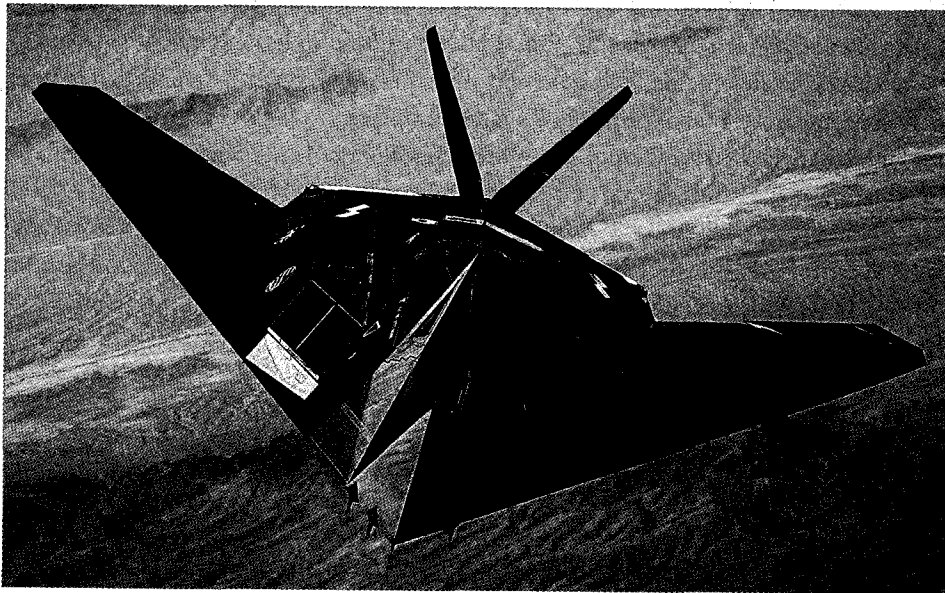
Korkedvezménnyel, 2004-ben ment nyugdíjba, és Székelykevéen megnyitotta családi pékségét. Előzménye: amikor 1993-ban az édesapja Svájcban meghalt, kiutazott a temetésére. Ekkor Szerbiában olyan rohamos volt a pénzromlás, hogy csak több hónapi fizetéséből tudta volna visszafizetni a vonatjegyre kölcsönként összeget. Ezért beállt a Svájcban élő rokonának a pékségébe dolgozni, és eltanulta a mesterséget. Később a kisebbik fia, Tibor is ezt a szakmát választotta. A nagyobbik, Attila polgári pilótának, Irén lánya mezőgazdasági mérnöknek tanult. A pékségben rétes- és levestészta készítenek a saját maguk által gyártott gépekkel. Üzletükben természetesen az F-117-es lopakodó repülőgépre mintázott péksüteményt is árusítanak. Unokaöccsével, Dani Ernővel hosszú évek óta falusi turizmussal is foglalkoznak, és évente megünneplik ősük, a bukovinai székelyek említett 1883. évi al-dunai letelepedését. A kirajzás emlékére kerékpártúrát vezetnek Erdélyből Magyarországon keresztül Székelykevére.

Dani Zoltán és Dale Zelko

A nyugalmazása utáni évben, 2005-ben Dani Zoltán úgy döntött, hogy tudatja a világgal a lopakodó bombázóra lelövésének valódi körülményeit. Néhány évig a világhálón levelezett hajdani ellenfelével, Dale Zelkóval, aki időközben szintén nyugdíjba vonult, 2011-ben személyesen is találkoztak a székelykevei családi otthonban. Kezet fogtak, átölelték egymást, és pálinkával koccintottak. Aztán együtt keresték fel azt a belgrádi múzeumot, ahol a lelőtt lopakodó roncsait őrzik. A következő évben Dani Zoltánék látogattak az USA-ba, Zelkó New Hampshire-ben lévő otthonába. Egy fiatal szerb rendező, Zseljko Mirkovics hozta össze őket, aki háborús történetükről két dokumentumfilmet készített. Az első *A 21. másodperc* címmel. Később, 2012-ben Daniék USA-beli útját örököltte meg, ez volt *A második találkozás*.

Az amerikai gyártmányú F-117-es már nincsen szolgálatban, amelynek az ára a délszláv háború idején darabonként 950 millió USA-dollárt ért. Miután Dani Zoltán az egyik lopakodót lelőtte, a gép ára rohamosan zuhant, nagy-britanniai és a szaúd-arábiai megrendeléseket visszavonták. Az amerikai hadsereg befektetéséből, fejlesztéséből várt hatalmas üzlet elúszott.

A lelőtt F-117-es néhány apró darabját Dani Zoltán ereklyeként őrzi. Az egyik hat-szögekből álló méhsejtszerű szeletke a bombázó szárnyából származik. Egy japán ember először ezer, később tízezer, végül százezer dollárért akarta megvásárolni. Nem vált meg tőle. Ekkor a titániumot is tartalmazó apró, olvadt fémötvözet darabkát akarta megvenni, de ezt sem kapta meg. A nyugalmazott ezredes ezután döbbene-tes ajánlatokkal keresték meg. Egy férfi hárommillió dollárt helyezett kilátásba a szá-mára, ha kiutazik Irakba és felfedi a lopakodó lelövésének a titkát, s a művelet végre-hajtására kiképezi a katonákat. A családját is magával kellett volna vinnie: a feleségét Irént és a már említett három gyermekét. Más arab országokból az előbbinél sokkal több pénzt ajánlottak Dani Zoltán légvédelmi találmányáért, sőt új személyazonossá-got is a családtagjaival együtt. Egyiket sem fogadta el. Jól érzi magukat a szülőföld-jükön. Azt nyilatkozta: számára a szerettei jelentik a legnagyobb ajándékot, és sajnál-ja azokat az időket, melyeket a neje, a két fia és lánya nélkül kellett töltenie. Ezt a hi-ányt igyekszik a nyugalományaiba való helyezése, 2004. óta bepótolni.

2015. február

Bánátban lisztet osztani?

Elrabolják az otthon érzését

Metszőn, élesen söpört végig az északi szél a bánáti rónán, ahol télidőben gyakran süllyed a hőmérséklet mínusz harminc fok alá. Egyformán fáznak, dideregnek most a Bánát szerb, magyar, román és más nemzetiségű népei. Az itt élők különösen nem szeretik a kossavát, a leghidegebb szelet, amely a Duna völgyén és a Vaskapu-szoro-son zúdul be a Bánátba. Annál inkább hívatlan vendégnek tartják, mert egyre keve-sebb és egyre drágább a fűtőanyag.

„Egyre csak fogyatkozunk,”

– A hideget még valahogy elviseljük – dohogott Tamásfalván a hatvan év körüli, bő-rostás arcú földműves, Nagy András –, de szinte gutaütést kaptam, amikor meghal-lottam: lisztet osztanak a faluban a szegényeknek. Hát ide jutottunk, ebben a búzá-ban mindig dúsgazdag Bánátban! Ki érte azt, hogy miért nem vette át az állam – mint eddig – a falubeliektől a gabonát? Nekem ötven mázsa termett, de nem tudtam kap-ni érte egy dinárt sem. Hiába hizlaljuk az állatokat, azokat sem tudják megvenni. Sír a lelkünk, mert egyre inkább nem látjuk, nem tudjuk, hogy hová jutunk. Hát kié a föld? Aki megmunkálja, vagy azé a termés, aki majd elveszi, de nem fizet érte sem-mit?

– Az a baj – kapcsolódott a kultúrház előtti beszélgetésbe a gazdaság volt traktó-ristája, Fodor József, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének helyi elnö-ke –, hogy háromnegyed évszázada egy Isten háta mögötti falu lettünk. A kertem vé-gétől talán négyszáz méterre húzódik a jugoszláv–román határ, tizenhat méter széles senki földjével. A század elejétől csak sorvadozunk, akkor ezernyolcszáz lakosa volt a falunak, ma alig nyolcszáz. Őseink a huszonöt kilométerre fekvő Temesvárra jártak vásárolni, de az 1920-ban Romániához került. Most pedig Nagybecskerek a legköze-lebbi város, majd hatvan kilométerre van tőlünk, vagy északra kerülővel jó negyven-re Nagyikinda. Egyre csak fogyatkozunk.

– Sokan dolgoznak Tamásfalvából külföldön – fűzte hozzá az idős Tassi József –, nekem két unokám él Németországban, Hannoverben.

Nem tudni, miért, de a Bánátban – Bácsághént is emlegetik a vidéket – többnyi-ré nem Nyugat-Európát vették célba a kivándorlók, illetve a munkát keresők, hanem Kanadát és Ausztráliát. Különösen ez utóbbi földrész kedvelt az itteniek körében. Így történhetett meg, hogy több bánáti magyar ifjú annak idején ausztrál katonaként halt meg a vietnami háborúban. A török kiűzése után ez a vidék sohasem vált újra magyar

többségűvé, mint a középkorban volt. A török uralma egyébként itt tartott a legtovább a hajdani Magyarországon, 1718-ban takarodott ki a Bánságból. Csak ezután, a XVIII. század közepén kezdődött a mocsaras vidék betelepítése németekkel, magyarokkal, szerbekkel. Az osztrák császári udvar még francia és spanyol telepeseket is hozott, akik később beolvadtak, vagy pedig az egészségtelen éghajlat miatt kihaltak. Kevesen tudják, hogy valamikor Új-Barcelona néven létezett a Bánátban egy spanyol település, Charleville elnevezéssel pedig egy francia falu.

A magyarok betelepülését az elvadult vidékre nem szívesen engedélyezte az osztrák kormányzat, mert a területet közvetlenül Bécsből irányították. Így maradt ez az 1848-as szabadságharc leverése után is egy ideig, amikor ez a terület 1860-ig Temesi Bánság és Szerb Vajdaság néven közvetlenül a bécsi udvar alá tartozott. A szerb neve Vojvodina volt, amit az 1920-as hatalomváltáskor közigazgatási fogalomként felélesztettek, és ettől kezdve tájfogalomként is kezdett válni. Az Alföld népességfőlételegéből a magyarság újra gyökeret vert a vidéken. A szegedi és a Szeged környéki rajzás többségében nem hivatalos állami szervezéssel történt, hanem összetartó családok, falvak lakói egyénileg kerestek munkát a hajdani Torontál vármegyei magánbirtokokon. Az ő ivadékaik ma számos bánáti magyar település – Begaszentgyörgy, Magyarcsérnye, Torontáloroszi (Kisorosz), Nagykikinda, Magyaritteleb, Felsőmuzslya, Oroszlamos, Padé, Rábé, Szaján – lakói. E falvakból azonban további településekre rajzottak ki, így Tamásfalvára, Tóbára, Ürményházára, Torontáltordára, Törzsudvarnokra, Torontálújfalura. E bánáti magyar településeken ma is ízes ö-ző nyelvjárással beszélnek.

Vox Humana

– Tamásfalván a lakosság nagyobb része még magyar – jegyezte meg Kovács Pálné tanítónő –, de sajnos a gyerekek többsége a helyi iskola szerb tagozatára jár. A szülők döntöttek így. A magyar alsó tagozaton jelenleg mindössze négy gyerek tanul, köztük a nyolcéves Kati lányom. Tamásfalváról az utóbbi időben nagyon sokan elköltöztek, ezért kevés a gyerek. Aki nem ment külföldre, az Szabadkára, Zentára, Magyarakanizsára költözött, mert ott a magyar többségű vidéken könnyebb megtartani az anyanyelvet, mint itt a világ végén.

Persze ott sem könnyű, amiről így vallott a tamásfalvi származású fiatalember, Fodor János.

– Szabadkán élek jó ideje – mondta –, de vissza szeretnék majd térni a szülőfalumba, még akkor is, ha ott sokkal nehezebb megmaradni magyarnak. Az észak-bácskai városban nagyon sok, Bánátból származó magyar él, tóbaiak, magyarcsérnyiek, torontáltordaiak és máshonnan. Jó néhányat jól ismerek közülük, és szinte mindannyian mondják: nem igazán érzik jól magukat, mert hiányzik a szülőfalu. Mintha elveszett volna belőlünk valami. Ezért igyekszünk segíteni Szabadkáról a bánátiakat,

hogy átvészeljék ezt a telet, aztán a tavaszt. S persze az azutáni időt, amikor talán végre vége lesz ennek a háborús világnak. Össze kell fognunk, nincs más választásunk.

Tamásfalván is megalakult a Vox Humana Emberbaráti Szolgálat a rászorulókat megsegítésére, Borbély Endre vezetésével. A segélyekből juttattak a falubeli szerbeknek is, de a magyar nyugdíjasok egy része legutóbb semmit sem kapott. Jobban oda kellene figyelni az elosztásra – mondták –, hogy olyan egyéneknek például ne osszanak, akiknek húsz lánc földjük van. A panasztevőket pedig ne utasítsák el a helyi közösségnél azzal, hogy a segélyeket annak adják ki, akinek akarják.

Pedig gazdag a bánáti föld, el tudja tartani az itt élő népeket. Különösen gabonafélék termesztésére alkalmas, a búza, kukorica, cukorrépa, napraforgó, a szója itt mindig bőséges termést hoz a mezősegi, illetve a réti fekete földeken. A szél évezredek óta hordta e tájra a lösz, így a vidék nagy részét vastag termőréteg takarja. Az alföldi tájból lösszel borított fennsíkok domborodnak ki, a Temesi- és a Delibláti-domb – ez utóbbi már a Bánát déli részén található. Itt a szél óriási mennyiségű homokot hordott össze. Így keletkezett a mintegy háromszáz négyzetkilométernyi Delibláti-homokpuszta, amely mintegy két évszázaddal ezelőtt – addig, amíg a homokot nem kötötték meg erdőkkel és növényekkel – valóságos „kis Szahara” volt.

Sokan ma a Bánátban ehhez hasonló sivatag feltámadásától tartanak, mert az üzemanyaghiány és a mezőgazdaság háborús kifosztása miatt sok ezer hektár föld marad parlagon. Ezért vettek emberek százai az utóbbi években is vándorbotot a kezükbe. Ez az egyik oka a bánáti magyarság elvándorlásának. De nemcsak ezért csökken az aránya a vidéken, hanem, mert évről évre kevesebb a természetes szaporodás. Többen halnak meg, mint amennyien születnek. Alaposan besegít e kedvezőtlen folyamatokba a szerb hatalom által erőltetett, úgynevezett „etnikulturális homogenizáció”, illetve az asszimiláció különféle formái. Az 1940-es évek elején a Bánátban – ekkor a gazdag mezőgazdasági vidék Németország katonai megszállása alatt volt – kereken 117 ezer magyar élt, 1980-ban már csak 88 ezer, 1991-ben a lélekszáma már alig haladta meg a hetvenezretet.

Csak józan összefogással

A tamásfalviak még most is emlegetik Kasza József szabadkai polgármester, köztársasági parlamenti képviselő decemberi látogatását, mert a hitet és a reményt hozta el a végvidékre.

– Jómagam bácskai vagyok, nem ezen a vidéken születtem – mondta Kasza József akkor a télkabátban didergő, hősugárával „fűtött”, szobányi kultúrteremben a tamásfalviaknak. – Mindannyiunknak össze kell fognunk, mert magyarok vagyunk. Öshonosak a szülőföldünkön, amelyet nem adunk másnak. A hatalom el akar bennünket innen üldözni, hogy helyet csináljon a nagyszerb menekülteknek, és elrabolni azt az érzésünket, hogy otthon vagyunk. Ebben két pillérre épít: a hazugságra és

a félelemre. Kíméletlenül kizsákmányolja azt, amit a vajdasági népek, köztük a magyarok itt teremtettek. Belekényszerítettek bennünket egy olyan háborúba, amelyhez semmi közünk. Halottaink, rokkantjaink tucatjai vannak, idegileg széttzilált fiataljaink, akiket belerántottak a két nép leszámolásába. Minden erőnkkel át kell magunkat menteni a holnapnak, a jövőnek. Ne a széthúzás tartsa össze a magyarságot. Nem kellene ehhez nagy tettek, csak józan összefogás, önszerveződés. Mint tették azt innen majd száz kilométerre Székelykevéen, Belgrád közelében az 1883-ban odatelepített bukovinai székelyek leszármazottai. Harminc szegény sorsú magyar tanulónak rendszeresen összeadnak szűkös élelmükből lisztet, tojást, hogy az iskola konyháján meleg ételt főzzenek számukra.

Magyar Nemzet, 1994. február 11.

A balkanizálódó Bánát

Háromnegyed évszázada a csaknem országnyi, Belgiumhoz hasonló nagyságú Bánságon vagy Bánáton két antantszuronyokon győztes, s egymással civakodó új állam, Románia és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság osztozott. Mintegy 27 ezer négyzetkilométernyi területéből a románok a nagyobb részt, 18 ezer, a délszláv állam több mint 9 ezer négyzetkilométert szakított ki. Ezzel megpecsételődött a tartomány sorsa, mert elindult a balkanizálódás útján.

A Bánát – vagyis – a Maros, a Tisza, a Duna és az erdélyi hegyek által körülölelt vidék – 1876 és 1918 közötti – Torontál, Temes és Krassó-Szörény vármegyék területe. A honfoglalás kora óta magyarlakta volt. Az oszmán-török már a XIV. század végétől be-beütött az ekkor viszonylag sűrűn lakott vidékre, amely akkor a Duna és a Száva által közrefogott szomszédos Szerémség mellett a történelmi Magyarország egyik leggazdagabb és legtermékenyebb mezőgazdasági területe.

Szerbek betelepítése

A Bánság központjának, Temesvárnak 1552. évi török kézre való kerülése után a táj fokozatosan elnéptelenedett, és a vár 1717. évi visszafoglalásáig teljesen elvadult. Magyar lakossága a folytonos harcokban elpusztult vagy északra menekült. A Habsburg-uralkodóház a török kiűzése után nem ismerte el a régi birtokosok jogos igényeit, hanem a háborúk költségeire hivatkozva az egész vidéket kincstári tulajdonnak nyilvánította. Nem csatolta vissza a Magyar Királyságba, hanem Temesi bánság néven katonailag Bécsből kormányozta.

A XVIII. században szinte kizárólag csak németek betelepülését engedélyezték, de olasz, francia, spanyol telepesek is érkeztek, aztán bolgárok, románok, szlovákok, sőt a XIX. második felében cseh bevándoroltak is jöttek.

A Bánság így a történelmi Magyarország legtarkább nemzetiségi tájává vált, ahová a magyarok települését csak a legutolsók között engedélyezték. A XIX. században alföldi magyarok, főleg Szeged vidéki, Csongrád és Csanád vármegyei dohánykertészek alapítottak számos községet. Csak 1867 után vált folyamatossá a magyar telepítés – közben 1873-ban a határőrvidéket megszüntették –, de a magyarság továbbra is kisebbségben maradt. 1890 és 1913 között 19 községbe költöztek kisebb-nagyobb számban magyarok.

A Bánság hajdani magyar jellege azonban már soha többé nem állt helyre. 1918-ban – mint írtuk – a vidéket felosztották a délszláv és a román állam között. A Duna, a Tisza, a Maros és a román határ által közrefogott szerb megszállás alá került bánáti részen lévő 181 községből mindössze 33 volt magyar többségű, 72 szerb, 42 német,

28 román, a többi egyéb nemzetiségű. Az 1910. évi népszámlálás szerint a Szerbiához csatolt Bánátban 112 783 magyar élt, a németek száma ekkor 136 633, a szerbeké 236 620 fő volt.

A hatalomváltás után elsősorban a földreformmal, szerbek tízezreit telepítették be a Bánátba, emiatt a vidéken tovább csökkent a magyarság aránya. Az 1931. évi jugoszláv népszámlálás már csak 98 714 magyart talált a Bánátban. A második világháború éveitől – amikor a Bácska újra az anyaországhoz tartozott – a Bánát német birodalmi katonai közigazgatás alá került, bár a terület formálisan Szerbiához tartozott. 1941 őszétől újból működhetett a Bánáti Magyar Közművelődési Szövetség, amely ekkor népszámlálást végzett. A korábbi statisztikai adatokkal ellentétben a magyarság száma ekkor elérte a 117 212 főt.

Elfogy a magyar

A második világhézag után tovább folytatódott a Tito partizánjai által etnikailag megtisztított a Bánátba a „mennyei” szerb nép betelepítése: a németeket kitelepítették, a magyarok ezreit megölték, illetve elűldözték. Csak Észak-Bánát, a Tisza és a Maros szöge maradt meg napjainban is zömében magyarnak. A Bánát nagy részében a szerb lett a meghatározó népesség. Ezek a területeken a magyarság sórványban él a száz-kétszáz esztendeje újraterelapült falvakban.

– Észak-Bánát magyar falvainak lakossága 1948 és 1991 között sajnos, jelentősen csökkent – tudtuk meg Szabadkán Biacsi Antal közírótól, aki cikksorozatban dolgozta fel a bánáti népesség alakulását. – Tamásfalva 1948. évi 2300 fős lakossága az 1991. évi népszámlálásra nyolcszázra, Tóbáé 1500-ról 800-ra, Torontáltordáé 4200-ról 2200-ra, Magyarcsernyéé 3200-ról 2200-ra, Magyarittabéé 2000-ról 1500-ra, Szajáné 2500-ról 1500-ra, Magyararmajdányé 1300-ról alig 400 főre csökkent.

Ezeknek a falvaknak a XIX–XX. század fordulóján több lakosuk volt, mint ma, ezekben a legnagyobb a népfoгыatkozás. Például Magyarcsernyén, amely kommuna, vagyis az anyaországi fogalmak szerint járásközpont, 1948 óta napjainkig 26,2 százalékkal csökkent a lakosság. Szaján 31,9; Tóba 45,2; Torontáltorda 47,7; Majdán 48,2; Tamásfalva 61,1 százalékat veszített a népességéből. Az 1991. évi népszámlálás szerint Észak-Bánát nyolc kommunájában (járásában) – Törökkanizsa, Csóka, Nagyikinda, Magyarcsernye, Törökbecse, Begaszentgyörgy, Nagybecskerek, Torontálszécsány – élt a Bánát lakosságának fele (49,6 százalék), összesen 320 153 fő, 3,7 százalékkal kevesebb, mint a tíz évvel korábbi, 1981. évi összeíráskor.

– *Melyek a főbb okai a lakosság csökkenésének a Bánátban az elmúlt évtizedekben?*

– A legújabb háború óta a lakosság száma, közte a magyaroké tovább csökkent. Több ezren vettek vándorbotot a kezükbe, távoztak az anyaországba vagy távolabbi államokba. Egyes bánáti magyar falvakban Kanada és Ausztrália a kedvelt kívándorlási úticél. 1991-ben Észak-Bánát népességében a magyarok voltak a második

helyen: 57 605 fős közösségük a lakosság 18 százalékát alkotta. (Az első a szerbek voltak 66,2 százalékkal, kereken 212 ezer fővel.) A harmadik helyen 7 százalékkal a „jugoszláv” nemzetiségűek voltak, akik között persze sok száz, esetleg több ezer magyar bújt meg.

Mind kevesebb a szülés

Sajnos, a magyarság aránya az elmúlt évtizedben minden említett járásban csökkent. Ennek legfőbb oka, hogy évről évre kevesebb a magyarság körében a természetes szaporodás, és az átlagnál nagyobb e nemzetiségből az elvándorlás, illetve a kívándorlás. Napjainkban a Bánát egész területén mintegy 70 ezerre tehető a magyarság száma. Ez több mint negyvenezzerrel kevesebb, mint az 1940-es évek elején volt.

– Az elmúlt három évben [az 1990-es évek elején – B. J.] a Bánátban tovább csökkentek a magyarság életlehetőségei. Általános az elszegényedés, rosszak az életkörülmények, évek óta több ezer hektár föld maradt megműveletlenül üzemanyaghiány miatt, a katonai mozgósítások is százakat készítettek menekülésre. Ebben a helyzetben – a megkérdezett Biacsi Antal közíró szerint – hogyan alakul a bánáti magyarság lélekszáma, jövője?

– Az említett két fő ok – az alacsony természetes szaporodás és az elvándorlás – csak leegyszerűsített magyarázata a magyar lakosság nagyarányú fogyásának, amelyet a polgár-, a vallási és a nemzetiségi háború kiélezte helyzet tovább fokoz. A számok tükrében szemléltetett jelenség ismeretében, valamint a háború borzalmait és a létbizonytalanság elől való tömeges elvándorlás alapján feltételezhető, hogy a bánáti magyar falvak létszáma – figyelembe véve a népszaporulat és a vándormozgás alakulását, az etnikulturális homogenizációt, illetve az asszimiláció különféle formáit is – az ezredfordulón alig éri el majd a mai 70 százalékot, vagyis az 50 ezer főt. Ennek következtében az itteni magyar falvak felzárkóznak Európa legkedvezőtlenebb demográfiai helyzetű térségei közé.

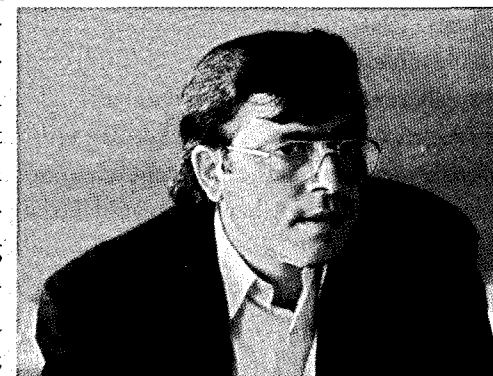
Magyar Fórum, 1994. május 26.

Nagybecskerek városközpontja

Apokaliptikus időkben is kell reménykedni

Misszióban a bánáti végeken – Beszélgetés Bogdán Józseffel

Bogdán József 1992-ben

A Bánátban sokan csak katolikus lelkészként, mások viszont költőként, verseskötetek szerzőjeként ismerik Bogdán Józsefet. A Kárpát-medencében a két hivatás gyakran összefonódik, hiszen kultúránkban, szellemi életünkben immár több mint egy évezrede mindig meghatározó szerepet tölt be a keresztény egyház és szolgáló papjai. Elég, ha csak a hitvitázó és egyetemalapító, az anyanyelvünket talán a legszebben beszélő Pázmány Péterre vagy irodalmunk

első kisregényét, az *Etelkát* megíró Dugonics Andrássra gondolunk. A mi századunk is bővelkedik olyan alkotókban – Mécs László, Reményik Sándor, Sík Sándor –, akik lelkészként és költőként egyaránt működtek. E kettős pályának különös jelentősége van olyan körülmények között, amikor kisebbségi sorsban kell szolgálni a lelkeket és óvni a magyarság megmaradását.

A Bánát északi részében, a Tisza és a szerb–magyar–román határ szögletében a magyarság még napjainkban is tömbben él mintegy ezer négyzetkilométernyi területen, délebbre a csatornába kényszerített Béga-folyó völgyében Magyarcsérnye, Magyarittembé, Tóba és Torontáltorda ma is magyar településnek számít. Bánáti nemzetrészünk zöme római katolikus vallású, akiknek ősei évszázadokig a kalocsai érseki tartományhoz, ezen belül a csanádi püspökséghez tartoztak. A trianoni békediktátum után három évvel, 1923. február 10-én a Szentszék létrehozta a Bánsági Apostoli Kormányzóságot, amelyet a belgrádi érsek joghatósága alá rendelt. A kormányzóság területén a második világháború végén a „felszabadító” Tito-partizánosztagok több mint húsz templomot leromboltak. Ezen kívül Erős Lajos torontáloroszi (a település másik neve Kisorosz) plébános könyvéből tudjuk – melyben feldolgozta a Nagybecskereki egyházmegye történetét –, hogy ugyanezek a Tito vezette megtorlás során 1944-ben nyolc katolikus papot bírósági ítélet nélkül kivégeztek, tízet száműztek vagy lágerbe hurcoltak, huszonhármat viszont menekülésre kényszerítettek.

A bánági (valójában bánáti) római katolikus egyházmegye hivatalos elnevezése egyébként hosszú évtizedek óta zrenjanini püspökség. A szerb államhatalom már a két világháború között Nagybecskerek város ősi nevét is eltüntette. Torontál vármegye székhelye ugyanis a XIV. századtól 1935-ig az eredeti nevét – Becskerek – viselte különböző változatokban (Bechereky, Becsekereke, Becskerek, Nagybecskerek, németül Grossbetschkerek, szerbül Veliki Becskerek) – amikor 1941-ig, majd 1944 vége és 1946 között az elnevezése Petrovgrad volt a szerb Karagyorgyevics Péter király és unokája, II. Péter tiszteletére. A Joszip Broz Tito vezette diktatúra bevezetése után, 1946. december 23-án Nagybecskerek az 1942. november elején 40 évesen a szülővárosában, Versecen a német birodalmi Gestapo (Geheime Staatspolizei, 'Titkos Államrendőrség') fogságában meghalt vajdasági kommunista-, és bánáti partizánvezér, „A nép hőse” címmel utólag kitüntetett Zsarko Zrenjanin tanító nevét vette fel hivatalosan, akinek a településen szobrot is állítottak. Az 1990-es évek végén Nagybecskerek városában a magyar lakosság száma meghaladta 12 ezer főt, a lakosság egyötödét, miközben az 1910. évi utolsó magyar népszámláláskor a részesedése még elérte a 35,2%-ot.

Az említett 1944. évi egyházellenes megtorlás hatása napjainkig érezhető, mert a Bánátban a plébániák egyharmadára ma (1998-ban) nem jut lelkész. Annak ellenére, hogy az elmúlt évtizedekben a hívők és a működő lelkészségek száma a tömeges el- és kivándorlás következtében csaknem a felére csökkent. Ezért már az 1960-as évek végére a korábbi nyolc esperesség háromra apadt. Az 1980-as évek elején a bánáti magyar katolikusok számát mintegy 77 ezer lélekre becsülték. Később, 1986-ban szentszéki döntéssel az apostoli kormányzóság átalakult nagybecskereki egyházmegyévé, amelynek élére két év múlva – első bánáti püspökként – Huzsvár László került. Főpásporként jelenleg mintegy hetven plébániát felügyel. Egyébként a szabadkai székhelyű, bácskai római katolikus egyházmegyéhez tartozó 360 ezer hívő közel 80 százaléka – mintegy 290 ezer lélek – magyar, a többi döntően horvát. A püspökség főpásztora Pénzes János.

– A Bánátban, napjainkban huszonöt lelkészársammal együtt végezzük a római katolikus hívők lelki gondozását – mondja a délvidéki Egyházaskéren (Vrbica) Bogdán József plébános. – Rengeteg a munka, kevés a pástor, mert többünkre öt-hat gyülekezet jut. Északról, dél felé haladva jómagam hat falunak – Rábé, Magyararmajdán, Oroszlámos, Egyházaskér, Feketető és Kanizsamonostr – vagyok a plébánosa. Matrikuláik, vagyis anyakönyveik szomorú statisztikát mutatnak. Rábé népessége például a XIX–XX. század fordulóján összeszámláltnak az egyharmadára apadt, ma alig százötvenen élnek itt. Egyházaskéren 1935-ben még 1200-an laktak, jelenleg csak ennek mintegy a fele. Feketetőn a hat évtizeddel ezelőtti lakosságnak mára a kétharmada maradt, négyszáz lélek, Kanizsamonostron pedig a negyede, ahol mindössze száz hívet számlál a falu. A Bánát déli részén sem kedvezőbb a helyzet, ahol az 1980-as évek

elején kezdtem lelkési pályámat. Kevevárán (másként: Temeskubinban) a hajdani több mint háromezer lakosból ma ötszáz gyakorolja katolikus hitét. Székelykeven is alig több mint harmadára csökkent a hívek száma.

– Napjainkra végre legalább már az köztudott, hogy végzettszerűen fogy a délvidéki magyarság lélekszáma. Ismert az, hogy a beolvasztására már a Tito-korszakban körmonfont módszereket agyalt ki a hatalom – bármennyire hangoztatták ennek az ellenkezőjét – a „testvériség-egység” jegyében. A tízévenként megrendezett népszámlálások eredményei kristálytisztán mutatják a magyarság csökkenését. A második világháború utáni félmillióból 1991-re csak 350 ezer magyar maradt a Délvidéken.

– A délszláv háború idején a magyar szervezetek adatai szerint mintegy 40 ezer magyar menekült el szülőföldjéről, elsősorban a fiatal nemzedék, amely ezután nem itt gondoskodik a magyarság újrateremtéséről. A Bánátból és a Bácskából a legtöbben Magyarországra távoztak, de magyar kolóniák alakultak ki az 1990-es évek elejétől a tengerentúli Kanadában, sőt Új-Zélandon is. Ezért jelenleg már csak 300 ezer lélekre tehető a délvidéki magyarság lélekszáma, amiből a bánáti részé 60–70 ezerre becsülhető. Olyan hatalmas veszteség ez, amelyet talán lehetetlenség pótolni. Több gyermeket kellene vállalni, hiszen régi szólás: egy gyermek nem gyermek, két gyermek fél gyermek, három gyermek egy gyermek. Ezért fordult elő e tájon, hogy a kétezer lelkes faluban a plébános az egyik évben tíz ifjú párt esketett, és eközben a falu ötvenhét lakóját temette el. Ezért írtam *Téli temetés* című versem végén a fohászt: „reverendám havas és sáros / Anyáért sír egész Oroszlámos”. Egy másikban, *A kérdezőnek* címűben: „Kérded, mi újság Egyházaskéren? / Egyházaskéren... egy ház, majd egy sem”.

– A bánáti végeken miként lehet összeegyeztetni a papi és a költői hivatást?

– A kettő nem ellenkezik egymással, sok a példa van rá a magyar, de a világirodalomban is. Sőt szűkebb hazámban is, hiszen például az 1892-ben elhunyt Szulik József óbecsei plébános is több versfüzetet és egy gyűjteményes kötetet hagyott ránk. Márton Mátyás magyarkanizsai lelkészt még a XIX. században a Szinnyi-féle lexikon jegyzi szépíróként, útirajzok készítőjeként és prédikációs könyvek szerzőjeként. Egy pap, egy lelkipásztor megszámálhatatlan élmény részese, amikor beteget látogat, amikor a menyasszony és a vőlegény, ragyogó örömmel elé áll. Fiatalemberként kerültem 1988-ban egy isten háta mögötti kis faluba, egy magányos, rejtelmes szigetre. Az idők folyamán felgyülemlett érzéseimet, meglátásaimat versekben, lírai jegyzetekben rögzítettem.

– A következő évben *Ablakok* címmel jelent meg első verseskötete, majd 1992-ben a második, *Billegések* címmel. Verseiben az élet végső kérdései, a halál, a hit, a szenvedés, a test és a lélek ellentéte mellett a hétköznapi történetek is foglalkoztatják. Félelem, magányosság, a szeretet hiánya, az egyedüllét, bánat és az állandó árvaság tudata sugárzik verseiből, ami arra is rádöbbeníti az olvasót, hogy végső soron egy pap is esendő ember. Miért vállalja ezt a kitárulkozást?

– A Tisza menti magyar kisvárosban, Zentán születtem 1956 januárjában, és négy-éves koromban elvesztettem a szeretteimet. Ezt papként máig sem tudtam magamban feldolgozni. Tízéves koromban tudtam meg, hogy azok, akiket anyának és apának neveztem, nem a szüleim. Kisgyermekként a bőrömről éreztem meg az éhséget, a betegséget, s azt, milyen az, amikor az emberen senki sem segít. Amikor a Vöröskereszt már nem folyósította a nevelésemért járó segélyt, egyszerűen az utcára kerültem. Egy szegről-végről rokon család vett magához Nagybecskerekben. Hetedikéskoromban egy barátommal kezdtem hittanra járni. Lenyűgözött a templom hangulata, ministrálni kezdtem. A gimnazista évek alatt, a szabadkai Paulinumban – melyet 1962-ben a Szent Teréz-plébánia épületében gimnáziumként és kisszemináriumként újraalapítottak – vált tudatossá bennem, hogy ha hűségesen szolgálom az egyházat, valójában az Istent és a fele-barátaimat szolgálom. Amikor elkerültem a teológiára a szlavóniai (horvátországi) Diakovára (Deákvár), az ott eltöltött hat év alatt kristályosodott ki bennem, hogy az embertársaimért igazán sokat csak papként tudok tenni. Ezután segédlelkész, káplán lettem. A közép-bánati Torontáltordán kezdtem pályámat, innen le délre, a Duna menti Ópávára, majd Kevevárára, végül az észak-bánati Egyházaskérre kerültem plébánosnak néhány kilométerre a szerb–román határtól.

– *Az elmúlt esztendő különösen sok megpróbáltatást hoztak híveire. Mibe lehetett, lehet kapaszkodni ilyen a helyzetben?*

– A gyermekek a legnagyobb vesztesek ezekben a zűrzavaros időkben. Az úgynevezett békeidőben szerettek műanyag puskával hadonászni, most viszont – minden bizonnyal a televízióban látottak hatására – mintha igazi háborút folytatnának egymással játék közben. Megdöbbentem, amikor láttam, hogy nem tudnak megbocsátani egymásnak, mert bennük is gyökeret vert a gyűlölet. Az elmúlt években a Bánátban – s persze az egész országban – a televízióval esténként beköltözött a szobákba a háború. Családlátogatáskor számtalanszor tapasztaltam, hogy a szülők már nem anyyira békülékenyek egymással és gyermekeikkel, mint korábban. Nyugtalanok, nem találják a helyüket. Eltűnt arcukról a mosoly, gyermekeik pedig képtelenek befeledkezni a játékba. Kapaszkodókat kell keresnünk, mert joggal érzik úgy az emberek, hogy úttalan utakon járnak.

– *Bátran, tetteikkel emeli fel szavát az embertelenség ellen.*

– Ennek sokféle formája lehet. Az egyik, hogy a bánati végeken különös gondal ápoljuk múltunkat, hiszen ezzel önbizalmunk, hitünk, általa pedig a *jelenválóságunk kel új életre*. Minderre elengedhetetlenül szükségünk van a nemzeti fölmozsolódásunk állapotában. Ezért kezdeményeztem, hogy Egyházaskéren helyezzünk el egy emléktáblát a templom falán a jeles néprajzkutató – szintén plébános volt –, Kálmány Lajos (1852-1919) és kiváló mesemondója, a helyi *Borbély Mihály* találkozásának megörökítésére. Kálmány bánati gyűjtése ugyanis példája annak, hogy az ember szinte megszállottja a bábeli torony szüntelen építésének. Találkozni akar

Istennel, mert szívének Szent Ágoston által megfogalmazott nyugalansága csak benne tud megnyugodni. Ezért, ha elfáradnak az építő kezek, azonnal jelentkeznek az építő elmék, és felmagasodnak az épülő tornyok addig, ameddig Isten engedi. Ilyen építő elme volt Kálmány Lajos, aki a Tisza menti Csókán is tevékenykedett, de gyakran megfordult Egyházaskér egyik legnagyobb mesefájánál, az említett Borbély Mihálynál. Kálmány nem titkolt örömmel állapította meg róla a gyűjteményének előszavában, hogy úgy kell a hagyományokat megőrizni, olyan elevenen, ahogyan azt az egyszerű parasztember tette.

– *Csak múltjának tudata, önismerete, hagyományai tarthatnak meg egy népet, s különösen annak más országban, kisebbségi sorsban élő részeit. A hagyományok befogadásához, megtartásához, tiszteléséhez szeretetteljes lelkület kell, és ennek kimunkálásában óriási szerepe van a lelkipásztoroknak. Hogyan és miként lehet gondozni az elanyátlanodott közösségeket?*

– Nehéz időkben a hívők a szokásosnál jobban ragaszkodnak, sőt kapaszkodnak a lelkipásztoraikba. Egyházaskéren főként az idősebb emberek járnak el az istentiszteletekre, a fiatalok közül ugyanis sokan vándorbotot vettek a kezükbe. A fiatal házaspárok elvárják a papjuktól, hogy reményt, távlatot villantson fel előttük. Ugyanakkor sajnos, néha elfeledkeznek arról, hogy a lelkész is esendő, akinek fontos lenne, ha hívei időnként kinyilvánítanák, hogy szükségük van rá. Ez azonban a legtöbbször elmarad. Persze nem ez a lényeg. Mindig arra biztatom a követőimet, hogy a mostani, apokaliptikus időkben is kötelező reménykedni. A lelkünk mélyén ugyanis mindannyian hisszük, hinnünk kell, hogy a rossz egyszer csak önmagától elmúlik, mert nem tarthat örökké. És diadalmaskodik a jó, amelyre mindenki vágyik. Nagypéntek – a történelem legszégységteljesebb és legsötétebb napja – után is felvirradt húsvét vasárnapja.

Magyar Nemzet, 1998. március 4.

„A félelem férge rága lelkünket”

Hadijelentés a déli határról

Mohácstól délre néhány kilométerre a hivatalosan még jugoszláv, gyakorlatilag azonban magyar–„szerb” határtól megváltozik az addig békés táj, a hangokból nyomban érzékeljük: frontvonalhoz érkezünk. A légvonalban harmincöt kilométerre fekvő Eszék felől ágyúdörgés hallatszik, hol erősebben, hol gyengébben, de folyamatosan. Eszék: ugye milyen ismerős városnév, itt égette fel a Dráván Zrínyi Miklós a törökök előtt a fahidat három évszázada, 1664. február 2-án. Utódját, a vasbeton hidat most a csetnikek lövedékei robbantották a folyóba. Morajlik, így megy ez már hetek óta, mondják Udvar községben, a határátkelőnél. A trianoni döntőnkökök úgy állapították meg itt (is) a két ország határát, hogy a Fő utca végén, az utolsó két szemben álló lakóház között ott áll a határsorompó. A Fő utca házaihoz éppen csak baromfiudvar és konyhakert tartozik, mögöttük a szántóföldek már a volt Jugoszlávia területén fekszenek. Igencsak meg kellett szokniuk az itt élőknek, hogy szobájuktól, konyhájuktól húsz-harminc méterre már egy másik ország kezdődik.

Állandóan zörögnek az ablakok

Az udvari határátkelőhely – mint mondják a magyar katonák – napok óta csendes, két-három hete volt a legnagyobb a menekültek áradata, jöttek autóval, traktorral, kerékpárral, gyalogosan, ki hogyan tudja menekíteni az életét és a sebtében összepakolt legszükségesebb holmiját, vagy azt sem. Akkor zúdult rá a horvátok és magyarok által lakott Drávaszög, a hajdani Baranya vármegye jugoszláv oldali csücskére a Jugoszláv Néphadsereg és a szerb csetnikek hada, s lőttek mindenre, ami élt és mozgott.

– Először csak éjjel ágyúzták és bombázták Eszéket – kezdte Udvaron a határhoz közel lakó idős férfi, Erős Salamon –, s már tudtuk, hogy baj van. Jól sejtettük, hogy hamarosan itt lesznek a Drávaszögből a rokonaink, ismerőseink. Fel is készültünk a fogadásukra. Itt a határ közelében szinte nem akad olyan család, akinek nincsenek odaát hozzátartozói. Aztán amikor két-három nap múlva már nappal is veszettül lőtték Eszéket, sejtettük: a szerbek ki akarják űzni a horvátokat és a magyarokat ősi földjükről, a Baranya-szögből. Meg is érkeztek az ismerőseim, itt laktak nálunk vagy három hétig. Tudja, ahol ketten-hárman esznek; jut ott többnek is. A legrosszabb az, hogy állandóan zörögnek az ablakok a távoli lövésektől. Bár a félelmet soha nem lehet megszokni, de mindenképpen el kell viselni.

Az idős férfi szeme könnybe lábad, ahogyan a menekültekről beszél. Felindultságát alig tudja leplezni.

Pélmonostor kilőtt templomtornya

– Soha nem volt itt baja a horvátnak a magyarral, most jönnek ezek a szerb csetnik, és pusztítanak mindent. Itt az Udvarhoz közeli, túloldali erdészet vezetőjét – személyesen ismertem a családot –, a feleségét és a lányát megölték. Előtte a fához kötött szülőknél végig kellett nézni, hogyan erőszakolják meg a szerb fegyveresek a tizennégy éves lányukat... A határ túlsó oldaláról egyik ismerősnek üzentek ide, ha nem küldi vissza a katonaszökevény fiát, akkor a szerb fegyveresek fölrobbantják a házát... Hazudik az, aki azt mondja: ő nem fél. Mindannyian félünk itt a határ mentén, nemcsak a menekültek. Enyhíti a rettegésünket, hogy megerősítették a határőrizetet, de a zöldhatárra nem lehet százméterenként egy-egy katonát állítani. A csetnik, bármikor átjöhetnek. A házak kertjének a vége már Jugoszlávia. Kukoricatábla, a föld valamikor Habsburg Albert főhercege volt, ma pedig a Bellyei Mezőgazdasági Kombináthoz tartozik.

Néhány napja még könnyebb volt átjutni a menekülőknek a zöldhatáron, a kukoricatáblák fedezték őket. A jugoszláv oldalon a napokban vagy tizenöt méteres sávot lesilóztak, hogy a menekülők könnyű célpontjává váljanak a csetnik lövészeknek.

A határ magyar oldalán élők feszültségét a magyar határőrszervek igyekeznek enyhíteni. Ottjártunkkor is többször láttunk járőröző helikoptereket, s a rendőrség páncélozott járművét a kitűzött nemzetiszínű lobogóval. Majd száz kilométer hosszú határszakaszt jártunk végig – Udvarról Kásádig – be-bemerészkedve a határ közvetlen közelébe, s jó érzés volt gyalogos, lovas, terepjárós határőrökkel, rendőrkocsikkal találkozni, a jelenlétük nyugtatgatott.

Udvaron átnéztünk a határ túlsó oldalára is. A jugoszláv, de inkább szerb fegyveres határőrző elvette a szolgálati útlevelemet és az újságíró-igazolványomat, s szorgalmasan kijegyzelte az adataimat. Néhány órával korábban Kelebián a jugoszláv határőr – vörös csillag volt a sapkáján – soron kívül átengedett, Udvarnál már „feljegyezték”. Nyugatra Drávaszabolcsnál pedig horvát határőrök barátságosan viselkednek az utazókkal. Micsoda idők! Jugoszlávia alig kétszáz kilométeres határszakaszán – Kelebia és Drávaszabolcs között – háromféle határőrség! S kétféle rendszer.

Füstfelhő és bolyongó állatok

A határ túloldalán igazi háború dúl. Az Eszék felől hallatszható tompa dőrej erősödik. Az Udvarral szomszédos, néhány kilométerre fekvő község napok óta füstölög. Istállókból, ólaktól elkötött, elengedett állatok, talán még védtelenebbek, mint az emberek. Szerencsére nincsen hideg, így a bolyongó állatok találnak még ennivalót. S ha csitul a harc, talán a jószág egy része is újra otthonra talál.

Eszék és Mohács közötti országút. Két fiatalasszony kitömött utazótáskákkal gyalogol, fáradtan, szemükben félelemmel igyekeznek a határátkelő felé.

– Honnan menekülnek?

– Laskóról, Eszéktől úgy húsz kilométerre.

– Mennyien éltek ott?

– Úgy ezer lakosú magyar falu volt, a legtöbbünk elmenekült. Mi is csak a holmiért mentünk vissza – mondja a magasabbik, barna fiatalasszony. – Ennyit tudunk elhozni – mutat a táskákra.

– Most megint mozgósítás volt Baranyában, sokkal nagyobb, mint az eddigiek. Vitték a magyar és a horvát férfiakat.

– A családjuk?

– A gyerekeink szerencsére már Magyarországon vannak, iskolába is járnak.

– A férjeik?

– Ők élnek jönnek az udvari határállomásra, meg van beszélve. Nem jöhetnek vissza a holmiért, mert katonaszökevényeknek számítanak. Nem akartak a szerbek oldalán harcolni, magyarok vagyunk... A falunkat lerombolták...

(Laskóról, a településről ennyit: Középkori eredetű magyar falu, 1332-ben említetik először az oklevelek. Jellegzetes, oromdíszített, tornácos parasztházait a magyar népi építészet értékes emlékeként tartja számon a tudomány. Vajon mennyit és mikor lehet majd restaurálni ezekből a házakból?)

Mintha minket támadnának

Újra a határállomás, Udvar. A szerb határőr azon kívül, hogy még egyszer jól megnézi a képemet, az útlevelemet nem veszi el, bele sem pecsétel. Pedig egy délelőtti kétszer voltam Jugoszláviában, Szabadkán, s itt, Udvarról délre. Innen Drávaszabolcsig nincsen újabb határátkelő, ezért a magyar határszakasz falvait kerestük fel, ki-kimerészkedve közvetlenül a határszélre.

Bezedek kis falu, közvetlenül a határ mentén. Átellenben hatalmas füstfelhő, ég a túloldali horvát település, s tompa ágyúdörej hallatszik. A szomszéd magyar faluban, Lippón középkorú, testes férfival beszélgetünk az utcán.

– Nincs itt már nyugalom hetek óta – fakad ki –, ha így folytatódik, nem is lesz egyhamar. Hallja a dörgéseket? Így megy éjjel-nappal. Jó lenne, ha már vége lenne az öldöklésnek. Tele van a falu menekültekkel, ellátjuk őket, ahogyan tudjuk. Itt mindenkinek van rokona, barátja, ismerőse odaát. Ez a határ mellett természetes, mint az is, hogy segítünk a bajba kerülteknek. Két napja gomolyog a túloldali falu fölött a füst – fordul a határ felé. – Izsép vagy Dályok lehet. Amióta a csetnik, elfoglalták a Drávaszöveget, nyitott ablaknál alszunk, mert a lövésektől állandóan rezegnek az ablakaink. Amikor este lefekszünk, dörögnek a fegyverek a túloldalon, de ha hajnalban felriadunk, akkor is. Idáig hallatszott, amikor a napokban Eszéket bombázták.

– Átlövések nincsenek?

– Előfordult már, de arra vigyáznak. A jugoszláv gépek inkább berepülnek. Innen északról lőtték a határ túloldalán fekvő horvát állásokat, falvakat. Néhány percig

vannak csak a magyar légtérben, s már húznak is vissza. Iszonyúak voltak a robbanások, úgy éreztük, mintha a mi falunkat érte volna támadás, olyan közel volt...

Fénycsóvák Eszék felől

Ivándárda néhány száz lakosú kisközség, alig két kilométerre a határtól.

– Egyik éjjel hallottuk – mondja az ötven körüli Horváth János mezőőr –, hogy aknavetőkkal verik Eszéket. A város légvonalban harminc kilométerre lehet innen. Persze azóta is éjjel-nappal halljuk, hol erősebben, hol gyengébben a lövéseket, robbanásokat. Az egyik este azonban sokáig emlékezetes marad az ivándárdaiaknak. A robbanásokra az utcára szaladt az egész falu. Nyolc óra körül volt. Vagy tíz hatalmas fénycsóvát láttunk Eszék felől, megrémült a nép. Azt hittük: rakéták törlik el a föld színéről Ivándárdát. Az apróbb gyerekek sírtak, az anyjuk szoknyájába kapaszkodtak. Több gyereket az ágyból kaptak ki nagy hirtelen.

– Teljes szívvel együttérzünk a menekültekkel – kapcsolódik a beszélgetésbe egy másik falubeli férfi, L. József, aki gázpalackért ment a cseretelepre. 1944 őszén én is menekültem a határ túlsó oldaláról, Tito partizánjai elől, akik irtózatot megtorlást végeztek a magyarok körében. Azt hittem, hogy néhány hét múlva visszamehetek a szülőfalumba, de itt élek már majd ötven esztendeje. Harminc éve pedig szinte a határ szélén áll a házam. Soha nem kellett félnünk, eszünkbe sem jutott a határvonal. Természetesen átjártunk a szomszéd, horvátországi falvakba, soha semmi bajunk nem volt egymással. Most meg a csetnikek mindent fölforgattak.

– *Mernek a menekültek beszélni?*

– A rokonoknak, ismerősöknek igen. Hiszen ha elzokoghatják a bánatukat, akkor megkönnyebbülnek. Mi is félünk, de nekik iszonyúbb a félelem a szemükben. Volt olyan menekült rokon, aki órákig nem tudott megszólalni, rázta a zokogás. Alig hitte el, hogy már nincs veszélyben. Gyerekek és egy várandós anya menekült át a zöldhatáron nagy hassal, itt született meg. Aztán kiszakadt belőlük a fájdalom. A feleségem szülőfaluja a határ túlsó oldalán Laskafalu, mondják: romokban hever. A csetnikek az új családi házakat is szétlőtték. Célzógyakorlatként tyúkokra, kacsákra lövöldöztek. Az állatok gazdátlanul bitangolnak, húsz év kell a béke után, mire újra felépül minden...

– Pedig gazdag vidék ez – mutat a határ felé egy fiatalabb férfi – Kiskőszegtől Pélmonostorig húzódik a Báni-hegy. Jó szőlő- és gyümölcsstermő táj. A csetnikek az ültetvények egy részét is feldúlták, nem néznek azok semmi értéket, csak rombolnak. Állandóan lödöznek, mint az eszeveszettek, a Jugoszláv Néphadsereg meg támogatja őket. Eddig négy repülőgépünk szállt be Ivándárda felé, olyan alacsonyan repültek, hogy láttuk a pilótákat. Rettenetes robajjal jöttek. Többben a kisgyermeküket elküldték a határtól távolabb élő rokonaikhoz...

– *Hány menekült van a faluban?*

– Több tucat biztosan, mert sokan elmentek a menekülttáborokba, de mások nem

szívesen mennek. Félnék, ha nyilvántartásba veszik őket, az rossz kézbe is kerülhet. Most Várdarócról vannak menekültek, egyszerre tizenkilencen jöttek, aztán a szlavóniai Szentlászlóról is hatan. Ez utóbbiak mesélték, hogy a falujukat szinte a földdel tették egyenlővé.

– *Honnan kapják még a híreket?*

– Korábban itt szemben, a Báni-hegyen a horvát televízió műsorát sugározta az átjátszóállomás, azt néztük, de amióta a csetnikek elfoglalták, nem működik. Csak időnként jön be a belgrádi adás, de nagyon gyengén.

Három kilométerre Beremendről található a négyszáz lakosú Kásád, amely az ország legdélebben fekvő települése. Ezekben a hetekben a kis falu a rekordok könyvébe valót tett, hiszen ottjártunkkor kb. 320 (!) menekült élt a falubeli családoknál. Akadt olyan porta, ahol földönfutóvá tett tizenhét férfit, asszonyt, gyereket fogadtak be. Magyar és horvát vegyes lakosságú község, így nyelvi akadályok nincsenek. A falu erejéhez mérten fogadja őket, kondérokban főznek számukra, a Magyar Honvédség adott matracokat, hogy egyáltalán valahova le tudjanak feküdni aludni.

Az utcán érdeklődünk, horvátul kérdeznak vissza, útbaigazítanak. Magyar és horvát beszéd keveredik a presszóban, ahol hangosan szól a horvát televízió adása. Amikor megtudják, hogy riportúton vagyunk, eltűnik a minden idegent fogadó gyanakvás, megnyílnak. Negyven év körüli, napbarnított férfi, Katona Lajos mondja, a kocsmáros bólogatása közben.

Több család már összecsomagolt

Tegnap tizenhét jöttek át, még traktorral is. Két horvát juhász vagy kilencszáz birkát hajtott át a határon, mondván: inkább a magyarok egyék meg, mint a csetnikek. A tévesz adott nekik legelőhelyet, hogy meg tudják tartani az állatokat. A sertésleptől alig száz méterre van a határ, mellette a jugoszláv vagy a horvát oldalon – nem is tudom – lesilózták a kukoricát termésestül, hogy lássák a határon menekülőket. Lőttek is már rájuk, s állandó a tüzéségi dörgés. Erre fekszünk és ébredünk. A túloldali, két kilométerre levő Petárda és a fél kilométerre levő Torjanc falut is állandóan lövik. Itt mindenkinek van rokona odaát. Ide menekültek – hová tudnának máshová menni –, s aztán hozzák a komákat, barátait, a szomszédait. A világon a legtermészetesebb, hogy segítsünk rajtuk. Még akkor is, ha félünk. Jó érzés, hogy a magyar határőrség állandóan járőröz, de ha éjjel a zöldhatáron átosonnának a csetnikek, és a falunkra törnek, ők sem tudnának megvédeni minket. Több itteni család már összecsomagolt.

A falu egyik vezetőjétől is érdeklődtünk: hogyan tudják ellátni a menekülteket?

– A legnagyobb gond a gázellátás, hiszen a falu népessége majdnem a kétszeresére nőtt. Sokkal több gázpalack kellene, mint korábban, a múlt héten is kevesebbet kaptunk Beremendről. Jó lenne, ha az illetékesek figyelnének erre.

A szobában beszélgetünk, e közben a közeli lövésektől rezegnek az ablaküvegek, és mintha mozogna a föld. Nem is olyan távol fénycsóva tűnik fel, világítórakétát lőttek fel.

– Provokálnak, nyugtalanítanak bennünket a csetnikek, régi jó szokásuk szerint. Azt akarják, hogy a félelem férge rágja a lelkünket...

– *Hogyan tudnak ellátni ennyi menekültet?*

– Kaptunk ruhaneműt, azt osztottuk ki közöttük, a kultúrotthonban kondérokban főzünk rájuk, sőt a nagytermet is berendeztük hálónak, matracokkal. Megszerveztük a gyerekek ellátását is, az iskolában és az óvodában is szorítottunk nekik helyet. Tíznaponként a menekült családok csomagokat kapnak, egyik nap húst is osztottak a részünkre. Mindig jönnek újabbak és újabbak a határon át, a legtöbbjük nem akar továbbmenni a menekülttáborokba, mert úgy hiszik: itt közvetlenül a határ szélén hamarabb kaphatnak híreket az otthonmaradottakról, a házukról, ingóságaikról. Úgy érzem, nagy gondot okoz a közeledő tél. Nem tudjuk, hogyan tudjuk majd megoldani a fűtést és a ruházkodást.

Magyar Nemzet, 1991. október 12.

Drávaszögből a Jézuska is elmenekült...

Nem történhet az emberrel akkora baj, ami kiűzhetné belőle a szülőföldhöz ragaszkodást. Mindenáron ezt akarta, de mégsem tudta elérni a Drávaszögbe betolakodó szerb hatalom. A drávaszögi, ahogy ott mondják, a baranyai részen – a trianoni békediktátum ugyanis annak idején Baranya vármegye déli részét a hajdani Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz (1929-től Jugoszlávia) csatolta, amelyet a túloldalon szintén Baranyának neveznek – több tízezer magyar élt a polgárháború előtt. Köztük több Árpád-kori eredetű településen, a legismertebbek Csúza, Vörösmart, Laskó, Kopács, Herczegszőlős. Az innen elmenekült gyerekekkel beszélgettünk Mohácson. A szüleik, rokonaik egy része még szülőföldjén maradt, féltik őket, ezért kérték, hogy csak a keresztnévüket írjuk.

A Svájci Magyar Munkavállalók Szövetsége az elmúlt hetekben gyűjtést rendezett tagjainak, illetve a német gyerekek körében. A minap érkezett meg a Duna-parti városba ajándékszállítmányuk.

– Régen kacagtam ekkorát – jegyezte meg egyik fiú –, mint most. A nálam két évvel fiatalabb, tizenegy éves erdélyi Kisfalussy Lehel nagyszerűen mondta hosszú meséjét. Örülök annak is, hogy a svájci magyar meg német gyerekek ott messze gondoltak ránk ezekkel a játékokkal. Persze egyiküket sem ismerem, de a karácsonyfánk körül gondolatban ők is ott lesznek.

– *Ki hol tölti a karácsonyt?*

– Otthon lenne a legjobb, Baranyában – hangzik kórusként a válasz.

– Már nem lehetett ott élni... – szólt halkán Zsolti –, elfogytak a szüleim anyagi tartalékai. Néhány napig Zánkán voltunk, aztán Pécsre kerültünk. Itt a menekültiskolában folytattam a tanulást. Hetedikes vagyok, de osztályt kellett ismételnem, mert más a tanulási program. Kezdetben rosszul éreztem magam, állandóan vágytam haza, most már vannak barátaim. A rokonaim otthon maradtak, a batyám meg a neném – mondja ízes tájszólással.

– *Milyen híreket hallottál felölük?*

– Nemrégén jártak itt, és elmondták: az egyik éjjel belőttek a házukba Karancson. Aludtak, a nagybátyám feje fölött röpi el a lövedék. Szerb lesipuskás szabadcsapatok voltak. Szerencsére senki sem sérült meg. Aztán a batyám (nagybátyja) édesanyjának a házába is berontottak ezek a fegyveresek, és kirabolták. A nagyanyó már öreg, csak tehetetlenül tördelte a kezét, amikor félrelökték.

– *Hol töltöd az ünnepeket?*

– Családi körben, Pécsen, de remélem, hogy a következőt már otthon, gondok nélkül és szabadon. A mostani karácsonyra ez a legnagyobb kívánságom.

Melánia gyengéden ölelte magához a most kapott játékbabát, megsimogatta, majd szinte egy szuszra mondta: – Akkor menekültünk el a szüleimmel, amikor a faluban elkezdtek lövöldözni. Mohácsra jöttünk, másnap Békéscsabára vittek bennünket, ahol egy hetet töltöttünk. Aztán a nenémekkel (nagynéni) Németországba kerültem, majd a másik neném Hollandiába vitt tovább, de innen megint visszakerültem Németországba. Onnan jöttünk végre Magyarországra. Az anyukám itt van velem Mohácson, az apukám otthon maradt, mert nem tud átjönni. A jugoszláv útlevele lejárt, a Baranyába jött szerb hatóságok meg nem adnak neki újat. Időnként levelet ír, és nagyon vár bennünket haza a nagymamámmal, a nagypapámmal, a nenémmel és a batyámmal együtt.

Eleonóra is akkor menekült át a szüleivel, amikor lövöldözni kezdtek a falujukban.

– Mindig emlékezni fogok arra a napra – mondta Eleonóra elgondolkozva –, tavaly augusztus 20-án volt. Csak a nagyszüleim, a batyám és a neném maradtak otthon. Sokan eljöttek a falunkból. Itt akkor már keresett bennünket a neném, apukám testvére, és kivitt Németországba. Egy évig laktunk ott, a hatodik osztályt német iskolában jártam. Vágyom haza a szülőfalumba, ahol most, úgy hallottam, nyugalom van. Csak néha fordul elő lövöldözés.

Laura is egy éve jár a mohácsi iskolába, a népi építészetéről híres egyik drávaszögi magyar faluból üldözték el a szüleivel. Németországi kitérő után kerültek Mohácsra. Hatodik osztályos, kistestvére egyéves.

– Mit csinálnak a szüleid?

– Édesanyám háziasszony, apukám nem tudott munkahelyet találni. Otthon kőműves volt, ismerősökhöz jár el dolgozni, segíteni, hogy valahogy megéljünk. Nagyon rossz híreket hallottunk a falunkból – szava elhalkult, összeszorította fogát, aztán folytatta. – Fegyveresek törtek a házunkba, sok holminkat elvitték, mindent, amit mozdítani tudtak. Ami nem kellett nekik, azt bedobálták a szobámba, ahol a babáim meg a játékaim voltak.

– Mi a legnagyobb kívánságod karácsonyra?

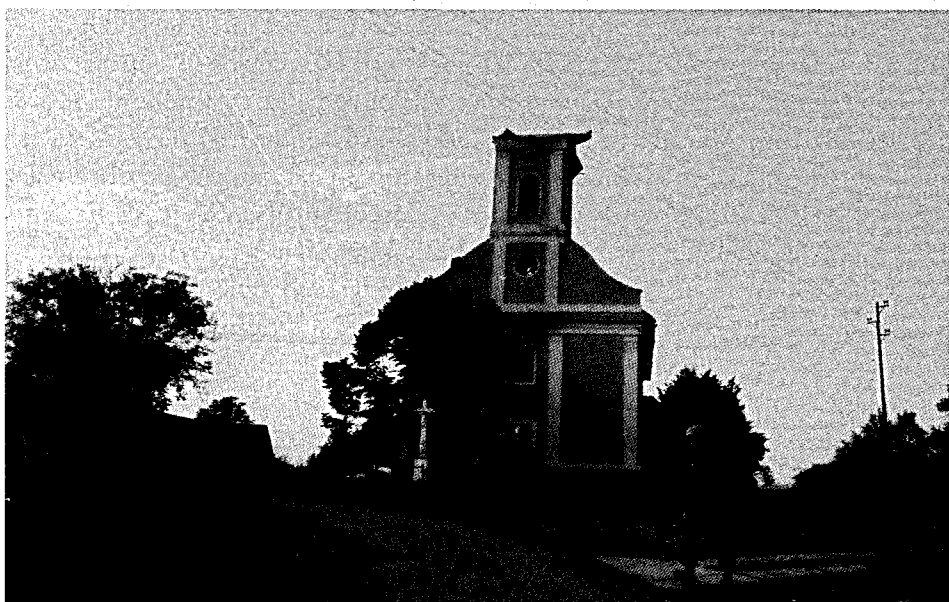
– Legyen már vége a háborúnak, hogy haza tudjunk menni. Tudom, hogy ez most lehetetlen. Bár nagyon jó itt. És nincs gondom azzal, hogy magyar vagyok. Németországban nem tudtam senkihez szólni.

Mohácson a gyerekek egy része a menekülttáborban él, zömük ismerősöknél, rokonoknál lakik a szüleivel. Többben alérletben, gyakran igen nehéz körülmények között. S ez a bizonytalanság másfél esztendeje tart. Mennyire viselte meg ez az állapot a gyerekeket? – kérdeztük egyik, érthető okokból magát megnevezni nem akaró, gyerekekkel menekült drávaszögi magyar tanárt.

Mindent igyekszünk megtenni azért, hogy minél kevésbé érezzék a megpróbáltatásokat. Talán sikerült őket megóvnunk az újabb fájdalmaktól. A menekülés közvetlen

élménye már elmosódott bennük, ami elsősorban a mohácsiak önzetlen szeretetének, gondoskodásának köszönhető. Egy-egy rokon látogatása, az otthoni hírek azonban napokra fölzaklatják a gyerekeket. Nagy-nagy türelemre, önfegyelemre van szükség a tanárnak, hogy ilyenkor tanítani tudjon. Valamennyien tíz év körüliek, de már a felnőttekhez hasonlóan érzik: lakásuk bárhol lehet a világon, de szülőföldjük csak egy van.

Magyar Nemzet, 1992. december 24.

ENSZ-katonák Darázs község felrobbantott sokác templománál

Tűz! – a templomokra

Drávaszög ma: „Mohács utáni állapot”

Három évszázada, amikor a Duna és a Dráva összefolyásánál fekvő ék alakú terület, Baranya vármegye déli része az oszmán hódoltságához tartozott, nem volt olyan pusztítás a Drávaszögben, mint napjainkban. Huszadik századi szabadszereplők tolongtak be a még alig három esztendővel ezelőtt is virágzó vidékre. A területet északon a magyar határ zárja le. Az 1918. évi elszakítás után az újonnan alakult Szerb–Horvát–Szlovén Királyság – 1929-től Jugoszlávia – Baranya vármegye három déli töredék járásából megszervezte Baranja (vagyis Baranya) névvel azt a közigazgatási egységet, amelyet aztán a Bácskát és a Bánátot magában foglaló Vajdasághoz csatolt. Negyedszázaddal később, 1945-ben viszont Josip Broz Tito marsall parancsára a Szerbiához rendelt Szerémségért cserébe Dél-Baranya Horvátországhoz került. A Drávaszögben – nevezik Dráva-köznek, de Horvát-Baranyának is – a magyarság a vidék keleti felét foglalja el. Északon és a trianoni határ mentén néhány szerb és horvát, illetve sokác-bunyevác település fekszik.

Napjainkban a Drávaszögben megdermedt az élet. A gyárak többsége leállt, akadózik a termelés, az áramszolgáltatás, az élelmiszer-ellátás katasztrofális, kevés az üzemanyag, megbénult a közlekedés, állnak a mezőgazdasági munkák.

Elzárva a külvilágtól

A tíz-egynéhány drávaszögi magyar falu közül a legtöbb Árpád-kori eredetű – Laskó, Várdaróc, Kopács –, a Duna és a Dráva összefolyásában ülnék. Kistájuk bizonyos mértékig elkülönül a tőlük északabbra lévőktől – Hercegszöllős, Karancs, Kő, Csúza, Sepse, Vörösmart –, ahol a Báni-hegy dombjain és hajlatain jó minőségű bort termelnek. E színmagyar falvaknak az 1991 nyarán kezdődött megpróbáltatásuk immár a harmadik az 1918-as és az 1944–45-ös után. A vidékről menekülni kényszerült jeles költő, Csörgits József ekként fogalmazta meg a jelenlegi helyzetet: „Mohács utáni állapot”. Ennek lényege egyetlen mondatban összefoglalható: a Drávaszögben élő horvátokat és magyarokat – akik még nem menekültek el – elűldözik a vidékre betolakodott szerb hatóságok és fegyveres osztagaik. Így készítenek helyet a Boszniából és Horvátországból elmenekült szerbeknek. A Drávaszöget gyakorlatilag elzárták a külvilágtól, így oda idegen – különösen külföldi – nem teheti be a lábát.

Az elűldözött magyarok és horvátok immár jelentős része második esztendeje Dél-Magyarország menekülttáboraiiban, falvaiban, rokonoknál és idegeneknél húzódik meg: Barcstól Beremendig, Mohácstól Drávaszabolcsig. A krónikás a magyarországi

Baranya megye déli részén kereste fel a menekülteket. Elbeszéléseiből kibontakozott a drávaszögi magyarság tragédiája. Legtöbbjüknek még maradt otthon hozzátartozója, ezért mindegyikük kérte, hogy a nevüket ne közöljük. Rettegnek az otthonmaradtakért, a szülőföldjükön konokul kitartókért, féltik a Magyarországon iskolába járó gyermekeiket.

– Két éve, 1991 augusztusában, amikor egyszer csak megjelentek a vörös csillagos jugoszláv zászlók a falvakban – kezdte a horvátországi magyarok egyik vezetője, aki meneküléséig a Drávaszögben élt, most pedig Baranya megye egyik városában –, nyilvánvalóvá vált számunkra: hamarosan menekülnünk kell. Tudtuk, hogy az alig egy esztendőes horvát demokrácia után visszaforgatják a történelem kerekét. A szocialistává átvett Jugoszláv Kommunista Párt ismét kezébe veszi a hatalmat a vidéken. A Drávaszögbe bevonult a Jugoszláv Néphadsereg, a JNH, de hamarosan átengedte az irányítást a mögötte érkező szerb csetnik szabadcsapatoknak. A JNH segítségével azonnal felfegyverezték a Drávaszögben lévő szerb falvak férfi lakosságát, s ezek az összeverődött félkatonai alakulatok hamarosan megkezdtek az etnikai tisztogatást. A szerbek aránya egyébként 1991-ben a Drávaszögben mintegy 25 százalék volt, a lakosság relatív többségét horvátok és magyarok alkották. Amikor a csetnikek átvették a hatalmat, elhatároztam: menekülnöm kell. 1991 szeptemberében még kétszer hazamentem a gyermekeimért, végül a 80 éves édesanyámat is áthoztam. Így otthon nem maradt senkim.

A szerb megszállók Pélmonostor központtal még ez év őszén kikiáltották az úgynevezett Szerb Autonóm Körzetet, amelyhez odarendelték a Duna és a Drávaszög alatt fekvő Kelet-Szlavóniát is. Ez utóbbival így került szerb megszállás alá néhány azóta lerombolt ősi, Árpád-kori magyar falu, köztük Kórógy és Szentlászló. A pélmonostori körzet néhány hónap múlva a Knin „fővárossal” kikiáltott Krajinai Szerb Köztársasághoz csatlakozott. Így vált teljessé a drávaszögi szerb megszállás, amely után újabb lendületet vett az etnikai tisztogatás.

Vörös karszalag

– Már második esztendeje állandóan csak sír a lelkem – panaszkodta a 73 éves, hajlott hátú kopácsi asszony, ölébe ejtve kezét, amelyben imakönyvét szorongatta. – A csetnikek napokig azzal gyötörtek, hogy mondjam meg, hol van az uram. Mondtam nekik, már öt éve kint nyugszik a temetőben. Nem hitték el, mondtam, hát menjenek ki, nézzék meg a köröszjtét. Aztán a fiamat keresték, meg a katonaviselt unokámat. Szerencsére ők idejében átmentek Horvátországba. Magyar vagyok, annak születtem – csorgott le a könnye barázdált arcán –, s folyton azt ordította rám, hogy én is horvát usztasa vagyok. Azokat pedig mind megölik. Nem kímélnék senkit. A szomszédos faluban, Bellyén felrobbantották a templomot, a papot elüldözték. Így tettek a másik két közeli falu, Laskó meg Várdaróc papjával is. A mi áldott jó papunk

Kopács mellett, lent a Dráván túl, Kórógyon is szolgált, őt is elkergették. Ezek a gyüttment martalócok már a hitünket is el akarják venni.

Az ortodox szerb szabadcsapatok kedvelt célpontjaik kezdettől a templomok voltak. Kiskőszegen – itt található a Duna egyetlen átkelőhelye a Bácskából a Drávaszögbe – összetörték a katolikus templom berendezését, a horvát nemzetiségű, de magyarul is jól beszélő katolikus papját vallatás közben kis híján agyonverték. A paplakot feldúlták, majd aknavetővel szétlőtték. Így vált egyszeriben gazdátlan hívó nyájja nemcsak Kiskőszeg, hanem a szomszédos falvak, Vörösmart és Csúza megmaradt magyar és horvát népe is. Darázsról szintén elüldözték a lelkész, s mivel több faluban szolgált, lelképásztor nélkül maradt még Márok, Nagydobolya, Izsép és Dályok is. De a magyar határ közelében is üressé váltak a paplakok, így Petárdán, aztán Baranyaszentistvánon, Dárdán, Keskenden, Albertfalván és Laskafaluban.

– Nemcsak a horvátokat, a magyarokat sem túrik meg – jegyezte meg egyik dél-magyarországi kisvárosban a Drávaszögből elmenekült, negyven év körüli, zömök értelmiségi férfi, akinek idős szülei otthon maradtak –, hiába igyekeztünk kivonni magunkat a szerb–horvát viszályból. Az el nem menekült magyar vezetőket, alkalm-

Darázs község új helységnévtáblája

zottakat azonnal leváltották, a magyar nemzetiségű dolgozók nagy részét elbocsátották a munkahelyéről. Megbélyegezték az embereket, a gyárakban, a közintézményekben hirdetőtáblákra rakták ki azoknak a személyeknek a névsorát, akiket a hatalom veszélyesnek tartott. Dárdán a szerb vezetés egy időben elrendelte, hogy a magyarok és a horvátok csak vörös karszalaggal jelenhetnek meg az utcán. A magyar iskolákat megszüntették, a gyerekek ta-

náikkal együtt Magyarországra menekültek. A zágrábi televízió adását kikapcsolták, csak a belgrádi és az újvidéki szerb adások foghatók, amelyek folytonosan uszítanak a horvátok és a magyarok ellen. Állandóan azt hangoztatják: foggal-körömmel, bármekkora áldozat árán fel kell szabadítani a „szerb szent tűzhelyeket” a fasiszta horvát usztrasáktól és magyaroktól.

Az immár másfél esztendeje tartó megfélemlítések, az otthonmaradottak elűzése napjainkban is folytatódik. A közutakat gyakran kétes külsejű fegyveres civilek ellenőrzik, zaklatják a járművek utasait, korlátozzák az emberek személyi szabadságát. A Drávaszögből való kiutazáshoz külön engedély kell, máskor még azt csak akkor adják ki, ha az illető „önként” lemond minden vagyonáról a szerb hatóságok javára. A fosztogatások tovább folytatódnak, s jaj annak, aki több évtizedes

szorgos munkával takaros portát épített magának. Rögtön kinézik „hadizsákmány”-nak.

– Éjjel-nappal dolgoztunk éveken keresztül, hogy végre felépüljön a házunk és bebútorozzuk – zokogott a középkorú, sovány, elgyötört asszony egyik dél-magyarországi faluban, ahol a rokonai fogadták be. – A férjem elmenekült a csetnikek mozgósítása elől, egyedül maradtam otthon a két gyerekkel. Hosszú hetekig folytonos rettegésben éltünk. Éjszakánként állandóan lövöldöztek az utcán, a házakba is belőttek. Amikor hozzánk sorozatoztak be az ablakon, szerencsére nem abban a szobában voltunk a gyerekekkel. Nemcsak nálunk tették ezt a borzalmat, hanem Csúzában, Vörösmarton meg másfelé is. Egyik rokonom Kopácson élt, tőle tudom, hogy ott fényes nappal álarcos csetnikek fosztogatták a portákat, meg ütötték-verték az idősebb magyarokat. Akkor menekültem el, amikor a szobai nagyablakon az üvegen át egy tégladarabot vágta be, amelyre egy papírdarab volt kötözve. Írógéppel ráírták, hogy másnap délig takarodjunk el, különben megölnék, a gyerekeimmel együtt.

– *Nem kért védelmet a rendőrségtől?*

– Semmi értelme. Voltak, akik így tettek, de a milicisták nem csináltak semmit, a vállukat vonogatták. Mint akik tehetetlenek. A rendőrség összejátszik a csetnikekkel. Nem tudtam mást tenni, mint összekapkodni ezt-azt, s aztán nekivágtam a gyerekekkel a zöldhatárnak az anyaország felé. Útközben az ENSZ-katonákhoz fordultam. Annyit megtettek, hogy fölraktak bennünket egy terepjáróra, s több horváttal meg magyarral együtt felvittek bennünket a magyar határig.

Zökkenőmentes szerb betelepítés

1992 tavaszán úgy tűnt, hogy az ENSZ-csapatok a Drávaszögbe történő bevonulásával véget érnek a még szülőföldjükön maradt horvátok és magyarok megpróbáltatásai. Aztán hamarosan kiderült, hogy a helyzet semmit sem változott, sőt mint ha zökkenőmentesebbé vált volna a boszniai és horvátországi szerbek betelepítése a Drávaszögbe.

– Végre ki kell mondania valakinek – kezdte higgadtan, elkeseredését visszafojtva az egyik határ menti ormánsági nagyközségben az a középkorú férfi, aki több mint egy évtizedig a horvátországi magyarság egyik választott tisztségviselője, vezetője volt –, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének drávaszögi rendfenntartó erői, az UNPROFOR tevékenysége – mondván, az emberek szabad áramlását nem akadályozhatják meg – gyakorlatilag szabad kezet ad a szerb etnikai tisztogatásnak, a betelepítéseknek. Ez utóbbi a szerb milícia és az ENSZ-erők által közösen ellenőrzött egyetlen átkelőhelyen, a Kiskőszegnél (Batina) lévő Duna-hídon ma is akadálytalanul történik. Többek között ezért volt sikertelen a horvát kormány 1992 augusztus-szeptemberi visszatelepítési akciója. Az ENSZ-erők ugyanis nem tudtak biztonsági garanciákat adni a hazatérni szándékozó drávaszögi horvát és magyar menekülteknek.

A Drávaszögben élő szerbek – akiket beköltöztettek az elűldözött horvátok és magyarok házaiba, falvaiba – száma mára meghaladja a harmincezret, arányszámuk viszont az összlakosságban elérte a több mint hetven százalékot. Az 1991 nyara előtt itt élt több mint 12 ezer magyarból mára jó, ha négy-ötezer maradt a szülőföldjén. Ők is többnyire öregek, betegek. A fiatalabb korosztályok családotul elmenekültek, otthonuk feladására kényszerültek. A szerb fegyveresek az elmúlt majd két évben több tucat fegyvertelen magyar polgári személyt öltek meg, százakat megkínóztak, nőket erőszakoltak meg.

Magyar Nemzet, 1993. június 26.

Darázs község felrobbantott sokác templománál...

Etnikai tisztogatás ENSZ-segítéssel

A horvátországi magyarság segélykiáltása

Ne engedje meg a világ a horvátországi magyar kisebbségi közösség megsemmisítését! – ezt a felhívást juttatták el szerkesztőségünkbe a horvátországi magyarok egyéni és intézményes képviselői. A bevezetőben többek között leszögezik: hetvennégy esztendőse kisebbségi létük legválságosabb időszakát élik, amely a teljes megsemmisítéssel fenyegeti őket. Horvátország keleti részén, a Drávaszögben és Kelet-Szlavóniában éltek kényszerű menekülésük előtt, számos, az Árpád-kor óta magyarlakta településen. Az 1991. május 19-i népszavazáson a demokratikus Horvátországot támogatták, ami hamarosan bűnnek számított a betolakodó szerb kommunista-nacionalista csetnikiek szemében. Miután a területen átvették a hatalmat, fizikai, politikai és pszichológiai terror eszközeit alkalmazva megkezdték a vidék etnikai megtisztítását.

A II. világháború végéig e tájon négy nemzet – horvát, magyar, szerb és német – élt évszázadok óta békességben. Az első etnikai tisztogatás 1944–45 fordulóján kezdődött a német nemzetiségűek ellen, de ez időben mintegy kétezer magyar is áldozatul esett Tito partizánjai gyilkos bosszújának. Esztendeje a csetnikiek e területre is kiterjesztették az itt soha nem létezett és senki által el nem ismert állami formációt, a Krajainai Szerb Köztársaságot. Az utolsó százöt év statisztikai adatai alapján az itteni szerb lakosság aránya 12–25,5 százalék volt. Ennek megváltoztatására a szerb hatóságok a többségi horvát és magyar lakosság számos tagját lemészárolták, zömét menekülésre kényszerítették, hátrahagyatva velük minden ingó és ingatlan vagyonukat. A horvátországi magyarság az ENSZ-csapatok megjelenésével békét és hazatérést, javainak visszaszerzését remélte. Ez nem történt meg, sőt tovább tart az etnikai tisztogatás. Az utóbbi hónapokban az ENSZ-katonaság menekíti ki az otthon maradt lakosságot, teret engedve az újabb és újabb szerb betelepítéseknek. A szerb hatalom ma már nyíltan a terület Horvátországtól való elszakítására törekszik.

A horvátországi magyarok nevében Faragó Ferenc a zágrábi szabor (a horvát parlament) magyar nemzetiségű független képviselője és Szekeres Péter, a zágrábi Ady Endre Kultúrkör elnöke öt pontban felhívást fogalmazott, amelyhez a drávaszögi és kelet-szlavóniai magyarság százain kívül több horvátországi társadalmi szervezet és jeles személyiség csatlakozott Zágrábból, Dubrovnikból, köztük a Horvát-Magyar Társaság elnöke, Ivo Skrabalo professzor. A dokumentumban kérik és követelik:

„Vizsgálják felül az ENSZ-békefenntartó erők szerepét a Drávaszögben és Kelet-Szlavóniában. Az UNPROFOR fegyverezzen le minden katonai, félkatonai és alkaltonai alakulatot az említett területen. Szélesítsék ki a kéksisakosok hatáskörét. A Biztonsági Tanács gyakoroljon nyomást a szerb agresszió háttérében lévő Milosevics szerb elnökre. Garantálják a menekültek hazatérését, javaik visszaszerzését, kárpótlásukat.”

Magyar Nemzet, 1993. január 13.

ENSZ-katonák Eszék alatt 1992 szeptemberében

Végveszélyben a drávaszögi magyarság!

A Duna és a Dráva összefolyásának háromszögét a trianoni békediktátum után kezdték Drávaszögnek vagy Dravaköznek nevezni. Északon az ekkor meghúzott határ zárja le. Egy ezredévig nem volt szükség a terület külön elnevezésére, a vidék Baranya vármegye déli része volt és sohasem tartozott a hazánkkal társországi viszonyban lévő Horvátországhoz, sőt a későbbi határörvidékhez sem. De annak ellenére, hogy mindig magyar volt, a háromnegyed évszázada hozott igazságtalan nagyhatalmi döntéssel az akkor összeeskábált Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz, az 1929 utáni Jugoszláviához került. A vidék elcsatolása után a szerb hatóságok Baranya vármegye három töredék területéből – Baranyavári, Mohácsi és Siklósi járás – alkották azt a közigazgatási egységet, amelyet akkor a Vajdasághoz csatoltak.

A drávaszögi magyarság a háromszög alakú terület keleti felét foglalja el. Északon a trianoni határ mentén néhány szerb és horvát, illetve sokác-bunyevác település fekszik. A magyar falvak közül több Árpád-kori eredetű (Laskó, Várdaróc, Kopács). A hatalomváltás idején a Drávaszög 34 községe közül 14-ben a magyarok, 10-10-ben szlávok, illetve a németek – az utóbbiakat 1945 után kitelepítették – alkottak többséget.

Az 1910. évi utolsó magyar népszámlálás 20 313 magyart talált a Drávaszögben, akik ekkor az összlakosság kerekén 40 %-át tették ki. 1921-ben a jugoszláv számlálóbiztosok már csak 16 638 magyart lajstromoztak (33,8 %), 1931-ben még kevesebbet, 15 717-et, (30,3 %). A terület átmeneti magyar visszatérésekor (1941) a magyarság száma elérte a 18 585 főt 36,4 %).

A második világháború után a Drávaszög Horvátországhoz került, a tagköztársaságban 1948-ban 51 ezren vallották magukat magyarnak. Az 1981-es, illetve az 1991-es népszámlálás kerekített adatai szerint azonban már csak mintegy 25 ezer volt a horvátországi magyarok száma. Az utóbbi évek becslült adatai azonban – a beolvasás, a jugoszláv „nemzetiségű”-ekhez való csatlakozás, a külföldi munkavállalás, a közeli Ormánsághoz hasonló alacsony szaporulat ellenére – ennél többel számolnak: 1991 nyarának tragikus eseményei előtt 40 ezer magyar élt Horvátországban. Ha a hivatalosan rögzített 25 ezer magyarból indulunk ki, annak csak közel fele élt többé-kevésbé homogén nemzetiségi környezetben – a Drávaszögben –, az anyanyelvi iskoláztatás, művelődés és sajtó hozzáférhetőségében. Ez elsősorban a már említett színmagyar, illetve döntően magyar többségű falvakra vonatkozott, valamint a Drávaszögtől délre fekvő Kelet-Szlavónia kilenc évszázados ősi magyar hagyományait, nyelvének archaikus jellegét megőrző Kórógy, Dályhegy, Szentlászló községekre.

A magyarság tragédiája 1991 nyarán kezdődött, amikor a Nagy-Szerbia létrehozásért fegyvert ragadott szerb szélsőségesek, csetnikek útjába éppen a kisebb-nagyobb tömbökben élő drávaszögi magyarság került. A Drávaszög népei az 1991 májusában tartott népszavazáson önálló és független Horvátországra voksoltak. Ezzel azonban a háborús körülmények között, a Horvátországba történt magyar fegyverszállítások miatt kirobbant szerb-magyar konfliktus következtében a drávaszögi magyarság a szerbek szemében ellenséggé vált. „Bűne” egyszerűen az volt, hogy olyan országban akart élni, amely a többpárti választásokkal szabadabb társadalmi légkört teremtett, s több intézkedést hozott a kisebbségek megmaradásának elősegítésére. A drávaszögi lakosságnak akkor 25 %-át a szerbek, 42 %-át a horvátok, 18 %-át a magyarok alkották.

Alig egy hónappal a májusi népszavazás után a nagyszerb érdekeket támogató JNH, vagyis a szövetségi Jugoszláv Néphadsereg egységei megszállták a Drávaszöget és Kelet-Szlavóniát, és megkezdték a „felszabadítást”: vagyis a vegyes lakosságú kisvárosok, a horvát és magyar falvak pusztítását. Az indok a szerbek „veszélyeztetettsége” volt, pedig a demokratikus választásokkal létrejött új Horvátországban, a Drávaszögben és Kelet-Szlavónia közigazgatásában, gazdasági életében nagyobb mértékű volt a szerbség jelenléte, mint amekkorát indokoltta tett volna annak nemzetiségi számaránya.

„Felszabadító” hadműveleteiket különösen a többnemzetiségű települések – Pélmonostor, Dárda, Bellye, Kő stb. – magyar lakosságán hajtották végre. A szerb rádióban és televízióban is hangoztatott kegyetlen mészárlás áldozata lett a kelet-szlavóniai színmagyar Kórógy, Szentlászló és a többi magyar-horvát falu. (Kórógy mintegy 250 km-re fekszik Budapeستől, a magyar határtól pedig 50 km-re. Iskolája négyszáz éves múltra tekintett vissza, egész Horvátországban ez volt az egyetlen teljes tagozatú, 1-8 osztályos magyar iskola.)

A Drávaszög lakosságából 1991 őszén, szeptember és december között mintegy 30-35 ezren menekültek el, közöttük hétezer magyar. Az adatokat az észéki Igaz Március Csoport által összeállított Fehér Könyv tartalmazza. A menekültek között van a drávaszögi magyar értelmiség 80 %-a. A magyar tannyelvű iskolákban a diákok és tanárok hiánya miatt megszűnt a tanítás.

1991 végétől a szerbiai tantervek és tankönyvek használatára kényszerítették a megmaradt tanárokat, s hogy a kötelező adminisztrációs munkákat szerb nyelven és cirill betű írással végezzék. A Drávaszögben egyébként a szerb megszállás előtti, 1990-1991-es tanév végéig a magyar oktatás így alakult: az 5 magyar, illetve a 4 horvát-magyar tannyelvű óvodában összesen 250 gyermek tanult. Az öt-öt négyosztályos, illetve nyolcosztályos magyar tannyelvű iskolában összesen 500, a két kéttannyelvű 8 osztályos iskolát 140 gyermek látogatta. Ezenkívül 19 horvátországi – drávaszögi, szlavóniai – iskolában folytattak magyar anyanyelvű oktatást, melyekre mintegy 1000 tanuló járt: kétharmaduk magyar nemzetiségű volt, a többi beszélt a magyar nyelvet. Ez azt jelentette: a 7-8 %-nyi iskolaköteles magyar gyermek révén mintegy 13 ezer magyar

lakos volt kapcsolatban a magyar nyelvű oktatás valamelyik formájával. A horvátországi magyarság egyetlen középiskolája Pélmonostoron gyakorlatilag nem működik. Tanárai egy részét a szerb hatóságok elbocsátották, néhány pedagógus elmenekült, a diákok zöme pedig Magyarországon, illetve a Vajdaságban folytatja tanulmányait. A pécsi pedagógiai intézet segítségével 1991 szeptemberétől Pécsen, Siklóson, Harkányban, Mohácson és másutt megszervezték a menekült magyar és horvát gyermekek oktatását, 1992 elején a horvátországi tanterv szerint 100 tanuló részesült magyar oktatásban és legalább ennyi iratkozott be magyarországi iskolákba. Az anyanyelv-ápolásban részesült tanulók a menekültek horvát iskolájába jártak, 13 helyen 1300 általános iskolás, de számuk növekszik. Itt a magyar nyelvet az összes tanulók számára oktatják. A betolakodó szerb hatalom részéről a horvátországi magyar értelmiség szétverésének másik célpontja a magyar papság és egyház volt. A hadsereg és a csetnikek által megszállt Drávaszög és Szlavónia magyar templomai kedvelt katonai célpontokká váltak. Szétlőtték Szentlászló, Kórógy, Haraszi, stb. templomait, lelkészeiket pedig elűldözték. 1992 elejéig csak a karanci és a laskói lelkészek maradtak a helyükön, de mára egyetlen katolikus pap sincs a Drávaszögben. Utoljára a kisköszegi pap hagyta el híveit, miután elhurcolták és megkínózták. 1992 tavaszára több mint 40 ezer horvát és magyar menekült el. A győztes szerb hatalom 8 ezer szerbet telepített be az elhagyott házakba...

A knini székhelyű Krajnai Szerb Köztársaság kikiáltása után, amelyhez a pélmonostori központú szerb körzet is csatlakozott, 1992 tavaszától őszig a Drávaszögben az új hatalom etnikai tisztogatásba kezdett. Célja a nemzetiségi arányok megváltoztatása, az addigi 25 %-os szerb arány túlsúlyba kerülése, boszniai és horvátországi menekült szerbek betelepítésével. Ehhez azonban hely kellett. Rendszeressé vált a magyarok és horvátok minden ok nélküli bántalmazása, megfélemlítése. A csetnikek vérszemet kaptak, éjszakánként fegyverropogással „szórakoztatták” a magyar és a vegyes lakosságú falvak népét. Belövellőztek a házakba. Csúszán, Vörösmarton, Kopácson álarcos csetnikek fosztogatták és bántalmazták a főként idősebb magyarokat. A kitartókat, a tétovázókat e harcosok a legkülönbözőbb eszközökkel igyekeztek távozásra bírni. Kedvelt módszerük, hogy a hadizsákmánynak kiszemelt magyar vagy horvát porta levélszekrényébe írógéppel készített felszólítást dob-nak, hogy meddig hagyják el a házukat, különben halál vár rájuk. Máskor féltéglára kötözve a csukott ablakon keresztül hajították a lakásokba. A felszólítottak közül csak igen kevesen vállalták a maradást, amely további zaklatást, rettegést, életveszélyt hozott rájuk. Az elhagyott házakat, lakásokat, hétfégi nyaralókat szervezetten és módszeresen rabolták ki az új hatalom képviselői és fegyveres szabadcsapatai. A kijárási tilalom rájuk nem vonatkozott, így a zsákmányolt „áruval” megrakott gépkocsijaik akadály nélkül jutottak és jutnak célba. A hadizsákmány egy részét még ma is a Dunaan motorcsónakkal viszik át a vajdasági (szerbiai) oldalra.

Kelet-Szlavónia egyes vidékein 1992 tavaszára már befejezték az etnikai tisztogatást. Áprilisban Kórógyon mintegy 850 szerb család betelepítését kezdték meg az elűzött magyarok házaiba, akik ekkor a zánkai menekülttáborban éltek, s csak 54 idős magyar maradt a faluban. A falunak új nevet adtak, Kórógy helyett a helységnévtáblára azt írták: Srpska Palaca, vagyis Szerb Palacska.

1992 áprilisában úgy tűnt, hogy az ENSZ-csapatok drávaszögi bevonulásával véget érnek a még szülőföldjükön maradt horvátok és magyarok megpróbáltatásai. Hamarosan kiderült, hogy a helyzet mit sem változott. Bár a Horvátország által is aláírt dokumentum értelmében – ez alapján léphettek a területre az ENSZ erői – a Drávaszögben és Kelet-Szlavóniában a közigazgatás horvát maradt, a kéksisakosok ezt nem tudták érvényesíteni. Ekkorra ugyanis a szerb adminisztráció már berendezkedett, és kénytelenek voltak vele együttműködni. A helyzet paradoxá vált: 1992 tavaszától már az ENSZ-katonák segítségével, sőt, közreműködésével folytatódott a magyarok és horvátok menekülése: aki segítséget kért tőlük, azt elkísérték a magyar határig. Közben azonban szabad kezet adtak a szerbeknek, mondván, az emberek szabad áramlását nem akadályozhatják meg. Így az ENSZ-katonák és a szerb milícia által ellenőrzött kisköszegi Duna-hídon – ez köti össze egyetlen kapocsként a Drávaszöget és a Vajdaságot – zavartalanul folytatódhatott a szerbek betelepítése a Drávaszögbe.

1992 végére az ideköltözött szerbek száma meghaladta a 30 ezret, s így – ENSZ segítséggel – tovább folyt az etnikai tisztogatás. A szerbek aránya a korábbi 25 %-ról a Drávaszögben mintegy 70 %-ra növekedett. Így történhetett meg, hogy 1992 júliusáig a megszállás egy éve alatt a Drávaszögben és Szlavóniában 122 ártatlan polgári személyt vertek agyon a szerb fegyveresek, s számos embert megkínzottak, a nőket megerőszakolták... Az áldozatok egy része magyar volt. A tehetetlen ENSZ-erők miatt fulladt kudarcha 1992 augusztusában a horvát kormány drávaszögi viszszaelépítési akciója is. Az ENSZ rendfenntartó erők, az UNPROFOR vezetése azal indokolta a hazatelepítés megakadályozását, hogy a hazatérőket nem tudták volna megóvni a szerb szabadcsapatosok támadásától. Ezért juttatta el kétségbeesett felhívását a közvéleményhez 1992. december 22-én a zágrábi Ady Endre Magyar Kultúrkör és a horvátországi magyarok nevében Faragó Ferenc, a horvát parlament (szabor) független képviselője, amelyben követelték: „Vizsgálják felül az ENSZ békefenntartó erők szerepét Baranyában (Drávaszög) és Kelet-Szlavóniában. Az UNPROFOR fegyverezzen le minden katonai, félkatonai és álkatonai alakulatot az említett területen. Szélesítsék ki a kéksisakosok hatáskörét. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa gyakoroljon nyomást a szerb agresszió hátterében lévő Szlobodan Milosevics szerb elnökre. Garantálják a menekültek hazatérését, javaik visszaszerzését, kárpótlásukat.” A felhívásnak természetesen nem lett fogantatja. Az etnikai tisztogatás tovább folytatódik.

Franjo Tudjman horvát elnök 1993 február második felében Eszéken tett látogatásakor a felrobbantott eszéki Dráva-hídnál tartott nagygyűlésen arról beszélt, hogy: a Drávaszögről és Kelet-Szlavóniáról a horvát állam nem mondott le, sőt az újjáépítésért az elnök személyes védnökséget vállalt. Tudjmannal ezúttal tudatták az elűzött drávaszögieknek és szlavóniaiaknak az ENSZ békefenntartó erőiről kialakított véleményét is: az UNPROFOR tagjai semmit sem valósítottak meg a megállapodásokból. A Drávaszögben a háború előtt 24 ezer szerb élt, a harcok kirobbanását megelőzően számuk csökkent, az ENSZ-erők megérkezését követően pedig ugrásszerűen megnőtt. A vajdasági Zombor irányából folyamatosan érkeztek a szerb telepések és 1993. február közepére számuk már megközelítette a 40 ezret. Az ENSZ-erők mindezt elnézik, megengedik a betelepítést, miközben nem tudják biztosítani az elmenekült horvátok és magyarok hazatérését. A Tudjman elnököt üdvözlők nyíltan elítélték az ENSZ orosz katonáit, akik szorosan együttműködnek a megszállókkal. Így hiába fogadta el a horvát parlament az új kisebbségügyi törvényt, az a megmaradt magyarságnak keveset jelent. „Csekély létszáma miatt nem kaphat autonómiát – nyilatkozta 1993. március 16-án dr. Zarko Domljan, a horvát szabor alelnöke budapesti látogatásakor. – Az új törvény értelmében, azok a kisebbségek, akiknek száma nem haladja meg a lakosság nyolc százalékát, nem rendelkezhetnek annyi joggal, mint azok, akik tömegesen élnek Horvátország területén. A magyarok részt vesznek a helyi önkormányzat munkájában, művelődési és oktatásügyi jogokkal rendelkeznek, de a területi és politikai autonómia gyakorlása nem áll módjukban.”

Tegyük hozzá: elsősorban azért, mert a magyarokat tömegesen üzték el a Drávaszögből, ahol több falucsoportban többé-kevésbé homogén településszerkezetben éltek. A szerbek által elfoglalt területeken 1993 nyarára alig 5-6 ezer magyar maradt a 25 ezerből. A drávaszögi magyarok egyre gyakrabban felvetik: Jugoszlávia felbomlásával minőségileg teljesen új helyzet állt elő, s ebbe a Drávaszög is beletartozik. Kinek van rá igazi jogcíme? Az etnikai tisztogatást ENSZ-közreműködéssel végrehajtó szerb csetnik martalócoknak? Talán másnak? Vagy azoknak, akikhez egy ezredéven át tartozott?...

Erdélyi Magyarság, IV. évf. 15. szám 1993. augusztus 22-25. old.

Eszék környéki széloltó ház

„Úgy teszünk, mintha élénk”

Álomkapitány egy álom-tengeralattjárón

– Mi, a drávaszögi magyar és horvát menekültek – kik 1991 nyár végén üldöztettünk el a szülőföldünkről – immár harmadik észtenede egyszerűen úgy teszünk, mintha élénk – jegyezte meg a neve elhallgatását kérő, negyven-egynéhány éves értelmiségi férfi. Jó oka van erre, mert idős szülei még mindig ott élnek a szerb csetnik megszállás alatt lévő területen, és nem akar bajt okozni nekik. – El kellett szenvednünk néhány bibliai napot, elítéltettünk, keresztre feszítettünk, de még vagyunk. Lassan talán levehetjük magunkat a keresztről, a feltámadás azonban még nem jött el.

Kegyelemkenyéren

– Most valamiféle mintha létben leledzünk, és mindannyian egyfajta látszattevékenységet folytatunk. Ez azonban nem rossz értelemben vett kibúvó, hanem önmagunkat csaljuk. Semmink sem maradt. A szülőföldünket, a házat, a házat elvették tőlünk a betolakodók, és bitorolják, mert beköltöztek az otthonainkba, a bútorainkba, berendezkedtek az udvarunkon. Egyszóval megszerezték azt, ami neked jelentette: te vagy, te létezel, te polgár és állampolgár vagy. Szerencsére a legfontosabbat, az életemet, a feleségemet és a két gyereket nem vették el, vagyis fizikailag továbbra is létezzünk. A lelkünk egy darabját azonban örökre kiszakították belőlünk.

– Segélyekből, adományokból tengődünk, a fedelet úgy adták a fejünk fölé, tehát nem az enyém, nem a miénk. Bármekkora szeretettel, együttérzéssel vesznek körül bennünket, mégiscsak kegyelemkenyéren, ajándék szálláson vagyunk. Segélycsomagokból, adományokból eszünk, öltözködünk már több mint két észtenede, és egyre fogy a remény, hogy végre jobbra fordul a sorsunk. Kilátástalannak érzed az egészet. Nem tudsz mást csinálni, mint csalogod önmagad. Elkezdesz reménykedni, önmagadat győzködve tölcseren öntöd magadba a hitet. Közben persze keményen érzed az öncsalást, de ott van a feleséged, a két gyereked. Ők tőled várják a biztatást. A hitet neked kell beléjük ültetned, pedig magad is csak a legmerészebb álmaidban hiszed sorsod-sorsunk jobbra fordulását.

– Ezt a kegyes csalást még valahogyan elviseled, megbocsátod magadnak, de a kölcsönnyában, kölcsönlétben nyugtalanul hánykolódsz éjszaka, reggelre csuromvizesen ébredsz rémálmaidból. A legtöbbször zavaros vízben bukdácsolsz, hínárban, moszatokban evickélsz. Felébredve megrázod a fejed, és a félhomályban vagy a derengésben a szűkös szobában körül nézel. Itt vannak a tied, a feleséged és a két gyerek. Beleszagolsz a levegőbe, mint a vad, és elérzékenyülsz. Milyen jó szaguk van, nem illatuk!

Aprócska lányod bogárkaként kidüllesztí a fenekét, megizzadt, kitakaródzott, a fiad a maga lusta kamaszos módján kiterülve alszik, a feleséged összekucorodva a kezével átöleli a lányunkat.

– Eszedbe jut a Drávaszögben maradt emeletes családi ház, amit húsz év munkájával építettél fel és rendezted be középosztálybeli szinten és ízlés szerint. Akkor még kétezer nyugatnémet márkát ért a havi fizetésed dinárban. A szüleid is mennyit dolgoztak, hogy otthonotok legyen. Édesanyád hajnalban kelt, hogy korai, zsenge zöldséggel, gyümölcscsel beutazzon az eszéki piacra, hogy a ház felépülte után mihamarabb be tudjátok rendezni a portát a legújabb divatú bútorral, aztán színes televízióval, videóval, Gorénje hűtőládával. Évente az Adria-tenger partján nyaraltatok. Ma már nincs otthonod, feldúlták, kifosztották, havi két-három márkát érő pénzsegélyből tengődtek négyen. A faluból hallottad a hírt, hogy egy fegyveres csetnik költözött a házába a családjával, nyáron a kertet sem gondozta, elvadult. A számára értéktelennek tűnő holmikat, köztük a videót, eladta. A rablott holmi a Drávaszögben szokásos útján, csónakkal került át a Duna túlsó, bácskai oldalára, hogy fél- vagy negyedáron kerüljön új gazdájához a zombori, újvidéki, netán a belgrádi feketepiacra.

Jobban összetartoznak

– Most itt húzódunk meg ebben a kis szobában. Gyakran eszembe jut, hogy otthon az emeletes családi házban mindenkinek külön szobája volt. Itt a kilátástalanságban döbbsentem rá, hogy mennyivel jobban összetartozunk most, mint amikor jólétben, megbecsülésben éltünk. Anyagi javainkat gyakorlatilag elvesztettük, de a kilátástalanság még jobban összekovácsolt bennünket. Néha-néha már betegesen aggódunk egymásért, megerősödött a féltés a másik iránt.

– Nem lehet ezt megmagyarázni, valami olyasmi lehet, mint a szerelmi féltékenység. Láthatatlan módon felértékelődött a másik látása, érintése, sőt – nem szégyenlem kimondani – a szaglása. Gyakran későn keveredek haza az alkalmi munkából – pótolni igyekszem csekélyke jövedelmünket –, és akkor már alusznak. Ott szuszognak a csepp szobában egyrakáson. Mindig könnybe lábad a szemem, s azt gondolom: az enyéme. Lehet, hogy amikor felépült az emeletes házunk, aztán végre berendeztük, nyugati gyártmányú személyautónk lett már tizenöt esztendeje, nem is voltunk igazán boldogok? A szerzésben mindez, a legfontosabb sikkadt el?

– Most itt vagyunk, földönfutók, nincstelenek és boldogok. Boldogok, pedig iszonyú híreket hallunk otthonról, a megszállt Drávaszögből. Közeli és távoli rokonok, barátok, ismerősök estek áldozatul – ki így, ki úgy – a háborúnak. A maroknyi drávaszögi magyarság nagyobb része kénytelen volt elmenekülni a megszálló csetniknek, illetve az addig velünk békében élt drávaszögi szerbek elől, akiket ellenünk fegyverzett fel a Jugoszláv Néphadsereg. Huszonhét magyar polgári személyt – köztük asszonyokat, gyerekeket – öltek meg eddig, és több tucatnyi azoknak a magyar

nemzetiségű horvát katonáknak és gárdistáknak a száma, akik elesetek a harcokban. Több száz azoké, akik megsebesültek, egy életre megnyomorodtak, és nemcsak testileg, hanem lelkileg is. Ők életük végéig magukban hordozzák a fájdalmat, az iszonyatot. Hogyan lesz ebből megbékélés? Azokkal, akik megölték az apádat, anyádat, testvéredet, rokonaidat, jó barátaidat, az ismerőseidet. Akik kifosztották a két-három évtizednyi verítékkal felépített házádat. Ki fogja mindezt eltszítani, vagy jön a végeláthatatlan bosszúk sora? Még belegondolni is félelmetes, nem pedig szenvedő alanya lenni.

– Hányszor végiggondoltad már te, menekült drávaszögi magyar, hogy milyen esélyeid vannak egyáltalán! Milyenek a lehetőségeid? Elmúltál negyvenéves, pár évvel ezelőtt lényegében befejeztél önálló életed megteremtését, és azt gondoltad megelégedve: mindent elértem, amit akartam. Dolgozom, jól keresek, a gyerekek lassan felnőnek, szakmát tanulnak, most már te adhatsz nekik, mint ahogyan veled tették a szüleid. Segítéd őket majd az indulásban. Nekik is minél előbb legyen házuk, kocsijuk, jó állásuk. És várod az unokákat, akik a nagyszülőkhöz hétvégeken és a szünidőben elutaznak, s te a térdeden lovagoltatod őket. Általad ismerik meg a falusi világot, és egyfajta módon kiszabadítod őket a közeli nagyváros betonrengetegéből.

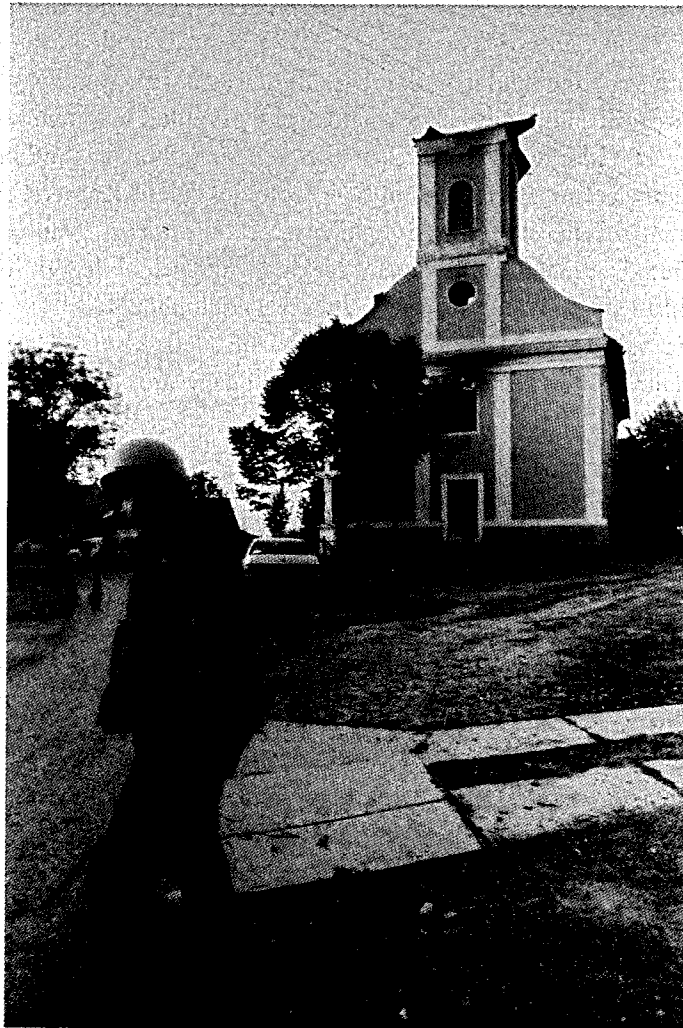
Otthon? Hol?

– De most, ha még évekig húzódik a háború, közel az ötvenedik évedhez, neked kell majd mindent újra előről kezdened, otthont teremtened. De hol? Még azt sem tudod, csak azt érzed: ott lent az ősi szülőföldön, a Drávaszögben. Egyszerűen azért, mert ott vagy otthon. Ott nőttél fel, a faluban mindenkit ismersz, ott jártál iskolába, jártad a mezőt, az ártéri erdőt. Itt az anyaországban – hiába vesznek szeretettel körül –, ahogyan múlik az idő, egyre inkább érzed, hogy másként vagy kisebbségi, mint abban a hajdani, más többségi nyelvű Jugoszlávia Horvátországában. Hányszor nyeltél keserűen, amikor itthon, az anyaországban „lejugomagyaroztak” a tudatlanok, a meggondolatlanok. Most nekik magyarázzad, hogy te otthon, a szülőföldeden náluk ezerszer nagyobb magyar voltál? Amikor végre az ünnepségeken – március 15-én, Szent Istvánkor – elénekelheted a magyar himnusz és a Szózatot, te felnőtt fejjel gyermek módjára sírtál. Meg sem értenék, hogy mit jelentett mindez neked. Kinevetnének, és még rád fognák, hogy valami furcsa bajod van. Azt sem értenék, hogy az utóbbi időben miért riadsz fel mindig hajnali fél háromkor megizzadva. Ahogyan azt sem, hogy miért képzeled magadat álmodban egy tengeralattjáróra, amelynek te vagy a kapitánya. Egyszerűen azért, mert szabadon dönthetsz, hogy járműveddel mikor ereszkedsz le a tenger fenekére. Ahol mindig csend van, és ahol biztonságban érzed magad.

Magyar Nemzet, 1994. január 5.

Két évig a pokolban

A Drávaszög sohasem volt a szerbeké!

ENSZ-katona a darázs sokác templom előtt

Alsómiholjác – horvátul Donji Miholjac – a Dráva túlsópartján fekszik, határállomás, a magyarországi Drávaszabolcs ikertestvére. Ez már az igazi Horvátország, a hajdani Verőce vármegye területe, amelynek az innen ötven kilométerre lévő Eszék volt a központja. Alsómiholjácnak a legutolsó, 1910. évi magyar népszámlálás szerint 4180 lakosa volt, túlnyomó része horvát, s mindössze 667 magyar. Azóta a titói korszakban mezővárossá fejlesztették, magyar lakossága gyakorlatilag felolvadt. A háború óta azonban meghúzódván újra élnek itt és a környéken magyarok, akiket a csetnik barbarizmus űzött el ősi szülőföldjükről, a Drávaszögből.

A város környékén beszélgettünk egy harminchat-harmincnyolc év körüli fiatalemberrel és feleségével – nevük elhallgatását kérték, mert szüleik, rokonaik még ottmaradtak és félnek a bosszútól –, miként élték túl a drávaszögi megszállás két esztendejét.

– Ha már a pusztán életünket kell mentenünk – kezdte a fiatalember –, akkor legalább a szülőföldünk közelében akartunk maradni. Ezt beszéltek meg a feleségemmel, miután eldöntöttük, hogy megpróbálunk kiszökni a pokolból, amelyben két évig éltünk. Akkor telt be a pohár, amikor a szüleimet Eszékre akartam menekíteni az ENSZ békefenntartó erőkkkel, de nem engedték meg. Ma már egyre világosabb. Nem volt véletlen, hogy orosz és ukrán ENSZ-katonák jöttek a Drávaszögbe és Szlavóniába. Azonnal lebratyiztak a magyaroknál és a horvátoknál jóval kisebb lélekszámú, a Drávaszögbe az elmúlt évtizedekben betelepített szerbekkel, valamint a betolakodó martalóc csetnik szabadcsapatokkal és félkatonai alakulatokkal. Rokon nyelvükkel jól megértették egymást, és mindkettőjük vallása ortodox. Nyomban megkezdtek a seftelést, és abban is nyomban megállapodtak, hogy közös ellenségük a magyar és horvát.

ENSZ-katonák és útlevelek

– Az ENSZ-csapatokat állítólag azért küldték a Drávaszögbe és Szlavóniába, hogy leszereljék a szerb megszálló alakulatokat és békét teremtsenek...

– Nemcsak bennünket nem védtek meg, akik otthon, a szülőföldünkön maradtak, hanem azt is megakadályozták, hogy az 1991 nyár végén-őszén elmenekült horvátok és magyarok ezrei visszatérjenek otthonaikba. Mohács alatt az udvari határátkelőt lezárták, a Drávaszögből lehetetlen kijönni, mert csak a kiskőszegi (batinai) Duna-hídon van kijárat a Bácskába. Az átkelőt ENSZ-csapatok és a szerb milícia őrzi – az előbbieket egyébként minden fölött szemet hunynak – és csak útlevéllal, mint egy igazi határállomáson,

engednek át. A tizenöt éves fiam pár nappal korábban menekült el a Drávaszögből, mint én, aztán a 11 éves fiam és a feleségem. Béregnél jöttünk át Magyarországra, Herczegszántóra. Te talán három órát voltunk az anyaországban és már jöttünk is vissza Drávaszabolcson át Horvátországba. Nem akartunk kegyelemkenyéren élni.

– *Hogyan tudott átjönni?*

– Régen terveztem az átszökést, mert nem akartam fegyvert fogni és a megszálló szerbek szolgálatába szegődni. Az útlevelemet ezért jó előre kijuttattam a Bácskába. A kisköszegi hídon szigorú az ellenőrzés, egyetlen 15 és 60 év közötti férfi sem mehet át engedély nélkül, mert a megszállók mindenkit hadkötelesnek nyilvánítottak. Amióta az ENSZ-katonák bejöttek, már nem verték össze a férfiakat, csak fenyegettek mindenféleképpen – ha nem teszel eleget a parancsnak, akkor ez meg ez vár rád és a családotra –, de nem akartam szerb érdekekért harcolni. A magyar és horvát férfiak kilencven százalékát erőszakkal az első vonalba hurcolták, ócska felszereléssel, amiből látszott, hogy csak golyófogónak szántak bennünket. Semmi és senki nem számított, azok parancsoltak, akik az elmúlt két évben a legtöbbet raboltak, fosztogattak, elősködtek az emberek nyakán.

A legvadabb Balkán

– *Milyen volt az ellátás a Drávaszögben?*

– Élelem már alig volt. Fekete kenyeret tudtál csak venni, ha volt, és marhasót kínáltak a lepusztult boltokban, fekete volt a színe. Közben a csetnik propaganda állandóan azt hangoztatta, hogy Horvátországban éhínség van. Amikor Alsómiholjácánál átléptem a határt és bementem a legelső itteni élelmiszerüzletbe, sírva fakadtam, amikor megláttam a polcokat. Abban a horvát falusi boltban több élelmiszer volt, mint egész Drávaszögben. Az autótulajdonosok havonta húsz liter benzint kaptak jegyre, a gazdák pedig hat liter gázolajat egy hold föld megművelésére, már akinek szerződése volt a szövetkezettel. Akinek nem, az találja föl magát, ahogy tudja. Leginkább a fekete piacon méregdrágán és német márkáért szerezzen üzemanyagot.

– *Hogyan éltek a megszállás alatt?*

– A megszálló csetnik martalócok iszonyú pusztítást vittek végbe a Drávaszögben, ahol ma már Rambó-filmet is lehetne forgatni. Tönkretettek mindent: a gyárak állnak, a mezőgazdaság lepusztulva, kifosztva, a földek megműveletlenek. A legvadabb Balkánt honosították meg a szülőföldünkön. Ősz végén megkezdtek az erdők letarolását, mert nem lehetett tüzelőt kapni. A szerb férfiak nyolcvan százaléka milicistának, vagyis rendőrnek állt. Napközben egyenruhában parádézna, élet-halál urai, este ténként átvedlenek civilbe és házról-házra járnak fosztogatni. Kíméletlenül felkutatták a még megmaradt értékeket, élelmiszert és elviszik. Panaszra hiába mégy, hiszen másnap annak a rendőrnek kell feljelentést tenned, aki az este civil ruhában kirabolt. Ezek a martalócok nem dolgoznak, két éve a fosztogatásból élnek.

Állandósult terror

– *A drávaszögi magyarságot és a horvátokat egy életre tönkretették.*

– Azért maradtam otthon fogcsikorgatva, hogy a házunkból, a portánkból megőrizzek valamit, amelyért több mint tíz évig küszködtünk. A megszállás azzal kezdődött, hogy a magyaroknak és a horvátoknak azonnal felmondtak a munkahelelyén. Listákat függesztettek ki az általuk megbízhatatlannak tekintett személyekről. A lakosságot minden eszközzel igyekeztek megfélemlíteni, elüldözni. A házak ablakain belövéldöztek, gránátokat dobáltak be, az embereket verték, kínozták. Az ENSZ-katonák megjelenése után ez abbamaradt, de erősödött a lelki terror. Falvainkba, a házainkba a kisköszegi hídon akadálytalanul engedték be a kéksapkások a horvátországi szerb menekülteket Verőce megye és Belovár városa környékéről. A hatalmat a drávaszögi falvak addigi aljanépe, a mocskos vette át, a semmirekellő lumpenek, akikre a nép korábban rá sem hederített. Most ők osztják a napfényt és az esőt. Az emberek csak a legszükségesebb esetben merészkednek ki az utcára, meghúzódnak házaikban. De még így sem hagyják őket békén, rendszeresen kihajtják a népet lövészárkokat ásni a Dráva vonalára. Aki nem hajlandó, azt megkínózzák, bebörtönzik.

– *Ezek szerint állandósult a félelem, a terror.*

– Folytonosan attól rettegtünk, hogy kivel akadunk össze az utcán, aki belénk köt, mert erősnek érzi magát fegyverrel a kezében. Előbb-utóbb azonban mindenkinek számat kell adnia a tetteiért, és ha visszamegyünk, a martalócokat nyársba húzzuk. A legborzasztóbb az, hogy a Drávaszöget mind Horvátország, mind Magyarország egyszerűn cserbenhagyta. Az előbbi bűne, hogy a háború kezdetén nem fegyverezte fel a drávaszögi horvátokat és magyarokat, így védtelenek maradtunk. Pedig meg lehetett volna akadályozni, hogy a kisköszegi Duna-hídon bejövő néhány jugoszláv tank elfoglalja a vidéket, azután pedig a Jugoszláv Néphadsereg felfegyverezze az itt élő szerbeket. Az anyaország is elárulta a negyvenezzer fős horvátországi magyarságot. Diplomáciai úton fel kellett volna lépnie a szerb betelepítések ellen, hiszen ez a föld sohasem volt a szerbeké. Az ősi magyar Baranya vármegye déli része volt ezer esztendőn át és még az Osztrák-Magyar Monarchiában sem tartozott Horvátországhoz. A megszállók a knini székhelyű Szerb Krajinához csatolták, a betelepítések pedig a szerbek korábbi alig húszszázalékos arányát 70 százalékra növelték az ENSZ-csapatok segítségével. Mára talán öt-hatezer magyar maradt a Drávaszögben. Az anyaország mindehhez hallgatólagosan hozzájárult. Akkora bűn ez, amelyet soha nem fogunk mi, drávaszögi magyarok elfelejteni.

Az írás Gy. L. (Gyergyói Levente) kézjeggyel jelent meg

Magyar Fórum, 1994. január 13.

Kiegyezett benzincsempész autók

Délvidék az aknafüggöny nyugalmával

A csempészség teljesen visszaszorult

Egyik pillanatról a másikra – persze ez nem szokatlan – kilométeres kocsisor torlódott fel kedden és szerdán Drávaszabolcsnál a folyón átívelő kecses hídon.

– A hónap elejétől átlagos volt az átkelőnk forgalma – jegyezte meg Szita Csaba százados, a határforgalmi kirendeltség helyettes vezetője –, de úgy hallottuk, hogy odaát Horvátországban a közelgő karácsony miatt külön fizetéshez jutottak az emberek. Az átlagos napi forgalmunk eddig négy-hatezer utas volt, ez most legalább a kétszeresére emelkedett. Több mint a 90 százalékuk horvát, s csak két-három százalékuk magyar. Drávaszabolcstól alig három kilométerre egy hatalmas diszkont-áruház épült, amely a horvátok kedvelt bevásárlóhelye lett. Jellemző, hogy tulajdonosa először egy kempinget akart üzemeltetni, aztán gyorsan átváltott, amely – gondolom – sokkal jobban kifizetődő.

Egyoldalú élelmiszer-turizmus

– Milyen cikkeket visznek haza az átkelőn a horvátok?

– Szinte kizárólag élelmiszert. A szomszédos országban magas az infláció, az élelmiszer nálunk a felébe-harmadába kerül, mint ott. A beváltott valutának megfelelő értékben vihetnek ki árucikkeket, kivéve azokat, amelyek tilalmi listán vannak. Így például nyers húst nem, de füstöltárut már szabad.

A magyar–horvát határon a forgalom gyakorlatilag normális mederben folyik, a csempészség szinte teljesen visszaszorult. Elsősorban a horvát élelmiszer-bevásárlóturizmus dívik, a magyaroknak nem érdemes átmenni a háború sújtotta Horvátországba. Nem úgy, mint régen, amikor nagy sláger volt a jugoszláv konyak, s előtte az 1960-as években az orkánkabát. Senkinek sem jut eszébe, hogy benzint szállítson át naponta akár többször – járműve tankjában – a határon, mint a szabolcsi-be-regi, illetve a csongrádi részekben.

Persze Drávaszabolcsra sem eseménytelenek a napok, a közelmúltban előfordult fegyver-, illetve lőszer-csempészet is. Romániából vadászatról érkezett, hazafelé igyekvő olasz állampolgároknál találtak a megengedettnél jóval nagyobb mennyiségű lőszeret, és lefoglalták. Ritkán, de előfordul, hogy lopott gépkocsit igyekeznek átjuttatni a határon. Az elmúlt napokban történt, hogy két bolgár állampolgár egy-egy lopott Ford Transzittal, illetve Volkswagennel igyekezett átcúszni a határon. Az egyik járműnél a rendszámablán nem egyezett két szám, a másiknál pedig az alvázszám volt átütve.

– Igyekszünk mindenre figyelni, ami különösen a hirtelen megnövekedett forgalomnál nem könnyű – mondta búcsúzóul a majd két méter magas Szita százados. – Még nem vagyunk a tranzitút része, de figyelünk a kábítószerre is. Tervezetten, de gyanú alapján is, több százezer forint értékű kutyánkkal keressük a drogot.

A magyar–horvát határ keleti szakasza ennél sokkal mozgalmasabb. Ezt már Pécssett a határőr-igazgatóság vezetőjétől, Lovász József ezredestől tudtuk meg. Néhány méter híján kerekén kétszáz kilométer határ őrizetéért felelnek, amely Babócsa és Péterhida között, a Rinya-patak drávai torkolatától a Duna bal partjáig terjed. Ebből hatvanhét kilométer úgynevezett szárazhatár – a köznyelv szerint zöldhatár –, a többi pedig lényegében a Dráva-folyó vonala, amelyet helyenként a határ oda-vissza kisebb-nagyobb mértékben átlép. A hajdani trianoni határt rajzolgatók jóvoltából ugyanis nem a folyó közepe vagy a sodorvonala a határ, hanem a Dráván innen és túl kölcsönösen vannak egy-két négyzetkilométeres magyar, illetve horvát területek. Ezért a Dráván a vízi sportok és a horgászat csak különleges engedélyekkel űzhetők.

A Dráva Gyűrűspusztánál folyik ki az országból, ahonnan teljesen megváltozik a határ jellege. Nemcsak azért, mert szárazhatárrá válik, hanem nemzetközi jogilag ugyan még magyar–horvát határ, a gyakorlatban azonban a szerbek által megszállt terület kezdődik mögötte. Ez a Drávaszög vagy Baranya-háromszög – hiszen egy évezredig magyar Baranya vármegye déli része volt –, de újabban Horvát-Baranyának is nevezik. A szerbek ezt a vidéket a Knin székhelyű, Horvátországban önkényesen kiáltott Krajainai Szerb Köztársasághoz csatolták, amely államalakulatot egyetlen ország sem ismert el.

Távcsövek fókuszában

Az 1991. őszi harcok után a következő év tavaszán a magyarországi Kásáddal szembeni Torjanc falunál volt az utolsó nagyobb horvát–szerb összecsapás. Két és fél évvel később, 1994. április 3-án kora hajnalban a horvátok megkísérelték a Drávaszög felszabadítását, és a harcok közben huszonegy aknavetőgránát csapott át magyar területre. Kásád magyar falu nyugati szélén pedig két harckocsilövedék. Azóta a határvonal stabilizálódott, viszonylagos a nyugalom. A Drávaszögben lakó horvátok és magyarok nagy részét a megszálló szerbek Magyarországra űzték. A túloldali határ menti katonai létesítményeket pedig szerb csetnik alakulatok tartják kezükben. Végigjárva a szárazhatár egy részét, láttuk, hogy az úgynevezett „karaulá”-kat, vagyis a határőrlaktanyákat megerősítették, azokban tüzelőállásokat, lövészárkokat építettek ki aknavető, páncéltörő számára.

A harcok elültével, 1991 karácsonyán kezdték meg a szerb megszállók a különféle aknák telepítését a magyar–horvát határ vonalán. Gyakorlatilag teljesen hermetikusan lezárták a hatvanhét kilométer hosszú szárazhatárt, s így a déli határunknak ezen a szakaszán egyfajta „aknafüggöny” alakult ki.

– *Ki mer velem jönni a lezárt határsorompóhoz?* – kérdezte Beremend határában a kísértő, Zámbo Péter alezredes, a pécsi határőr-igazgatóság helyettes vezetője. – Nem éppen veszélytelen vállalkozás, mert a túloldaltól a karaula őrtornyából éberen figyelnek bennünket.

– Menjünk.

A háború előtt itt, Beremend határában már kiépítették a kishatár-átkelőt, a magyar oldalon már a kezelőház is elkészült. A sorompó leeresztve, előtte az aszfaltúton húsz centiméter széles vörös festékcíkkal jelölték meg az államhatárt. A csík horvát oldali vonala mellé talán negyven centiméter átmérőjű, harckocsielhárító aknákat telepítettek négyszög alakban az aszfaltba. Leguggoltunk a csík mellé, és láttuk: néhány centiméteres érzékelőcsonkjuk csápként meredezett. Nem könnyű észrevenni a szerkezeteket, mert az utat a partjairól már benőtte a futógaz. Ha véletlenül rálépnénk valamelyikre, könnyen felrobbanhatnánk. Úgy járnánk, mint az alsószentmártoni csigaszedő fiatalasszony, aki áttévedt a gazzal benőtt, elhanyagolt zöldhatáron, és aknára lépett. A kórházban az egyik lábát amputálni kellett. A lezárt sorompótól néhány méterre köbméternyi nagyságú betonkúpokat raktak le a szerbek tankakadályoknak.

– Alig várjuk a kishatárátkelő újbóli megnyitását – mondta a 62 éves Lucsik Bertalan nyugdíjas gépkocsivezető Beremenden, a határ közvetlen szomszédságában, ahol a Tüzép-telep őre. – Odaát sokaknak van rokona, erősek voltak a kapcsolatok a háború előtt. Ez az átkelő a szomszédos faluval, Petárdával kötött volna össze bennünket. A túloldalon a szerbek kiűzték a faluból a horvátokat és a magyarokat, csak néhány öreg maradt ott, hogy őrizze a megmaradt javakat. Így nagyobb esélyük van a menekülteknek, hogy nem fosztják, rabolják ki ottani portáikat. Néha egy-egy öreg átjön Petárdáról Beremendre meglátogatni az itt és a környéken élő gyerekeit, unokáit. Ezt azonban legalább száz kilométeres kerülővel tehetik csak meg – pedig Petárda nincs egy kilométerre Beremendről –, méghozzá úgy, hogy a kisköszegi, vagyis batinai Duna-hídon átmennek a Bácskába, Hercegszántón átkelnek, és úgy utaznak ide.

Landroverben, békére várva

Pedig innen talán harminc kilométerre Mohács alatt még voltak átkelők a háború előtt. Magyarbólynál a vasúti átmenet 1991 augusztusától zárva van, az év október 7-ére virradó éjszaka ugyanis a túloldali részen a határvonaltól alig egy méterre felrobbantották az átvezető síneket. Addig itt lépték át a határt a Pécs és Eszék között közlekedő vonatok, amelyek zömében teherszerelvények voltak. A Baranya megyében megtermelt cukorrépát vitték feldolgozni Pélmonostorra, illetve Eszékre a cukorgyárakba. Ugyancsak 1991. október 6-tól a szerbek Udvar községnél lezárták a határátkelőt is, működik viszont Mohácsnál a folyami határállomás a Dunán.

Mindezt már Balogh István hadnagytól és Dóczy Zoltán főhadnagytól tudtuk meg Beremenden. S azt is, hogy a túloldaliak csak a megszálló hatóságok engedélyével

hagyhatják el a Drávaszöget, és be kell jelenteniük, hogy hová és kihez mennek látogatába. Petárdának a háború előtt nyolcszáz lakosa volt: a fele szerb, a negyede horvát, illetve magyar. Az utóbbi két népességet egyszerűen átűzték a határon, és akkor jobbra Beremenden találtak menedéket. Mára Petárdát már betelepítették horvátországi, boszniai menekült szerbekkel, így arányuk a falu lakosságában 90 százalékra emelkedett.

A szárazhatár azonban csak látszólag nyugodt, a túloldalon szinte mindennap történik valamilyen – nem éppen békés szándékra valló – esemény. A minap laktanyavédelmi riadót hajtottak végre az udvari határátkelővel szembeni karaulán, Főherceglakon (Knezsevo). Itt a minap ástak ki az út mentén két tüzelőállást páncéltörő fegyvereknek, onnan alig néhány kilométerre, Kisfőherceglakon riadógyakorlatot tapasztaltak a határőrök. Kedden Majs-Ormánypusztánál egy páncélozott szállító harcjárművet láttak a járőrök a Dunához közel eső területen, amint a határtól befelé haladt a Drávaszögbe.

A pécsi határőr-igazgatóság területén ma már csak két közúti átkelő működik, az említett Drávaszabolcs és Barcs, amelyek nemzetközi, és éjjel-nappal nyitva tartanak. Az idén eddig mintegy 3,6 millió utast léptettek át és 1,1 millió járművet. Ez jelentős növekedést mutat az elmúlt évihez képest, de még mindig csak a fele a háború előttiinek. Az utasoknak több mint a 90 százaléka horvát nemzetiségű volt, csak két-három százalékuk magyar, ami azt jelenti, hogy a háború sújtotta szomszédos ország nem kedvelt célpontja a magyar turistáknak.

Mikor lesz béke és nyugalom e vidéken? Erről az Európai Közösség Szegeden székelő megfigyelő missziójának két tagját, Mark Etherington és T. A. Hodson urakat is megkérdeztük, akikkel ellenőrző körúton találkoztunk Nagyharsány térségében. Fehér színű Landrover terepjárójuknak a színe szinte alig látszott a sártól. Kint voltak a terepen. Elmondták, hogy kitűnőek a kapcsolataik a pécsi határőr-igazgatósággal, a segítségük nélkül nem tudnák a munkájukat hatékonyan végezni. A határsértéseket minden alkalommal korrekten kivizsgálták. Igazi béke csak akkor lesz, ha a volt jugoszláviai szemben álló felek kiegyeznek. Erre várnak a határ magyar oldalán élők is, mert még mindig élénkek bennük az 1991. esztendő eseményei, a háború kitörésének megpróbáltatásai, a menekültáradat.

Magyar Nemzet, 1994. december 17.

„Én borsót kapáltam, a szerbek aknát ástak”

Csendélet Udvar községben szögesdróttal és magasfigyelővel

Mohácstól délre haladva a környékbelieknek szinte eszébe sem jut, hiszen annyira megszokott számukra, hogy a magyar történelem egyik legtragikusabb színhelyén járnak, ha Udvar község felé igyekeznek. Alig tucatnyi kilométer hosszú aszfaltút szeli át az 1526. augusztus 29-i mohácsi csata helyszínét, amelynek következtében három részre szakadt a középkori Magyarország. Az út felén az elágazástól jobbra tábla mutatja a talán másfél kilométerre lévő mohácsi történelmi emlékhelyet.

Nem térünk ki arra, csak gondolatban tisztelgünk hajdani őseink és hőseink áldozata fölött, hanem továbbsietünk délnek, Udvar község irányába, amelyet először 1448-ban említenek Wdwarth néven. A mohácsi csata során elpusztult, és csak több mint két és fél évszázad után éledt újjá. Az oszmán világban erre vezetett Eszék felől Budára a török seregek hadiútja. A XVIII. század végén népesült be újra, Mária Terézia korában, amikor Baranya vármegyébe Elzász-Lotharingiából, Badenből, a pfalzi tartományból telepítenek németeket a kihalt vidékre. El is nevezte ezt a tájat a német népryelv sajátos humorával „Schwäbische Türkei”-nek, vagyis „Sváb-Törökország”-nak, a hódoltság pusztításaira célozva. Udvart valószínűleg az 1780-as évek végétől telepítik be – pontos adatok nincsenek –, de 1796-ban már katolikus temploma van, amely jövőre lesz kétszáz éves. A jeles földrajzi író, Fényes Elek 1851-ben megjelent műve – „Magyarország Geographiai szótára, melyben minden város, falu és puszta betűrendben körülményesen leíratik” – szerint ekkor Udvar német falu, hatszáz katolikus lakossal, „kik sikeres búzát termesztenek és szép lovakat tenyésztene”. A falunak ekkor Habsburg Károly császári és királyi főherceg a birtokosa.

Forgalomkorlátozás a néptelenségnek

Az országút keleti oldalán a régi katonai térképeken „Türkenhügel”, vagyis „Törökhalom” néven dombocskát jelöltek. A hagyomány szerint csaknem fél évezrede Szulajmán szultán innen figyelte és irányította a magyarok elleni csatát. Aztán átlépjük a Borza-patakot, amely a XX. században pillanatnyi időre „világtörténelmi” jelentőségűre emelkedett, erről később szólunk.

Ha nem ívelne kissé az országút, járművünkkel egy katonai magasfigyelő vastraverzeibe szaladnánk. A volt jugoszláv – most magyar-horvát – határ egyik furcsa kiszögellése, ahonnan két kilométerre a síkságon jól látszanak Udvar legszélső házai.

A magasfigyelőn két szerb katona volt: egyikük hátát a nappal süttetve végigheveredett a hatemeletnyi „erkély” deszkáin. A másik, kezében géppisztollyal, a déli oldalon kémlelte a horvátoktól elfoglalt tájat Dályok falu felé. Az országhatár itt derékszögű, a drótkerítés méternyi széles sövényben megbújva húzódik kelet, illetve dél felé. Ez utóbbi irányban közvetlenül az országút mellett egészen a faluig, aztán közvetlen mögötte.

Udvar egyetlen házsorból, a Fő utcából áll. Néhány száz méter hosszú csupán, és máris „kirúg” a határátkelőre, a két utolsó ház végénél keresztben leeresztett, piros-fehér-zöld színűre csíkozott sorompóra. Innen alig ötven kilométerre fekszik a Dráva partján Eszék, Szlavónia fővárosa Horvátországban, amely mára már kiheverte az 1991. őszi többhetes ostromot. A szerb szabadcsapatok abban az időben foglalták el – a túloldalon Horvát-Baranyának hívott – Drávaszöveget, azóta nem működik az udvari határátkelő.

– *Jó napot kívánok! A polgármestert keresem* – szólítottam meg a falu közepén egy biciklire ülő asszonyt.

– Én vagyok, Fischer Antalné.

– *Alig van élet a faluban...*

– Így van már négy éve, hogy a túloldali harcok miatt lezárták a határt. Örülünk is neki, meg nem is. Az 1980-as évek végén már úgy éreztük, hogy megbolondulunk a nagy forgalomtól. Sok huzavona után sikerült is kihelyeztetni ezt a forgalomkorlátozó táblát 1990 őszén – mutatott előre az úton: „Vám – douane, 40 km”. – Néhány hónapig vettük csak hasznát. Az átkelő már igencsak szűknek bizonyult, gyakran a falun túl állt a kocsisor még éjjel is.

– *A határ lezárása után megint a világ végére kerültek?*

– Százával jöttek a menekültek, talán tíz család maradt egy ideig Udvaron, mert igyekeztek minél távolabb kerülni – folytatta a 41 éves polgármester asszony. A férje kőművesmester, két lányuk középiskolás. – Sajnos, az utóbbi évtizedekben a község lakossága jelentősen csökkent. Az 1941-es népszámláláskor 426-an, 1960-ban 300-an, öt éve 225-en, jelenleg 206-an lakják, alig félszáz házban. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a lakosságnak több mint a harmadrésze nyugdíjas, akkor kevés okunk van a derűlátásra. Mégsem hagyjuk magunkat, voltunk ugyanis már sokkal rosszabb helyzetben is. Az 1960-as évek elejéig még építési engedélyt sem adhattak ki Udvaron, mert a negyvenes évek végétől igen szigorúan őrizték az akkori jugoszláv határt. Aztán megnyílt az átkelő, és ez sokat lendített a falun. A főutcat azután tették rendbe, járda, ivóvízhálózat, sőt 1978-ban kultúrház épült, de ugyanakkor sorvasztottak is bennünket. Körzetesítették a tanácsot Majsra. Az általános iskolában 1965-ben megszüntették a felső tagozatot, és évekig Mohácsra jártak a gyerekek. Jómagam is köztük voltam. A hetvenes évek elején viszont innét is továbbvitték a felsősöket Majsra – hozzánk tizenhárom kilométer –, sőt az alsó tagozatosokat is.

– *Jelenleg mennyi általános iskolás van Udvaron?*

– Várjon, összeszámolom. A főfoglalkozásom ugyanis tanító, Majson dolgozom. Társadalmi megbízatású polgármester vagyok. Jelenleg tizenhárom udvari gyerek tanul Majson az elsőtől a nyolcadik osztályig. Rajtuk kívül hét óvodás. Négy évvel ezelőtt az önkormányzatunk fontolgatta az óvoda visszahozását, de végül elálltunk az ötlettől: olyan sokba kerülne, hogy nem tudnánk fenntartani. Tavaly egyébként mindössze öt gyerek született Udvaron. Néhány középiskolásunk Mohácsra ingázik. Most azon törjük a fejünket, hogy pályázatot nyújtunk be egy iskolabuszra, hogy megkönnyítsük a gyerekeknek a közlekedést. Egyszerrel próbálunk talpon maradni, mert a kilátásaink nem a legjobbak.

Vállalkozások a háborús zónában

– *Milyen reményekkel teltek az évek?*

– Nemrégiben jegyezte meg a polgármesteri összejövetelen az egyik közigazgatási vezető, hogy az elmúlt öt esztendő a kisközségek aranykora volt, amit egy ideig felejtünk el. Egyébként minden nehézségünk ellenére Udvar többet fejlődött, mint az előző évtizedekben együttvéve. Most készül a telefonhálózat, július végére csaknem harminc igénylő kap telefont. A továbblépést egyelőre megakadályozza a pénzhiány.

Udvar északi végében 1991 elején, néhány hónappal a jugoszláviai háború kitörése előtt egy szegedi vállalkozó, Molnár Rudolf – akit a közelmúltban életveszélyesen megsebesítettek – benzinkutát épített, amelyet később megvett tőle egy soltvadkeri vállalkozó. A kút a határátkelő forgalmára létesítették, de azóta sem működik. Húsvétkor viharos szél bontotta meg a benzinkút tetőszerkezetét, és egy része lezuhant. Szemben, az út másik oldalán egy másik vállalkozó nagyobb földterületet vásárolt, szintén benzinkútnak – a tervek már elkészültek – és egy vásárlóközpontnak. Ez utóbbi különösen jól jönne a falunak, mert a tizenöt munkanélküli között kereskedelmi végzettségű is akad. Helyben alig van munkaalkalom. Az rt.-vé alakult májsi Kossuth tévesz műveli az udvari határt, ott dolgoznak a falubeliek, meg Mohácsra. Sok közöttük a kőműves, az asztalos, a kárpitos. A vállalkozók várják a túloldali helyzet tisztázódását.

– *Mióta az eszemet tudom* – mondta a hatvanas éveit taposó May Ádám bácsi –, a határ miatt mindig a bajok voltak. Hajdani tanítónk, Weldin Károly – az 1910-es évek elejétől 1948-ig tanított a faluban – nekünk, gyerekeknek is elmesélte, hogy miként tüzték ki a trianoni határt Udvarnál. Akkor ez a vidék Péccsel együtt szerb megszállás alatt volt. Rendeztek egy falugyűlést, mondván, nyilatkozzanak az emberek, hogy a szerb királysághoz akarnak-e tartozni, vagy Magyarországon maradni. Hárman az utóbbit akarták, erre a szerbek összeverték őket, és átdobták a demarkációs vonalon.

– *Hogyan jelölték ki a határt?*

– A tanító úr úgy mondta, hogy 1921-ben ért ide az antant hatalmak határmegállapító bizottsága. Térképükön a Borza-patak hajózhatónak volt bejelölve, pedig térdig sem ért benne a víz. A medrét akarták természetes határnak kijelölni. Látták, hogy ez lehetetlen, ezért utána hosszában akarták Udvar tétvéágni, vagyis a főutca közepén: a jobb oldali ház sor Magyarországon maradt volna, a bal oldali pedig Szerbiához kerül. Akkor a bizottság francia tagja megkérdezte az udvari bírót, hogy hol van a falu három legfontosabb közintézménye: a templom, az iskola és a kocsmá. Mondták, hogy közel egymáshoz, az utca bal oldalán. A francia tiszt rögtön döntött, hogy emiatt nem lehet kettévágni a falut. A szomszédos Dályok falu földjei viszont egészen az udvari házak mögött húzódtak, ezért itt jelölték ki a határt. Így történhetett meg, hogy azóta a Fő utca bal oldalának a házaitól – a hálósobáktól – alig nyolcvan-száz lépésre húzódik a határ drótkerítése, ahol négy éve újra aknazár van a szerb oldalon. Annak idején a házak mellett lebontatták a pajtákát, és csak tíz-tizenöt méter hosszú veteményesek maradhettek meg. Egyébként a kertünk végénél van a D-322 számú határkő.

– *Nem félnek?*

– Ebbe a helyzetbe már régen beletörődtünk, megszoktuk. Az idősebbek nem is ijedtek meg, amikor négy éve kitört a horvátok és a szerbek közötti hadakozás. Pedig éjjel-nappal hallottuk a fegyverek ropogását az innen alig tízenkét kilométerre lévő Pélmonostorról. Szinte állandóan rengett a föld, rezegtek az ablaküvegek. A faluban kitelepítési terv készült, sok fiatal az elköltözésen gondolkodott, mi maradtunk. Ez a falu mindig átvonulási terület volt, 1944 őszén a drávaszögi Kiskőszeg, Darázs, Márok, Izsép, Dályok felől itt zúdultak be az orosz, a bolgár csapatok, meg Tito partizánjai. Akkor is maradtunk, meg később is.

Ötször költöztek

Udvarnak a háború után szerencséje volt, mert elkerülte az újabb megpróbáltatásokat. Az 1941. évi népszámláláskor lakossága magyarnak, de német anyanyelvűnek vallotta magát, ezért arra számítottak, hogy ki-, illetve visszatelepítik őket Németországba, ahonnan őseik az 1780-as években jöttek. Néhány családnak már megvolt a vagoncédulája, szerencséire a hatóságok az akciót a szomszédos Majson leállították. A népmozgás mégis érintette Udvar, mert a Felvidékről – Jóka és Szimő falvakból – 1948 szeptemberében magyarokat telepítettek a faluba, a Bombicz, Boska, Kollár, Szabó és Kosik családokat. Így ma már a hajdanán németlakta falu csak felerészben az. May Ádám bácsiéknak viszont Majsra kellett volna átköltözniük, mert Udvaron a katonaság lebontotta a tízenkét házból álló Újsort – helyi nyelven a Neureia-t –, mert merőlegesen a határra futott. Az 1950-es évek végén a kertek aljában nádpadrólkkal kibélelt lövészárkok húzódtak. Ádám bácsiék nyolcan – nagyszülők, szülők, gyermekek – egy négytagú felvidéki családnál, Balogh Ferencéknél húzták meg magukat.

Aztán ötször költöztek a faluban. Mire visszakapták a saját portájukat, felépült az új családi házuk, és abban maradtak.

A májusi napsütésben a falu csendes, főutcája a határátkelő zárlatával zsákutcává vált. Csak egy irányba, Mohács felé mehetünk. A legszélső ház és a lezuhant tetőzetű, üzemén kívüli benzinkút között az országút szélén talán száz lépésnyi szélességben szépen gondozott konyhakerti parcellák húzódnak a kerítésdróttal, sövénnyel megjelölt államhatárig. Talán négy méterre a választóvonalról egy öregember hajlongott kapával a kezében.

– Uram – mondta –, ha tíz perccel előbb jön hozzám beszélgetni, nem akármit láttott volna. Órákon át együtt szorgoskodtam három szerb katonával: én a borsót kapáltam, ők meg az aknáknak ástak gödröket a dróthálónál, a takarásban.

Magyar Nemzet, 1995. május 18.

ENSZ-katonák Eszéken 1992-ben

Drávaszögi bizakodás – hazatérés előtt

Zöld levélen álló fekete gólya

Hat esztendei földönfutás után remélhetőleg véget érnek a horvátországi – a drávaszögi és a kelet-szlavóniai – magyarok megpróbáltatásai, s többségük minden bizonnyal hazatér szülőföldjére. Kisebb részük nem, hiszen sokan az elmúlt években már egzisztenciát teremtettek maguknak az anyaországban, illetve másutt, valahol Európában. Az újrakezdés egyik legfontosabb alapfeltétele az a helyhatósági és parlamenti választás, amelyet egy hónapos halasztás után április 13-án tartanak Horvátországban. A visszaköltözés előtti számbavételről kérdeztük Eszéken Csörgits Józsefet, a Horvátországi Magyar Néppárt elnökét, a Magyarok Világszövetsége elnökségének tagját, az MVSZ horvátországi tanácsának elnökét, az ismert költőt és közíró.

– *Az 1990-es évek elején lezajlott délszláv háború szinte betetőzte a horvátországi magyarság e századi tragédiáját, mert létszáma a korábbinak alig több mint a tizedére zsugorodott. Hogyan következett be ilyen nagy mértékű csökkenés?*

– Az utolsó magyar népszámlálás szerint 1910-ben Horvát-Szlavónországban kerek 106 ezer magyart írtak össze. Egy évtized múlva, az 1921. évi jugoszláv népszámlálás már csak 70 ezret vett számba. A csökkenés oka a háborús hadiveszteségen kívül elsősorban a tömeges repatriálás, a hatósági kiutasítás és a magyarság számának külföldre eszközökkel való célzatos visszaszorítása volt. A horvátországi magyarság már ekkor is jórészt szórványban élt, csak kisebb része lakott többé-kevésbé összefüggő területen. Elsősorban a Duna és a Dráva összefolyásának háromszögében, amit északon a trianoni határ zár le. Ezt a történeti Baranya vármegye déli részéből leszakított vidéket 1918 után kezdik Drávaszögnek vagy Drávaköznek, újabban Horvát-Baranyának vagy Dél-Baranyának nevezni. A Drávaszögben lévő hajdani 34 községnek csak egyharmada – 13 – volt magyar többségű, az 1920-as években megkezdődött szerb betelepítés következtében 1931-ben ez nyolcra csökkent.

– *Milyen veszteségeket szenvedett a horvátországi magyarság a második világháború idején?*

– A korszak elején, amikor 1941-ben a Drávaszöget is visszacsatolták Magyarországhoz, e vidéken a magyarság aránya meghaladta a 46 százalékot, akkor mintegy 20 ezer főt, amely viszonylagos többséget jelentett e területen. A lakosság negyed része német volt, a szerbek és a horvátok aránya 15-16 százalék. A háború, az azt követő atrocitások, a félelem légköre, a kivándorlás oda vezettek, hogy az 1948. évi jugoszláv népszámlálás szerint a drávaszögi magyarok száma 1941-hez képest 7200 fővel, csaknem 15 százalékkal csökkent. Ekkor kerek 51 ezer magyart találtak

Horvátországban, ebből 17 ezren éltek a Drávaszögben. Ez utóbbi vidékről kitelepítették a németeket, a helyükbe hathatós állami ösztönzéssel szerbek érkeztek, jelentősen megváltoztatva az etnikai összetételt. Közben a Tito-féle új rendszer a Duna és a Dráva folyók közötti Szerémséget elvette Horvátországtól, és a Szerbiához tartozó Vajdasághoz csatolta. Horvátország ekkor kapta meg – mintegy kárpót-lásul – a Drávaszöveget.

– *A példás nemzetiségi politikát hirdető Tito-korszakban a horvátországi magyarság száma tovább zsugorodott.*

A Szerémség nélkül, de a Drávaszöggel együtt 1961-ben kerekén 42 ezer, 1971-ben már csak 35 ezer horvátországi magyart számláltak össze, ami azt jelenti, hogy alig két évtized alatt a magyarság száma a kétharmadára csökkent. A legtöbb magyar ekkor a Pélmonostor székhelyű, az egykori járásnak megfelelő közigazgatási egységben élt. Dél-Baranyában 1971-ben 13 500-an, egy évtized múlva azonban már mindössze 9920-an vallották magukat magyarnak, 26 százalékkal kevesebben. Népünk megroppanása, végleges kisebbségbe kerülése a Drávaszög szívében az 1948 és 1981 közötti évtizedekben ment végbe, főként a korszak második felében. Számának gyors zsugorodását döntően elősegítették az akkori jugoszláviai változások, elsősorban a gazdaság és a politika liberalizálása, a magánvállalkozás, illetve a külföldi munkavállalás engedélyezése az 1960-as évek elejétől.

– *Milyen hatással volt a népszámlálásokra az úgynevezett jugoszlávizmus?*

– Az 1961. évi népszámláláskor vezették be ezt az új „nemzeti” kategóriát. Ennek következtében 1981-ben például 8397-en írták magukat „jugoszláv”-nak a Drávaszögben, s ez a lakosság 15,7 százalékát jelentette. Egy részük azonban kétségkívül magyar vagy magyar származású volt. Ezt tekintetbe véve az ugyanezen a népszámláláson összeírt dél-baranyai, alig tízezres magyarságot mi többre, mintegy 12 ezer főre becsültük, arányukat pedig az összlakosságon belül mintegy 23 százalékra. Ekkorra a magyarság a horvátok mellett a szerbekkel szemben is kisebbségbe szorult az egész Drávaszögben.

– *Néhány hónappal a délszláv háború kirobbanása előtt, az 1991 márciusában tartott népszámlálás során hogyan alakult a magyarság száma?*

– Ekkor Horvátország lakosságának mindössze a fél százaléka – 22 355 fő – vallotta magát magyarnak. Dél-Baranyában ekkor kerekén 54 ezer lakos élt, de ennek már csak a 17 százaléka – 8936 – volt magyar, ugyanakkor a horvátok aránya 42, a szerbeké 25, az egyéb kategóriákba – jugoszláv, albán stb. – sorolhatóké 16 százalék volt. A Horvátországi Magyarok Szövetsége a népszámlálás adatánál azonban jóval többre, mintegy 40 ezerre becsülte az országban élő magyarok számát. A hivatalosan számba vett 22 ezer magyarnak csak a fele élt többé-kevésbé összefüggő, homogén környezetben, így Dél-Baranya tucatnyi magyar többségű településén – ekkor a Hercegszöllősi járásban a magyarok aránya 40,5, a Bellyeiben 37,6, a Darázsiban 23 százalék volt

–, illetve a kelet-szlavóniai Kórógyon, Szentlászlón, Harasztin és Dályhegyen. Az itt élők részesülhettek anyanyelvi iskoláztatásban, olvashattak magyar sajtót, ápolhatták nemzeti kultúrájukat.

– *Immár fél évszázada működik a Horvátországi Magyarok Szövetsége, amely a délszláv háború előtt úgy döntött, hogy nem alakul át politikai szervezetté, hanem továbbra is megmarad a művelődési egyesületek, oktatási intézmények összefogó szervezetének. Vörösmarton 1990 márciusában alakult meg a Horvátországi Magyar Néppárt, amely a magyarság politikai érdekévé vállalta fel, és azóta is következetesen küzd a megmaradásért, a menekültek hazatéréséért. Címere – zöld levélen álló fekete golyó – is ezt jelképezi. Hogyan készülnek a szülőföld újbóli benépesítésére?*

– A háború kitörésétől kezdve egyik legfontosabb tennivalónknak tartjuk a veszteségeink számbavételét, mert csak a valós helyzetet megismerve tudjuk meghatározni tennivalóinkat. A néppárt adatai szerint Dél-Baranyából kerekén 4700 magyart üldöztek el a szerb megszállók, az ott élőknek több mint a felét. Kelet-Szlavóniából, illetve Nyugat-Szerémségből pedig 3250 magyarnak kellett elmenekülnie. A szerb agresszió hatására a három területen csaknem nyolcezer magyarnak kellett elhagynia otthonát, és a martalócok kénye-kedvére kiszolgáltatnia minden ingó és ingatlan vagyonát. Adataink szerint az elűldözötteknek több mint a fele Horvátországban, 2500-an Magyarországon, több száz személy pedig idegenben talált menedéket. Több tucatnyi magyar áldozta életét a háborúban, és még mindig jelentős az eltűntek száma.

– *Január elején a néppárt választási koalíciót kötött a kormányzó Horvát Demokrata Közösséggel, a HDZ-vel. Miért látták szükségesnek az egyezményt?*

– Dél-Baranyában a magyarság zöme a Hercegszöllősi, illetve a Bellyei járásban él, de egyikben sem éri el aránya az ötven százalékot. Ha egyedül indulunk a választásokon, akkor egyik faluban sem tudunk nyerni, annál kevésbé, mert sok magyar a kormánypártnak a tagja. Győzelem esetén legfeljebb 14 képviselőnk lehetne, a koalícióra lépés után viszont 29 jelölttel indulhattunk. Így olyan járásban is lehet képviselőnk, ahol azt a magyarok kis száma nem tette volna lehetővé. Egyébként már 1991-ben, illetve 1993-ban is koalícióban voltunk, és a megállapodásokat a HDZ korrekten betartotta. Természetesen most is mindenki szavazhat, az UNTAES által ellenőrzött területen élők, a Magyarországra menekültek, valamint a Horvátországban bárhol élő, szülőföldjükről elűzött magyarok.

– *A reintegráció már megkezdődött?*

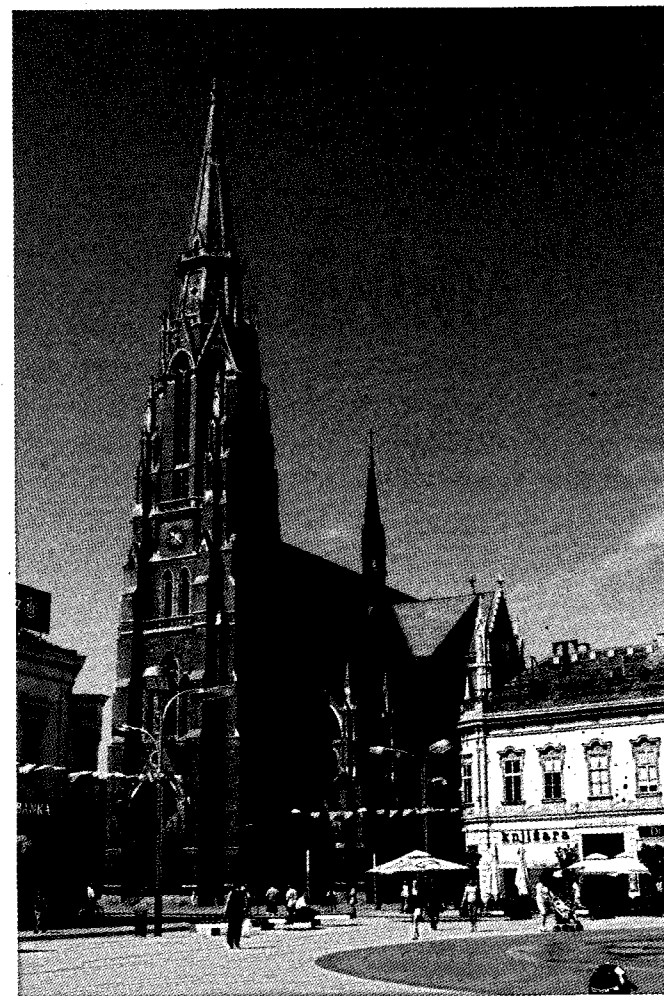
– Az 1991. évi háború után a szerbek által megszállt drávaszögi és szlavóniai területek horvát közigazgatása, iskolái, intézményei Eszékre menekültek, és ott működtek tovább. Idén januártól e hivatalok heti egy-két alkalommal kiszállnak a most még UNTAES-erők által ellenőrzött településekre, és helyben intézik a polgárok ügyeit, adják ki a horvát személyi igazolványokat, útleveleket stb., és kiosztják a nyugdíjakat.

Közben, látszólag persze, az úgynevezett Krajnai Szerb Köztársaság hivatalai is működnek. Már decemberben újra megnyitották a vörösmarti nyolcosztályos magyar általános iskolát, és kihelyezett alsó tagozatok működnek több magyar faluban. A mostani tanév második felétől a dél-baranyai magyar iskolákban bevezették a horvát iskolaprogramot, s ma már horvát és magyar könyvekből tanulhat 177 gyerek, akik közül 153 magyar.

A választásokat követően áll fel a horvát közigazgatás, akkor kezdődik meg az UNTAES-csapatok folyamatos kivonulása, amely július közepén fejeződik be. Mi lesz addig?

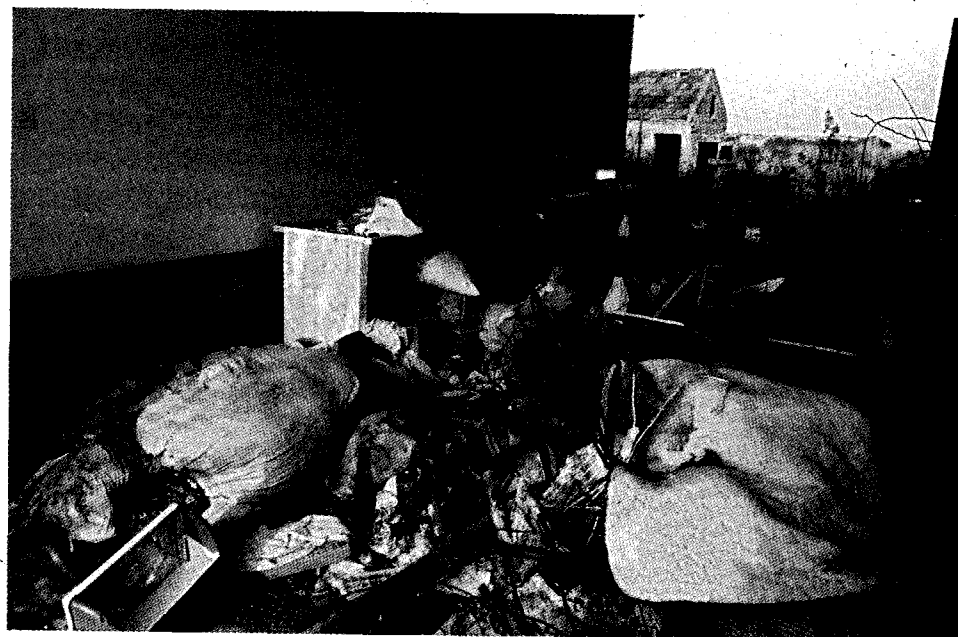
Sajnos, az UNTAES-csapatok közreműködése mellett tovább folyik a vidék kifosztása, mert a várható újbóli horvát fennhatóság elől tömegesen költöznek el a betelepült szerbek, és visznek minden mozdíthatót. Szerb nyelvű papírokat mutogatnak a nemzetközi alakulatok katonáinak, miszerint a hat évvel ezelőtt elmenekült magyarok és horvátok házai az ő tulajdonukba kerültek. Tokostul kiszedik az ajtókat, ablakokat, a vezetékeket kitépik a falból, leszerelik a csaptelepeket, lefűrészelik a radiátorokat. Ma már lehetőség van az úgynevezett egynapos hazalátogatásra, de az emberek félnek, mert a legtöbb betelepült szerbnél még mindig van fegyver. A néppárt fő választási jelszava: Igazságos békét hozunk. A háborús bűnösök felelősségre vonása – egyébként 150-en vannak a listán – elkerülhetetlen, mert csak így jöhet el a megbékélés.

Magyar Nemzet, 1997. április 8.

Az észéki főter

SZLAVÓNIA

Eszéki ház kapualja 1992-ben

A cél a rombolás maga

Jelentés az eszéki frontról

Több mint két évvel a háború kitörése után még mindig ott vannak a harcok nyomai a Drávaszabolcs és Alsómiholjác közötti valahai jugoszláv, újabban magyar–horvát határátkelőhelyen. A horvát egységek először a vámépületet foglalták el 1991. szeptember végén a jugoszláv szövetségi hadsereg katonáitól, amelytől talán hatvan méterre állt a katonaság váltó- és pihenőhelye. Kemény összecsapás bontakozott ki ezért a pontért, végül a horvátoknak sikerült bevenniük. A védők ekkor hívták segítségül a jugoszláv néphadsereg repülőgépét, amely gépfegyverezte a horvát állásokat. Zuhánóreplésekor alaposan megsorozta az épületet, falain az öklömnyi lyukak ma is jól láthatók, újjáépítésére nincs pénz. A gépet a horvátok lelőtték. Roncsainak egy része – a propeller és az orr – sokáig Alsómiholjác központjában volt közszemlén, aztán a szövetségi udvarba vitték, ma ott őrzik ereklyeként.

Háborús életforma

A határtól néhány kilométerre az első település Alsómiholjác, horvátul Donji Miholjác, talán nyolcezer lakosa van. A pontos számot senki sem tudja, hiszen állandóan jönnek-mennek a menekültek. A legtöbb házat már kijavították, újravakolták, de a lövöldözések nyomai még jól láthatók. Eszék ötven-egynéhány kilométer innen. A két település között fekszik Valpovo – régi magyar nevén Valpó –, az út végig a Dráva mentén halad Eszék felé. Valpóban is jól láthatók az ostrom nyomai a házak falán, a mezővároska központjában német kölcsönből építik újjá a lerombolt üzlet-központot. Raktár- és pincehelyiségeiben ádáz lövöldözések dúltak, a védők felett teljesen szétlőtték a többemeletes épületet.

Eszék felé haladva a jó minőségű út mentén gyakran találkoztunk stoppoló vagy gyalogló, tarkababszínű egyenruhába öltözött horvát gárdistákkal. Haza, illetve szolgálatba igyekeztek. Három napot készenlétben töltenek a kaszárnyákban, hármat kint a frontvonalon, utána három napot otthon lehetnek. Így élnek már több mint két esztendeje ezrek és ezrek. A gárda területvédelmi alakulat, tagjai a lakóhelyükön vagy a környező falvakban szolgálnak, és nem tévesztendőek össze a sorállományú horvát hadsereggel.

Hamarosan feltűntek Eszék, Szlavónia fővárosának tornyai és magas házai, lakótelepei. Szlavóniát gyakran összetévesztik Szlovéniával, pedig teljesen más történelmi-földrajzi egység. Szlavónia a Dráva és a Száva folyók közötti terület Zágrábtól keletre, amely a Duna alatti Szerémségig húzódik. Régi magyar neve Tótország volt.

Szlovénia pedig 1918-tól 1918-tól létezik, a Habsburg-monarchia idejében Stájerország déli része és Krajna tartomány feküdt mai területén. A város nyugati része viszonylag keveset szenvedett az ostromtól. Ide igyekeztünk, ez Eszék magyar negyede, amely korábban Rétfalu néven önálló település volt, amíg a városhoz nem csatolták. A „magyar krcma”, vagyis kocsmá – tulajdonosa a cégér szerint Varga Ladislav – szomszédságában állunk meg a Petőfi Sándor utcában. A rétfalui magyar népkör épületébe voltunk hivatalosak, az öreg házon márványtábla: Ev. Ref. Népiskola, 1904. A horvát gárda két tagja – Dominkovics Ernő és Hegedűs István – várt ránk terepszínnű egyenruhában. Az engedélyt már megkaptuk, kíséretükben felkereshetjük a frontvonalat. Alig fél kilométerre húzódik innen a Dráva töltése, a folyón túl már a szerb csetnik egységek által megszállt Drávaszög.

Kocsiba ültünk, és Eszéken át indultunk a frontvonalhoz. A városban mindenfelé jól látszott a bombázás pusztító hatása. Két ágyúlövés érte a híres eszéki katolikus katedrális, miként a helyiek emlegetik, a Vörös templomot. Közéleben a volt vármegyeháza bejárati oszlopfeleit lőtték szét – ezeket már helyreállították –, találatot kapott a színház, amelynek tetőzete beszakadt. A lakóházakon jól láthatók az ágyúlövések helyei, a majd méteres átmérőjű lyukakat téglával már befalazták. A legtöbb ház ablakán nincs üveg, a réseket fóliával fedték be. A város modern központjában a Szabadság téren – a helyiek szupermarket térnek is nevezik – a tizenhárom emeletes új irodaépület ablakai bezúzva, fémborítása a géppisztolylövedékektől és a repeszek becsapódásától olyan, mint egy pettyes kendő. Itt van a Pécs-étterem – a baranyai megyeszékhely és Eszék testvérváros –, a portálját már újjáépítették, de a fölötte lévő három emelet lakásai még romosak. Hol van már a háború előtti Eszék?

– Ma már mindinkább tudom – fakadt ki egyik kísérőm, a 46 éves őszes, erős testalkatú gárdista. Hegedűs István –, hogy a szerbeknek nem volt más célja, csak a rombolás. Eszeveszett dühvel lőttek mindenre. Az úgynevezett „fehér kaszárnyával” szemben fekszik a kórház, tőle talán hatvan méterre, és napokig csak lőtték, lőtték. Az orvosok a pincében operáltak, idős betegek, gyerekek tucatjai haltak és sebesültek meg a kórház ostromakor.

A keménykötésű, őszes gárdista a drávaszögi magyarlakta faluban, Várdarócon élt, a csetnik támadás után, 1991. augusztus 24-én egy motorkerékpáron menekült el a falujából Eszékre. Néhány hónapot Magyarországon is töltött, és akkor hazajött: úgy érezte kötelessége önkéntesnek beállni a horvát gárdába, védeni Horvátországot, mert az a hazája, a Drávaszög pedig a szülőföldje. Akkor már a városban húzódott meg az édesanyja, a testvére, a sógora, azok gyerekei, szóval a rokonság.

Önkéntes a kötelesség

– Asztalos a szakmám, minden szerszámom megvan – folytatta Hegedűs István –, műhelyt akartam nyitni. Mellékfoglalkozásként a Horvátországi Meteorológiai

Szolgálat helyi állomásán dolgoztam, egy nagy hatótávolságú rádióadón adtam le naponta az időjárási adatokat Zágrábnak. Ezen kívül a jégelhárító rakétákat is én kezeltem. Jött a háború, és a csetnikek rögtön halálra kerestek. Az utolsó pillanatban menekültem el. Néhány hétig „Magyarban”, Drávaszabolcson voltam, ahol Balogh Dezső családja fogadott be, és ellátott minden földi jóval. Nincs náluk jószívűbb család a világon. Itthon a hetvenöt éves édesanyámnak sikerült elásnia a rádióadót, így a maritalócok nem találták meg. Sokáig zaklatták, hol vagyok, és hol a rádió. Anyám folyton csak azt hajtogatta, hogy nem tud rólam semmit, a rádióról meg azt mondta. elvitték azok, akik annak idején hozták. Néhány hónapig tűrte a zaklatást, 1992. újév után anyám is átmenekült Eszékre.

Eszék történelmi negyede a vár a Dráva partján. Macskaköves főterén, a Szentháromság téren a barokk szoborcsoporthoz is nevezik – sértetlen maradt, mert az ostrom kezdetén bedeszkázták. Körben a jobbra Habsburg Mária Terézia királynő ideje alatt épült hatalmas épületek, a kaszárnyák, a városháza és a többi középület találatokat kapott. Tetőzetükön jól elkülönülnek a régi és az újabb cserepezés foltjai. A vár főterén a verőfényes októberi napon sokan jöttek-mentek, intézték ügyeiket, közöttük sok a gárdista. Lesétáltunk kísérőimmel a Dráva partjához, és felkapaszkodtunk a vár fokára. Lábnak alatt békésen kanyargott a folyó, tőlünk jobbra a felrobbantott híd pillérjeinek csonkjai. Előttünk a csetnikek állásai. Eszékkal szemben a horvát hadsereg hídfőt szerzett magának a Drávaszögben, amely mintegy három kilométer széles, és kelet felé a folyó vonalát követve mintegy tizenöt kilométer hosszú Szarvas községig. Gyalogsági távcsővel pásztáztuk a vidéket, jól kivehetők voltak az alig tíz kilométerre fekvő Bellye község házai.

– Nézze meg – fordult hozzám a másik gárdista, a 41 éves fekete hajú, bajszos, pirospozsgás Dominkovics Ernő –, ott a falu előtt egy csetnik tank, mögötte pedig egy harckocsi. Tavaly tavasszal, amikor az ENSZ-csapatok bejöttek a Drávaszögbe, az egyezmény szerint a jugoszláv néphadsereg által a csetnikeknek átadott nehézfegyvereket a kéksisakosoknak le kellett volna szerelnie. Ezt nem tették meg, így a csetnikeknek ma is sok tankjuk, ágyújuk van. Pedig innen talán négy kilométerre, Bellye előtt is van egy ENSZ megfigyelő állomás...

Ebben a pillanatban előttünk talán négy-ötszáz méterre lövések hallatszottak. Önkéntelenül behúztuk a nyakunkat, megrettentünk.

– Megint lövöldöznek – jegyezte meg nyugodtan Hegedűs István –, újabban már napközben is, nemcsak este és reggel. Húzódjunk vissza, mert kiváló célpont vagyunk...

A lövéseket továbbra is halljuk, közben Dominkovics Ernőtől megtudta a krónikás, hogy ő is az Eszéktől tizenkét kilométerre fekvő Várdarócon élt, eredeti foglalkozása halász. Az utóbbi időben a 870 lakosú falu polgármestere volt. Két lánya van, hét és tizenöt évesek. Augusztusban a csetnik támadáskor a falu nagy része elmenekült,

köztük ő is, de néhány hét múlva visszatért, és decemberig otthon maradt segíteni a falubelieket, menteni a menthetőt. A háború előtt megalakult Horvátországi Magyar Néppárt helyi vezetője volt, a csetnik uralom bevezetésekor elégette a helyi tagok névsorát, nehogy bajba kerüljenek. Október végén a csetnik hatóságok parancsot adtak ki, hogy egyetlen férfi sem hagyhatja el a Drávaszög területét.

– Akik a túloldalon maradtak mind a mai napig – szólt a lövések elhalkulása után Hegedűs István –, azok valamilyen módon együttműködnek a megszálló csetnik hatalommal. Köztük van a húgom, Irén fia is, Tusek Roland. Neki is számot kell adnia egyszer a tetteiért, nem bújhat a mögé majd, hogy a nagybátyja gárdista. Jó néhányat ismerek közülünk, akinek az apja, testvére, fia a gárdában van, valamelyik hozzátartozója pedig a túloldalon, a csetnikeknél.

Bármikor kirobbanhat a tűzharc

Eszékről déli irányba indulunk a dakovói főúton – a város régi magyar neve Diakovár, Deáki püspöki székhely –, amely az innen alig hatvan kilométerre fekvő Boszniába vezet. Mintegy húsz kilométer után letértünk balra, az Árpád-kori eredetű magyarlakta, több mint háromszáz lakosú református faluba, Harasztiba. A községet patkó alakban a szerb erők kezén lévő falvak veszik körül. Haraszi határában, a Vuka (ősi, Árpád-kori neve Valkó) folyócska partján található a frontvonal, ide igyekeztünk. A Vuka talán húsz méter széles betonhidját a háború kezdetén felrobbantották, hogy a szerbek ne tudjanak betörni a faluba. Itt van a horvát gárda egyik állása lőszertartalékkal, tábori telefonnal, éjszakázásra összeeszkábált pihenőhellyel. A híd falu felőli pillérjénél betonkockákból alakítottak ki maguknak állást a gárdisták, egyiküknél M 14-es puska, a másikon géppisztoly. A gépfegyver élesre töltve, a hevederek befűzve. Körben homokzsákok. Két gárdista őrizte az állást. Az egyikük harmincöt-negyven közötti, magas, borostás fiatalember puskával, a másik ötven év körüli, őszes, megviselt arcú férfi.

Az utóbbi beszédesebb. Elmondta, hogy a szerb támadáskor egy szál ruhában menekült el Dályhegyről, ahol irtózatosszerű vérengzést rendeztek a szerbek a horvát lakosság körében. Feladatuk Haraszi védelme. Közben előkerült egy harmadik gárdista is, tizennyolc-húsz év körüli szőke, vékony fiú. Jelentette, hogy a patak túloldalán a csetnikek elvágta a telefonvezetékét. A csetnikek állásai talán egy kilométerre voltak előttünk. A három gárdista pillanatokon belül tudta, mit kell tennie. Egyikük azonnal befeküdt a gépfegyver mögé, a legfiatalabb is elfoglalta fedezékét. A legidősebb pedig mellettünk állva kibiztosította géppisztolyát, és fejével intett, hogy sürgősen távozzunk. Kisvártatva visszapillantottunk: a Dályhegyről idekerült gárdista már átment a felrobbantott híd melletti keskeny pontonon, és kúszva igyekezett megjavítani az elvágott telefonvezetékét. Bármelyik pillanatban kirobbanhat a tűzharc...

Magyar Nemzet, 1993. október 19.

Haraszi, a visszaszökött falu

Hat tonna ablaküveg Villányból

A Dráván túl, a Száván innen, ezen a tájon Szlavóniában a legdélebben fekvő magyarlakta faluba, Harasztiba igyekeztünk. Eszéktől huszonegynéhány kilométerre fekszik, fronttelepülés, itt húzódik ugyanis immár harmadik esztendeje a horvát–szerb demarkációs vonal egyik szakasza. Légvonalban innen alig félszáz kilométer Bosznia-Hercegovina határa a Száva folyásánál, ahol a pokol kezdődik. Itt, a horvátországi front Eszék alatti szlavóniai vonalán viszonylagos a nyugalom, csak néha fordul elő szórványos lövöldözés. Haraszi – horvátul Hrastin – faluját U-alakban fogják közre a csetnik állások, így csak egy irányból, a szomszédos Lacháza – Vladislavci – felől közelíthető meg. A településen sok a százévesnél jóval öregebb parasztház, a szlavóniai magyar népi építészet remekei. A falu szélén magasra tűzve horvát zászlót lengtetett a szél. Lacházát egy kanyar után hagytuk el, jobbra fordultunk Haraszi felé. Balra az utat rönkökből X-alakban összeácsolt, szögésdróttal összekötözött akadállyal, ahogyan a horvát gárdisták nevezték, „sünnel” zárták le. Kikerülése veszélyes lenne, mert a közelben húzódnak a csetnikek állásai. Jobbra kanyarodva néhány kilométerre Harasztiba jutottunk.

Temetés titokban

Haraszi széles főutcáján szemét gyönyörködtető díófasor, mögötte minden harmadik ház megsérült a 1991 nyár végi ostromban. Sokat már kijavítottak tulajdonosaik. A környék talán legszebb református temploma tornyának fémkupoláját alaposan megrongálták a becsapódó gránátok, de csúcsán a buzogány megmaradt. A tetőzet beszakadt, a bejárat fölötti márványtábla tanúsága szerint „Megújítottatott 1981. évben”. A torony jobb sarkában a majd méteres átmérőjű órák közé gránát fúródott, de szerencsére nem robbant fel. Szárnyai lentől jól látszanak. A felállványozáskor távolítják majd el, a templom újjáépítésekor.

A templomon esett károkat néztük, amikor egy traktor fékezett mellettünk. Vezetője a határból jött, ahol a szőlő- és mogyoróültetvényeit nézte meg. Egy idős férfi pattant le a járműről, és mellénk lépett.

– Antal János vagyok, hetvenhét esztendő és a református egyház gondnoka. A csetnikek 1991 nyarán a másik két szlavóniai magyar falu, a közeli Kórógy és Szentlászló után Harasztit is el akarták foglalni. Két hétre pokollá változott az életünk, azokat a napokat soha nem felejt el az itteni nép. Körbe voltunk zárva, a tiszteletes urunk, Andel Károly és felesége, Ilonka a kántor már temetni sem tudtak

kijönni Eszék magyar negyedéből, Rétfaluból – onnan látják el az itteni szolgálatot –, így a harangozóval, a feleségem felolvasásával és jómagam kántorságával tartottuk a gyászszertartást Marcsit Lajos testvérünk fölött. Utána még hét halottja volt a falunak, hárman a harcokban estek el, a többiek betegségben hunytak el. Valamennyit kora reggel, lopva, néhány kimerészkedett gyászoló jelenlétében hantoltuk el. Az emberek nem mertek az utcára lépni, mindenki behúzódott a házaiba. Sok régi parasztház, csodálatos népi építészeti emlékek nem a belövésektől, hanem légnyomástól dőltek-porladtak össze. A legnagyobb baj a templom...

– *Mennyire sérült a berendezése?*

– A tetőzet egy része beszakadt – mutatott föl Antal János bácsi, miközben a törtélemben utat törtünk magunknak – már többször befóliáztuk, de az újabb és újabb esőzések azt is megrongálták. Foktokban hullik le a vakolat a strukatúrból. A Mózses-szék megsérült, az orgona is kapott találatokat, de néhány síp kivételével lehet rajta játszani. Újvidékről, vagyis ma már külföldről, Szerbiából ajánlottak egy orgonajavító mestert. A beépített festett fakazetták szerencsére nem sérültek meg, de eddig nem is károsodtak lényegesen, pedig sok eső érte. A hangszórók épek, miként a harangok is a toronyban. Jó ideig azonban némák maradnak, mert ha megköndülnének, nyomban idelőne a szomszédos gonoszság.

A védelmező mocsár

Az egyházközség a háború előtt a Jugoszláviai Magyar Református Egyházhoz tartozott, amely azóta négy részre szakadt. A Mura-vidék reformátusai Szlovéniához kerültek, a drávaszögieket a megszállók a knini székhelyű Szerb Krajínához csatolták, a szlavóniaiak megmaradtak Horvátországban, a vajdasági – bácskai és bánáti – magyar reformátusok Szerbiához kerültek. Antal János a korábbi egységes Jugoszláviai Magyar Református Egyház drávaszögi-szlavóniai egyházmegyéjének a gondnoka volt, Harasztiban pedig az egyházközség jegyzőkönyvvezetője, pénztárosa és kántora. Több hektáron gazdálkodik, szőlő-, gyümölcs- és mogyorófa-ültetvénye van. Az utóbbi termését a háború előtt az eszéki és a zágrábi csokoládégyárnak szállította.

Haraszi Árpád-kori eredetű település, és lakossága a török időket is átvészelte. Ekkor vált reformátussá a másik három környékbeli magyar faluval, Rétfaluval, Kórógyal és Szentlászlóval együtt. A vidék ősidők óta mocsárvilág volt, vadban, halban, madárban gazdag, nádas, lápos, zsombékos, ingoványos, szigetekkel, tölgyesekkel szabdaltnak, ahol az idegent gyalog, vagy lovával együtt nyomtalanul ellepte a könnyörtelen láp. A Duna idáig húzódó ártere, a régen hajózható Nagy-Valkó folyó, azaz a haraszi határában kanyargó Vuka-patak – itt van a demarkációs vonal – és a Karasica kiöntései kitűnő búvóhellyé tették a vidéket.

Csak a múlt század elején kezdték el a Valkó szabályozását, a Palác-mocsár lecsapolását, amelyet 1914-ben fejeztek be Kreutzer mérnök tervei alapján. Esős években a

határt nem tudták szántani, csak a dombosabb részeket. A falvakat a víz miatt többször telepítették odébb, Haraszi ma már a harmadik helyén áll. 1910-ben 860 magyar lakosa volt, ma 380-an lakják, csak kétharmaduk magyar, a többi az elmúlt évtizedekben betelepült horvát. Évszázadokon át a láp, a víz volt az úr környék-körül, a mocsár elrejtette, táplálta a hozzá menekülőket. A huszadik századvégi martalócok elől azonban már nem tudott védelmet nyújtani. A másik ősi magyar települést, Szentlászlót lerombolták a betolakodó csetnik csapatok, Kórógyról is elűzték a nyolcszáz esztendeje ott él magyarokat, házaikba környékbeli szerbek költöztek be. Itt a református templom tornyát kilőtték a támadók a harangozóval együtt, aki szörnyethalt. Kórógyot a megszállók átkeresztelték Srbska, vagyis Szerb Palacsára.

– *Hol tartják az istentiszteleteket?* – kérdeztük ismét Antal Jánost.

– A gyülekezeti teremben, amelyet megnagyobbítottunk, mert eredetileg alig négy-szer ötméteres szoba volt. A mellette lévő helyiség ablakát egy becsapódó gránát kizsakította, és azt darabokra zúzva a szemközti ajtónak vágta. Kivettük a két helyiséget elválasztó falat, így sokkal nagyobb lett a helyünk. Itt a sarki szekrényben vannak a katolikus rekvizitumok, mellette a miénk, a reformátusoké. Az előbbieknél nincsen templomuk, a faluban nyolcvan katolikus van és kétszázhusz református. Már 1980-ban szorgalmaztam, hogy segítsünk rajtuk. Így azóta a katolikusok minden hónap második vasárnapján itt tartják a miséjüket, mi pedig minden vasárnap délelőtt a mi istentiszteletünket. Azt mondtam akkor – nem kevés ellenkezést legyőzve –, ha jól megférünk a faluban, s megosztjuk a jót és a rosszat is, akkor miért ne tudnánk egy helyen imádkozni? Azóta még jobban összekovácsolódtunk, a templomból a romokat közösen takarították napokon át református és katolikus hívők.

De nemcsak a falu fogott össze. Akkor karácsonykor itt járt Szabó Imre esperes, sárbogárdi lelkész, és felajánlotta, hogy a Hollandiában élő teológustanár lánya, Júlia segítségével háromezer német márkát juttat el a paplak felújítására. A lánya hamarosan el is hozta a pénzt, amit diákjai gyűjtöttek. Az összeg egy részéből a haraszi gyerekeknek csomagokat és íróeszköz-készleteket állítottak össze, végül ezerhat-száz márka és ötszáz gulden maradt, amiből helyreállították a paplakot. Járt Harasztiban a Magyarok Világszövetsége vezetősége is, Csoóri Sándor és Komlós Attila bejelentették, hogy gyűjtést indítanak a haraszi templom újjáépítésére. Indítványukat a Református Világszövetség is támogatja, és segít a pénz előteremtésében. Haraszi hosszú évek óta baráti kapcsolatokat ápol a magyarországi Villány községgel, ahonnan már a harcok elülte után háromezer cserepet, tíz csomag tetőlécet és tíz kilogramm szöget hoztak a templom megjavítására. Az anyag tehát megvan, egy meseterember adott előszámlát, eszerint négyezer ötszáz márkába kerülne a templom tetőzetének kijavítása.

– Amikor Sülyös Csonka János a szomszédban robbanó gránát repeszétől az udvarában meghalt – emlékezett üzletében a harminckilenc éves testes kocsmáros, Móka

Lajos –, felbolydult a falu. A helyi közösség vezetősége nyomban autóbuszokat rendelt, és az egész község, több mint háromszázötven ember átmenekült Magyarországra. Alig négy-öt család maradt itt, köztük Antal János bácsiék és jómagunk. Néhányan Mohácsra mentek, a nagy többséget Villány népe fogadta be, ahol kedves barátokra, ismerősökre leltünk, hiszen a falu focicsapatai hosszú évek óta sokat vendégeskedtek egymásnál. Különösen Mader Tibor, a helyi borász szakcsoport elnöke segített bennünket, aki a focicsapatot is vezette.

Szántás, saját felelősségre

Közben a kocsmáros kiszolgálta a vendégeket, sört tett a pihenőben lévő terepszínű egyenruhában lévő horvát gárdisták asztalára. Ők védik immár a harmadik éve éjjel-nappal a falut, járőröznek, vagy őrszolgálatban vannak a demarkációs vonalon. A kocsmáros azt is elmondta, hogy Villány lakossága hat tonna ablaküveget küldött Harasztira, amellyel beüvegezték a házak ablakait. A legtöbben ezt nem tudták volna a télire megtenni, hiszen egy-egy ház üvegezéséért kétszáz márkát is elkérnek a mesterek.

– Az utóbbi időben már nyugalom van – folytatta Móra Lajos –, csak néha fordulnak elő szórványos lövöldözések. A falu földjeinek egy részét a szerbek foglalták el, oda csak a saját felelősségükre mehetnek ki az emberek dolgozni. Különösen azóta, hogy az a szörnyű eset történt a nálam három évvel fiatalabb, harminchat éves Molnár Jóskaival. Traktorral dolgozta a földjét, az aknát véletlenül kétszer kikerülte, nem látta, hogy ott van. Harmadszorra rászaladt, iszonyú halála volt...

Harasztiban szerencsére nem esett ostrom prédájává a falumúzeum, termei épek maradtak, pedig a paplak egyik szárnyában helyezték el. Anyagát Antal János bácsi lánya gyűjtötte össze, egyedülálló lelet a szlavóniai magyarság immár letűnt múltjából. A falu magyar könyvtára is sértetlen maradt, épületének csak az ablakai törtek ki a légnyomástól. Harasztiban ma már nincsen magyar iskola, egy évtizeddel ezelőtt, amikor a szomszédos Lacházán új „skola” épült, a harashti gyerekeket oda irányították. Horvátul tanulnak, tanrendjükbe csak magyar anyanyelvápolást iktattak be.

– A harashti nép nyolcszáz-kilencszáz éven át túlélte ezen a tájon minden martalócot – jegyezte meg végül Móra Lajos kocsmáros. – Az ostrom után néhány hónap alatt szinte kivétel nélkül valamennyien hazaszállingóztak Magyarországról, mert itt akartak, itt akarnak élni.

Magyar Nemzet, 1994. január 17.

Az elmenekült falu

„Szentlászló nem halt meg”

Hatszor igazoltattak és kutatták át alaposan a kocsimat (és minden közlekedőét), amikor a Drávaszabolcs és Alsómiholjac közötti magyar–horvát határról a több mint ötven kilométerre fekvő szlavóniai székvárost, Eszéket oda-vissza megjártam. A város kivezető útjait rendőrautók zárták le, egy-egy ponton majd tucatnyi géppisztolyos rendőr tüsténkedett. Minden járművet megállítottak, ami persze nem lehetett véletlen, mert március közepén Eszéken több személygépkocsit röpítettek a levegőbe robbanószerkezetekkel. Furcsa módon a fojtott légkörű frontvárosban a szokásosnál jóval nagyobb mértékű rendőri jelenlét valahogyan megnyugtatóan hatott.

Eszék ugyanis immár harmadik esztendeje frontváros, három oldalról veszi körül a horvát–szerb katonai vonal. A Dráva bal partján fekvő Drávaszögnek alig másfél kilométer széles és tíz-egynéhány kilométernyi keskeny sávja maradt csak horvát kézen, a többi szerb megszállás alá került. A száztízezer lakosú Eszék a háború következtében elvesztette életterének nagy részét. Az alig negyven kilométerre délkeleti irányban fekvő Vinkovcira vezető vasútvonalat elvágta a front, így ez utóbbi városba csak Diakováron keresztül, háromórás úttal, jókora kerülővel lehet vonattal eljutni.

Szentlászló szétlőtt református temploma a horvát és a magyar zászlóval

Eszék úgy igyekszik boldogulni, ahogyan tud. Törzslakossága mintegy negyven-ezer menekültet fogadott be Szlavóniából és a Drávaszögből. A menekültek egy része a házak pincéiben és padlásain talált szállást, többek között a földig lerombolt, részben magyarul lakta falu, Szentlászló lakosai is.

– A drávaszögi Bellyén születtem – mutatott északra a magas, hetvenkét éves Ember János a Dráva partján –, de a szlavóniai Szentlászlon éltem. Mindig e két falut éreztem szülőföldemnek, most öregségemre mindkettőtől megfosztottak. Egyikbe sem tudok hazamenni, mert szerb megszállás alatt vannak. Bellye nagyjából épen maradt, de Szentlászlot elpusztították. Ez utóbbiról láttam egy videofilmet; az én házam helyén is csak romok vannak. Az egész falut siralmassá változtatták, a nép csak a pusztta életét tudta megmenteni. Jómagam egy kanalat sem tudtam elhozni. Futott a falu népe, amerre látott.

Menedékhelyen

– János bácsi hol kapott menedéket?

– Huszonnégy hónapig Pécsen éltem menekültként egy református parókián, ahol jó helyem volt, mindennel elláttak. De mégsem voltam otthon, állandóan sajgott bennem az egyedüllét. Visszajöttem Eszékre, ahol a fiam, az ifjabbik János autószerelő, a menyem pedig a szlavóniai bankban dolgozik. Itt van a fiúunokám is. A feleségem már meghalt, kicsinyke nyugdíjból élek, a várostól egy pincehelyiséget kaptam lakásul a Vukovári utcában. Így mégis közelebb vagyok a szülőföldhöz, és az emberben nagyobb a remény, hogy egyszer végre hazatérhet. Majd csak ad az állam valamilyen kölcsönt, amiből újjá lehet építeni a házatam...

Szentlászló – a régi írásmód szerint Szent László – Árpád-kori eredetű, magyarul lakta település. A tatárjárás korában keletkezett, a tőle öt kilométerre fekvő Kórógygal együtt. Szentlászlot 1404-ben említi először egy oklevél, hetven esztendő múltán azonban már erődítményként szerepel az iratokban. Abban az időben az Apor család birtoka a Valkó – mai nevén Vuka – folyócska partján épült falu. A török idők alatt, 1617-ben Szentlászlon 19 nagycsaládot, itteni nyelven zadrugát számoltak össze, amelyek egyenként mintegy harminctagúak voltak. Fényes Elek demográfiai munkájában 1839-ben ötszáztizenkét reformátust és három katolikust említ a faluban. A község ekkor még színmagyar volt, és 1892-ben iskolája is működött.

Egy évszázad múlva, a mostani háború előtt a demokratikus változások nyomán Szentlászlon mintegy száz taggal megalakult a Horvátországi Magyar Néppárt helyi szervezete. Kezdeményezésére, valamint a Horvátországi Magyarok Szövetségének javaslatára az általános iskolában megkezdtek a magyar tagozatok kialakítását. A faluban ebben az időben ötszáznyolcvan magyar, ötszáznyolc horvát, nyolcvanegy szerb, tizenegy szlovén és három macedón nemzetiségű lakos élt. A szerbek elenyésző jelenléte a csetnikek és a szerb vezetők sajátos logikája szerint azt jelentette, hogy

Szentlászló „szerb föld”. Félkatonai egységeik ezért 1991. június 26-án a Jugoszláv Néphadsereg támogatásával megtámadták a falut. A helybeliek azonban hősiességgel ellenálltak, előbb vadászpuskákkal, később géppisztolyokkal százötvenkét napig védekeztek. Tizenhétvenen veszítették életüket az öt hónapig tartó harcokban, amikor a november 24-re virradó éjszaka az elcsigázott védők áttörték az ellenséges gyűrűt, és Eszék irányába visszavonultak. Ezekben a hónapokban Vukovár önfeláldozása Horvátországot, Szentlászlot pedig Szlavóniát mentette meg.

Fegyveres ellenállás

A harminchét éves, vékony fiatalember, Ferenc László eredeti foglalkozása grafikus, Eszéken, illetve Vinkovciban dolgozott nyomdában. Több mint két esztendeje a háború miatt most eszéki székhelyű, kilenc falu – közöttük Szentlászlot is – magában foglaló Ernőháza (Ernestinovi) község (járás) elnöke. Eszéken él a családjával, két gyermeke van.

– Szentlászló nem halt meg – kezdte Ferenc László –, bár a megszállók először fölgyújtották, aztán földig lerombolták. Népe elmenekült, de több mint nyolcvan százalékuk – mintegy ezer ember – a veszély elmúltával visszaszivárgott Eszékre és környékére. A szentlászloi községi hivatal ideiglenesen a városban működik, feladata, hogy összetartsa az embereket. Nyilvántartunk mindenkit, hogy hol lakik, hol dolgozik. A legtöbben a közeli horvát faluban, Csepényben (ősi magyar nevén: Kendcsapa) berendezett menekülttáborban élnek. Földönfutókká váltunk, de mindannyian haza akarunk térni. Ezért jöttünk vissza Eszékre és a környékére, mert mihamarabb újjá szeretnénk építeni

Szentlászló református temploma és a paplak

a falut. Egyre türelmetlenebbek vagyunk, elégünk van már a világ ígéretéseiből, a bizonytalanságból. Úgy érezzük, hogy jogunk van ősünk évszázados jussára, a szülőföldünkön akarunk ismét élni.

– Szentlászló köztudottan gazdag, többségében magyarlakta falu volt, alig húsz kilométerre Eszéktől...

– Immár harmadik éve, hogy szinte pusztasággá változtatták a betolakodók, de Szentlászló népe életrevaló. Hajdan a török, a labanc is felégette számtalanszor, alig ötven esztendeje is menekülniük kellett a szentlászlóiaknak – és a másik magyar falunak, Kórógynak is – Tito partizánjai elől a Dél-Dunántúlra, de akkor is visszatértek. Így kell ennek történnie most is. Ha kell, fegyverrel foglaljuk vissza a falunkat. A szentlászlói férfiak zöme ma is a Horvát Gárdában harcol, immár a harmadik éve katonáskodnak.

A szentlászlóiak nem csüggednek, reménykednek a hazatérésben. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy újjáalakították a községi futballcsapatot, amely az 1920-as évektől 1991-ig működött, de a háború következtében megszűnt. A sportkör elnöke az említett Ferenc László, lelkes sportember. Az újrakezdéshez nagy segítséget kaptak a csepényiektől, akik a pályájukat adják kölcsön a csapatnak, amikor az „otthon” játszódik. A szentlászlóiak rá is szolgáltak, mert a járási bajnokságon első lettek, és felkerültek a megyei osztályba.

Amíg a férfiak a gárdában vannak, addig a szentlászlói asszonyok sem tétlenkednek. Az ötvenes, alacsony, molett, őszes háziasszony, Dezső Julianna az ideiglenes szentlászlói községi hivatal egyik, limlomokkal teli helyiségében takarított.

– Szentlászlón már az édesanyám lánykorában is voltak magyar színjátékosok, énekesek – mondta Dezső Julianna. – A tűzoltó-egyesület műkedvelői annak idején népszínműveket és daljátékokat adtak elő, azonkívül gazda olvasóköri is volt a faluban. A mostani háborúig pedig egy néptáncgyűttes, amely a környéken is gyakran szerepelt. Díszes népviseletük sajnos, elpusztult a harcokban. Most az asszonyokkal kitakarítjuk ezt a helyiséget, mert itt fogunk esténként kézimunkázni. Újra megvarrjuk az együttes tagjainak a kebeleket, vagyis a mellényeket, a blúzokat, a legényeknek meg az inget. Öt táncpár már összeállt, próbálnak, sürgős lett a varrás.

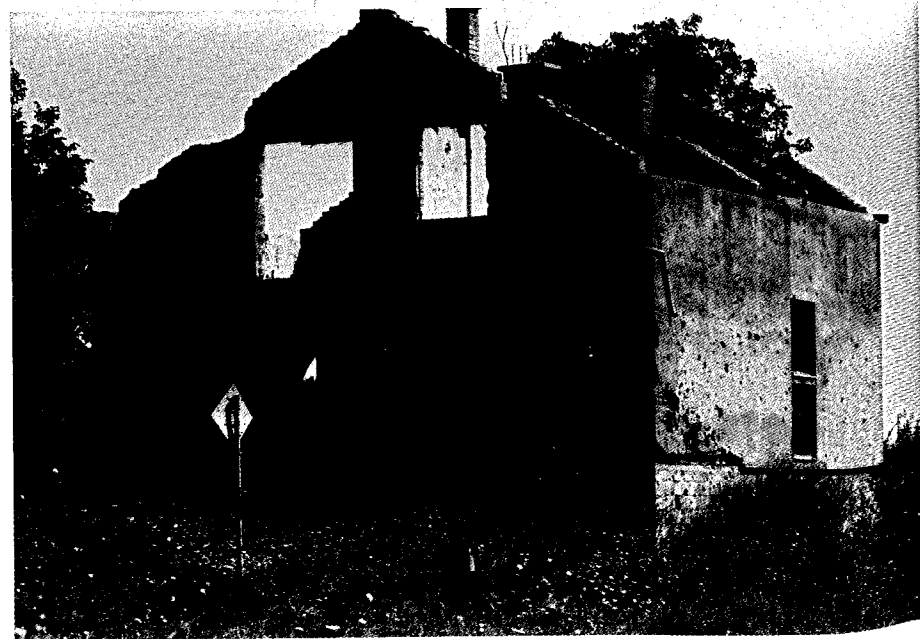
Reménykedve

Az asszony férje kőműves volt a háború elejéig, akkor megbetegedett, jelenleg nem tud dolgozni. Huszonnyolc évi munkaviszony után úgynevezett nyugdíj előtti segítyt kap, amiből nehezen, de megélik. Nagylányuk az eszéki cipőgyárban dolgozik, huszonkét éves autószerelő fiuk a napokban rukkolt be a horvát katonasághoz, és Boszniába került. A fiút egyébként már három éve be akarta sorozni a Jugoszláv Néphadsereg, de az édesanya sok száz horvát anyával együtt tiltakozott, és nem engedte.

– Hogyan éltek Szentlászlón? – faggattuk tovább Dezső Juliannát.

– Volt szép házunk, traktorunk, hét hold földünk, negyed hold szőlőnk, gyümölcsösünk. Sokat küszködünk, de mindenünk megvolt, a két gyerekünket taníttattuk, szakmát adtunk a kezükbe. Jaj, most a házunk felgyújtva, a portánk kifosztva, csak a falak csonkjai állnak. Két éve már, hogy Eszéktől öt kilométerre, Briestében, egy horvát faluban kaptunk menedéket. Egyre nehezebben bírjuk a menekülsorsot. Elmegettünk volna mi is a többekkel együtt Magyarországra – az ottani barátunk hívott is –, de egyszerűen nem tudjuk itthagyni a szülőföldet. A férjem teljesen belebetegedett ebbe az ördögbe, de szerencsére most már sokkal jobban van. Mindig azt hajtogatja: így betegem, ötven-egynéhány évesen, ha naponta egy sor téglát tud majd felrakni a falakra, akkor is újjáépíti a házunkat, csak végre hazamehessünk.

Magyar Nemzet, 1994. március 29.

Vukovári kiégett családiház 1994 augusztusában. Bárhol lehetne Szlavóniában...

Vukovár belvárosa 1994 augusztusában

Vukovár, a kísértetváros

Romok között, kitűnő aszfaltúton

Amikor megjöttem Vukovárról, egész éjszaka nyugtalanul aludtam. Filmszerűen pergő képekben újra és újra megjelent előttem a halott város, amely három esztendővel az ostrom után sem tud igazán életre kelni. Dante poklában éreztem magam, ami azonban könnyen lehet, hogy kevésbé nyomasztó, mint Vukovár, néhai magyar nevén: Valkóvár.

A magyar határtól légvonalban alig hetven kilométerre, a Duna jobb partján fekszik, amelyet a volt Jugoszlávia második legnagyobb folyami kikötőjévé építettek ki. Ezen belül a város Horvátországhoz tartozott; és Eszék mellett Szlavónia második legfontosabb központja volt. Virágzó település, immár múlt időben.

Újságíró, fotós – nem!

A háború következtében Vukovár sajátos helyzetbe került. A szerbek ugyan elfoglalták, de mégsem csatolták Szerbiához, hanem a horvátországi szerbek által Knin székhellyel kikiáltott Krajnai Szerb Köztársasághoz került, amely innen több száz kilométerre, Zágrábtól délre húzódik. Ezt az „államot” ugyan senki sem ismerte el, de működik. S ennek külső jegyei kétségbevonhatatlanok. A szerbek által megszállt

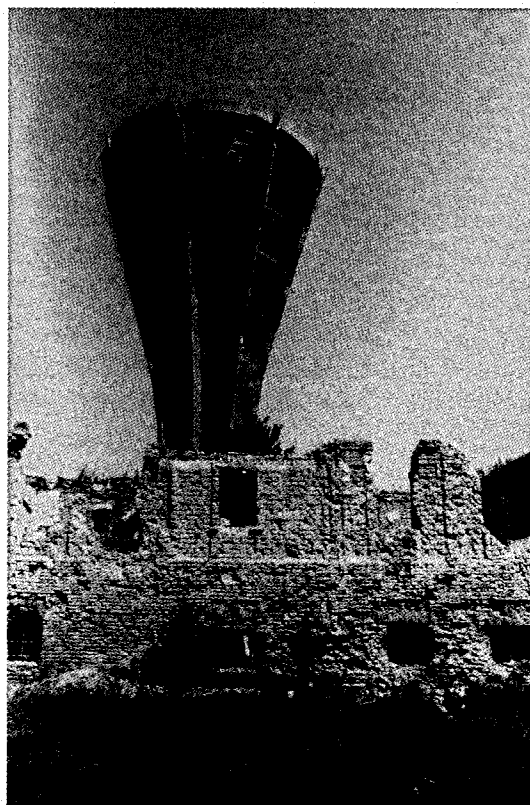

A vukovári Vasútállomás

Drávaszögbe – itteni szóhasználatnál Baranya – és Szlavóniába két helyen lehet átkelni a Dunán. Északon a kiskőszegi (batinai), délen a gombosi hídon. Az utóbbihoz igyekeztünk a Bácskán át a zombori főúton.

A táj itt még békés, nyoma sincsen a háborúnak. Gazdag mezőgazdasági vidék, az elmúlt vasárnap reggel haladtunk át a falvakon, köztük a magyarlakta, híres Doroszlón. Itt alakult meg egyébként 1990. március 31-én a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége, a VMDK. Innen húsz-egynéhány kilométerre Gombosra érkeztünk. Az itteni magyarság féltőn őrzi népviseletét, a híres népdalfesztiválokon, a Gyöngyösbokrétákon mindig sikerrel szerepeltek. Aztán nyakukra jött a háború, és 1991 őszén három hónapig szinte nem aludtak. Alig huszonöt kilométerre a falutól, a Duna túlsó partján akkor lőtték rommá Vukovárt. A magyar iskola udvarán tankok állomásoztak, a faluban katonák, innen indultak segíteni a Valkóvárt ostromlókat, akik egyszer a gombosi Bandi csárdán, ahol Bácska legjobb halászléjét főzték, töltötték ki harci kedvüket. Géppisztollyal lőtték ripityára a fogadó berendezését.

Gombos szerencsére megúszta a háborút, a házak épek maradtak, az itt lakók idegei azonban alaposan megtépázódtak. A falutól pár kilométerre már elértük a Dunát, amelyen kecses híd ível át. A lábánál jókora tábla hirdeti szerbül, cirill betűkkel: „Szerb önkéntesek hídja”. Egy másik tábla pedig arra figyelmeztet: „Államhatár”. Kék te-repruhás szerb milicisták és keki színű gúnyájú önkéntesek tartóztatnak fel, nézik át járművünket, útlevelet kérnek. Nyomatékosan mondják, hogy az emberbaráti delegáció átlépheti a határt, de ha újságíró, fotós van közöttük, ők nem tehetik be a lábukat „a horvátoktól felszabadított szerb területre”. Békés szándékunkat és együttérzésünket újra kinyilvánítjuk. Végre felengednek bennünket a hídra. A túlsó oldalon a külsőségekből is sejtjük, hogy szigorúbb lesz az ellenőrzés. A hídfőnél homokzsákokkal védett őrbódék állnak. Az egyik fehérre festve, rajta majd méteres két betű: UN, vagyis ENSZ-katonák is vannak a szerbek

Vukovár háborús mementója, a víztorony

mellett. A híd korlátjánál kétoldalt talán harminc méter hosszan szögesdrót akadályok, a homokzsákok között pedig tüzelőállások. A szerb milicisták és katonák bódéján tenyérnyi nagyságú színes matrica, rajta az ősi szerb címer: a kétfejű sas, fején koronával, a mellén kereszt. Az utóbbi szárain a négy C, vagyis Sz betű, amelynek jelentése: „Samo sloga Srbina Spasavo”, „Csak a szerbek összefogása ment meg.” A bódé mellett hatalmas tábla a következő cirill betűs felirattal: „Krajinai Szerb Köztársaság – Szlavónia Baranya Nyugat-Szerémség Szerb Testülete”. Járművünk körül nyolc-tíz szerb „határőr” tüsténkedik, vizslatja az útleveleket. A két kéksapkás ENSZ-katona közömbösen figyel az eseményeket. Ismét tudakolják, hogy van-e újságíró vagy fotóriporter a csoportban. Megnyugtatjuk őket, hogy nincs. Némi tanakodás a határőrök és milicisták között, aztán elengednek bennünket, mint mondják: „A felszabadított Krajinai Szerb Köztársaságba.”

Három hónapos ostrom

A csoport megkönnyebbült. Jó minőségű aszfaltúton indultunk a huszonöt kilométerre fekvő Valkóvár felé. Áthaladtunk Erdőd (Erdut), Dályhegy (Dalj) falvakon, amelyek az újkorig még magyarlakta települések voltak, aztán lakói felszívódtak a horvát népességbe. A harcoknak még a nyoma sem látszik, a kép akkor változik meg gyökeresen, amikor elérjük Boró (Borovo szelo) települést, Vukovár közvetlen szomszédságát. Már jól látszik a valaha virágzó város legújabb lakótelepe – romokban. A nyolcvanas évek végére készült el, a tízeletes toronyházakon a belővések ellenére kivethető, hogy nem a szokványos panelből készültek. Vöröstéglás homlokzatok, tet-szetős erkélyek, már ahol itt-ott megmaradtak. A tízeletes toronyházak legtöbb erkélye, ablaka tokostól kilőve, lentől jól látni az üresen tátongó helyiségeket. Csodálkozva észleljük, hogy egyik-másik toronyház valamelyik emeletén laknak. Az ablakon függöny van, az épen maradt erkélyen virág. Hogyan lehet itt élni, ahol a szétlőtt, bombázott lakótelepen nincsen víz- és áramszolgáltatás?

Vukovárt a földig rombolták, a televízióban annak idején bemutatott képek nem tudják visszaadni azt a nyomasztó légkört, amit a romos utcákat járva éreztünk. A házakból csak csupasz kiégett falak és a törmelék maradt, amelyet belepett a gaz. Balkáni abszurditás: a romhalmaz kísértetvárosban a főutak kitűnő minőségűek, sehol egy gödör, kátyu, amiket az aknák és bombák vájtak a három évvel ezelőtti ostromkor. A harcok elülte után a törmeléket nyomban elhordták az utcákról, és az utakat újraaszfaltozták. Az egyik több kilométer hosszú, valaha barokk stílusú főutcán egyetlen újjáépített ház. rózsaszínre festve, díszes portállal: kávézó, terrasszal, ahol néhányan üldögelnek augusztus utolsó vasárnapjának délutánján. A város egyébként kihalt.

Vukovár községi/járási képviselő-testületének újjáépített épületében Dusan Teofilovics, a végrehajtó bizottság elnöke fogadott bennünket. Szabadkozott, hogy csak az irodájában tudott helyet szorítani egyelőre, de nincsen nagyobb helyiségük.

Az elnök asztala mögött zöldre festett iskolai tábla: géppisztolygolyók verte lyukakkal, felette Vuk Karadzicsról készült festmény, aki a XIX. században sokat járt a városban, a szerb irodalmi nyelv és írás megteremtője volt. Odébb a falon a város címe-re, a főnixmadár.

Az elnök előljáróban arról beszélt, hogy a háború előtt Vukováron huszonöt nép és nemzetiség élt békében egészen addig, amíg Horvátország akkori vezetése nem határozta el Jugoszlávia felbomlasztását. Szerinte ez vezetett a város tragédiájához. A legutóbbi, 1991-es népszámlálás szerint Vukovár községben (járásban) több mint nyolcvanezer – ebből a városban 45 ezer – lakos élt, akik közül a szerbek aránya 54,4, a horvátoké 38, a jugoszláv, illetve egyéb 12 százalék volt. Ez összesítve egyébként 104,4 százalék, de ez az elnököt nem zavarta. Az elnök szerint a baj akkor kezdődött, amikor 1991. május 2-án a horvát vezetőség mintegy háromszáz rendőrt küldött a városba és a szomszédos településre, Borovo szelóba, ahol a legnagyobb volt a szerbek ellenállása az új horvát hatalom ellen. A „horvát nyomás” miatt kellett a szerbeknek kiköltöznie a városból a környező szerb falvakba, ahol megerősítették a területvédelmi alakulatokat.

A fegyveres harc 1991. augusztus 26-án robbant ki. Ekkor kezdődött Vukovár ostroma, amely csaknem három hónapig, november 18-ig tartott. Tizenkétezer horvát katona védte a várost. Hiába faggattuk az elnököt, hogy milyen szerepe volt a harcokban a Jugoszláv Néphadseregnek (JNH), a kérdésre nem válaszolt. A várost ugyanis a szerb területvédelmi alakulatok kézfegyverekkel nem tudták volna elfoglalni, ehhez nehéztüzérségre és más hatásos fegyverekre volt szükség, amellyel azonban csak a JNH rendelkezett! A környékbeli falvak lakói a tanúk rá, hogy föld-föld rakétákkal is lőtték a várost. A híres Katyusához hasonló félelmetes eszköz egyszerre harminckét rakétát lő ki 6,2 másodperc alatt, s ahová becsapódik, ott a fű is felperzselődik. Senki sem tudja, hogy hány ilyen rakéta csapódott be Vukovára. Egy-egy ilyen fegyver az 1991-es áron 11 200 német márkába került.

Tízmilliárd dolláros kár

– *Mekkora háborús kár érte a várost?* – kérdeztük Dusan Teofilovicot.

– Becsléseink szerint kilenc-tíz milliárd dollár. A lakóépületeknek több mint a 98 százaléka elpusztult, használhatatlanná vált. Ezerkétszáz ember halt meg a harcokban. Az ostrom után néhány héttel már kétezer ember élt a városban, ma pedig mintegy harmincezer, kielégítő lakásfeltételek között, vagyis az emberek kétharmada visszajött. A lakosság nyolcvan százaléka szerb, a többi horvát és egyéb nemzetiségű. Azok a horvátok, akik támogatták a horvát rendszert, nem tértek vissza, de soha nem is térhetnek vissza a városunkba. Újjáépítettük a kórházat, az egészségügyi központot, négy általános- és középiskolát, hiszen nyolcezer iskolás korú gyermekünk él Vukováron. Jelenleg harminchárom helyen folyik építkezés, elsősorban az oktatási hálózatot igyekszünk helyreállítani, aztán a könyvtárat, a múzeumot, a képtárat.

Az elnöki tájékoztatás után két órát kaptunk arra, hogy járművünkkel és gyalogosan körbejárjuk a várost Szlobodan Popovicsnak, a vukovári község kabinetfőnökének a vezetésével. Óva intett attól, hogy az útról letérjünk a házakhoz, mert a város még nincsen hatástalanítva az aknáktól, a lövedékektől. Róttuk az utcákat, de alig láttunk életjelet, pedig az elnök elmondása szerint harmincezer élnek a városban. A kertvárosban néhány házban valóban éltek, a kecskéket is kikötötték legelni. ám az utcák kihaltak voltak, talán egy tucat gyereket láttunk. Az volt a meggyőződésünk, hogy Vukováron nem lakhat harmincezer ember, mert egyszerűen nem tudnának meghúzódni a romok alatt.

Magyar Nemzet, 1994. szeptember 2.

Vukovár szétlőtt családi házai

A Vukovár közelében – körülbelül 10 kilométerrel nyugatra – elhelyezkedő Boró (Borovo Selo) városka egyik szétlőtt tömbháza 1994 augusztusában

„A reménnyel győzködjük magunkat”

Az ötödik karácsony földönfutóként – Kórógyról menekültek

Amikor kilencvenegy szeptember 25-én a falubeli gyerekekkel, asszonyokkal és öregekkel a kultúrház előtt én is felkapaszkodtam az egyik traktor pótkocsijára szülőfalumban, Kórógyon – mondta könnyeivel küszködve Palkó Jánosné, Ibolya asszony –, az ijedelemtől még gondolkozni sem tudtam. Reggel hét órakor sorakoztak fel a gépek, mindenki keze ügyében egy-egy nagyobb szatyor, táska volt a legszükségesebb holmival, amit otthon gyorsan össze tudott kapkodni. Akkor már a harmadik hónapja tartott a falu ostroma. A vezetők azt mondták, hogy két, legfeljebb három hétre kell kijönnünk, aztán mehetünk vissza. Azóta csak mindig a reménnyel győzködjük magunkat, de már az ötödik karácsonyt kell töltenünk földönfutóként, távol a gyerekeinktől. Zánkán, Nagyatádon, aztán Vésen húztuk meg magunkat Magyarországon, kilencvenkettő októberében jöttünk haza, először Eszékre, majd következő év januárjától Harasztiban élünk.

Hullottak a gránátok...

A Budapesttől mindössze kétszázötven, a magyar–horvát határról alig ötven kilométerre fekvő Kórógy nevét 1991 nyarán ismerte meg a világ. Az Eszék, Vukovár (Valkovár) és Vinkovci (Vinkovác) háromszögében fekvő falut vásárral együtt már 1290-ben, az Árpád-korban említi először egy oklevél, hasonlóan ősi magyar település (volt) a három és fél kilométerre lévő Szentlászló. A környék ősmocsarának kiemelkedő területein a tatár, a török pusztításai után mindig újraépültek az itteni magyar falvak az ingovány más-más részein. A hódoltság után magyar lakói felvették a református vallást. A XVIII. században Kórógy lakóinak száma meghaladta az ezret. Ekkor a falu már híres volt a len feldolgozásáról, népi szötteseiről. Meg halászaikról, akik a környéki ősmocsárban mázsaszámra fogták a különlegesen ízletes halat, a csíkot, és ezerszámra az ingyencfalatnak számító teknősbékát, amit a környező városok piacain adtak el.

Készzenléti csomag

– Nem volt nekünk soha semmi bajunk a környező három faluban lakó szerbekkel – folytatta Palkó Jánosné, fekete köténye szegélyét morzsolgatva –, sőt Kórógyon is éltek néhányan. Palacsá meg Szilas szerb népe – az előbbi falu Kórógy meg Szentlászló között fekszik – az első világháború után jött létre kolonista lakóhelyként a mi községünkhöz tartozó szántókra. A balkáni hegyekből települtek ide, a nagyszüleink, szüleink tanították meg őket földet művelni, gazdálkodni. Soha nem volt velük bajunk, idővel baráti, sőt rokoni kapcsolatok is kialakultak, amelyek 1991-ben egyszer csak hirtelen megszakadtak. Jól ismertük egymást, és tudhatták, hogy a mi falunkban nincs horvát katonaság. Mégis jó két hónapig lőtték a falut. Az egyik szomszédos szerb faluból először 1991. június 19-én éjfél után négy gránátot lőttek Kórógyra, amire a helyiek nem válaszoltak, mert mindössze néhány vadászfegyver volt a férfiak kezében. Később is csak hetven kézi fegyverrel felszerelt ember védte a települést. A szomszédból pedig a jól felfegyverzett Jugoszláv Néphadsereg egységei és a csetnikiek támadtak ágyúkkal, tankokkal, aknavetőkkel.

– Éjjelente két-háromszáz gránátot is kilőttek Kórógyra – kapcsolódott a beszélgetésbe a férj, az 57 éves Palkó János nyugdíjas. – Gyűrűbe zártak bennünket, és csak dél felé, Tordinci (Tard) horvát község irányába volt szabad az út. Ezen azonban volt egy igen veszélyes szakasz – „fekete pont”-nak nevezte el a nép –, amit a csetnikiek belőttek. ott esett el a harmincéves kántorunk, Dezső Döme János, és sebesült meg súlyosan Dezső István, Gyöke Lajos és Gyöke Vilmos. Mindez 1991. augusztus 30-án történt az esti órákban. Rá egy hónap múlva szeptember 29-én, vasárnap délután a református templomot lőtték szét, mondván, usztasafészek van benne. A feleségem egyik rokona, a református gyülekezet gondnoka az ötvennégy éves idős Gyöke József az órás toronnyal együtt zuhant le, és szörnyethalt. Este már a fegyveres férfiaknak is el kellett menekülnie a faluból, így a rokonról azt sem tudjuk, hol van eltemetve.

Szeptember végén a Jugoszláv Néphadsereg és a szerb szabadcsapatok nehéztüzérségi támadása után a falu védelme lehetetlenné vált. Kórógy népe mindenét hátrahagyva menekülésre kényszerült. Néhány nappal korábban a szerb települések fegyveresei által körülvevett faluból a helyi vezetőség döntése alapján a gyermekeket, az asszonyokat és az öregeket kimentették. Pótkocsis traktorok vitték őket a néhány kilométerre fekvő Tordincira, ahol hét autóbusz várta őket. A járművek vezetői nem mertek behajtani Kórógyra még akkor sem, ha a már említett szerb leshelynél, a „fekete pont”-nál most kórógyi fegyveresek őrködtek.

Az 1991-es népszámlálás szerint Kórógynak hétszáznyolcvannégy lakosa volt, amelyből hatszázharman magyarnak vallották magukat. Rajtuk kívül nyolcvannyolc horvát és három tucat „jugoszláv”, szerb és nemzetiségéről nem nyilatkozó személy élt a faluban. Szlavónia jómódú települései közé számított, a lakosság majd háromnegyede a földet művelte, átlagosan hat-tíz hektárt. Szinte minden házban volt traktor. Amikor a falu népe menekülni kényszerült, több mint százhusz tehenet,

háromszázhatvan borjút, hétszázötven anyakocát, valamint hízó sertést és több ezer baromfit hagyott a sorsára.

– Alsómiholjácra szállítottak bennünket – jegyezte meg Palkó János – onnan Drávaszabolcsra, ahol magyar autóbuszokra szálltunk át. Zánkára kerültünk. Minél hamarabb közelebb akartunk kerülni Kórógyhoz.

A visszatolt ünneplő

Mint a többi kórógyinak, nekünk is odaveszett mindenünk – folytatta Palkó Jánosné megindultságát visszafojtva. – 1957-ben házasodtunk össze, hat évig a szülőkkel laktunk, ekkor költöztünk az elhalt nagyanyám öreg házába. Közben jöttek a gyerekek – három lány és két fiú –, 1976-ban sikerült felépíteni az új házat, három szobával, konyhával, fürdőszobával. Az udvaron pedig a gazdasági épületeket, pajtát, istállót, ólakat, mert tíz hold földön gazdálkodtunk, a férjem pedig a vasútnál dolgozott. Az 1980-as évekre már talpra álltunk, a gyerekeket taníttattuk, kiházasítottuk. A legkisebb Lajos, még nőtlen, itt Harasztiban lakik velünk. A többieket meg szétüldözte a háború...

A legidősebb fiú, ifjabb János szakács-pincérnek tanult, Vinkovácon él a családjával, három kisgyermek van, egy kisvendéglő tulajdonosa. Két asszony lánya – ahogyan Ibolya asszony mondja „Magyarban” él – Szigetvár mellett Nagydobszán telepedett le a családjával. Ibolyka lánya a férjével, Vacsora Illéssel, aki traktorista a helyi

Kórógy csonka templomtornya a faluban történtek után

gazdaságban, már házat vett a faluban. Rajtuk kívül még két kórógyi menekült család vásárolt portát magának Nagydobszán, Vacsora Illés testvére, Ernő, aki hentesként dolgozik Szigetváron és Tóth János, a helyi általános iskola gondnoka. Palkóék másik lánya Vésére került két kisgyermekével, Szigetvárról hatvan kilométerre. Cecília lányuk pedig, aki a Kórógygyal szomszédos Szentlászlóra ment férjhez, szintén menekülni kényszerült a családjával, amikor az ő falujukat is megostromolták, majd elfoglalták a szerbek.

– *Hallanak híreket Kórógyról?*

– Csak elvéve valami keveset – szól közbe Palkó János –, hiszen miután elüldöztek bennünket, szerbek telepedtek be. El is nevezték hivatalosan Srpska Palacának, vagyis Szerb Palacsának. Tavaly – mint hallottuk – megint falukeresztelő volt. Búcsút tartottak Vidovdánon, azaz Szent Vitus napján, a szerbek nemzeti ünnepén, és Kórógyot hatóságilag Vidovónak nevezték el, hogy a nevét is eltüntessék.

Annak a településnek, ahol az idén ünnepelték volna a magyar iskola fennállása 450. évfordulóját, ahol az 1778-ban emelt kőtemplom helyén már századok óta fából készült Istenháza állt. Ekkor kapott mellette az „oskolaház” is új épületet. Aztán 1972-ben épült új iskola, és egész Horvátországban ez volt az egyetlen magyar nyelvű önálló nyolcosztályos általános iskola. A harcok elmúltával az iskola, a templom, a kultúrotthon és a lakóházak egyharmada romokban hever.

– *Mit tudnak a házuokról?* – kérdeztük Ibolya asszonyt.

– Semmit. Valószínű, hogy szerbek költöztek bele, de az is megtörténhetett, hogy lerombolták. A szomszéd portán volt ugyanis a helyi válságstáb a fiatal polgármester, Kell József vezetésével. Ő szervezte meg a falu védelmét. Több mint két hónapig napról napra több aknát, gránátot lőttek a környékről a falura, a pincékben húzta meg magát a nép. Én is itt főztem a kávé a válságstábnak és a gárdistáknak, s hordtam át nekik a szomszédba. Miután a gyerekekkel, az öregekkel, meg az asszonyokkal elmenekültünk, és csak a fegyveres férfiak maradtak még egy hétig a faluban, lehet, hogy felfedezték a válságstáb helyét. Akkor bizonyára többet lőttek oda és a házunkat is megsorozhatták.

– Akkor pedig semmink sem maradt – vetette közbe a férj, Palkó János. – Az ötödik éve már segélycsomagból öltözködünk, mind abból való, amit most is hordok.

– Annyira rövidnek gondolta mindenki a faluból a menekülést, hogy amikor összekapta a legszükségesebbet, hát a javát otthon hagyta – vette vissza a szót Ibolya asszony. – Emlékszem, egy pillanatig még gondolkoztam a szekrény előtt, hogy az ünnepi vagy az egyik köznapi kabátot hozzam el a férjemnek. Hát az ünnepit hagytam ott, hátrahagytam a szekrényben, hogy ne legyen annyira szem előtt. Tucatnál több rend ágynemű és sok minden maradt otthon, vagy fél tucat étkezés. Itt Harasztiban pedig az áldott szívű falubeliektől kaptunk tányérokat, kanalakat, edényeket, hogy főzni tudjak. A kiszolgált úgy olyan kétszemélyes, mint az otthoni volt, amikor

megláttam, alig tudtam magam a zokogástól megtartani. Aztán egy alvó baba is került rá, így aztán látszatra olyan lett a szoba, mint az otthoni volt. Ha eszembe jut, mindig belejajdulok, hogy meneküléskor miért nem raktam el legalább egy kórógyi házi szőtest, amilyenekkel tele volt a ház. De hát olyankor nem gondol erre az ember. Édesanyám csinált közülük jó néhányat, most fel tudnám rakni a szőtteket. Az is sajgat, hogy kendőruhát (törülközőt) sem hoztam el. Mind emlékeztetne az otthonunkra, és erősítené bennem a lelket.

Minél közelebb Kórógyhoz

Palkóék, amikor el kellett hagyniuk a magyarországi menekülttáborokat, Eszékre jöttek vissza. A szlavóniai fővárost azonban nem tudták megszokni, szerettek volna még közelebb kerülni a szülőfalujukhoz, Kórógyhoz. Így kerültek a többségében magyarlakta faluba, Harasztiba, amely alig 18 kilométerre fekszik Kórógytól, és rokoni, baráti kapcsolatok fűzik össze a két települést. Haraszi a horvát–szerb frontvonalon fekszik, közvetlenül a kertek végén kezdődik a háborús zóna.

– Még mindig abban reménykedünk, mert egyszerűen másunk nincs – mondta végül Ibolya asszony, hogy csak visszatérhetünk Kórógyra. Addig is nekem kell tartanom a lelket a szétszóródott családban. Amikor nem látnak, gyakran egyszer csak kitör rajtam a magamba fojtott sírás. A férjem nyolcszázhetven kuna nyugdíjat kap – 220 márkát ér –, éppen eltengődünk belőle ketten. Betegeskedik, sokba kerül a gyógyszer. Szerencsére az öreg ház körül van egy kis kert, azt műveljük, termett egy kevés zöldségféle. De a falubeliektől is kapunk krumplit, lisztet, ezt-azt, nagyon jószívű népek élnek erre. A legnagyobb bánatunk, hogy a család az idén sem tudja közösen ünnepelni a karácsonyt, és nem láthatjuk a tíz unokánkat. Hát hol, itt Harasztiban az egy szobában? Odahaza, Kórógyon egy-egy ünnepkor, születésnapon, disznótorkor harmincan is összejöttünk, és volt mindenünk. Most meg sokkal sanyarúbb helyzetben vagyunk közel a hatvan évhez, mint amikor fiatal házasokként összekerültünk. Lesz még a Palkó családban egyszer közös karácsony? – néz kérdően rám Ibolya asszony, és már nem tudja visszatartani könnyeit.

Magyar Nemzet, 1995. december 23.

Lerombolt ház Vukováron. A kapun „Szerbia” felirat

Ha fegyverrel fogad az új házigazda...

Mikor lesz igazi béke Kelet-Szlavóniában?

Kitört a béke! Hallatszik Kelet-Szlavónia-szerte, de az emberek az ötödik éve várva várt eseménynek mégsem tudnak igazán örülni. Persze senkinek sem voltak illúziói, hogy már a béke másnapján, a karddal elvágott gordiuszi csomó mintájára minden egycsapásra megoldódik. A horvátországi magyar és horvát menekültek tízezrei ugyanis becsapottnak érzik magukat, mert a daytoni szerződésből létfontosságú mozzanatok maradtak ki.

– A Kelet-Szlavóniáról, Baranyáról, vagyis a Drávaszögről és Nyugat-Szerémsegről már a daytoni egyezmény előtt tíz nappal korábban, november 12-én Erdődön aláírtak egy megállapodást – mondta Eszéken Dominkovics Ernő, a Horvátországi Magyar Néppárt elnöke –, amely még ma is elkeseríti a menekülteket, a szülőföldjük-ről elűldözött magyarokat és horvátokat. Az alapegyezmény ugyanis csak egy vonatkozásban fogadható el. Abban, hogy megállította a háborút és emberi életek elvesztését. Egyébként elfogadhatatlan, mert kiegyenlíti a bűnöst az áldozattal és nem biztosítja a menekültek hazatérését.

Menekültek kételyei

Az Eszéktől keletre fekvő Erdőd községben kötött egyezségben ugyanis szó sincs arról, hogy két év múlva Kelet-Szlavónia, Drávaszög és Nyugat-Szerémsege újra teljes horvát fennhatóság alá kerül. Az okmány kínosan kikerülte a Horvátország nemzetközileg is elismert határai kifejezést. A szerbek községközi tanácsa létrehozásával egy időben nem esik szó a magyarok hasonló tanácsáról, és a területtel kapcsolatban meg sem említik a horvát törvényeket, a bíróságokat. Hasonlóan nem szól az alapegyezmény a háborús bűnösökről, és ezzel kapcsolatos következményekről. Mindezekből arra lehet következtetni, hogy az említett területeken általános közkegyelmet hirdetnek ki, és nem állítják vissza az 1991-es népszámlálás szerinti nemzetiségi összetételt. Ez pedig minden nemzetközi kisebbségi dokumentummal, valamint a Magyar-, illetve Horvátország közötti alapszerződéssel is ellentétes! Amennyiben a szülőföldjükről elűldözött horvátok és magyarok hazatérve nem hajlandók együtt élni az erőszakkal a házaikba, falvaikba betelepült szerbekkel, akkor fennáll a veszély, hogy bűnösöknek kiálthatják ki őket. Mondván, miattuk változik meg a terület nemzetiségi összetétele, aminek következménye az lesz, hogy a betelepült szerbek kapnak majd autonómiát. Innen már csak egy lépés Kelet-Szlavónia Szerbiához való csatolása. Már most érzékelhető az erdődi egyezmény hatása abban, hogy

a horvátországi magyarság négy éve tartó vesszőfutása a teljes szétszórtság és a megszűnés felé tovább tart.

– Ahogy telnek a hetek a daytoni egyezmény után – tájékoztatott eszéki hivatalában Mato Simics, a Horvátországi Menekültek Községének elnöke –, egyre inkább kitűnik, hogy a szerb agresszort megjutalmazták. Mindezt azért jelentem ki, mert nem tisztázott, hogy miként térhetnek vissza a horvátországi menekültek a szerbek által elfoglalt területekre. A horvát területeket még birtokban tartó szerb alakulatok lefegyverezéséről ugyanis nem intézkedtek, és nem oldódott meg a menekültek sorsa sem. Mindez súlyosbítja a vukovári és a szlavóniai menekültek tragédiáit, mert körükből szinte minden családban van legalább egy halott vagy eltűnt, akit megöltek vagy elhurcoltak 1991 őszén.

– *A tömeges hazatérés feltételeinek megteremtésében döntő szerep hárul a nemzetközi erőkre. Miként lehet ezt megvalósítani, hiszen az elmenekült, illetve elűldözött magyarok és horvátok házaiban most erőszakkal betelepült szerbek élnek?*

– Hihetetlennek tűnik, de az egyezmény szelleme szerint a hazatérőknek együtt kellene élnie majd azokkal a szerbekkel, akik négy évvel korábban elűldözték őket otthonaikból, és mindenükből kiforgatták. Ez elméletileg ugyan lehetséges, azonban a gyakorlatban lehetetlen. Annál is inkább, mert a szerbek fegyverrel várják a hazatérőket. Nehéz elképzelni azt, hogy a rendőrség és a nemzetközi erők teljes egészében fegyvermentes övezetté tudják tenni a még megszállás alatt lévő területeket, hogy a visszatérésről ne is szóljunk, amihez a biztonságot garantálni kellene. Arról nem is szólva, hogy vannak olyan települések – Vukovár vagy a korábban magyarok által lakott Kórógy és Szentlászló, stb. –, amelyeket gyakorlatilag lerombolt az ellenség. A lakóházak szinte teljes egészében lakhatatlanok. A szétlőtt településekbe nehéz lesz a visszaköltözés. Sőt, ha egyes épületeket esetleg nem ért találat, de a bennük lévő értékeket, berendezéseket ellopták.

– *A területen milyenek voltak az etnikai viszonyok a háború előtt, illetve most, napjainkban?*

– Elöljáróban igen fontos megjegyeznem, hogy erősen részrehajló, sőt hamis tendenciózus adatokat hangoztatnak azok, akik szerint Kelet-Szlavóniában, a Drávaszögben és Nyugat-Szerémségben a háború előtt többségében szerbek éltek. Az 1991-es népszámlálás szerint az említett három vidéken – mely kereken 2400 négyzetkilométer és egyébként Horvátország területének 4,6 százaléka – összesen 193 ezer ember élt, amelyből 67 ezer volt a szerb. A lakosság zöme tehát horvát, magyar és más nemzetiségű volt. A Drávaszögben ugyanakkor mintegy 23 ezer horvát, 9 ezer magyar és 14 ezer szerb lakott. Az előbbi két nép túlnyomó részének elűldözésével – többnyire idős emberek maradtak otthon, őrizni igyekezték a javukat –, az erőszakos betelepülésekkel a szerbek száma ma 50 ezer körüli lehet a Drávaszögben. Az etnikai tisztogatásban nagy szerepük volt az ENSZ lobogó alatt ott állomásozó belga és orosz katonai

egységeknek, amelyek állandóan a szerb megszállók kegyeit keresték. Négy éven keresztül akadálytalanul engedték be a legtöbbször fegyveresen érkező szerb menekülteket a Drávaszögbe az egyetlen átjárón, a kiskőszegi (batinai) Duna-hídon. Nem tetek különbséget az agresszor és a szülőföldjéről menekülni kénytelen horvát és magyar nemzetiségű áldozat között.

P-ék elköltözhetek...

A Kiskőszegén és szerb a Drávaszögben is köztisztviselőként álló, nyugdíjkoron már túl lévő P. házaspárnak az elmúlt négy esztendőben az volt a szerencséje, hogy a házukban helyet adtak az UNPROFOR néhány tagjának. Így nem kellett elmenekülniük, tavaly szeptemberben azonban a katonák elköltöztek. Már másnap megjelentek a P. házaspár portáján a helyi szerb vezetők és nyomban beköltöztettek hozzájuk egy szerb házaspárt már felnőtt gyerekeikkel. A szépen gondozott nagy házból egy szobát hagytak meg a tulajdonosoknak, és az új „gazdák” nagylelkűen hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar házaspár használhatja a saját konyháját, de csak akkor főzhetnek, ha az időpontot egyeztetik a betelepülőkkel.

A helyi szerb hatóság azt is a tudtára adta a P. házaspárnak, hogy a beköltözés napjától a szerb család a porta új tulajdonosa és ezentúl a házban, illetve körülötte található minden értéktárgy az övék. Leltárt készítettek, amit már a szerb „gazda” írt alá a hatóság jelenlétében. A hatvan éven felüli magyar házaspár lelkileg alig tudta tartani magát, reszkettek a félelemtől. Elutaztak Pélmónostorra, hogy a városi hatóságoktól kiköltözési engedélyt kérjenek, mert csak azzal lehet elhagyni a Drávaszöveget az ott maradt horvátoknak és magyaroknak. Nem kis meglepetésükre, a hivatalnok a nevük említése után pillanatok múlva a kezükbe nyomta az adataikkal már előre kitöltött engedélyt azzal, hogy a személyes holmijukkal azonnal hagyják el szülőföldjüket...

A Drávaszögben jelenleg a háború előtti magyarságnak alig több mint az egyharmada – talán négyezer ember – él, és a túlnyomó részük idős. Abban a reményben maradtak otthon, hogy talán sikerül megóvniuk a saját és a gyermekeik házát, ingóságait a betolakodóktól. Ma már ez egyre kevésbé sikerül, mert a megszálló szerbek még mindig magabiztosak. Akad olyan menekült magyar család, akinek a drávaszögi házában már a harmadik beköltöző szerb família lakik, és valahai ingóságaiból talán már egy szög sincsen. Az erdődi egyezményt ismertetve a pélmónostori szerb televízióadásban kijelentették, hogy újabb egy évük van a meghatározott átmeneti időszakban terveik megvalósítására, aztán még a felek egyikének kérésére újabb egy esztendőre meghosszabbítható az eddigi állapot.

Éjszakánként lőnek...

Eszéken és a környéken járva az embernek az a benyomása, hogy itt túlzás nélkül, szó szerint igaz a cinikus mondás: A béke nem más, mint két fegyveres összetűzés közötti

nyugalmi időszak. Szlavónia fővárosában, a Dráva partján már az ötödik éve az utca megszokott képéhez tartozik a gerendatorlaszok és a homokzsákok garmadája. Hasonlóan a Várnegyed Szentháromság-terén a gondosan bedeszázott, több évszázados pestisoszlop, vagy a homokzsákokkal, gerendákkal védett impozáns, Szent Péter és Pál nevét viselő székesegyház, és valamennyi fontos középület. Időnként délkelet, Ténje (Tenja) község felől az erdődi egyezmény ellenére általában éjjel körül még most is kilőnek Eszékre egy-egy géppuskasorozatot, vagy néhány gránátot. A szerbeknek különösen kedvenc ideje a lövöldözésre a szombat délelőtt. A járókelők ezt is megszokták már, és rutinosan menedéket keresnek a legközelebbi fedezéknél. A vész után néhány perccel mennek tovább a dolgok után, mintha mi sem történt volna.

– Furcsa szerzet az ember, a háborút, a borzalmat is megszokja – mondta Eszékről délre húszegynéhány kilométerre, a magyarlakta Harasztiban élő 60 éves Hádér János bácsi. – Négy évvel ezelőtt, kezdetben éjjelente még kiugráltunk az ágyból, ha elkezdtek aknavetőzni a falut, most meg... Már nem érdekel, hogy mi lesz, egyszer születtünk, egyszer meghalunk. Hetente egyszer-kétszer még most is lövik éjjel a szerbek Harasztit, mert a frontvonalon vagyunk. Ilyenkor megbökdös a feleségem az ágyban: János hallod? Megint lőnek! Én meg úgy teszek, mintha aludnék...

Magyar Nemzet, 1996. január 8.

ZÁRSZÓ

*A szerző a szétlőtt vukovári vasútállomás épülete előtt
1994 augusztusában*

Felemás magyar–szerb megbékélés

A Szerb Köztársaság Képviselőháza (parlament) rendkívüli ülésen fogadta el a délvidéki magyarok elleni 1944–1945. évi vérengzést elítélő nyilatkozatot, és ígéretet tett arra, hogy hatályon kívül helyezik a vajdasági magyarok kollektív bűnösségét megállapító határozatot. Dr. Botlik József történészt, a KESKENYÚTON Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány tiszteletbeli kuratóriumi elnökét, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem nyugalmazott docensét arról kérdeztük, hogy a fentiek milyen változást hozhatnak a vajdasági magyarok életében és a szerb–magyar kapcsolatokban.

– *Röviden tekintsük át, mi történt a Délvidéken 1941-től 1945-ig!*

– A Magyar Királyi Honvédség csapatai 1941. április 11-én megindultak a két évtizeddel korábban elszakított Délvidék visszavételére, ahol veszélyeztetett helyzetbe került az ott élő őshonos magyarság. A soknemzetiségű Jugoszlávia ugyanis az április 6-án megkezdett német katonai támadás következtében ekkorra már nemzeti alkotóelemeire bomlott, többek között kikiáltották a Független Horvát Köztársaságot. Nemzetközi jogilag ez által érvényét veszítette az 1940. december 12-én Belgrádban megkötött magyar–jugoszláv örökbarátsági szerződés. A köztudattal ellentétben Magyarország nem június 27-én a Szovjetunió elleni támadással kapcsolódott be a második világháborúba, hanem már április 11-én, csak a „bűnös magyar nemzet” ideológiáját jobban alátámasztotta az, ha a háborúba való belépésünk kezdete a későbbi barát és szövetséges Szovjetunió megtámadásával esett egybe. A felszabadító magyar csapatokat ellenségeink fasiszta megszállóknak nevezték (nevezik ma is), miközben az első és a második bécsi döntéssel a trianoni békediktátumban elcsatolt ezredéves magyar területeket szereztünk vissza. A Délvidék (Bácska, Drávaszög, Muraköz, Mura melléke), majd előbb a Felvidék, Kárpátalja, Észak-Erdély és a Székelyföld két évtizedig tartó idegen uralom után ekkoriban újraegyesült Magyarországgal. A hazatért Délvidéken a szokásos hadijognak megfelelően, a Honvédszerkar katonai közigazgatást vezetett be a polgári adminisztráció kiépítéséig, amelyre augusztus 21-én tértek át. A konszolidáció ellenére a Bácska déli, többségében szerbek lakta településein, elsősorban a Tisza és a Duna összefolyásánál elhelyezkedő Sajkás-kerületben gyakoriak voltak a szerb csetnikek és kommunista partizánok lövöldözései, robbantásai, gyújtogatásai. Az 1941 novemberében itt megalakult partizánosztag a következő hetekben már szervezett fegyveres akciókat intézett a magyar hatóságok és anyagi javak ellen. Olyan szabotázscelemekenyeket hajtottak végre, amelyeket minden állam megtorolt volna. A sajkási partizánosztag és a szablyai csendőrs között kirobbant, halálos áldozatokat is követelő, több véres összecsapás vezetett az 1942. januári „hideg napok”-hoz.

– *A nemzetközi jog szerint a magyar hatóságok reakciói jogszerűek voltak?*

– Igen, mert az akkor érvényben lévő genfi és hágai egyezmények a partizánokat nem tekintették hadviselő félnek. Csak a második világháború után ismerik el annak, ha egységes katonai vezetéssel, egységes fegyverzettel és ruházattal rendelkeznek. 1942. januárjában a magyar katonai alakulatok és a csendőrség a partizánakciók letörése érdekében, jogosan hajtotta végre a terület pacifikálását. A szablyai öszszecsapással 1942. január 4-én kezdődött akciót január 22-én táviratilag állította le Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök. Bajcsy-Zsilinszky Endre ellenzéki országgyűlési képviselő egy újvidéki ügyvédtől szerzett tudomást a hatósági túlkapásokról, és a Képviselőház külügyi bizottságának ülésén követelte az események kivizsgálását, a tettesek felelősségre vonását. Az 1943. őszén elkészült vádirat szerint az újvidéki „hideg napok”-nak 3309, a Magyar Királyi Honvédség adatai szerint 3340 személy esett áldozatul, köztük 2550 szerb, 743 zsidó és néhány tucat más nemzetiségű. Döntő részük csurogi, szablyai és újvidéki lakos volt. Az ügyben felelős magas rangú tiszteket – Feketehalmy-Czeydner Ferenc altábornagyot, Grassy József vezérkari ezredest, Deák László ezredest és Zöldy Márton csendőr-századost a rangjuk megfosztása után – nemcsak bíróság elé állította a Kállay-kormány, hanem megkezdte az áldozatok hozzátartozóinak a kárpótlását, illetve kártalanítását. A háború után nyugati fogságba esett négy főbűnöst Magyarországra hozták, és népbíróság elé állították. Mindannyiukat halálra ítélték, majd kiadták Jugoszláviának, ahol újabb per után kivégezték őket. Fontos megjegyezni, hogy a „hideg napok” idején például Temerinben dr. Fehér Mihály bátor kiállításának köszönhetette az életét egy százötven fős szerb csoport. A Szabadkától délre eső Nagyfénny községben Kiss Antal az életével szavolta, hogy a kivégzésre felsorakozott szerbek békés emberek. Újvidék tözsomszédságában Káty és Tiszakálmánfalva községekre azért nem terjedt ki a razzia, mert az ottani magyar lakosság és helyi hatóságok a leghatározottabban elleneztek azt. Az újvidéki razziáról szólva maga a főispán számolt be több olyan esetről, amikor magyarok mentettek meg embereket a biztos haláltól.

– *A magyar kormányzat 1942–1943-ban felderítette a bűnösöket és kárpótolta az áldozatok hozzátartozóit. A szerbek később bosszúhadjáratot indítottak...*

– A jugoszláv partizáncsapatok Joszip Broz Tito vezetésével 1944. szeptember-októberben a Vörös Hadsereggel együtt foglalták el a Bánátot, a Szerémséget, a Bácskát és a Drávaszöveget. Szinte azonnal megkezdődött a „hideg napok” bosszúja. Tito marsall október 17-én írta alá azt a parancsot, amely október 22-i hatállyal a Bácskában, a Bánátban és a Drávaszögben bevezette a katonai közigazgatást. Százával, ezrével lötték a magyarokat a meszesgödörökbe, a dög-kutakba, téglagyári bányagödörökbe, a dunai és tiszai árterekbe. Eközben 1944–1945 fordulóján nyolcvanezer magyart elűldöztek délvidéki szülőföldjéről, és kb. negyvenezer magyart gyilkoltak meg különös kegyetlenséggel. Fő cél a terület elszlávosítása volt. A halálos

áldozatok számát csak becsülni tudjuk. Több településen a helyi szovjet katonai parancsnok akadályozta meg a szerb partizánok vérengzését, mert már ők is túlzónak tartották. A megtörölások 1948-ig tartottak. A magyarsággal kapcsolatos diszkriminatív politikai határozatokat és a kollektív bűnösség bélyegét a mai napig nem nyilvánították semmissé.

– *Ivica Dacsics szerb kormányfő ígéretet tett Áder János köztársasági elnöknek, hogy a szerb kormány eltörli a magyarok kollektív bűnösségét. Ez csak szimbolikus gesztus vagy jogi következményei is lennének?*

– A kollektív bűnösség jogi úton történő eltörlésének következménye lehetne a kárpótlás bonyolult folyamatának a megindítása. Áder János Belgrádban arra kapott ígéretet, hogy erre a következő kormányülésen kerül sor. Akkor azt mondták, ennek már csak technikai akadálya van. Sajnos, még mindig nem törlötték el a kollektív bűnösség bélyegét, holott az óta már több szerb kormányülés is tartottak. Ha megtörténik, remélhetően megnyílik az út a kárpótlás előtt. A szerb parlament egyébként 2011 októberében már elfogadott egy vagyon-visszaszármaztatási és kárpótlási törvényt, aminek azonban a mai napig nincs végrehajtási utasítása, és nem rendeltek hozzá pénzügyi fedezetet, pedig e nélkül nem lehet kárpótolni magyarok tízezreit.

– *Áder János a szerb parlamentben méltatta a megbékélési nyilatkozatot, mert szerinte az „nemcsak lezárja közös múltunk egyik fájdalommal és sötét árnyakkal teli huszadik századi fejezetét, hanem új, huszonegyedik századi perspektívákat is megnyit országaink és polgáraink kapcsolatában.” Valóban történelmi jelentőségű ez a nyilatkozat?*

– Ez a szerb parlamenti határozat is pont olyan felemás, mint a kárpótlási törvény. A nyilatkozatban az áll, hogy a szerb állam „mélységesen elítéli a magyarság elleni aktusokat.” Nem atrocitásokról beszél, hanem aktusokról. Továbbá nem elítélni kellett volna, hanem eltörlöni a kollektív bűnösség bélyegét, és kinyilvánítani a bocsánatkérést. Ezen kívül szavotolni az áldozatoknak kijáró végtisztesség és méltó megemlékezés jogát. Hatóságilag támogatni a magyarság elleni népiirtás emlékműveinek felállítását minden olyan délvidéki településen, ahol tömegsír van, vagy ahonnan tömegesen hurcoltak magyarokat gyűjtőtáborokba. A magyarírtást követően Tito partizánhatóságai a Délvidéken mintegy félszáz internálótáborot állítottak fel, ahová magyarok és németek tízezreit hurcolták. Ezek a haláltáborok a körülményeket tekintve, semmiben sem különböztek egy GULAG-, vagy egy náci koncentrációs lágertől is csak abban, hogy a szerbek nem alkalmaztak gázt. A legembertelenebb körülmények az Újvidéktől északra kb. tíz km-re elhelyezkedő hajdani Tiszaistvánfalva (szerbül: Jarek) község mellett létesített haláltáborban voltak, ahol főleg éhezés és a járványok miatt több mint hatezer ember halt meg. Az 1944. december elejétől tizenhat és fél hónapon keresztül működött megsemmisítő táborban a gyermekekre, várandós anyákra, az ott született csecsemőkre sem voltak kíméletek. A járeki lágerben 955 gyermekkorú veszítette életét. Nagy többségük tíz éven aluli, közülük harmincöt

néhány napos, néhány hetes vagy hónapos csecsemő volt, akik a táborban születtek. Ők is bűnösök? A szerb parlament által elfogadott nyilatkozat tehát nem más, mint régi, jól megszokott balkáni megoldás (egyet mond, mást gondol, harmadikat cselekszik!), amit a magyar diplomácia jóhiszeműen, alázatosan, sőt szolgáian elfogadott. Ahelyett, hogy Magyarország biztosítékokat kért volna a kollektív bűnösség bélyegének az eltörlésére. Hozzáteszem, hogy köztársasági elnökünk elérte a legtöbbit, büszkék lehetünk a kiállítására. Miközben a magyar diplomácia szokásosan – finoman fogalmazva – megint nem volt a helyzet magaslatán. A szerb államelnöktől, Tomislav Nikolicstól viszont sem június 25-26-án, sem az óta nem hallottunk Áder Jánoséhoz hasonló bocsánatkérő megnyilvánulást.

– *A Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) frakcióvezetője, Pásztor Bálint szerint a szerb parlamenti nyilatkozat elfogadásának nincs köze olyan államérdekekhez, amelyek Szerbia EU-s közeledési folyamatával kapcsolatosak. Ön is így látja?*

– Pásztor Bálint hatalmasat téved. A szerb parlament nem azért gyakorolt gesztust, hogy a megbékélés érdekében bocsánatot kérjen a magyarságtól az 1944-45-ös atrocitásokért. A nyilatkozat indoklásában ugyanis ez áll: „Erre a határozatra Szerbia Európai Unió csatlakozása miatt van szükség.” Amikor a szerb parlamentben a nyilatkozatot tárgyalták, a szerb képviselők többsége az 1942-es atrocitásokról szónokolt. Az ülésteremben érezhető volt, hogy a nyilatkozat kényszer alatt születik, ezt később le is írták. Ráadásul alig ment át a parlamenti többségen: a 250 képviselőből csak 128-an szavazták meg. Az egyik szerb képviselő „tizennyolcezer (!), magyar fasiszta által legyilkolt szerb”-ről beszélt, és mindössze háromezer 1944–1945-ös magyar áldozatról. A VMSZ jelen lévő képviselői szó nélkül hagyták a hazugságokat, ferdítéseket, így másnap az egyik vezető belgrádi napilap szalagcímen közölte, és megcáfolhatatlan tényként tálalta a 18 ezer szerb áldozatot. Megjegyzem, hogy érthetetlen számomra, a magyar kormány miért csak a Vajdasági Magyar Szövetséget, VMSZ-t ismeri el a délvidéki magyarság egyetlen érdekképviselőjének.

– *Milyen dokumentumok maradtak fenn, amelyek alapján a délvidéki magyarság benyújthatja kárpótlási igényét?*

– Meglepő, hogy a titói kommunista adminisztráció sok dokumentumot hagyott hátra. Például amikor Csorba Béla feltárta a járeki haláltábor működését, megtalálta annak halotti anyakönyveit is. A kutatók előtt végre megnyitott levéltári anyagokból sorra kerülnek elő az utólag sorozatban gyártott úgynevezett háborús bűnös listák, amelyek a legyilkoltak és lágerekbe hurcoltak vagyonelkobzásának az igazolására készültek. Sőt előbukkannak utólagos feljelentések is, igazolásul a rémséges öldöklésekre. Véleményem szerint a szerbiai kárpótlás akadályoztatásának hátterében a következő ki nem mondott félelem áll: ha a magyaroknak engednek, fennáll a veszély, hogy a németek is benyújtják igényüket. Ugyanis 1944–45-ben százötvenezer németet kitelepítettek, miközben kb. hetvenezer német polgári lakost lemészároltak Tito

partizánosztagai. Napjainkban mindössze ötezer német él Szerbiában, a hajdani félmillióból. Szerintem a szerb kormány attól tarthat, ha eltörlik a magyarság kollektív bűnösségét, és elindulnak a kárpótlások, az elüldözött vagy legyilkolt németek leszármazottai is tömegesen fogják kérni a jóvátételt. Ebben Szerbia anyagilag belerokkanna. A Németországba elűzött németek és leszármazottaik a rájuk jellemző alapossággal a Délvidéken faluról falura járva összegyűjtötték, hogy mitől fosztották meg őket, és ezt elképesztő részletességgel több, mint tíz vaskos kötetben megjelentették. Ezekben például nemcsak az elkobzott ingatlanokat, ingóságokat, hanem az elvett jószágokat is darabonként felsorolták. Nekünk magyaroknak sajnos, nincsenek ilyen jellegű részletes adataink. Matuska Márton és néhány helytörténész kitaró kutatásának köszönhetően tudjuk, hogy több mint hatvan tömegsír van a jelenlegi Vajdaság területén, amelyeknek az egy részét már sikerült megjelölni. Sajnos, a nagyvárosok, mint például Újvidék áldozati névsora hiányzik, ezért igen hiányos a magyar–szerb történész vegyes bizottság ezzel kapcsolatos listája, amelyen mindössze hétezer magyar vértanú neve található. Eközben senki sem beszél a jugoszláviai koncepciók pere több ezer magyar áldozatáról...

– *Úgy fogalmazott, a magyar diplomácia nincs a helyzet magaslatán. Miért?*

– Hiányzik a nemzetpolitikai vízió, a távlatokban való gondolkodás. Például amikor Moldávia 1991-ben kimondta a függetlenségét, a bukaresti parlament három hét múlva elfogadta a kettős állampolgárságot. Ma Moldávia gyakorlatilag az EU tagállama, és évek óta úgy részesül az uniós javakból, hogy közben nem tagja a közösségnek. A moldávaiak román útlevéllel járnak Nyugatra, nyilvánvaló, hogy területe előbb-utóbb Romániához fog tartozni. Miért? A románoknak van, de mindig is volt nemzetpolitikai víziójuk, ők tudnak távlatokban gondolkodni és cselekedni. A magyar kettős állampolgárság öröndetes dolog, de két évtizedet késlett. Már 1990–1991-ben meg kellett volna adni, akkor nem morzsolódott volna fel ilyen végzetesen a magyarság a Kárpát-medencében. Húsz év alatt egymillió magyar tűnt el, ami megelőzhető lett volna valódi, tudatos nemzetpolitikával. Az nem nemzetpolitika, hogy feltételek nélkül támogattuk Románia, Szlovákia, Szlovénia, Horvátország, és most Szerbia európai uniós csatlakozását, és nem kértünk/kérünk cserébe semmit.

– *Mire gondol?*

– Például annak idején az uniós csatlakozás támogatásért cserébe Romániától a Székelyföldnek és a Partium egy részének területi önkormányzatot, más kisebb erdélyi magyarlakta vidékeknek viszont kulturális autonómiát kellett volna követelnünk. Vannak korábbi példák is: 1992 őszén – emlékszem – az akkori magyar külügyminiszter kijelentette, hogy minden feltétel nélkül elismerjük az 1993. január első napján függetlenné váló Szlovákiát. Ez meglehetősen dilettáns nyilatkozat volt: a trianoni diktátumot ugyanis Csehszlovákiával kötötték, szlovák állam – néhány évet, 1939–1945 között kivéve – korábban nem létezett. Az elismerés fejében minimum

területi autonómiát kellett volna kérni a felvidéki magyarságnak, vagy netán népszavazást követelni a magyarlakta területeken, hogy az ott élők döntsék el, hogy melyik államhoz akarnak tartozni. Ráadásul – mintegy hálából – Szlovákia a bősi vízlepcsővel elterelte, szó szerint ellopta a Duna egy szakaszát. A legégbekiáltóbb bűn Kárpátalja, ahol a ruszin/ukrán és magyar lakosság követelésére 1991. december első napján népszavazást tartottak a terület különleges státusú önkormányzatáról, amelyre a lakosság 78 százaléka igennel voksolt. A többségében magyarlakta Beregszászi járás népességének 81,4 százaléka eközben egy Beregszász központú Magyar Autonóm Körzet létrehozására szavazott. Erre mit tett az úgynevezett rendszerváltás utáni első nemzeti kormány? Öt nap múlva, december 6-án Kijevben, kihátrált a kárpátaljai magyarság számára igen kedvező kilátásokat nyújtó népszavazás eredménye mögül, és aláírta a szerencsétlen magyar–ukrán szerződést, amelyben örökre lemondott Magyarország esetleges területi igényeiről. A románok biztosan megvárták volna az autonómia-népszavazás kimenetelét... Sorolhatnám még a Drávaszög ügyét is, mint a magyar diplomácia szégyenfoltját... Fel kell tenni a kérdést. Mit kapunk Szerbiától cserébe, hogy támogatjuk uniós csatlakozását? Azt, hogy még mindig szabotálják a délvidéki magyarság kollektív bűnösségének eltörlését, akadályozva a kárpótlást. Miközben a diplomácia a világban nem úgy működik, mint nálunk, hogy csak mi adunk, eközben a másik féltől nem kapunk semmit.

– Ezek szerint van mit tanulnunk a románoktól, szerbektől...

– Meggyőződésem, hogy a Kárpát-medencében a magyarság legnagyobb ellensége önmaga. Lásd az egymással marakodó, jó néhány határon túli magyar pártot. Amíg a szomszéd népek elsősorban a saját érdekeiket nézik, addig a magyarságot talán csak a széthúzás tartja össze. Legnagyobb tragédiánk, hogy amikor 1948-ban ránk erőltették a sztálini típusú diktatúrát, akkor minden szocialista országban valamilyen nemzeti típusú kommunizmust kezdtek építeni. Kivéve Magyarországot és a hajdani Német Demokratikus Köztársaságot, az NDK-t. Nálunk a politikai vezetők először, másodszor és harmadszor is kommunisták voltak, és csak utána valahol magyarok. Egy lengyel, egy bolgár, egy román kommunista vezető először mindig a házája érdekeit nézte, és csak utána volt kommunista. Amikor szerb nemzeti érdekekről van szó, a szélsőbal és a szélsőjobb összefog. Egy román, vagy egy szlovák a nemzetére nem árulkodik külföldön. Régen el kellett volna már árasztani a nyugati politikai vezetőréteget és a közvéleményt magyar nemzeti szempontból megírt könyvekkel! Például, hogy nem fasiszta megszállók voltunk Délvidéken, hanem ezeréves magyar területeket szereztünk vissza. A nyugat-európai politikusok többségének fogalma sincs arról, hogy a magyarság a Kárpát-medencében több mint egy évezrede őshonos nemzet. Például néhány éve egy angol politikus, aki akkor az Európai Parlament tagja volt, azt nyilatkozta: úgy tudja, hogy Romániában azért él másfél millió magyar, mert 1945-ben a Vörös Hadsereg Magyarország lakosságának egy részét oda deportálta. A

szerb közvélemény azt hangoztatja, hogy a Délvidéken azért laknak magyarok, mert 1956-ban odamenekültek a Kádár-terror elől. A szerb köztudat szerint már eleget vendégeskedtek, ideje hazamenniük. A szerbekben továbbra is elevenen él a partizán-kultusz, hogy a szerb antifasiszta nép, a magyar viszont fasiszta. Féltő, hogy Szerbia a mi, Magyarország támogatásával is úgy lesz uniós tag, hogy eközben végzetesen rendezetlen marad délvidéki magyarság helyzete. Nem kapja meg, illetve nem tudja kivívni az immár negyedszázada a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége, a VMDK által megfogalmazott és követelt hármast (területi, kulturális, személyi) autonómiát, nemzeti önkormányzatát. Napjainkban sajnos, egyre kevesebb a remény arra, hogy a délvidéki magyarság elnyerje a területi-közigazgatási, oktatási, kulturális, netán gazdasági és szociális önkormányzatot. Elengedhetetlen az 1944–45-ben a Tito partizánosztigai által megölték és utódaik, a Délvidékről Magyarországra és szerte a világba üldözöttek és leszármazottaik rehabilitálása, kárpótlása. Ugyanis, ha Szerbia már bent lesz az Európai Unióban, akkor ezt az ügyet Brüsszelben hasonlóan a szőnyeg alá söpri majd, mint a Beneš-dekrétumokat...

– Szavaiból úgy tűnik, a délvidéki magyarságnak nemhogy a kárpótlásra, de a bocsánatkérésre is várnia kell még. Vajon mikor fognak a szerbek filmet forgatni a z 1944–45-ös „még hidegebb napokról?”

– Ezzel kapcsolatban végül elmesélek egy történetet! Az 1980-as évek elején Cseres Tibor, a Hideg napok című regény írója egy baráti összejövetelen, ahol én is jelen voltam, azt mondta: megbánta, hogy megírta ezt a könyvét. Arra számított ugyanis, hogy a regény megjelenése után egy szerb író válaszul megírja az 1944–45-ben történt magyarirtást, és ez a két nép megbékéléséhez fog vezetni. Hozzáfűzte: nem gondolta, hogy a „Hideg napok”-kal és az abból készült filmmel ennyi kárt fog okozni a magyarságnak. Ezért fogadalmat tett, hogy amikor már szabadon lehetséges, bejárja a bácskai falvakat, és feltárja az eseményeket. Így született a Vértósszű Bácskában című, 1991-ben megjelent műve, amely sajnos, nem került igazán a köztudatba. Elmentém a megfilmesített „Hideg napok”-kal, amely mint tudjuk, a magyar filmművészet egyik kiválóságának van elkönyvelve. Legmagasabb művészeti ajánlással nemrégiben, a Hősök napján az egyik magyarországi tévécsatorna ismét sugározta...

Lass Gábor

(Az interjút 2013. júliusában készítette a szerzővel a *Demokrata* című hetilap munkatársa. Az írást az újság végül nem közölte, nyilván nem véletlenül...)

Utóirat

Másfél hónappal az után, hogy 2013. június végén a magyar és a szerb államfő közösen koszorúzta meg az 1944-es csürogi magyar áldozatok emlékére állított szoborcsoport, az alkotást ismeretlenek súlyosan megrongálták. Ezt követően valakik részben helyreállították. Azt, hogy kik voltak a tettesek, máig nem tudni.

Néhány hónap múlva, október 19-én Szabadkán, a Zentai úti temetőből ellopták a *Vergődő madár* néven ismertté vált 350 kilogrammos bronzból öntött szobrot, amely az 1944-es szabadkai magyarellenés vérengzések eddig azonosított 852 áldozata emlékeként az egykori tömegsíroknál állt. Kalmár Ferenc szobrászművész alkotása az ötvenedik évfordulón, 1994-ben, nehéz időkben a szabadkai Antal Mihály öntödében készült, és november 2-án titokban avatták fel. Azóta itt, a 44-es parcellában emlékeztek meg minden évben az 1994-es magyar vértanúkról. A helyi rendőrség főnöke több mint félév múlva, 2014 nyarán a nyilvánosság előtt elismerte, hogy nem találták meg a tolvajokat, és a nyomozást megszüntették. Ezt követően augusztus végén a szabadkai önkormányzat VMSZ-es polgármestere, Maglai Jenő bejelentette: közbeszerzési pályázat útján nem az említett szabadkai vállalkozás, az Antal-féle öntöde, hanem egy belgrádi szerb cég és belgrádi szerb művész kapott 1 millió 83 ezer dináros megbízást (adó nélkül) a Vergődő madár másolatának az elkészítésére. Ezzel kapcsolatban jegyezte meg az egyik délvidéki lap: „csak a véletlen műve, hogy a Szabadka városát vezető Vajdasági Magyar Szövetség már nemcsak a politikai partnereit és szövetségeseit, de már a szobrászokat is Belgrádból hozza.”

Az új emlékművet 2014. november 2-án avatták fel. Az ünnepségen beszédet mondott és leróta kegyeletét Aleksandar Vucics szerb miniszterelnök, aki bejelentette: hetven év múltán elkészült az a szerbiai rendelet, amely eltörölte a Csurug, Zsablya és Mozsor magyar lakosságának kollektív bűnösségét kimondó jogszabályt. Ez kétségtelen eredmény, de csak részeredmény. Ezzel ugyanis még nem történt meg a Tito partizánosztagei által meggyilkolt kb. 40 ezer délvidéki magyar áldozat tényleges rehabilitálása, és a kollektív bűnösség elvének teljes kitörölése a hatályos szerbiai törvényekből. Bár az utóbbit (is) a szerb hatalom és a Vajdasági Magyar Szövetség kormányzati felelősséget viselő politikusai már két éve ígérgetik. A rehabilitációra és a restitúcióra vonatkozó rendelkezések között nyilvánvalóak az ellentmondások, amelyek erősen gátolják a titoista diktatúra által törvénytelenül elkobzott vagyonok visszaszármaztatását eredeti tulajdonosaiknak, illetve utódaiknak. Emiatt a délvidéki magyaroknak csupán a töredéke kérte az 1944–45-ben jogtalanul elvett javai után járó állami jóvátevéli bírósági megítélését.

A Magyar–Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság keretében a magyarellenés megtorlásokat feltáró történész kutatómunka, sajnálatos módon megfeneklett, sőt egyfajta módon zsákutcába került. Egyik oka, hogy a korabeli vonatkozó délvidéki dokumentumok túlnyomó része napjainkban is hozzáférhetetlen. Az 1944–45-ben meggyilkolt ártatlan magyarokat rejtő tömegsírok hivatalos állami-hatósági megjelölése még el sem kezdődött. Az ígérgetések ellenére a világhírű építész, néhai Makovecz Imre (1935–2011) által tervezett újvidéki emlékmű felállításának a hatósági engedélyezése még mindig nem történt meg.

(B. J.)

Névmutató

Almási Vilmos 76	Bursacs, Szlavko 124, 133
Andel Ilona 227	Búbos András 64
Andel Károly 227	Ceausescu (Nicolae) 33
Antal János 227, 228, 229, 230	Csanak, Nenad 52
Antal Mihály 261	Csapody Tamás 97
Antall (József miniszterelnök) 82, 129	Cseres Tibor 261
Apor család 232	Csoóri Sándor 229
Avdalovics, Obren 52	Csorba Béla 9, 12, 51, 58, 59, 64, 66, 87, 258
Áder János 257	Csordás Mihály 139
Ágoston, Szent 169	Csörgits József 183, 215
Ágoston András 7, 54, 55, 68	Csubela Ferenc 58
Bacskulin István 143	Csuvik István 136
Balla Lajos-Lacy 72, 73, 97, 143	Dacsics, Ivica 257
Balogh Dezső 225	Dale, Zelko 154, 155
Balogh Ferenc 212	Dani Attila 155
Balogh István 207	Dani Ernő 155
Balogh Pál 91	Dani Irén 155
Barna Szilvia 117	Dani Tibor 155
Barta Tibor 76	Dani Zoltán 12, 153, 154, 155, 156
Bartók család 15	Dani Zoltánné, Irén 156
Balázs Tibor 49, 58	Dante (Alighieri) 237
Baráth Róbert 9, 28, 58	Deák László ezredes 256
Bálint Antal 107	Dezső Döme János 244
Bergl János 71	Dezső István 244
Biacsi Antal 108, 162, 163	Dezső Julianna 234
Bicskei Béla 72	Djukics, Gvozgyen 154
Bodor Anikó 151	Dominkovics Ernő 224, 225, 249
Bodó József 107	Domljan, Zarko dr. 195
Bogdán József 165, 166	Dóczy Zoltán 207
Boldizsár János 52	Dudás Károly 55, 57, 64, 77, 82, 101, 109, 130, 139, 141
Bombicz család 212	Ember János 232
Borbély Endre 159	Ember János, ifj. 232
Borbély Mihály 168, 169	Erős János 151
Boros Éva 109	Erős Lajos 165
Borsós Attila 152	Erős Salamon 173
Borsós Csaba 152	Etherington, Mark 208
Borsós Mária 152	Faragó Ferenc 189, 194
Borsós Tamás 149, 150	Farkas Imre 93
Boska család 212	Fehér Mihály, dr. 256
Bozsovcics, Radoman 82, 108, 110	Fehér Nagy Lenke 106
Bródy János 97	

- Fekete Elvira 83, 139
 Feketehalmy-Czeydner Ferenc 256
 (Habsburg) Ferdinánd, I. magyar király 108
 (Habsburg) Ferenc József (József, I. magyar király) 66
 Ferenc László 233, 234
 Fényes Elek 209, 232
 Firányi Mária 137
 Fischer Antalné 210
 Fodor János 101, 158
 Fodor József 157
 Forgó József 130
 Forgó Lóránt 115, 117, 118, 123, 124, 125
 Forgó Péter 115, 117, 124, 125
 Forgó Péterné, Katalin 116, 117
 Für Valéria 93
 Gerlovics Szilveszter 139
 Goldfein, David 154
 Göncz (Árpád) 129
 Grassy József 256
 Gyergyói Levente (Gy. L.) 12, 203
 Gyöke József, id. 244
 Gyöke Lajos 244
 Gyöke Vilmos 244
 Habsburg Albert főherceg 174
 Habsburg Károly főherceg 209
 Habsburg-uralkodóház 161
 Hadik András 149
 Háder János 252
 Hegedűs Irén 226
 Hegedűs István 224, 225, 226
 Horváth János (Ivándárda) 176
 Horváth József (Csantavér) 81
 Horváth Militicsi Csilla 152
 Hodson, T. A. 208
 Hódi Sándor 25, 29, 78
 Hunyadi Péter 58
 Huzsvár László püspök 166
 István József 133
 Izetbegovics, Alija 11
 (Szapolyai) János, I. magyar király 108
 Jávor család 15
 Jerinkics rendőrfőnök 130
 Jézuska (Jézus Krisztus) 179
 Jovan cár, Cserni 108
 Józsa László, dr. 122
 Kalmár Ferenc 261
 Kalmár Mihály 107
 Karadzsics, Vuk 240
 Kasza József 35, 62, 77, 119, 130, 140, 159
 Katona Lajos 177
 Kálmány Lajos 168, 169
 Kecselovics Antal 79, 80
 Kell József 246
 Kerekes Csata Pál 151
 Kerekes Ilona 52
 Kisfalussy Lehel 179
 Kiss Antal (Nagyfény) 256
 Kiss Lajos néprajzos 151
 Kiss Mihály 135, 136
 Kiss Mihályné 135
 Kígyós Sándor 110
 Kolarov Önböli Ilona 151
 Kollár család 212
 Komlós Attila 229
 Koncz család 15
 Kosik család 212
 Kosztolányi Dezső 43, 119
 Kovács Kati (Katalin) 158
 Kovács László külügyminiszter 145
 Kovács Pálné 158
 Kreutzer mérnök 228
 Kudlik Gábor 44, 45, 88, 101, 111, 114, 121
 Kudlik Gábor Zalán 111
 Kudlik Mihály 9, 58, 101, 114
 L. József 176
 Laczkó Illés 77, 122
 Laczkó Ernő 77
 Ladóczki Endre 58
 László Gábor 47
 Lengyel család 15
 Lovász József 206
 Lucsik Bertalan 207
 Maglai Jenő 262
 Makovecz Imre 262
 Marcsit Lajos 228
 Morina, Bratislava 145
 Masárek Gáspár 92
 Matuska Márton 12, 68, 259
 Matuska Szilveszter 127
 May Ádám 211, 212
 Máder Tibor 230
 (Habsburg) Mária Terézia királynő 91, 106, 209, 225
 Márton Mátyás 167
 Mészáros Lajos 92
 Mészáros Pál 93
 Mészáros Sándor 13
 Miklosevics, Lazar 128, 129
 Milosevics, Szlobodan 11, 12, 120, 139, 140, 190, 194
 Milozavljevics, Andrija 85
 Mindszenty József 7
 Mirkovics, Zseljko 155
 Mirnics Károly 17, 21
 Molnár József 230
 Molnár Rudolf 211
 Móra Lajos 229, 230
 Munjas, Gyorgye 93
 Munjas, Ilija 93
 Nagy András (Tamásfalva) 157
 Nagy Sándor dr. 45
 Nikolics, Tomislav 258
 Oláh István 76
 Osztronkovics Tibor 81
 Önböli Lajos 106
 P. házaspár 251
 Palkó Cecilia 246
 Palkó János 244, 245, 246
 Palkó János, ifj. 245
 Palkó Jánosné, Ibolya 243, 244, 245, 247
 Palkó Lajos 245
 Papp Ferenc 68, 70, 71
 Papp József 107
 Paroski, Milan 55
 Pál Károly 47
 Páll Sándor dr. 38
 Pásztor Bálint 258
 Pénzes János püspök 166
 (Karagyorgyevics) Péter, I. jugoszláv király 166
 (Karagyorgyevics) Péter, II. jugoszláv király 166
 Popovics, Szlobodan 241
 Pozsár Tibor 76
 Rabitovszki Zsolt 58
 Raduka János 90
 Relics, Vaszo 109
 Savoyai Jenő 66, 107
 Sepsey Csaba 49, 63, 75, 80, 131
 Siflis Zoltán 64, 65
 Simics, Mato 250
 Siskowicz, Joseph altábornagy 149
 Skorics, Ljubomir 91
 Skrabalo, Ivo 189
 Sörfőző Ferenc 93
 Sőregi Andor 58
 Stanojevski, Zorán 110
 Sülyös Csonka János 229
 Szabó család 212
 Szabó Imre esperes 229
 Szabó János (Zenta) 107
 Szabó Júlia (Hollandia) 229
 Szabó Lajos (Szabadka) 44, 89
 Száraz Tibor 135
 Szávovicsné Kőváry Margit 82, 83, 139
 Szekeres Péter 189
 Szeles Tibor 97
 Szényi Gábor 12
 Szita Csaba 205, 206
 Sziveri János 64
 Szombathelyi Ferenc 256
 Szulejmán I, török szultán 209
 Szulik József 167
 Takács András 110
 Tamási Áron 150
 Tassi József 157
 Tápai János 88
 Teofilovics, Dusan 239, 240
 Tito, Joszip Broz 7, 20, 66, 69, 79, 85, 86, 130, 162, 165, 166, 176, 183, 189, 212, 216, 234, 256, 257, 258, 261, 262
 Tóth család 15
 Tóth János (Nagydobosza) 246
 Tóth Károly (Törökkanizsa) 57
 Tóth Károly kőfaragó 65
 Tóth Károlyné, Matild 137
 Török Bálint főúr 108
 Töröcsik család 58
 Török család 15
 Tudjman, Franjo 11, 195
 Tusek Roland 226

Utasi Rudolf 72
 Vacsora Ernő 246
 Vacsora Ibolya 245
 Vacsora Illés 245
 Vacsora Illésné 245
 Vucsarevics, Milovan 87
 Varga, Ladislav 224
 Varga Sándor tanító 150
 Varga Zoltán fró 48
 Varga Zoltán politikus 31
 Vass József 66
 Velencei Tamás 66
 Veréb Brigitta 128
 Veréb László 128, 129, 130, 131, 132, 133
 Veréb Lászlóné, Ilona 132
 Veréb Szabolcs 128
 Vébel István 52
 Vébel Tatics Vera 52, 53
 Vékás János 59
 Vismeg József 92
 Vlaovics József 139
 Vuicsics, Aleksandar 262
 Weldin Károly 211
 Zámbo Péter 207
 Zöldy Márton 256
 Zrenjanin, Zsarko 166

Földrajzi mutató

Ada (Asszonyfalva, Ada) 8, 9, 10, 25, 39, 40, 44, 45, 48, 51, 52, 57, 58, 63, 78, 88, 105, 106, 107, 111, 140
 Albertfalva (Albertfalu, Grabovac) 185
 Al-Duna 12, 149, 150, 151, 152, 153, 155
 Almás (Aljmaš) 112
 Alsómiholjác (Donji Miholjac) 201, 202, 223, 231, 245
 Andrásfalva 149
 Antalfalva (Kovačica) 86
 Apatin (Aranyán/Apáti, Apatin) 31, 32, 92, 112
 Aviano (Olaszország) 154
 Babócsa 206
 Baden (Németország) 209
 Baja 39
 Bajai Szőlők (Bajski vinogradi, Homok, Pescsara /Peščara, Szabadka városrésze) 135, 136
 Bajmok (Bajnok, Bajmok) 43, 58, 62, 89, 121
 Balkán 14, 16, 35, 38, 42, 43, 141, 202, 239, 244, 257
 Baranyaszentistván (Petlovac) 185
 Baranyavári járás 191
 Barcs 183, 208
 Bács (Bač) 66
 Bácsfeketehegy (Feketeegyház, Feketić) 57
 Bácska 8, 9, 11, 13, 14, 15, 26, 27, 33, 36, 43, 47, 48, 51, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 69, 76, 79, 82, 86, 97, 99, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 113, 115, 117, 118, 121, 123, 125, 127, 131, 132, 133, 137, 141, 150, 159, 162, 166, 167, 183, 185, 198, 201, 202, 207, 228, 238, 255, 256, 261
 Bácskertes (Hetes, Kupusina) 31, 32, 47, 91, 92
 Bácskossuthfalva (Ómoravica, Stara Moravica) 57, 58, 76
 Bácspalánka (Bačka Palanka) 33, 39
 Bácszentiván (Prigrevica) 93
 Bácsszőreg (Hadiknépe, Sirig) 145
 Bánát 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 26, 27, 32, 33, 36, 40, 43, 44, 47, 49, 51, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 69, 71, 76, 81, 82, 86, 90, 97, 105, 106, 108, 115, 121, 145, 147, 150, 151, 155, 157, 158, 159, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 183, 228, 256
 Báni-hegy (Drávaszög) 176, 177, 183
 Bácság 157, 158, 161, 165, 166
 Belgrád (Beograd) 16, 31, 39, 49, 131, 149, 151, 152, 153, 154, 160, 255, 257, 262
 Bellye (Bilja) 174, 184, 192, 225, 232
 Bellyei járás 216, 217
 Belovár (Bélavár, Bjelovar) 203
 Beregszász (Berehove) 7, 8, 260
 Beremend 177, 183, 207, 208

Bezdán (Bezdan) 62
 Bezedeck 175
 Bécs 158, 161
 Bégaszentgyörgy (Žitište) 158, 162
 Békéscsaba 82, 139, 180
 Béreg (Bereg, Bački Breg) 202
 Bolgán (Buđanovci) 154
 Boró (Borovo selo) 239, 240, 242
 Borza-patak 209, 212
 Bosznia 9, 10, 23, 37, 45, 57, 63, 122, 153, 183, 226, 234
 Bosznia-Hercegovina 10, 35, 67, 153, 227
 Boszniai Szerb Köztársaság 10
 Brieste (Brijest) 235
 Brüsszel (Bruxelles) 54, 62, 261
 Buda 43, 209
 Budapest (Budimpešta) 64, 82, 96, 97, 143, 192, 243
 Bukovina 149, 152
 Buránysor (Szőkelytoronyos vagy Istenkeze, Svetičevo, Kevi településrésze) 106
 Charleville (Bánság) 158
 Csanád vármegye 161
 Csantavér (Csontafejér, Čantavir) 43, 50, 54, 56, 57, 58, 79, 80, 81, 88, 106, 123, 126, 127, 128, 129
 Csepén (Kendcsapa, Čepin) 233, 234
 Csóka (Čoka) 9, 39, 40, 49, 63, 76, 107, 108, 162, 169
 Csurog (Cserig, Čurug) 256, 261, 262
 Csúza (Suza) 112, 179, 183, 185, 186, 193
 Darázs (Draž) 182, 185, 188, 200, 212
 Darázi járás 216
 Dayton (Ohio állam, USA) 11, 249, 250
 Dályhegy (Daljska planina) 217, 226, 239
 Dályok (Dubočevica) 175, 185, 210, 212
 Dárda (Darda) 185, 192
 Delibláti-dombság 159
 Delibláti-homokpuszta (Kis-Szahara) 159
 Dél-Bácska 9, 32, 40, 66, 69, 87, 145
 Dél-Bánát 32, 33, 40, 49, 150
 Diakovár (Deákvár, Deáki, Đakovo) 168, 226, 231
 Doroszló (Doroslovo) 7, 93, 238
 Drávaszabolcs 174, 175, 183, 201, 202, 205, 208, 223, 225, 231, 245
 Drávaszög (Drávaköz, Baranya-háromszög, Dél-Baranya, Horvát-Baranya, Baranja) 8, 11, 14, 40, 47, 48, 55, 57, 60, 61, 63
 Dunai Bánság 16
 Dusánfalva (Bačko Dušanovo, Zentaörs, Istenvára) 89, 127, 128, 129
 Düsseldorf 44
 Egyházaskér (Vrbica) 166, 167, 168, 169

Elzász-Lotharingia 209
 Erdőd (Erdut) 11, 239, 249, 251, 252
 Ernőházai (Ernestovo) járás 233
 Eszék (Osijek) 8, 9, 101, 112, 114, 134, 173, 174, 175, 176, 192, 195, 196, 198, 201, 207, 209, 210, 214, 215, 217, 222, 223
 Észak-Bácska 15, 23, 32, 36, 39, 40, 41, 64, 72, 75, 77, 83, 88, 140, 143, 158
 Észak-Erdély 255
 Feketető (Crna Bara) 166
 Felsőmuzslya (Gornja Mužlja) 88, 158
 Felvidék 46, 212, 255, 259
 Ferenc-csatorna (Veliki kanal) 137
 Fiume (Rijeka) 91
 Fogadjisten 149
 Főherceglak (Kneževó) 208
 Gombos (Bogojevo) 92, 93, 238
 Gyoma 49
 Gyűrűs-puszta 206
 Hadikfalva (Bukovina) 149
 Hamburg 9
 Haraszi (Hrastin) 193, 217, 226, 227, 228, 229, 230, 243, 245, 246, 247, 252
 Harkány 193
 Hercegszántó 61, 202, 207
 Hercegszöllős (Kneževi Vinogradi) 112, 179, 183
 Hercegszöllősi járás 216, 217
 Herkóca (Hrtkovci) 137
 Hertelendyfalva (Vojlovica) 86, 148, 149, 150, 151, 152
 Hódmezővásárhely 49
 Istensegits 149
 Ivándárda 176
 Izsép (Topolje) 175, 185, 212
 Jóka (Jelka, Felvidék) 212
 Józseffalva 149
 Kanizsamonostr (Banatski Monoštor) 166
 Karancs (Karanac) 112, 179, 183, 193
 Katonai Határövidék 8
 Károlyváros (Karlovac) 8
 Kárpátalja 7, 255, 259, 260
 Kásád 174, 177, 206
 Kács (Káty, Kač) 256
 Kelebia 119, 136, 174
 Kelet-Szlavónia 8, 11, 90, 92, 103, 143, 184, 189, 191, 192, 194, 195, 215, 217, 249, 250
 Keskend (Kozarac) 185
 Kevevára (Temeskubin, Kovin) 153, 167, 168
 Kevi (Kevi) 106
 Kijev (Kiïv) 260

Királyhalma (Királyhalom, Bácsszőlős, Bački Vinogradi) 63
 Királyhelme (Kráľovský Chlmec, Felvidék) 46
 Kisfőherceglak (Kislak, Mali Kneževó) 208
 Kishegyes (Mali Idoš) 9, 39, 40, 47, 57, 58, 76, 88, 140
 Kiskunhalas 39, 44
 Knin 8, 82, 145, 184, 193, 203, 206, 228, 237
 Kopács (Kopačevo) 112, 179, 183, 184, 185, 186, 191, 193
 Kopácsi-rét (Kopački rit) 66, 112, 114
 Koszovó (Kosovo) 11, 12, 22, 39, 89, 122, 146
 Kórógy (Korod) 184, 185, 191, 192, 193, 194, 217, 227, 229, 234, 243, 244, 245, 246, 247, 250
 Közép-Bánát 87, 89, 168
 Kő (Kamenac) 183, 192
 Krajina 8, 42, 81, 82, 86, 87, 88, 90, 93, 203, 228
 Krajina Szerb Köztársaság 8, 11, 85, 184, 189, 193, 206, 218, 237, 239
 Krajna (volt osztrák tartomány) 224
 Krassó-Szörény vármegye 161
 Kula (Magyarfalu, Kula) 33
 Lacháza (Vladislavci) 227, 230
 Laskafalu (Čeminac) 176, 185
 Laskó (Lug) 112, 174, 175, 179, 183, 184, 191, 193
 Lippó 175
 Loznica (Nyugat-Szerbia) 90
 Lukácsfalva (Lukino Selo) 88
 Magyar Autonóm Körzet, Beregszász 7, 8, 260
 Magyar Autonóm Körzet, Szabadka 9, 29
 Magyaracsernye (Nova Crnja) 49, 158, 162, 165
 Magyarbóly 207
 Magyaritébé (Alsóitébé, Novi Itebej) 88, 158, 165
 Magyarkanizsa (Knesa, Kanjiža) 9, 10, 11, 38, 39, 40, 45, 48, 58, 59, 60, 63, 72, 76, 88, 121, 140, 141, 158, 167
 Magyarkanizsai járás 143
 Majs 210, 211, 212
 Majs-Ormánypuszta 208
 Makó 44, 49
 Márok 185, 212
 Mohács 173, 174, 179, 180, 183, 193, 201, 207, 209, 210, 211, 213, 230
 Mohácsi járás 191
 Mohol (Mohorréve, Mol) 10, 44
 Montenegro (Crna Gora) 10, 89
 Mozsor (Mošorin) 262
 Munkács (Mukacseve, Kárpátalja) 8
 Mura melléke (Muravidék) 255
 Muraköz 255
 Nagyatád 243

Nagybecskerek (Becskereke, Petrograd, Zrenjanin) 33, 57, 87, 157, 162, 164, 165, 166, 168
 Nagybodolya (Podolje) 185
 Nagydobsza 245, 246
 Nagyfény (Stari Žednik) 131, 256
 Nagyharsány 208
 Nagyikinda (Kökénd, Kikinda) 10, 14, 33, 39, 40, 49, 157, 158, 162
 Nagy-Valkó folyó 228
 Nándorfehérvár 16, 86
 New Hampshire (USA, tagállam) 155
 Nógrád megye 91
 Nyugat-Bácska 7, 40, 90
 Nyugat-Szerémség 217, 239, 249, 250
 Oromhegyes (Tršnjevac) 72, 143
 Oroszlamos (Banatsko Arandelovo) 65, 66, 158, 166, 167
 Óbecse (Becse, Bečej) 9, 39, 40, 48, 88, 105, 109, 140
 Ógyörgye (Staro Đurđevo, Hadikföldje) 145
 Ójankovác (Ivanóc, Stari Jankovci) 49
 Ópáva (Apaháza, Opovo) 168
 Őrszállás (Stanišić) 91
 Padé (Padej) 158
 Palacska (Szigpuszta, Palača) 244
 Palác-mocsár 228
 Palicsfürdő (Pálegyháza, Palić) 63, 89
 Pancsova (Pančevo) 33, 49, 57, 85, 86, 150, 151, 152
 Párizs (Paris) 11, 54
 Petárda (Baranjsko Petrovo Selo) 177, 185, 207, 208
 Pécs 14, 179, 180, 193, 206, 207, 232
 Pélmónostor (Beli Manastir) 112, 172, 176, 184, 192, 193, 207, 212, 216, 251
 Péterhida 206
 Poprád (Poprad, Felvidék) 46
 Pristina (Priština, Prishtinë / Prishtina) 11, 97
 Ragufa (Dubrovnik) 8
 Rétfalu (Retfala) 224, 228
 Rinya-patak 206
 Ruma (Árpatarló) 90, 103
 Rábé (Rabe) 158, 166
 Sajkás-kerület 255
 Sándoregyháza (Ivanovo) 86, 149, 150, 152
 Sepse (Kotlina) 183
 Sid (Szegefalva, Zsid, Šid) 90
 Siklósi járás 191
 Simonóc (Šimanovci) 154
 Somogy megye 14
 Somorja (Šamorín, Felvidék) 46
 Stájerország 224

Sváb-Törökország (Schwäbische Türkei) 209
 Szabadka (Subotica) 9, 14, 15, 17, 29, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46,
 51, 52, 53, 54, 57, 58, 60, 62, 63, 64, 66, 70, 71, 75, 76, 77, 79, 80, 82, 83, 88, 89, 90,
 95, 96, 97, 100, 101, 106, 108, 109, 111, 113, 114, 116, 119, 120, 121, 123, 127, 130,
 131, 132, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 158, 162, 175, 256, 261, 262.
 Szabadkai járás 60, 89
 Szabács (Šabac) 90, 155
 Szaján (Sajan) 158, 162
 Szarajevó (Sarajevo) 10, 91
 Szarvas (Sarraş) 113, 225
 Széchenyidemetér (Sremska Mitrovica) 90
 Szeged 14, 44, 96, 108, 116, 158, 161, 208
 Szeghgy (Szegegyház, Lovćenac) 57
 Szentes 49
 Szentlászló (Laslovo) 177, 184, 191, 192, 193, 217, 227, 228, 229, 231, 232, 233, 234,
 243, 244, 246, 250
 Szenttamás (Srbobran) 33, 89, 137
 Szerb Palacs (Srpska Palaća, Kórógy új szerb neve) 229, 246
 Szerb Vajdaság 158
 Szerémiség 10, 12, 40, 44, 60, 145, 161, 183, 216, 223, 256
 Székelyföld 255, 259
 Székelykeve (Skorenovac) 86, 149, 152, 153, 155, 160, 167
 Szigetvár 245, 246
 Szilaspuszta (Silaş) 244
 Szilágyi (Svilojievo) 92
 Szimón (Zemné, Felvidék) 212
 Szlavónia (Törökország) 8, 63, 66, 112, 192, 193, 194, 201, 210, 217, 223, 225, 227, 229,
 232, 233, 235, 237, 238, 239, 241, 244, 245, 247, 250, 251, 252.
 Szpacsava-erdőség (Spaćva) 155
 Tamásfalva (Hetény, Hetin) 88, 157, 158, 159, 162
 Tarcso (Starčevo) 57
 Tard (Tordinci) 244
 Temerin (Temerin) 9, 28, 51, 58, 66, 67, 87, 108, 145, 256
 Temerini járás 145
 Temes vármegye 161
 Temesi Bánság 158, 161
 Temesi-dombság 159
 Temesvár (Timişoara) 157, 161
 Telep (Újvidék városrésze) 153
 Ténye (Tenja) 252
 Tiszaisvánfalva (Bácsárókszállás, Járek, Bački Jarak) 87, 145, 257
 Tiszakálmánfalva (Budisava) 57, 256
 Tolna megye 151
 Tompa 43, 119
 Topolya (Bačka Topola) 9, 40, 45, 58, 76, 88, 106, 121, 140

Torjanc (Torjanci) 177, 206
 Tornjos (Torņoš) 106, 108
 Torontál vármegye 149, 158, 161, 166
 Torontáloroszi (Kisorosz, Rusko Selo) 158, 165
 Torontálszécsány (Sečanj) 162
 Torontáltorda (Torda) 81, 88, 158, 162, 165, 168
 Torontálújfalú (Markovićevo) 158
 Torontálvásárhely (Debellács, Debeljača) 49, 86
 Toba (Toba) 158, 162, 165
 Törökbecse (Novi Bečej) 49, 162
 Törökhalom (Türkenhügel) 209
 Törökkanizsa (Kevkanizsa, Újkanizsa, Novi Kneževac) 39, 40, 49, 65, 71, 162
 Törökopolya (Banatska Topola) 57
 Törzsdvornok (Banatski Dvor) 87, 158
 Tuzla (Bosznia) 91, 154
 Udvar 173, 174, 175, 201, 207, 208, 209, 210, 211, 212
 Új-Barcelona (Bánság) 158
 Újsor (Neureia, Udvar község) 212
 Újvidék (Vásárosvárad, Novi Sad) 13, 14, 33, 37, 39, 40, 51, 59, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 76,
 79, 81, 90, 110, 116, 152, 153, 228, 256, 257, 259
 Űrményháza (Jermenovci) 151, 158
 Valkó (Vuka-folyó) 226, 228, 232
 Valpó (Valpovo) 223
 Vaskapu-szoros 157
 Várdaróc (Vardarac) 177, 183, 184, 224, 225
 Várnegyed (Eszék) 252
 Verbász (Orbászpalotája, Vrbas) 33
 Versece (Višac) 166
 Vése 243, 246
 Vidovo (Kórógy legújabb szerb neve) 246
 Villány 227, 229, 230
 Vörösmart (Zmajevac) 112, 179, 183, 185, 186, 193, 217
 Valkóvár (Vukovar, Vukovár) 8, 48, 49, 72, 103, 106, 114, 232, 233, 235, 236, 237, 238,
 239, 240, 241, 242, 243, 248, 250
 Verőce vármegye 201, 203
 Vinkovác (Vinkovci) 8, 243, 245
 Zágráb (Zagreb) 11, 91, 153, 185, 189, 223, 225, 237
 Zánka 179, 194, 243, 245
 Zára (Zadar) 8, 47
 Zenta (Szentáré, Senta) 9, 11, 14, 15, 39, 40, 45, 48, 57, 63, 72, 88, 106, 107, 140, 158, 168
 Zentagunaras (Likasegyháza, Novo Orahovo) 58, 76, 106
 Zimony (Zemun) 146
 Zombor (Coborszenmihály, Sombor) 14, 33, 47, 60, 61, 62, 90, 91, 93, 108, 195
 Zsalya (Zsebye, Józseffalva, Žabali) 255, 256, 262

Tartalomjegyzék

Előszó...	7
Délvidék	
A Délvidék magyarjainak küzdelme a létért	13
Vészesen foggy a magyarság	17
Gyűlölet minden mennyiségben	21
A hétfejű sárkány felfal minket?	25
Az önrendelkezés egyben önkorlátozás	29
Teljessé válhat a magyarság jogfosztása	31
Magyar sors a Délvidéken	35
Önszerveződés az élet védelmére	43
„Mintha kifutna lábunk alól a talaj”	47
Embervadászat a Délvidéken	51
„Ránk szakadt 1944 borzalmas emléke”	57
„Te magyar, gyorsan költözz!”	61
Újvidéken gyanúsnek számít a magyarság	69
„Mint a kutyát, úgy kell lelőni a dezertőröket!”	75
Szívbeteg – erőszakkal katonának	79
Házfoglalások a Délvidéken	85
Nemzeti megmaradásunk stratégiája	95
Behívó a délvidéki magyaroknak	97
Bácska	
Rendőrségi eljárás a szabadkai tüntetők ellen	101
Délvidéki magyar katonák vallomásai	103
Amikor a postástól is rettegni kell	105
Nyolc nap a pokolban	111
Forgó Lóránt nem akart embert ölni	115
Csendes hadviselés a Délvidéken	119
„Nektek, magyaroknak csak a két szemeteket hagyjuk meg...”	127
A reménytelenség karácsonya	135
A szabadkai Új Hét Nap	139
Békedj a délvidéki magyaroknak	143
Lakótelep épül a menekülteknek	145

Bánát	
„Vigyáz ránk a névadónk”	149
Az al-dunai székely-magyar katonatiszt, aki kiűtötte Amerikát	153
Bánátban lisztet osztani?	157
A balkanizálódó Bánát	161
Apokaliptikus időkben is kell reménykedni	165
Drávaszög	
„A félelem férge rágja lelkünket”	173
Drávaszögből a Jézuska is elmenekült	179
Tűz! – a templomokra	183
Etnikai tisztogatás ENSZ-segítséggel	189
Végveszélyben a drávaszögi magyarság!	191
„Úgy teszünk, mintha élénk”	197
Két évig a pokolban	201
Délvidék az aknafüggöny nyugalmával	205
„Én borsót kapáltam, a szerbek aknát ástak”	209
Drávaszögi bizakodás – hazatérés előtt	215
Szlavónia	
A cél a rombolás maga	223
Haraszt, a visszaszökött falu	227
Az elmenekült falu	231
Vukovár, a kísértetváros	237
„A reménnyel győzködjük magunkat”	243
Ha fegyverrel fogad az új házigazda... ..	249
Zárszó	
Felemás magyar–szerb megbékélés	255
Névmutató	263
Földrajzi mutató	267
Tartalomjegyzék	275

„Most itt húzódunk meg ebben a kis szobában. Gyakran eszembe jut, hogy otthon az emeletes családi házban mindenkinek külön szobája volt. Itt a kilátástalanságban döbbsentem rá, hogy mennyivel jobban összetartozunk most, mint amikor jólétben, megbecsülésben éltünk. Anyagi javainkat gyakorlatilag elvesztettük, de a kilátástalanság még jobban összekovácsolt bennünket. Néha-néha már betegesen aggódunk egymásért, megerősödött a féltés a másik iránt.

...

Most itt vagyunk, földönfutók, nincstelenek és boldogok. Boldogok, pedig iszonyú híreket hallunk otthonról, a megszállt Drávaszögből. Közeli és távoli rokonok, barátok, ismerősök estek áldozatául – ki így, ki úgy – a háborúnak. A maroknyi drávaszögi magyarság nagyobb része kénytelen volt elmenekülni a megszálló csetnikek, illetve az addig velünk békében élt drávaszögi szerbek elől, akiket ellenünk fegyverzett fel a Jugoszláv Néphadsereg. Huszonhét magyar polgári személyt – köztük asszonyokat, gyerekeket – öltek meg eddig, és több tucatnyi azoknak a magyar nemzetiségű horvát katonáknak és gárdistáknak a száma, akik elesetek a harcokban. Több száz azoké, akik megsebesültek, egy életre megnyomorodtak, és nemcsak testileg, hanem lelkileg is. Ők életük végéig magukban hordozzák a fájdalmat, az iszonyatot. Hogyan lesz ebből megbékélés? Azokkal, akik megölték az apádat, anyádat, testvéreidet, rokonaidat, jó barátaidat, az ismerőseidet. Akik kifosztották a két-három évtizednyi verítékkal felépített házádat. Ki fogja mindezt eltisztázni, vagy jön a végeláthatatlan bosszúk sora? Még belegondolni is félelmetes, nem pedig szenvedő alanya lenni.”

(Részlet)

9 789638 980861

Botlik József

A reménnyel győzködjük magunkat

**Magyarok a délszláv háborúban
(1991-1998)**

KE/KENYÚTON